

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. D. Magistri Petri Lombardi Novariensis Episcopi
Parisiensis. Sententiarvm Libri IV. quibus vniuersæ
Theologiæ summa continetur**

Petrus <Lombardus>

Mogvntiæ, 1632

Liber I.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38829

I N D E X.
INCIPIUNT RVBRICÆ
LIBRI PRIMI.

<p>DISTINCT. I. OMNIS doctrina est de re- bus vel de signis. A De rebus quibus fruen- dum est vel vtendum, & de his quæ fruuntur & vtuntur. B Quid sit frui vel vri. B. C. D. E. F. G. H. I.</p>	<p>prædicetur sicut vnus Deus de tribus personis. <i>ibid.</i> DISTINCT. V. Vtrum diuina essentia genuerit filium, vel genita sit à patre, vel de ipsa natus sit filius vel Spi- ritus Sanctus processerit. A. B. C. D. E. F. G. H. I. K.</p>
<p>DISTINCT. II. De Trinitate & vnitate. A Quæ fuerit intentio scriben- tium de Trinitate <i>ibid.</i> B Quis ordo sit seruandus cum de Trinitate agitur. C De Testimoniis veteris testa- menti, quibus Trinitatis myste- rium declaratur. D. E. F. G De testimoniis veteris testa- menti ad idem pertinentibus. H</p>	<p>Quod filius non est de nihilo sed de aliquo, non tamen de ma- teria: sic & Spiritus Sanctus. L Quare verbum Patris dica- tur filius natura. M</p>
<p>DISTINCT. III. De cognitione creatoris per creaturas, in quibus Trinitatis vesti- gium apparet. A. B. C. D. E. F De imagine & similitudine Trinitatis in anima humana, G. H. I. K. L. M. N. O De similitudine creantis & create Trinitatis. P. Q. R. S. T. V. X. Y De Trinitatis vnitate. Z</p>	<p>DISTINCT. VI. Vtrum Pater voluntate ge- nuerit filium, an necessitate: & an volens vel nolens sit Deus, A. B. C</p>
<p>DISTINCT. IV. Vtrum Deus se Deum genuerit. A. B. C. D Vtrum Trinitas de vno Deo</p>	<p>DISTINCT. VII. Vtrum pater potuerit vel vo- luerit gignere filiū. A. B. C. D. E An posse gignere filium sit ali- qua potentia in patre quæ non sit filio. F. G</p>
<p>DISTINCT. VIII. De veritate ac proprietate di- uine essentia. A. B De incommutabilitate eiusdem. C De simplicitate eiusdem. <i>ibid.</i> De corporali & spiritali creatura quomodo sit multiplex, & non simplex. E Quod Deus cum sit simplex</p>	<p>DISTINCT. VIII. De veritate ac proprietate di- uine essentia. A. B De incommutabilitate eiusdem. C De simplicitate eiusdem. <i>ibid.</i> De corporali & spiritali creatura quomodo sit multiplex, & non simplex. E Quod Deus cum sit simplex</p>

I N L I B. I.

tamen multiplex dicitur. Ibid. F De convenientia Latinorum
 Quod Dei simplicitas nulli & Græcorum in sensu & disse-
 predicamentorum subijcitur. G rentia in verbis. D.E

Quod Deus abusiue dicitur DISTINCT. XII.
 substantia. ibid. H Vtrum Spiritus S. prius vel
 Quod non est aliquid in Deo plenus procedat à patre quam à
 quod non sit Deus. ibid. I filio. A. B.

DISTINCT. IX. Quod Spiritus sanctus princi-
 De distinctione trium persona- paliter & proprie dicitur proce-
 rum. A dere à patre. C.D.E

De coeternitate patris & filij. DISTINCT. XIII.
 ibidem. B.C.D.E.F.G Quare Spiritus S. cum sit de

De ineffabili & intelligibili substantia patris, non dicatur ge-
 generationis modo. H.I nitus, sed tantum procedens. A

Vtrum debeat dici, semper gi Cur filius dicatur procedere
 gnitur filius vel semper gignitur cum Spiritus sanctus non dicatur
 est. K.L.M.N.O gigni. ibid. B

De obiectionibus hereticorum Quod non potest mortalis di-
 nitentium probare filium non es- stinguere inter generationem fi-
 se coeternum patri. P lij & processionem Spiritus san-
 DISTINCT. X. cti. C.D

De Spiritu sancto quod amor Vtrum Spiritus sanctus debeat
 patris & filij proprie dicitur, dici ingenuus, cum non sit geni-
 cum sit in Trinitate amor qui est tus. E. F.G.H

Trinitas, sicut verbum proprie DISTINCT. XIV.
 dicitur sapientia, & tamen tota De gemina processione Spiri-
 Trinitas dicitur sapientia A.B.C tus sancti temporali & eterna.
 Quod eadem nomina proprie A.B.C.

& vniuersaliter accipiuntur. D. Quod non solum dona Spiritus
 E. F. G sancti, sed etiam spiritus Deus
 Quod Spiritus S. sicut patri datur hominibus & mittitur. C

& filio est communis, ita com- An viri sancti possint dare Spi-
 mune nomen habet proprium. H ritum sanctum. D.E F

DISTINCT. XI. DISTINCT. XV.

Quod Spir. S. procedit à patre Quod Spiritus sanctus à seipso
 & filio, quem tamen Græci à fi- datur & filius quod à seipso mit-
 lio procedere dissententur. A. B. C titur. A.

I N D E X

Quomodo intelligenda sit missio utriusque, ibidem. C
Quod a spiritu sancto etiam sit filius missus. D
Quod filius etiam sit datus a seipso, ibidem. E.F.G
Quomodo intelligendum sit illud, A meipso non veni. H
Vtrum semel tantum sit filius missus, an sepè, ibid. I
De duobus modis missionis filij, ibidem. K
Quod secundum alterum modum semel sit missus, secundum alterum sepè: & secundum alterum modum dicitur missus in mundum, secundum alterum non ibid. L.M
Quare pater non dicitur missus. N
Quod filius & spiritus sanctus non sunt quasi minores patre quia missi, ibid. O
DISTINCT. XVI.
De missione spiritus sancti, qua fit duobus modis, visibiliter & invisibiliter. A. B. C
Quod filius secundum quod homo non modo patre, sed spiritu sancto etiam minor est. D. E
DISTINCT. XVII.
Quod spiritus sanctus est charitas, qua diligimus Deum & proximum. A. B. C
Quod fraterna dilectio est Deus, nec pater vel filius, sed tantum spiritus sanctus. D
Quod non est dictum illud per causam Deus charitas est: sicut illud, Tu es patientia mea, & spes mea. E
Quomodo spiritus sanctus mittatur vel detur nobis. F
Vtrum spiritus sanctus augetur in homine, vel minus vel magis habeatur vel detur: & an detur habenti vel non habenti. G. H. I. K
Quod aliqui dicunt charitatem Dei & proximi non esse spiritum S. L.M.N.O.P.Q.R.S
Vtrum concedendum sit per donum dari dona. T
DISTINCT. XVIII.
Vtrum spiritus sanctus eadem ratione dicatur donum quod datum siue donatum. A. B. C. D. E
Quod sicut filius nascendo accepit non tantum, ut esset filius, sed etiam essentia: ita spiritus S. procedendo accipit non tantum, ut esset donum, sed etiam, ut esset essentia. F. G. H
Quod spiritus sanctus dicitur donum & donatum secundum duos modos predictos processionis, qui secundum quod donum est, refertur ad patrem & filium: secundum quod datum, ad eum qui dedit, & ad eos quibus datur. I. K
An filius cum sit nobis datus possit dici noster, ut spiritus sanctus. L

Vtrum

I N L I B. I.

Vtrum spiritus sanctus ad sei- in numero, quæ in proprietatibus
sum referatur. M distinctæ sunt. C

DISTINCT. XIX.

Quare tres personæ simul
De æqualitate trium persona- non sint maius aliquid quam v-
rum. A na. R. S

Quod æternitas & magnitudo Quod Deus non est dicendus
& potentia in Deo vnum sunt, triplex sed vnus. T. V
etsi videantur diuersa. B

DISTINCT. XX.

Quod aliqua personarum non
liam non excedit, magnitudine: excellit aliam potentia. A
quia non est maior vna persona Quod non minus potest filius,
alia nec non maius aliquid duæ quam pater. ibid B
quam vna, nec tres quam duæ vel De obiectionibus hereticis con-
vna. C. D tra hæc, & responsionibus catho-
licis. C. D. E. F

Quomodo dicitur pater esse in
filio, & filius in patre, & spiritus
sanctus in vtroq; E. F

DISTINCT. XXI.

Quomodo possit dici solus pater,
vel solus filius, vel solus spiritus
est in Trinitate. G sanctus, cum sint inseparabiles.

Quare tres personæ dicantur
summa vnum. A
ibid. G Vtrum debeat dici solus pater
est Deus, vel solus filius est Deus,
Cum dicimus tres personas es- est Deus, vel solus spiritus sanctus est Deus:
se vnã substantiam vel essen- an pater est solus Deus, filius est
tiam, nec vt genus de speciebus, solus Deus spiritus sanctus est so-
nec vt speciem de indiuiduis præ- lus Deus. ibid. B
dicamus: quia non est essentia ge-
nus & persona species, vel essentia

Quomodo Trinitas dicatur so-
lus Deus, cum ipsa sit cum spiri-
tibus & animabus sanctis. C. D

DISTINCT. XXII.

Quod nec secundum materia-
lem causam dicuntur tres perso-
næ vna essentia. L

De nominum differentia qui-
bus vtimur loquentes de Deo. A

Nec ita dicuntur tres perso-
næ vna essentia, vt tres homines
vna natura vel vnius natura. M. De hoc nomine quod est Tri-
nitas. ibid. B

N. O. P

De his quæ temporaliter Deo
conueniunt, & relatiuè dicun-
tur. C

Vtrum tres personæ differant
tur. D

I N D E X

De his quæ temporaliter Deo conueniunt, & non relatiuè dicuntur. A. B. C. D
De triplici acceptione huius
nominis persona in trinitate. E.

De his, quæ propriè ad singulas personas pertinent, & de his quæ unitatem essentiae significant. F. G. H
Ex quo sensu dicatur. Alia per-
sona patris, alia filij alia spiritus

DISTINCT. XXIII.

De hoc nomine quod est persona, quod cum secundum substantiam dicatur, tamen non singulariter sed pluraliter accipitur in summa. S. siue alius in persona pater alius in persona filius, alius in persona spiritus sanctus. I. K. L. M.

DISTINCT. XXVI.

De hoc nomine hypostasis. A
 De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis. B

Qua necessitate dictum sit tres personæ à Latinis, à Graecis tres hypostases vel substantiae. D. E
 Quare non dicimus patrem & filium, & spiritum sanctum esse tres Deos, vt tres personas ibid. F

Cur non dicimus tres essentias, vt tres personas. ibid. G. H
 Quod in Trinitate non est diuersitas vel singularitas vel solitudo, sed vnitas & trinitas & distinctio & identitas. ibid. I

Quod non debet dici Deus multiplex. K
DISTINCT. XXIV.
 Quid significetur his nominibus Vnus vel vna, Duo vel dua, Tres, vel tria, Trinus vel trinitas, Plures vel pluralitas, Distinctio vel distincta, cum his vtimur loquentes de Deo. A. B. C. D. E. F. G. H. I. K.

Quod non omnia dicuntur de Deo secundum substantiã: quædam enim secundum relationem, non tamen secundum accidens. C
 Quare dicatur proprium esse vnigeniti filium Dei esse cum etiam homines sint filij Dei. D
 Quod homo dicitur filius trinitas & trinitas pater h. minimum. E

Quod spiritus sanctus eadem proprietate donum dicitur, quæ spiritus sanctus, & vtroq; modo relatiuè ad patrem & filium. F
 Vtrum pater vel filius vel trinitas ipsa possit dici spiritus sanctus. G

Quod non omnia quæ relatiuè dicuntur, suis ad se vicissim respondent vocabulis. H

DISTINCT. XXVII.
 Quæ sint illæ proprietates quibus distinguuntur personæ. A. B
 Quod non est omninò idem dicere C. D. E.

DISTINCT. XXV.
 Quid significetur hoc nomine persona in plurali numero, scilicet.

cere

tere esse patrem & genuisse vel habere filium.

DISTINCT. XXX.
C De his quæ temporaliter de Deo dicuntur & relatiuè secundum accidens, quod non Deo sed

Quod proprietates determinant hypostases non substantiam id est naturam.

D E F creaturis accidit. A. B

De generali regula eorum quæ ad se & eorum quæ relatiuè dicuntur.

An spiritus sanctus dicatur datum vel donatum relatiuè ad se, cum à se detur. C

An secundum substantiam dicitur Deus de Deo & huiusmodi.

DISTINCT. XXXI.
An filius dicatur equalis vel similis patri secundum substantiam. A. B

Quod non tantum tres sint proprietates personarum.

De sententia sancti Hilarij, quæ trinitatem personarum propriam ostendit. C. D. E. F. G

An solus pater debeat dici non genitus vel non filius, sicut dicitur ingenuus.

Quæ patri attribuitur unitas. H

De proprietate quam notat ingenuus.

Quare pater & filius dicantur esse vnum vel vnus Deus, sed non vnus. ibid. I

Responsio Ambr. contra Arianos de ingenito.

Quare dicitur equalitas esse in filio. K

An diue sum sit esse patrem & filium esse

Quare in spiritu sancto dicitur esse vt iusque concordia vel concunexio. ibid. I

Si sapientia genita dicitur secundum relationem vel secundum substantiam.

DISTINCT. XXXII.
F Vtrum pater vel filius eadem dilectione se diligant, quæ procedit ab vtroque, id est, spiritu sancto. A. B

De imagine.

DISTINCT. XXIX.
A De principio. Quod ab eterno pater est principium & filius, sed non spiritus sanctus. ibid. B

De principio.

Vtrum pater sit sapiens sapientia quam genuit. C. D

Quomodo pater sit principium filij & ipse cum filio spiritus sanctus.

An filius sit sapiens seipso vel per ipsum. E

An eadem notione pater & filius sit principium spiritus sancti.

An vna sit tantum sapientia patris. F

D

Sicut in Trinitate est dilectio quæ

I N D E X

qua est Trinitas, & tamen spiritus S. est dilectio quae non est Trinitas, nec ideo sunt duae dilectiones, ita & de sapientia. G

Quare pater non dicitur sapiens sapientia genita sicut dicitur diligens dilectione quae ab ipso procedit. H

DISTINCT. XXXIII.

Vtrum proprietates personarum sint ipse persona vel diuina vsia. A.B.C.D.E.F.G

Quomodo proprietates possunt esse in natura Dei, nec eam de terminent. H.I.K

DISTINCT. XXXIV.

De verbis Hilarij, quibus secundum paruorum intelligentiam, videtur ducere non idem esse diuinam naturam & rem naturae, & non idem esse Deum & quod Dei est. A.B.C.D

Vtrum ita possit dici vnus Deus triam personarum, vt dicitur vna essentia trium personarum: & tres personae vnius diei, vt tres personae vnius essentiae. E

Quod potentia sapientia bonitas in scriptura interdum ad personas distincte referuntur. E.F

Quare patri potentia filio sapientia, spiritui sancto bonitas tribuatur cum sit vna sapientia, potentia, bonitas trium. G.H

De hoc nomine homousion vbi in auctoritatem receptum sit, & quid significet. I.K.L

DISTINCT. XXXV.

De scientia, praescientia, prouidentia, dispositione, & praedestinatione Dei. A

De quibus sit praescientia vel prouidentia. ibid. A

De quibus dispositio. A

De quibus praedestinatio. A

De quibus prouidentia. A

De quibus sapientia vel scientia. A

Vtrum praescientia vel dispositio, vel praedestinatio Dei esse potuerit, si nulla essent futura. B.C

Quod scientia Dei de temporalibus est & aeternis. D

Quomodo omnia dicuntur esse in Deo & vita in eo. E.F

DISTINCT. XXXVI.

Vtrum omnia debeant dici esse in Dei essentia vt in Dei cognitione, vel praescientia esse dicuntur. A.B

Qua ratione bona dicuntur esse in Deo & non mala. C

Vtrum idem sit omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso. D

Quod omnia sunt in quolibet trium & per ipsum & in ipso. E

Quod non omnia quae ex Deo sunt, etiam de ipso sunt. F.G

DISTINCT. XXXVII.

Quibus modis dicitur esse Deus in rebus. A

Quod Deus non vbiunq; est habi-

I N L I B. I.

habitat, sed è conuerso. B

Vbi erat Deus antequam esset creatura. C.D.E.F.G

Quod Deus cum sit in omnibus rebus essentialiter, non tamen coinquinatur sordibus rerum. H

Cum Deus sit vbiq; & semper, non tamen localis, nec loco, nec tempore mouetur. I

Quibus modis aliquid dicatur locale vel circumscriptibile. I

Quid sit mutari secundum tempus. ibid. K

Vtrum spiritus creati sint locales & circumscriptibiles. L.M.N

Quod Deus est vbiq; sine locali modo. ibid. O.P.Q

DISTINCT. XXXVIII.

An scientia vel præscientia Dei sit causa rerum, vel è conuerso. A.B.C.D

Vtrum præscientia Dei possit falli. E

DISTINCT. XXXIX.

Vtrum scientia Dei possit augeri vel minui vel aliquo modo mutari. A

An Deus possit nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid. B

Vtrum Deus possit scire plura quam scit. C

Quod Deus & semper & simul scit omnia. ibid. D.E

DISTINCT. XL.

An aliquis prædestinatus possit damnari, vel reprobus saluari. A.B.C

Quid sit reprobatio Dei, & in quibus consideretur: & quis sit prædestinationis effectus. D

DISTINCT. XLI.

Vtrum aliquod sit meritum obdurationis vel misericordie. A.

De varijs super hoc carnalium opinionibus, An ea quæ scit semel Deus vel præscit, semper sciat vel præsciat, & semper scierit & præscierit. F.G

DISTINCT. XLII.

De omnipotentia Dei, quare dicitur omnipotens, cum nos multa possumus, quæ ipse non potest. A

Quomodo dicatur Deus omnia posse. ibid. B.C.D

De omnipotentia Dei secundum duo consideratur. E.F.G.H

DISTINCT. XLIII.

Inuectio contra illos qui Deum dicunt nihil posse nisi quod vult & facit. A.B.C

DISTINCT. XLIV.

An Deus possit facere aliquid melius quam facit: vel alio vel meliori modo. A.B.C

Vtrum possit Deus semper omnino quod potuit. D

DISTINCT. XLV.

De voluntate Dei quæ essentia Dei est, & de signis eius. A

Quod licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici omnia esse quæ vult. B

De intelligentia harum locutionum.

INDEX LIBRI I.

<p> <i>ditionum, Deus scit, vel Deus vult, Deus scit omnia, vel vult aliquid.</i> </p>	<p> <i>De multiplici acceptione boni.</i> </p>	<p> <i>H</i> </p>
<p> <i>Quod Dei voluntas summè bona causa est omnium, que naturaliter sunt: cuius causa non est querenda, quia prima & summa causa est omnium.</i> </p>	<p> <i>Quod mala vniuersitati valent.</i> </p>	<p> <i>I.K</i> </p>
<p> <i>Quibus modis accipitur Dei voluntas.</i> </p>	<p> <i>Quod in Deo est causa, vt sit deterior homo.</i> </p>	<p> <i>L.M.N.O.P</i> </p>
<p> <i>Quod præceptio, prohibitio, permissio, consilium, operatio nomine voluntatis interdum intelligantur vel accipiuntur.</i> </p>	<p> DISTINCT. XLVII. </p>	<p> <i>A</i> </p>
<p> <i>Vtrum Deus velit ab omnibus fieri ea, que præcipit, vel non fieri ea, que prohibet.</i> </p>	<p> <i>Quomodo voluntas Dei de homine impletur quocunque se vertat.</i> </p>	<p> <i>B</i> </p>
<p> DISTINCT. XLVI. </p>	<p> <i>Ex quo sensu quedam dicuntur fieri contra Dei voluntatē.</i> </p>	<p> <i>A</i> </p>
<p> <i>Quod voluntas Dei quæ ipse est, in nullo cessari potest.</i> </p>	<p> <i>Quare præcepit Deus omnibus bona facere & mala vitare, etsi non ita ab omnibus vult impleri.</i> </p>	<p> <i>C</i> </p>
<p> <i>Quomodo intelligendum sit illud. Volui congregare filios tuos, & noluisti, & illud. Qui vult omnes homines saluos fieri.</i> </p>	<p> DISTINCT. XLVIII. </p>	<p> <i>A</i> </p>
<p> <i>Vtrum mala Deo nolente vel volente fiant.</i> </p>	<p> <i>Quod homo aliquando bonâ voluntate aliud vult quam Deus: & mala idem quod Deus.</i> </p>	<p> <i>A</i> </p>
<p> <i>Quomodo intelligendum sit illud Aug. Mala fieri bonū est.</i> </p>	<p> <i>Quod Dei voluntas per malos hominum voluntates impletur.</i> </p>	<p> <i>B.C</i> </p>
	<p> <i>Vtrum placuerit viris sanctis quod Christus moreretur, & pateretur.</i> </p>	<p> <i>D</i> </p>
	<p> <i>Vtrum passiones sanctorum debeamus velle.</i> </p>	<p> <i>E</i> </p>

INDICIS LIBRI I.
F I N I S.

PETRI

PETRI LOMBAR-
 DI, EPISCOPI PARISI-
 ENSIS, IN LIBROS SEN-
 TENTIARVM.
 PROLOGVS.

Vpientes aliquid de penuria ac tenuitate nostra cū paupercula in gazophylaciū Domini mittere, ardua scandere, opus vltra vires nostras agere præsumpsimus: cōsummationis fiduciam, laborisque mercedē,

*Luc. 12. a.
 Marc. 12. b.*

in Samaritano statuētes: qui Prolatis in curatio-
 nē semiuiui duob⁹ denariis, supererogāti cuncta reddere professus est. Delectat nos veritas pollicientis: sed terret immenūtas laboris. Desiderium hortatur proficiendi, sed dehortatur infirmitas deficiendi; quam vincit zelus domus Dei. Quo inardescētes, fidem nostrā aduersus errores carnaliū atq; animalīū hominū, Dauidicæ turris clypeis munire, vel potius munitā ostēdere, ac theologiarū inquisitionū abdita aperire, nec nō & sacramētorum ecclesiasticorū pro modulo intelligentiæ nostræ notitiā tradere studuimus: Non valentes studiosorum fratrū votis iure resistere, eorū in Christo laudabilibus studiis lingua ac stylo nos seruire flagitātium: quas bigas in nobis agitatur Christi charitas. Quamuis nō ambigam⁹ omnē humani eloquii sermonē calumniæ, atq; contradictioni emulorū semper fuisse obnoxium, quia dissentientibus volūtatum motibus, dissentiens quoq; sit animorū sensus: vt cūm om-

Luc 10. f.

*Ex August.
 in pr amio
 lib 1 detri-
 nitate to 3.*

*Ex eodem
 paulo in fe-
 rius.
 Ex Hilario
 in princi-
 pio l b. 10.
 de trin.*

A ne di-

*Ephes 2. a.**2. ad Ti. 4. b.**1. ad Ti. 4.***superficie.**2. Tim. 4. b.**LUC. 8. c.*

ne dictum veri ratione perfectum fit, tamē dum aliud aliis aut videtur, aut cōplacet, veritati vel non intellectę, vel offendenti, & impietatis error obnitatur, ac voluntatis invidia resulet: quāDe^o seculi huius operatur in illis diffidentię filii, qui non rationi voluntatem subiiciunt, nec doctrinę studium impendunt: sed his quę somniarunt sapientię verba coaptare nituntur. nō veri, sed placiti rationem sectantes, quos iniqua voluntas nō ad intelligētiam veritatis, sed ad defensionē placentiū incitat: nō desiderantes doceri veritatem, sed ab ea ad fabulas conuertētes auditū. Quorū professio est, magis placita quam docēda cōquirere: nec docenda desiderare, sed desideratis doctrinam coaptare, habent rationem sapientię in * superstitione. Quia fidei defectionem sequitur hypocrisis mendax: vt sit in verbis pietas, quam amiserit conscientia: ipsamq; simulatam pietatē, omni verborum mēdacio impiam reddunt: falsę doctrinę institutis, fidei sanctitatem corrūpere molientes: auriumq; pruriginem, sub nouello sui desiderii dogmate aliis ingerētes: qui contētioni studentes contraveritatē sine fœdere bellant. Inter veri namq; assertionem, & placiti defensionē, pertinax pugna est, dū se & veritas tenet, & se voluntas erroris tuetur. Horum igitur & Deo odibilem Ecclesiam euertere, atq; ora opilare (ne virus nequitię in alios effundere queāt) & lucernā veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo ac sudore, hoc volumen Deo præstante cōpegim⁹, ex testimoniis veritatis in æternum fundatis, in quatuor libris distinctū. In quo maiorū exēpla doctrinamq; reperies: in quo per dominicz fidei sinceram professionem, vīpereę doctrinę fraudulētiā prodidim⁹, aditum demōstrandę veritatis complexi: nec periculo impię professionis inferti, tēperato inter vtrumq; moderamine

vten-

utentes. Sicubi vero patrum vox nostra insonuit, non à paternis discessit limitibus. Nō igitur debet hic labor cuiquam pigro vel multū docto videri superfluous: cū multis impigris multisq; indoctis, inter quos etiā & m. hi sit necessarius: breui volumine complicans patrum sentētiās, appolitis eorum testimoniis: vt nō sit necesse quærenti, librōrū numerositatem euoluere, cui breuitas q̄ quæritur, offert sine labore. In hoc autē tractatu, non solum pium Lectorem, sed etiam liberū correctorē desidero, maximē vbi profunda versatur veritatis quæstio, quæ vtinam tot haberet inuētores, quot habet cōtradiētores. Vt autem quod quæritur facilius occurrat, titulos quibus singulorum librorum capitula distinguuntur, præmisimus.

*Ex Aug. in
procem. li. 3.
de Trin.*

*Ex eodem
loco supra
citato.*

DE MYSTERIO TRINITATIS LIB. I.
DISTINCTIO. I.

A Cap. r.

VETERIS ac nouę legis continētiā, diligenti indagine, etiā atque etiam cōsiderantibus nobis, præuia Dei gratia, innotuit sacrę paginę tractatum circa res, vel signa præcipuē versari: vt enim egregi⁹ doctor August ait in lib. de doctri. Christ. Omnis doctrina vel rerū est vel signorum: sed res etiam per signa discuntur. Proprie autem hic RES appellantur, quæ non ad significandum aliquid adhibentur: SIGNA vero quorum vsus est in significādo. Eorum autem aliqua sunt, quorum omnis vsus est in significando, non in iustificādo: quibus non vtimur nisi aliquid significandi gratia, vt aliquā Sacramēta legalia. Alia quæ non solum significant, sed conferunt quod intus adiuuet: sicut Euangelicā Sacramēta. Ex quo aperte intelligitur, quæ hic appellantur signa, res illæ videlicet quæ ad significādum aliquid adhibentur. Omne igitur signū etiam res aliqua est:

*Omnis do-
ctrina est de
reb vel de
signis.
Lib. 1. cap.
2. Tom. 3.
Res.
Signa.*

A 2 Quod

Quod enim nulla res est, ut in eodē Augustin. ait, omnino nihil est. Nō autē ediuersō omnis res signum est: quia non adhibetur ad significandū aliquid. Cumq; his intenderit theologorum speculatione studiosa atq; modesta, diuinam scripturam, formā præsriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquate nus intelligendas, Deo duce, aperire volētib⁹ differēdum est: & primum de rebus, postea de signis differemus.

Lib. 6° loc. citatus.

De rebus quibus fruendum est, lib. 1. c. 3. de doct. Christ. Lib. 1. c. 3.

Aug. cap. 4. eiusdem i. 1. de doct.

Lib. 1. cap. 5. de doct.

Lib. 1. ca. 4. eiusdem li. Rom. 1. ca. Caput 2. li. 1. de doct.

De rebus communiter agit.

ID ERGO in rebus cōsiderandum est: ut in eodem Aug. ait: quod res aliæ sūt quibus fruendū est, aliæ quibus vtendum est, aliæ quæ fruūtur & vtuntur. Illę quibus fruendum est, nos beatos faciunt: istis quibus vtendū est, tendentes ad beatitudinem adiuuamur, & quasi adminiculamur, ut ad illas res, quæ nos beatos faciūt, peruenire, eisq; inhærere possimus. Res verò quæ fruūtur & vtuntur, nos sum⁹: quasi inter vtrāsq; cōstituti, & angeli, & sancti. **FR VI** autem est amore alicui rei inhærere propter seipsam. **VTI** vero, id q̄ in vsum venerit referre: ad obtinendum illud quo fruendum est: alias abuti est, nō vti: nam vsus illicitus, abusus vel abusio nominari debet. Res igitur quibus fruendū est, sunt pater & filius & Spirit⁹ sanctus. Eadē tamē trinitas quædam summa res est, communisq; omnibus fruētibus: ea si tamen res dici debet, & non rerum omniū causa: s̄ tamen & causa. Non enim facile potest inueniri nomen q̄ tantæ excellentię conueniat, nisi quod melius dicitur trinitas hęc vnus Deus. Res autē quibus vtendum est, mundus est, & in eo creata. Vnde Aug. in eodem. Vtendum est hoc mundo non fruendū, ut inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta cōspiciantur, id est, ut de temporalibus æterna capiuntur. Item in eodem, In omnibus rebus illę tā-

tum

tum sunt quibus fruendum est, quæ æternæ & in-
 commutabiles sunt: cæteris autem vtendum est,
 vt ad illarum perfruitionem perueniatur. Itē Au-
 gust. in 10. lib. de trinit: fruimur cognitis, in qui-
 bus ipsis propter se voluntas delectata conquiescit:
 vtimur verò eis, quæ ad aliud referimus, quo
 fruendum est.

*Item quid intersit inter frui & vti aliter
 quam supra.*

C Cap. 11.

NOTANDVM verò quod idē Aug. in lib. 10.
 de trin. aliter quam supra accipiens vti & frui, sic
 dicit, Vti est assumere aliquid in facultatē volun-
 tatis. Frui autē est, vti cum gaudio: nō adhuc spei,
 sed iam rei: ideoq; omnis qui fruitur, vtitur: assu-
 mit enim aliquid in facultatem volūtatis cum fi-
 ne delectationis. Non autem omnis qui vtitur, &
 fruitur, si id quod in facultatē volūtatis assumit,
 nō propter ipsū, sed propter aliud appetit. Et at-
 tende, quia videtur August. dicere illos frui tan-
 tum, qui in re gaudent, nō iam in spe: & ita in hac
 vita non videmur frui, sed tantum vti, vbi gaude-
 mus in spe cum supra dictum sit, Frui esse amore
 inhærere alicui rei propter se: qualiter etiam hic
 multi adhærent Deo.

Determinatio eorum quæ videntur contraria.

D 1. Cor. 13. d.

HÆC ergo quæ sibi contradicere videntur, sic
 determinam⁹: dicētes, nos & hic, & in futuro frui:
 sed ibi proprie, & perfectè, & plenè vbi per speciem
 videbimus quo fruemur: hic autē dum in spe am-
 bulamus, fruimur quidem, sed nō adeo plenè. vn-
 de in libr. 10. de trin. Fruimur cognitis in quibus
 volūtas ipsis propter se ipsam delectata conquies-
 cit. Idem in lib. de doct. Christ. ait, Angeli illo fru-
 entes iam beati sunt, quo & nos frui desideramus:
 & quātū in hac vita iam fruimur, vel per speculū,
 vel in ænigmate, tāto nostram peregrinationē, &
 tolerabili⁹ sustinemus, & ardētius finire cupimus.

Cap. 10.

Lib. 1. ca. 30.

Alia determinatio.

POTEST etiã dici quod qui fruitor etiam in hac vita, non tantum habet gaudium spei, sed etiam rei: quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Constat igitur quod debemus Deo frui & non uti. Illo enim, ut ait Aug. frueris quo efficeris beatus, & in quo spem ponis, ut ad id peruenias. De hoc idem ait in libr. de doctrin. Christian. Dicimus nos ea re frui quam diligimus propter se, & ea re fruendum nobis esse tantum qua efficiamur beati: ceteris vero utendum. Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione uti. Cum enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum gerit: si tamen per eam transieris, & ad illud ubi permanendum est, eam retuleris, uteris ea: & abusu e non proprie diceris frui. Si vero inhaeris atque permaneris, finem in ea ponens laetitiae tuae, tunc vere & proprie frui dicendus es: quod non est faciendum nisi in illa trinitate, id est, summo & incommutabili bono.

Vtrum hominibus sit utendum, vel fruendum.

CVMA autem homines qui fruuntur & utuntur aliis rebus, res aliquae sunt, quaeritur utrum se frui debeant, an uti, an utrumque: Ad quod sic respondet Augustinus in libr. de Doctrin. Christ. Si propter se homo diligendus est, fruimur eo: si propter aliud, utimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur beata vita: cuius etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autem spes ponenda non est, quia maledictus est qui hoc facit. Ergo si liquide advertas, nec seipso quisquam frui debet: quia diligere se propter se non debet, sed propter illud quo fruendum est. Huic autem contrarium videri non debet quod Apostolus ad Philemonem loquens ait: Ita frater ego te fruam in Domino. Quod ita determinat August. Si dixisset tantum te fruam.

lib. 1. de do-
ctri. Christ.
cap. 33.
Aug. lib. eodẽ
c. 31. c. 3. eius
dem lib.

Aug. l. 1. c.
22.

Hierem. 17.

fruar, & non addidisset in Domino, videretur finem dilectionis ac sp̄e constituisse in eo: sed quia illud addit, in Domino se finem posuisse, eodemque frui significauit. Cum enim (vt idē Aug. ait) homine in Deo fruēris, Deo potius quam homine fruēris.

Hic queritur an Deus fruatur, an vtatur nobis. G

SED cū Deus diligat nos, vt frequēter scriptura dicit; quæ eius dilectionem erga nos multū cōmēdat, quærit Augustin⁹ quomodo diligat: an vt vtens, an vt fruēs, & procedit ita, Si fruitur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit. Ait enim Propheta, Bonorū meorum nō eges. Omne enim bonum nostrum vel ipse est, vel ab ipso est: nō ergo fruitur nobis, sed vtitur. Si enim nec fruitur, nec vtitur, nō inuenio, quomodo diligat nos: neq; tamē sic vtitur nobis, vt nos aliis reb⁹. Nos enim res quibus vtimur ad id referimus, vt Dei bonitate perfruamur. Deus vero ad suā bonitatē vsum nostrū refert. Ille enim miseretur nostri propter suā bonitatē: nos autem nobis inuicē propter illius bonitatē. Ille nostri miseretur, vt se perfruamur: nos vero inuicem nostri miseremur, vt illo fruamur. Cum enim nos alicuius miseremur, & alicui cōsulimus, ad eius quidē facimus vtilitatē, eamq; intuemur: sed & nostra fit consequens, cū misericordiā quam aliis impēdimus, non relinquit Deus sine mercede. Hæc autē merces summa est, vt ipso fruamur. Item quia bonus est, sumus: in quantū sumus, boni sumus. Porro etiam quia iustus est, non impunē mali sumus: & in quantū mali sumus, in tantum etiam minus sumus. Ille ergo vsus, quo nobis vtitur Deus, non ad eius, sed ad nostram vtilitatem refertur: ad eius vero tantummodo bonitatem.

Vtrum vtendum, an fruendum sit virtutibus. H

HIC considerandum est, vtrum virtutibus sit

A 4 vtē-

Cap. unico
Aug. in lib. 1
de doct.
Christ. c. 33.
Ibid. paulo
superius.

Ad Eph. 2.
Aug. in li. 1.
de doct.
Christ. c. 31.
Psal. 15. c. 32.
continuo.

Aug. li. 1. de
doct.
Christ. c. 30.

Ex eodem
li. c. 32. paulo
superius.
Ibid. paulo
inferius.

vtendum, an fruēdum. Quibusdam videtur quod eis sit vtendum, & non fruendum: & hoc confirmāt auctoritate Augustini, qui, vt prętaxatū est, dicit non esse fruendum nisi Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Item, dicūt, ideo non esse fruēdum eis, quia propter se amandę nō sunt, sed propter æternam beatitudinem. Illud autem, quo fruēdum est, propter se amādū est. Sed quod virtutes propter se amandę nō sint, immō propter beatitudinem solam, probāt auctoritate August. qui in lib. 13. de Trin. cōtra quosdam ait. Forte virtutes, quas propter solam beatitudinē amamus, sic nobis persuadere audēt, vt ipsam beatitudinē non amemus: quod si faciunt, etiam ipsas vtique amare desistimus, quādo illam, propter quam solam istas amauius, nō amamus. Ecce his verbis videtur Aug. ostendere, quod virtutes nō propter se, sed propter solam beatitudinem amandę sint. Quod si ita est, ergo eis fruendum nō est. Aliis verō contrā videtur, scilicet, quod fruendum eis sit, quia propter se petēdę & amandę sunt. Et hoc cōfirmant auctoritate Ambr. qui ait super illum locū epistolę ad Galat. Fructus autē spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, &c. at hic non nominat opera, sed fructus, quia propter se petenda sunt: si vero propter se petēda sunt, ergo & propter se amanda. Nos autē harum, quę videtur, auctoritatum repugnātiā de medio eximere cupientes, dicimus, quod virtutes propter se petēdę & amandę sunt: & tamen propter solam beatitudinem: propter se quidē amandę sunt, quia delectant sui possessores sincera & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudiū spirituale. Veruntamen nō est hic cōsistēdum, sed ultra gradiēdū nō hic hęreat dilectionis gressus, neq; hic sit dilectionis terminus, sed referatur hoc ad illud summū bonum, cui soli omnino inherēdū est: quia illud propter se tantū
aman-

*Lib. 1. de
doct. Christ.
cap. 33.*

Cap. 5.

*Cap. 5. To. 5.
Glossa inter
lineas.*

amādum est, & ultra illud nihil quærēdū est; illud est enim suprem^o finis. Ideo Augu. dicit, quod eas diligimus, propter solam beatitudinem: nō quin eas propter se diligamus, sed quia id ipsum, quod eas diligimus, referimus ad illud summum bonū, *Aug. ca 4. l.* cui soli inhærendum est. & in eo permanēdum, *fi- 1. de doct.* nisque lætitiæ ponendus: quare virtutibus nō est *Christ.* fruendum. Sed dicet aliquis, Frui est amore inhæ-
rere alicui propter seipsam, vt prædictum est. Si *Lib. 1. de* ergo propter se virtutes amandę sunt, & eis fruē- *doct. Chri.* dū est. Ad quod dicimus, in illa descriptione, vbi *cap. 33.* dicitur propter seipsam: intelligēdum est rātum-
modo, vt scilicet ametur propter seipsam tātum, vt non referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, vt supra ostēdit Augu. dicens, si inhæseris atque per-
manseris finem ponens lætitiæ, tunc vere & proprie frui dicendus es: quod nō est faciendum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. vt ēdum est ergo virtutibus, & per eas fruē-
dum summo bono: ita & de voluntate bona dici-
mus. vnde Aug. in lib. 10. de Trin. ait, Voluntas est, *Cap. 10.* per quam fruimur: ita & per virtutes fruimur, non *1. Ioan. 4. e.* eis, nisi forte aliqua virtus sit Deus, vt charitas: de *Dist. 7. 1 lib.* qua pōst tractabitur.

Epilogus.

OMNIVM igitur quę dicta sunt, ex quo de re- *Ex Aug. c. 12*
bus specialiter tractauimus, hæc summa est, Quod *li. 1. de doct.*
alię sunt quibus fruendū est, alię quibus vtendū *Christ: an.*
est: alię quę fruuntur & vtuntur: & inter eas qui-
bus vtendū est, etiam quędam sunt per quas frui-
mur: vt virtutes & potentię animi, quę sunt natu-
ralia bona. De quibus omnibus antequā de signis
tractemus, agendum est, ac primum de rebus qui-
bus fruendum est: scilicet de sancta atque indiui-
dua Trinitate.

DE MYSTERIO TRINITATIS ET VNITATIS. DISTINCT. II. A

*Aug. c. 2. l. 1.
Trin. 10. 3.*

HOC quoque vera ac pie fide tenendum est, quod Trinitas vnus sit & solus verus Deus, vt ait Augustin. in primo lib. de Trin. scilicet Pater, & Filius & Spiritus sanctus: & hæc trinitas vnus eiusdemq; substantiæ vel essentiæ dicitur, creditur & intelligitur: quæ est summum bonû, q̄ purgatissimis mēribus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida, in tam excellenti luce nō figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. Item in libro primo retract. ca. 4. Nō approbabo quod in oratione dixi: Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti, respōderi enim potest, multos etiā nō mūdōs multa scire vera. De hac re ergo, summa & excellentissima, cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus atque deuotis audiēdum, vbi quæritur vnitas trinitatis, Patris scilicet & Filii & Spiritus sancti: quia nec periculosius alicubi erratur, nec laborosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui audit & legit ea quæ de ineffabili & inaccessibili luce diuinitatis dicuntur, studeat imitari atque seruare, quod venerabilis Doctor Aug. in 1. li. de Trinit. de se ipso ait. Nō pigebit me, inquit, sicubi hæsito quærere: nec pudebit sicubi erro, discere. Quisquis ergo audit hoc vel legit, vbi pariter cert⁹ est, pergat mecum vbi pariter hæsitat, quærat mecum: vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me: vbi mecum, reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam tendentes ad eum, de quo dictum est, Quærite faciem eius semper.

Psal. 104.

*Aug. in lib.
1. Ret. c. 1.
lib. 1. Solilo-
quiorum 10.
1. c. 4. Vbi.*

Quæ fuerit intentio scribentium de Trinitate. B
OMNES autem catholici tractatores, vt in eod. 1. libr. de Trinitat. 4. August. ait, qui de Trinitate quæ Deus est, scripserunt, hoc intenderunt secundum scripturas docere, q̄ Pater & Filius & Spi-

ritus

ritus sanctus vnus sint substantiæ, & inseparabili
 æqualitate vnus sint Deus: vt sit vnitas in essentia,
 & pluralitas in personis: ideoque non sunt tres
 Dii, sed vnus Deus, licet Pater filium genuerit, &
 ideo filius non sit qui pater est: filiusque à patre sit
 genitus, & ideo pater non sit qui filius est, & spi-
 ritus sanctus nec pater sit nec filius, sed tantū Pa-
 tris & Filii spiritus, vtrique cœqualis, & ad Tri-
 nitatis pertinens vnitatem. Teneamus ergo Pa-
 trem & Filium, & Spiritum sanctum, vnum esse
 naturaliter Deum, vt ait Augustinus in libro de fi-
 de ad Petrum, neque tamen ipsum patrem esse,
 qui filius est, nec filium ipsum esse, qui Pater est:
 nec Spiritum sanctum ipsum esse, qui pater est,
 aut filius. Vna est enim Patris & Filii & Spiritus
 sancti essentia, quam Græci *οὐσίαν* vocant: in qua
 non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus san-
 ctus: quamuis sit personaliter alius pater, alius fi-
 lius, alius spiritus sanctus.

*dixi de pa-
 tre & filio,
 qui gignit,
 & quem gi-
 gnit vnum
 est, dicendū
 fuit, vnum
 sunt, sicut i-
 psa veritas
 aperte lo-
 quitur dicēs
 Ego & pater
 vnum su-
 mus. De iōs.
 disti. cap.
 omnes.
 Aug. ca. i.
 libr. de fide
 ad Pet. 10. 3.
 Lib. 1. ca. 2.*

Quis ordo sit seruandus cum de Trinitate agitur. C

CÆTERVM vt primo li. de Trin. Aug. docet,
 primo secundum authoritates sanctarū scriptu-
 rarum, vtrum fides ita se habeat, demonstrandum
 est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, ela-
 giores magis quā capaciores, rationibus Catholi-
 cis, & similitudinibus congruis ad defensionem &
 assertionem fidei vtendū est: vt eorum inquisiti-
 onibus satisfaciētes, mansuetos plenius instrua-
 m⁹, & illi si nequiverint inuenire quod quærunt,
 de suis mētib⁹ potius, quam de ipsa veritate vel
 denostrā assertionē conquerantur.

Testimonia Sanctorum de Trinitate. D

PROPONAMVS ergo in mediū veteris ac
 noui Testamēti authoritates, quib⁹ diuinę vnita-
 tis atque Trinitatis veritas demonstratur: ac primū
 ipsa legis exordia occurrāt, vbi Moyses ait, Audi
 Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Item,

*Testimo-
 nia, quibus
 mysterium
 Trinitatis
 declaratur.*

Ego

Deut. 6. 4. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi de terra
 Exod. 20. 4. Ægypti: non erunt tibi alii Dii præter me. Ecce
 de fide lib. 1. hic significauit vnitatem diuinæ naturæ. Deus e-
 cap. 1. 10. 2. nim, vt ait Ambr. in 1. li. de Trin. nomē est naturæ.
 Exod. 3. Dominus vero nomē est potestatis. Idē alibi De⁹
 loquēs ad Moysen ait: Ego sum qui sum, & si quæ-
 fierint nomē meum, vade, & dice eis. Qui est. misit
 me ad vos. Dicēs enim, Ego sum: nō, Nos sumus:
 & qui est, nō qui sumus, apertissimē declarauit v-
 num solum Deum esse. In cantico etiam Exodi le-
 gitur, Dominus omnipotens nomen eius. nō ait,
 Domini: vnitatem volens significare. Personarū
 quoque pluralitatem, & naturæ vnitatē simul o-
 stēdit Dominus in Genesi, dicēs; Faciamus homi-
 nem ad imaginem & similitudinem nostram. Di-
 cēs enim, faciamus & nostram, pluralitatē perso-
 narum ostendit; dicens vero imaginem, vnitatē
 essentię. Vt enim dicit Aug. in lib. de fide ad Petrū.
 Si in illa natura patris & filii, & Spirit⁹ sancti vna
 esset tantum persona; nō diceretur, Faciam⁹ ho-
 minem ad imaginem, & similitudinem nostram.
 Cum enim dicit ad imaginē, ostēdit vnā natu-
 ram esse, ad cuius imaginem homo fieret; cum ve-
 ro dicit nostram, ostendit eundē Deum non vnā,
 sed plures esse personas.

*Aperte ostēdit quod nec solitudo nec diuersitas, nec singula-
 ritas ibi est, sed similitudo.* E

Circa finem.

HILARIVS quoq; in libro tertio, de Trin. di-
 cit his verbis significari. quod in Trinitate nec di-
 uersitas est, nec singularitas vel solitudo: sed simi-
 litudo & pluralitas siue distinctio. ait enim sic, qui
 dixit. Faciamus hominē ad imaginem & similitu-
 dinem nostram; inuicem esse sui similes, in eo q^d
 dicit, imaginem & similitudinem nostram osten-
 dit. Imago enim sola non est, & similitudo sibi nō
 est; neque diuersitatem duobus admisceri alteri⁹
 ad alterum similitudo permittit. Item idem in 4.
 lib.

*Circa me-
 dium.*

lib. Absoluti⁹ voluit intelligi significationem hanc non ad se esse referendam tantum, dicendo, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. professio enim consortii sustulit intelligentiam singularitatis, quia consortium aliquod nec potest esse sibi ipsi solitario, neque rursus solitudo solitarii recipit, faciamus: neque quisquam alieno à se loquitur, nostram. Vterque ergo sermo scilicet faciamus, & nostram, ut solitariū eundemque non patitur, ita neque diuersum à se, alienumque significat. solitario conuenit, faciam, & meam: non solitario vero conuenit dicere, faciamus, & nostram. vterque sermo ut non solitarium tantum, ita neque differētem esse, vna diuersum esse significat. Nobis quoque nec solitarius nec diuersus est confitendus, ita ergo Deus ad communem sibi cum Deo imaginem eademque similitudinem, hominem reperitur operari: ut nec significatio efficientis admittat intelligentiam solitudinis, nec operatio constituta ad eandem imaginem ac similitudinem patiatur diuersitatem diuinitatis. In his verbis Hilarius pluralitatem personarum voluit intelligi nomine consortii, atque significauit nomine consortij vel pluralitatis non poni aliquid, sed remoueri. Pluralitas enim vel consortium personarum, cum dicitur, solitudo vel singularitas negatur: cum dicimus plures esse personas, significamus, quod non est vna sola. Ideo Hilarius volens ista subtiliter & sanè intelligi, ait, Professio consortii sustulit intelligentiam singularitatis: non dicit, posuit aliquid: ita etiam cum dicimus tres personas, singularitatem & solitudinem tollimus; & quod pater non est solus, nec filius est solus, nec Spiritus sanctus est solus, significamus: & quod nec pater tantum est & filius, nec pater tantum & Spiritus sanctus, nec filius tantum & Spiritus sanctus. De hoc autem in sequenti plenius agetur, vbi etiam secundum quid simi-

simi-

similes dicantur tres personæ, & utrū aliquo modo sit ibi diuersitas vel differentia, ostendetur.

Ad idem quod cœperat redit, vt alias authoritates supponat.

F

Genes. 1.

Genes. 3. b.

Psalms. 118.

Psalms. 67.

Psalms. 80.

** de fide ad
Gratianum
lib. 1. ca. 5.
tom. 1.*

Psalms. 12.

Psalms. 66.

NUNC vero ad propositū redeamus, & ad ostendendum personarum pluralitatem, atq; essentia diuinæ vnitatem, alias sanctorū authoritates inducamus, Moyses dicit. In principio creauit Deus cœlum & terram: per Deum significans partem: per principium, filium. Et pro eo quod apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet *Heloym*: quod est plurale huius singularis, quod est *Hel*. Quod ergo nō est dictū *Hel*, quod est Deus, sed *Heloym*, quod interpretari potest Dii siue Iudices, ad pluralitatem personarum refertur. Ad quā etiam illud attingere videtur, quod diabolus per serpētem dixit, Eritis sicut dii. Pro quo in Hebraico, habetur *Heloym*: ac si diceret: Eritis sicut diuinæ personæ. Ille etiam maximus Prophetarū & Regum David, qui suam cæteris præfert intelligētiam, dicens, Super fenes intellexi: vnitatē diuinæ naturæ ostendens, ait Dominus nomen est illi: nō dicit Domini. Alibi etiam eiusdem vnitatem & æternitatem simul ostendens ait ex persona Dei, Israel, si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Aliud horum, vt dicit Ambrosius in lib. 1. * de Trin. significat æternitatem: aliud vnitatē substantia indifferentis, vt neque posteriorem patre, neque alterius diuinitatis filiū, vel spiritum sanctū esse credamus, nam si patre posterior est filius, vel spiritus sanctus, recēs est: & si vnus non est diuinitatis, alienus est, sed nec posterior est, quia recēs nō est, nec alienus quia ex patre natus est filius, ex patre procedit S. sanctus. Alibi quoq; distinctionē personarum insinuans ait, Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius, omnis virtus eorum. Alibi etiam ait: Benedicat nos Deus Deus noster, bene-

benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Trina enim confessio Dei, Trinitatē exprimit personarum: vnitatē vero essentia aperit, cū singulariter subiungit, eum. Esaias quoq; dicit se audisse Seraphim clamantia, sanctus, sanctus, sanctus Dominus De⁹. Per hoc quod dicit ter sãctus, Trinitatem significat, per hoc quod subdit Dominus Deus, vnitatem essentia. Dauid quoq; eternã filii generationem aperte insinuat ex persona filii dicẽs, Domin⁹ dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Esaias ait. Generationem ei⁹ quis enarrabit? In libro quoq; Sapietia, æternitas filii cum patre monstratur, vbi sapientia ita loquitur. Domin⁹ possedit me ab initio viarũ suarũ: antequã quicquã faceret à principio, ab æterno ordinata sum: antequam terra fieret, nec dum erant abyssi, & ego iã concepta eram, necdũ fontes, necdum mōtes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram nõ fecerat, & cardines orbis terræ: quãdo preparabat celos, aderam, quando appēdebãt fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componēs, & delectabat per singulos dies ludens coram eo. Ecce aptum de æterna genitura testimonium: quo ipsa sapientia perhibet se ante mundum cõceptam esse, & parturiri, id est, genitam, & apud patrē æternaliter existere. Ipsa etiam alibi ait. Ego ex ore altissimi prodii, primogenita ante omnem creaturam. Micheas quoque Propheta æternã verbi generationē, & temporalem ex Maria, simul insinuauit dicens, Et tu Bethleẽ Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio à dieb⁹ æternitatis.

Specialia testimonia de Spiritu sancto. G

De Spiritu sancto etiam expressa documēta in veteri Testamento habemus. In genesi enim legitur, Spirit⁹ Domini ferebatur super aquas. Et Dauid

*Amb. cap. 4.
l. 2. de fide.*

Esaiã 6.

Psalm. 2.

Esaiã 53.

Prou. 8.

Eccles. 24.

Michea 1.

Genes. 1. a.

Psalm 138.
Sapient. 1. b.
Esais 61.

uid dicit, Quo ibo à spiritu tuo? In lib. Sapientia dicitur, Spiritus sanctus disciplina effugiet fictu: benignus est enim spiritus sapientia. Esaias quoq; ait, Spiritus Domini super me.

De testimoniis noui Testamenti.

H

Esais 6. 6.
Ma. th. ult.

NVNC vero post testimonia veteris Testamēti, de fide sanctę Trinitatis & vnitatis, ad noui Testamēti authoritates accedam⁹: vt in medio duū animalium, id est, testamentorū, cognoscatur veritas: & forcipe de altari sumatur calcul⁹, quo tāgātur ora fidelium: Dominus itaque Christ⁹ vnitatem diuinę essentia ac personarum trinitatē,

Amb. li. c.
1. de fide ad
Gratian.
Ioan. 1. f. lib
1. ca eodem

aperte insinuat, dicens Apostolis, Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti. In nomine vtique ait, vt Amb. ait in lib. 1. de Trin. non in nominib⁹, vt vnitatis essentia ostēdatur. Per nomina tria quę supposuit, tres esse personas declarauit. Ipse etiam ait, Ego & pater vnum sumus: vnū dixit, vt ait Ambros. in eodem, ne fiat discretio potestatis nature: & addidit, sum⁹, vt patrem filiūque cognoscas: scilicet vt perfectus pater filium perfectum genuisse credatur: & quod pater & filius vnum sint, non confusione personę, sed vnitatis nature Ioānes quoque in epistola canonica ait. Tres sunt qui testimoniū perhibent in cęlo, pater, verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Ipse etiam in initio Euāgelii sui ait: In principio erat verbū, & verbū erat apud Deum, & Deus erat verbū: vbi aperte ostēdit filium semper & æternaliter fuisse apud patrem, vt alium apud alium. Apostolus quoque aperte Trinitatem distinguit, dicens; Misit Deus spiritum filii sui in corda nostra. Et alibi, Si spirit⁹ eius qui suscitauit Iesum habitat in nobis, & c. Item alibi, Trinitas ē atque vnitatem euidentissimē cōmendat, dicēs: Quoniā ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria, Ex ipso vt August. in lib. de Trinitate

1. Ioan. 5. b.

Ioan. 1. a.

Galat. 4. a.
Roman. 8. b.

Roman. 2. d.

Aug. de tri
nit. lib. 1. ca.
pit. 6.

tate

tate ait propter patrem: per ipsum dicit, propter filium: in ipso, propter S. sanctū. Per hoc vero quod non ait ex ipsis, per ipsos, & in ipsis: nec ait, ipsis gloria, sed ipsi: insinuauit hanc Trinitatem vnum Deum esse. Sed quia singule pene syllabæ noui testamenti, hanc ineffabilis vnitatis arcū Trinitatis veritatem cōcorditer insinuāt, inductioni testimoniorū super hac re supersedeamus, & rationibus congruisque similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra valet, ostendamus.

INCIPIT OSTENDERĒ, QVOMODO
per creaturam potuerit cognosci creator.

DISTINCT. III.

APOSTOLVS namque ait, quod inuisibilia Dei à creatura mūdi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam, qua excellit inter alias creaturas: vel propter cōueniētiā, quā habet cū omni creatura. Homo ergo inuisibilia Dei intellectu mentis conspiciere potuit, vel etiam conspexit, per ea quæ facta sunt, id est, per creaturas visibiles vel inuisibiles. A duobus enim iuuabatur, scilicet, à natura, quæ rationalis erat & ab operibus à Deo factis, vt manifestaretur homini veritas. Ideoque Apostolus dixit. Quia Deus reuelauit illis, scilicet, dum fecit opera: in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

Prima ratio vel modus quomodo potuit cognosci Deus.

Nam sicut ait Ambrosius, vt De⁹, qui natura inuisibilis est, etiam à visibilibus posset sciri, opus fecit quod opificē visibilitate sui manifestauit: Vt per certum incertum posset sciri, & ille Deus omnū esse crederetur: qui hoc fecit, quod ab homine impossibile est fieri. Potuerūt ergo cognoscere,

B

huc

A Glossa ordinaris ad locum à creatura mūdi.

Roman. 1. 20.

Tom. 4. in commen. 1.

B ca. episto ad Rom.

Quod notū est Dei. Prima resōtio vel modus quo potuit cognosci Deus.

siue cognouerunt, vltra omnem creaturam esse illum, qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere vel destruere valet. Accedat quæcunq; vis creatura, & faciat tale cælum & terram; & dicam, quia Deus est. Sed quia nulla creatura talia facere valet, constat super omnem creaturam esse illum, qui ea fecit, ac per hoc, illum esse Deum humana mens cognoscere potuit.

Secunda ratio qua potuit cognosci, vel modus quo nouerunt.

*Aug. lib. 8.
cap. 6. de
ciuit. to 5.*

ALIO etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoscere potuerunt, vel etiam cognouerunt. vt enim Augustin. ait in lib. de Ciuit. Dei, viderunt summi Philosophi nullum corpus esse Deum, & ideo cuncta corpora transcendunt querentes Deum. viderunt etiam quicquid mutabile est, non esse summum Deum, omniumque principium: & ideo omnem animam mutabilesque spiritus transcendunt. Deinde viderunt omne quod mutabile est, non posse esse, nisi ab illo qui incommutabiliter & simpliciter est. Intellexerunt ergo eum, & omnia ista fecisse, & à nullo fieri potuisse.

Tertia ratio vel modus.

*Aug. ibidem
paulo inferius.*

CONSIDERAVERUNT etiam quicquid est in substantiis, vel corpus esse, vel spiritum, meliusque aliquid spiritum esse quam corpus, sed longe meliorem qui spiritum fecit & corpus.

Quartus modus vel ratio.

*Aug. lib.
de ciuit. c. 6.*

*Ibid. paulo
inferius.*

INTELLEXERUNT etiam corporis speciem esse sensibilem, & spiritus speciem intelligibilem, & intelligibilem speciem sensibili prætulerunt. Sensibilia dicimus quæ visu, tactuque corporis sentiri queunt: Intelligibilia, quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cum ergo in eorum conspectu & corpus & animus magis minusque speciosa essent: si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent: viderunt esse aliquid, quo illa speciosa facta

cta

facta sunt, vbi est prima & incommutabilis species, ideoque incomparabilis, & illud esse rerum principium rectissimè crediderunt, quod factum non esset, & ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci veritas Dei. Cum ergo Deus vna sit & simplex essentia, quæ ex nulla diuersitate partium vel accidentium consistit, pluraliter tamen dicit Apostolus, Inuisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur veritas Dei per ea quæ facta sunt. *Român. 1.*
 Ex perpetuitate namq; creaturarum, intelligitur conditor æternus: ex magnitudine creaturarum omnipotens: ex ordine & dispositione, sapiens: ex gubernatione, bonus. Hæc autem omnia ad unitatem Deitatis pertinentem monstrandam.

Quomodo in creaturis apparet vestigium

Trinitatis.

F

NUNC restat ostendere, vtrum per ea quæ facta sunt, aliquod Trinitatis indicium vel exiguum habere potuerit. De hoc Augustinus in libro 6. de Trinitate ait, Oportet vt creator per ea quæ facta sunt, intellectu conspiciētes, Trinitatem intelligamus. *Aug. lib. 6. cap. 10. ibid. paulo superius.*
 Huius enim Trinitatis vestigium in creaturis apparet. Hæc enim quæ arte diuina facta sunt, & unitatem quandam in se ostendunt, & speciem & ordinem. Nam quodque horum creatorum, & vnum aliquid est, sicut sunt nature corporum, & ingenia animarum, & aliqua specie formatur, sicut sunt figuræ vel qualitates corporum, ac doctrinæ vel artes animarum: & ordinem aliquem perit aut tenet, sicut sunt pondera vel collocationes corporum, & amores vel delectationes animarum, & ita in creaturis præluce vestigium Trinitatis. In illa enim Trinitate summa origo est omnium rerum, & perfectissima pulchritudo, & beatissima delectatio. Summa autem origo, vt Augustinus ostendit in libro de vera religione, intelligitur Deus *in tom. 1. capit. 5.*
 pater, à quo sunt omnia, à quo filius & spiritus sanctus.

B 2

aus.

ctus. Perfectissima pulchritudo intelligitur filius, scilicet veritas patris, nulla ex parte ei dissimilis, quem cum ipso, & in ipso patre veneramus: quæ forma est omnium quæ ab initio facta sunt, & ad vnum referuntur, quæ tamen omnia nec fierent à patre per filium, neque suis finibus salva essent, nisi Deus summè bon⁹ esset: qui & nulli naturæ quæ ab illo bona esset, invidit: & vt in bono ipso maneret alia quantum vellet, alia quantum posset, dedit. quæ bonitas intelligitur Spiritus sanctus, qui est donum patris & filii. Quare ipsum donum Dei cum patre & filio æquè incommutabili, colere & tenere nos conuenit. Per considerationē itaque creaturarum vnius substatiæ, Trinitatem intelligimus, scilicet vnum Deum patrem à quo sumus & filium per quem sumus, & Spiritum sanctum in quo sumus, scilicet principium ad quod recurrimus, & formam quam sequimur, & gratiā qua reconciliamur: vnum scilicet quo authore conditi sumus, & similitudinem eius, per quā ad vnitatem reformamur & pacē, qua vnitati adheremus: scilicet Deum qui dixit: Fiat lux & verbū, per quod factum est omne quod substācialiter & naturaliter est, & donū benignitatis ei⁹, qua placuit quod ab eo per verbū factum est, & reconciliatum est auctori vt non interiret. Ecce ostensū est qualiter in creaturis aliquaten⁹ imago Trinitatis indicatur: nō enim per creaturarū contemplationem sufficiens notitia Trinitatis potest haberi, vel potuit, sine doctrinæ, vel interioris inspirationis reuelatione. Vnde illā antiqui Philosophi quasi per vmbra & de longinquo viderūt veritatē deficientes in contuitu Trinitatis, vt Magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibilium, per ea quæ facta sunt.

Genes. 1. a.

Exod. 8. c.

Quomodo in anima sit imago Trinitatis.

N V N C vero ad eam iam perueniamus disputatio-

tationem, vbi in mente humana quæ nouit Deū, *Aug. lib de Trinitate.*
 vel potest nosse, Trinitatis imaginem reperiam⁹.
 Vt enim ait Augustinus in 14. libr. de Trinitate Licet humana mens non sit eius naturæ, cuius Deus est, imago tamen illius, quo nihil melius est, ibi quærēda & inuenienda est, quo natura nostra nil habet melius, id est, in mente. In ipsa etiam mēte antequam sit particeps Dei, eius imago reperitur. etsi enim amissa Dei participatione deformis sit, imago Dei tamen permanet. Eo enim ipso imago Dei est mēs, quo capax eius est, eiusque particeps esse potest. Iam ergo in ea, Trinitatē, quæ De⁹ est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernim⁹ Trinitatem, nondum quidem Deum, sed imaginem Dei. Hic enim quædam apparet Trinitas memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimū tractemus, memoriā, intelligentiam, voluntatem. Hæc ergo tria vt Augustinus ait in libro decimo de Trin. non sunt tres vitæ, sed vna vita: nec tres mentes, sed vna mens, vna essentia. Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia & voluntas siue dilectio similiter ad aliquid dicitur, vita vero dicitur ad seipsam, & mens & essentia. Hæc ergo tria eo vnum sunt quo vna vita: vna mens, vna essentia, quicquid aliud ad seipsa singula dicuntur, etiam simul, non pluraliter, sed singulariter dicuntur. Eo vero tria sunt, quo ad se inuicem referuntur.

*Quomodo equalia sint, quia capiuntur à singulis
 omnia & tota.*

H

ÆQUALIA etiam sunt non solum singula singulis, sed etiam singula omnibus: alioquin nō se inuicem caperent: se autem inuicē capiunt. Capiuntur enim & à singulis singula, & à singulis omnia. Memini enim me habere memoriā, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere

*Aug. ibidem
 in inuo
 cap. 11. libr.
 10. de Trin.*

B 3

gere

gere & velle atque meminisse: & volo me velle, & meminisse, & intelligere.

Quomodo tota illa tria memoria capiat. I

*Aug. ca. 11.
continuo.*

*Aug. ibidem
continuo.*

TOTAM QVE meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem simul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud non est in memoria mea: nil autem tam in memoria est, quam ipsa memoria: totâ ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me scio: & scio, me velle quicquid volo, quicquid autem scio memini. Totam ergo intelligentiam totamque voluntatem meam memini.

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia. K

SIMILITER cum hæc tria intelligo, totâ simul intelligo, neque enim quicquam intelligibile est, quod non intelligâ, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibile non intelligo, consequenter etiam nec memini nec volo. Quicquid ergo intelligibile memini, & volo, consequenter intelligo.

Quomodo illa tota capiat voluntas. L

*Aug. ibidē
continuo.*

VOLVNTA Seriam mea tota intelligentiam totamque meam memoriam capit, dū vtor toto eo quod intelligo & memini. cum itaque inuicem à singulis & omnia & tota capiantur, & qualia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia. Ecce illius summæ unitatis atque Trinitatis, vbi vna est essentia & tres personæ imago est humana mens, licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur, vbi est illa imago Trinitatis. Propriè verò mens dicitur, vt ait Augustinus, non ipsa anima, sed quod in ea est excellentius, qualiter sæpè accipitur. Illud etiam sciendum est, quod memoria non solum est absentium & præteritorum, sed etiam præsentium, vt ait Au-

gusti;

Augustinus in XIII. libro de Trinitate, alioquin non se caperet.

Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum, & vna essentia, queritur. M

HIC attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit, quod supra dixit, illa tria, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatē esse vnum, vnā mentem, vnā essentiam, quod utiq; nō videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mens enim, id est, spiritus rationalis, essentia est spiritualis & incorporea. Illa vero tria, naturales proprietates seu vires sunt ipsius mētis, & à se inuicē differunt: quia memoria non est intelligētia, vel voluntas: nec intelligētia voluntas siue amor.

Quod etiam ad se inuicem dicuntur relatiue. N

ET hęc tria etiā ad seipsa referuntur, vt ait Augustinus in nono libro de Trinitate. Mēs enim a-^{Cap. 3.} mare se ipsam vel meminisse nō potest, nisi etiam nouerit se. Nam quomodo amat vel meminit q̄ nescit? Miro itaque modo tria ista inseparabilia ^{August. lib. de Trinit. 9.} sunt, à seipsis: & tamen eorum singulum, & simul ^{capit. 5.} omnia vna essentia est, cum & relatiue dicantur ad inuicem.

Hic aperitur quod supra querebatur, scilicet quomodo hæc tria dicantur vnum. O

Sed iam videndum est quomodo hæc tria dicantur vna substātia. Ideo quia scilicet in ipsa anima vel mente substācialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis quę possunt adesse vel abesse. ^{Cap. 4.} vnde Augustin⁹ in nono libro de Trinit. ait, Admonemur, si vtrunq; videre possumus, hæc in animo existere substācialiter, non tanquam in subiecto, vt color in corpore: quia & si relatiue dicuntur ad inuicē, singula tamē substācialiter sunt in substātia sua. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum vel vna substātia. Quæ tria, vt Augustin. ait in xv. libro de Trinitate, in mente naturaliter

diuinit⁹ instituta quisquis viuaciter perspicit, & quam magnum sit in ea, vnde potest etiam sempiterna immutabilisque natura recoli, conspici, concupisci, reminiscitur enim per memoriam, intuetur per intelligētiam, amplectitur per dilectionē, profecto reperit illius summæ Trinitatis imaginem.

Aug. lib. de
Trin. 15. ca.
20 paulo in-
ferius.

Quod in illa similitudine est dissimilitudo. P
VERVNTAMEN caueat, ne hanc imaginē ab eadem Trinitate factam ita ei comparet, vt omnino existimet similem, sed potius in qualicunque ista similitudine, magnam quoque dissimilitudinem cernat.

Ex Exod. li.
35. cap. 22.

Prima dissimilitudo. Q
QVOD breuiter ostēdi potest. Homo vnus per ista tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria est, nec intelligētia, nec dilectio, sed hæc habet. Vnus ergo homo est, qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In illius vero summæ simplicitate nature, quæ Deus est, quamuis vnus sit Deus, tamē tres personæ sunt, pater & filius & Spiritus sanctus: & hæc tres personæ sunt vnus Deus. Aliud est itaque Trinitas res ipsa, aliud imago Trinitatis in re alia: propter quam imaginem etiam illud in quo sunt hæc tria, imago dicitur, scilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ est in ea, sed tabula nomine imaginis appellatur, propter picturam quæ est in ea.

Aug. lib. 15.
cap. 23.

Ibid. infe-
rius.

Lib. 15. cap.
3 de Trin.

Alteræ dissimilitudo. Q
R VRSV Sista imago quæ est homo habens illa tria, vna persona est: illa vero Trinitas nō vna persona est, sed tres personæ, pater filii, & filius patris, & Spiritus patris & filii. Itaq; in ista imagine Trin. nō hæc tria vnus homo, sed vnus hominis sunt. In illa vero summa Trinitate, cuius hæc imago est: nō vnus Dei sunt illa tria, sed vnus Deus, & tres sunt illæ personæ, non vna persona. Illa enim tria
non

non homo sunt, sed hominis sunt, vel in homine sunt. Sed nunquid possumus dicere, Trinitatē sic esse in Deo, vt aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Absit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mēte nostra imaginē Trinitatis, sed exiguam, & qualem cunq; esse: quæ summæ Trinitatis ita gerit similitudinē, vt ex maxima parte sit dissimilis. Sciendū vero est quod hæc Trinitas mentis, vt ait Augustinus in 14. lib. de veritate, non propterea tantum imago Dei est, quia sui meminerit mens, & intelligit, ac diligit se; sed quia potest etiam meminisse, & intelligere, & amare illum à quo facta est.

Alia assignatio Trinitatis in anima, scilicet S
mens, notitia, amor.

P O T E S T etiam alio modo aliisque nominibus distinguere Trinitas in anima, quæ est imago illius summæ & ineffabilis Trinitatis. vt enim ait Aug. in nono lib. de Trinit. Mens, & notitia eius, & amor, tria quædam sunt, Mens enim nouit se, & amat se; nec amare se potest, nisi etiam nouerit se, Duo quædam sunt mens & notitia eius. Item duo quædam sunt mens & amor eius. Cum ergo se nouit mens & amat se, manet Trinitas, scilicet mens, amor, & notitia. Mens autem hic accipitur nō pro anima, sed pro eo quod in anima excellētius est.

*Aug. c. 4. s. 30
c. 4. c. 5. lib.
de Trin 15.
cap. 7.*

Hæc autem tria cum sint distincta à se inuicem, dicuntur tamen, esse vnum: quia in animo substantialiter existunt.

Quia mens, vice patris: notitia filii: amor Spiritus sancti accipitur. T

E T est ipsa mēs quasi parēs, & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cū se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, dum mens cognoscit se & diligit se. non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem,

*Aug. lib. de
Trin. 9. b. 12.
Ibidem in
ferius.*

prolem, id est, notitiam suam: & ita amor quidam complexus est parentis & prolis.

Quod non est minor mente notitia, nec amor utroque.

*Aug. lib. 9.
in fine.*

NEC minor proles parente, dum tantam se nouit mens, quanta est: nec minor est amor parente & prole, id est, mente & notitia, dum tantum se diligit mens, quantum se nouit & quanta est.

Quod hec tria in se ipsis sunt.

*Ex eodem
li. 8. ca. 5.*

SVNT etiam hęc singula in se ipsis: quia & mens amans in amore est, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunque vestigium Trinitatis apparet,

Quomodo mens per ista proficit ad intelligendum Deum.

*Ex c. 12. li. 9.
de trin.
Aug.*

MENS itaq; rationalis considerans hęc tria, & illam unam essentiam in qua ista sunt, extendit se ad contemplationem creatoris: & videt unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate. Intelligit enim unum Deum esse, unam essentiam, unum principium. Intelligit enim, quia si duo essent, vel uterque insufficiens esset, vel aliter superflueret: quia si aliquid deesset uni quod haberet alter, non esset ibi summa perfectio. Si vero nihil uni deesset quod haberet alter, cum in uno essent omnia alter superflueret. Intellexit ergo unum esse Deum omnium auctorem: & vidit quia absque sapientia non fit, quasi res fatua, & ideo intellexit eum habere sapientiam, quae ab ipso genita est: & quia sapientiam suam diligit, intellexit etiam ibi esse amorem.

Hic de summa Trinitatis unitate.

*Aug. li. 9.
Cap. 1.*

QVAPROPTER iuxta ipsam considerationem, ut ait Aug. in IX. lib. de Trinit. credamus patrem, & filium & spiritum sanctum unum esse Deum, uniuersae creaturae conditorem & rectorem, nec patrem esse filium, nec spiritum sanctum vel patrem esse, vel filium, sed Trinitatem relatarum ad inuicem perso-

personarū. Vt enim ait ipse in libro de fide ad Pe-
trū. Vna est natura siue essentia patris & filii & spi-
ritus sancti, non vna persona. Si enim sic esset vna
persona, sicut est vna substantia patris & filii & spi-
ritus sancti, veraciter Trinitas nō diceretur. Rur-
sus quidē Trinitas esset vera, sed vnus Deus Trini-
tas ipsa non esset, si quemadmodum pater & filius
& spiritus sanctus personarū sunt ab inuicē pro-
prietate distincti, sic fuissent quoq; naturarum di-
uersitate discreti. Fides autē Patriarcharum, Pro-
phetarum, atq; Apostolorum vnum Deum prædi-
cat Trinitatem esse. In illa ergo sancta Trinitate
vn^o est Deus pater, qui solus essentialiter de seipso
filium vnum genuit: & vnus fili^o est, qui de vno pa-
tre solus essentialiter natus: & vnus spiritus san-
ctus, qui solus essentialiter à Patre filioque pro-
cedit.

Hoc autem totum non potest vna persona, id
est, gignere se, & nasci de se, & procedere de se, vt
enim ait August. in lib. 1. de Trin. Nulla res est, quæ
seipsam gignat, vt sit.

HIC QUÆRITUR VTRVM CONCEDEN-
DVM SIT QVOD DEVS
se genuerit.

DISTINCT. IV.

A

HIC oritur questio satis necessaria. Constat e-
nim, & irrefragabiliter verum est, quod Deus
pater genuit filium. Ideo quæritur, vtrum conce-
dendum sit, quod Deus genuit Deum. Si enim Deus
genuit Deum, videtur, quod aut se Deum, aut al-
ium Deum genuerit. Si vero alium Deum genuit,
non est tantum vnus Deus. Si autē se ipsum Deum
genuit, aliqua res seipsā genuit. Ad quod respon-
dētes dicimus, sanè & catholicè cōcedi, q̄ vn^o vnū
genuit, & quod Deus Deum genuit: quia De^o pater
Deum

*De compa-
ratione ge-
nerationis
ad terminū
essentialem
con retum,
qualis est
hoc nomina
Deus.
Solutio.*

*symbolum
Nicenum.*

Cap. 2.

Responsio.

Deum filium genuit. In symbolo quoque scriptum est. Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod vero additur, ergo genuit se Deum, vel alium Deum, neutrum concedendum esse dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifestum est: quia vnus tantum Deus est. Quod autem seipsum non genuit, ostendit August. in 1. li. de Trin. dicēs: Qui putat eius potentiam esse Deum, ut seipsum ipse genuerit: eo plus errant, quod non solum Deus ita non est, sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est quæ seipsam gignat ut sit: & ideo non est credendum vel dicendum quod Deus genuit se.

Alia questio de eodem.

SED adhuc componunt garruli ratiocinatores dicentes: Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deum qui est Deus pater, aut Deum, qui non est Deus pater. Si genuit Deum qui non est pater, ergo Deus est, qui non est Deus pater: non ergo vnus tantum Deus est. Si vero genuit Deum, qui est Deus pater, ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus determinantes istam propositionem, qua sic proponunt. Si Deus pater genuit Deum, aut Deum qui est Deus pater, aut Deum qui non est Deus Pater. Hoc enim sane, & prave intelligi potest: & ideo respondendum est ita, Deus pater genuit Deum, qui est ipse pater. Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alteram, scilicet genuit Deum, qui non est pater: nec tamen genuit alterum Deum, nec ille, qui genitus est, est alius Deus quam pater, sed vnus Deus cum patre. Si vero additur, genuit Deum, qui non est Deus pater, hic distinguimus, quia dupliciter potest intelligi. Genuit Deum, qui non est Deus pater, scilicet Deum filium: qui filius non est pater, qui Deus est. hic sensus verus est. Si vero intelligatur sic, genuit Deum, qui non est Deus pater, id est qui non est Deus, qui pater est, hic sensus falsus est. Vnus enim & idem Deus est,

est, pater, & filius, & Spiritus sanctus: & ediuerso,
pater & filius & Spiritus sanctus vnus est Deus.

*Opinio quorundam dicentium: tres personas esse vnū Deum,
vnam substantiam: sed non econuerso scilicet vnum Deum
vel vnam substantiam esse tres*

personas.

C

QVIDAM tamē veritatis aduersarii, cōcedunt
patrem & filium & Spiritum sanctū, siue tres per-
sonas, esse vnum Deum, vnam substantiam, sed ta-
men nolunt cōcedere, vnū Deum siue vnam sub-
stantiam esse tres personas: dicentes, diuinā sub-
stantiam predicari de tribus personis, nō tres per-
sonas de substantia diuina. Fides autē catholica
tenet ac predicat, & tres personas esse vnū Deum,
& vnam substantiam siue essentiam siue naturā
diuinā: & vnum Deum siue essentiam diuinā,
esse tres personas. Vnde Aug. in li. de Trin. ita ait.
Recte ipse Deus trinitas intelligitur, beatus & so-
lus potēs. Ecce quam expresse dixit, ipse Deus Tri-
nitas: vt ostēderet, & ipsum Deum esse Trinitatē,
& Trinitatem ipsum Deum. Item in eodē, In ver-
bis, inquit, illis Apostoli, quibus de aduētū Christi
agens dicit: Quem ostendit beatus & solus potēs:
Rex regum & Dominus dominantium: qui solus
habet immortalitē, &c. nec pater proprie no-
minatus est, nec filius, nec Spiritus sanctus: sed bea-
tus & solus potēs, id est, vnus & solus Deus verus,
qui est ipsa Trinitas. Ecce & hic aperte dicit vnū
solum verum Deum, esse ipsam Trinitatē: & si-
nus Deus Trinitas est, ergo vnus Deus est tres perso-
næ. Item in libr. 5. de Trinitate. Non tres Deos, sed
vnum Deum dicimus esse ipsam præstantissimā
Trinitatē. Item in libro qui dicitur Enchiridion
ad Laurentium, capite nono, Satis est Christiano,
rerum creaturarum causam visibiliū siue inuisibi-
lium, non nisi bonitatē credere creatoris, qui est
Deus verus, & vnus: nullamq; esse naturā, quæ nō
aut

*Aug. li. de
Trin. ca. 6.*

*Aug. eodem
cap. 6.
1. Tim. 6.*

Cap. 8.

*Aug. ca. 9.
Tom. 3.*

*Aug. serm.
de tempore
129. qui est
3. feria qui-
bus in cœ-
na domini
de fide.*

ant ipse sit, aut ab ipso: cumq; esse Trinitatem, Pa-
trem scilicet & filium & Spiritum sanctum.

Item Aug. in sermone de fide, Credimus vnum
Deum vnam esse diuini nominis Trinitatem. I-
dem in 6. de Trinit. Dicimus Deus solum esse ip-
sam Trinitatem. Ecce & his & aliis pluribus au-
ctoritatibus euidenter ostenditur, dicendum esse
& credendum, quod vnus Deus est Trinitas, & v-
na substantia tres personæ: sicut e conuerso Trini-
tas dicitur esse vnus Deus, & tres personę dicun-
tur esse vna substantia.

*Redit ad præmissam questionem, scilicet an Deus pater se
Deum, an alium Deum genuerit.* D

*Epist. 66.
Maximo
medic. to. 2.*

N V N C ad præmissam quæstionem reuertamur: vbi quærebatur an Deus pater genuerit se Deum, an alium Deum. Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen August. in epistola ad Maximum, quod Deus pater se alterum genuit, his verbis, Pater vt haberet filium de seipso, nõ minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, esset in filio tãtus quãtus & solus. Quod ita intelligi potest, i. de se alterum à se genuit: nõ vtique alterum Deum, sed alteram personam: vel genuit se alterum, id est, genuit alterum, qui hoc est quod ipse. Nã & si alius sit pater q̄ filius, nõ est tamẽ aliud quã filius, sed vnum.

HIC QVÆRITVR, AN PATER GENVIT
Diuinam Essentiam, vel ipsa filium: an es-
sentia genuit essentiam, vel ipsa
nec genuit, nec ge-
nita est.

D I S T I N C T. V.

*De compa-
ratione ge-
nerationis
ad terminũ
essentialem.*

P O S T hæc quæritur, vtrum concedendum sit. Quod pater genuit diuinam essentia, vel quod diuina essentia genuit filium, vel essentia genuit essentia: an omnino nõ genuit, nec genita est diui-

diuina essentia? Ad Quod Catholicis tractatori
 bus consentientes dicimus, quod nec pater genuit
 diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit di-
 uinam essentiam, hic autem nomine essentiae intel-
 ligim⁹ diuinam naturam, quae communis est tribus
 personis & tota in singulis. Ideo non est dicendum,
 quod pater genuit diuinam essentiam: quia si pater di-
 ceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia
 relatiue diceretur ad patrem, vel pro relatiuo po-
 neretur. Si autem relatiue diceretur, vel pro relati-
 uo poneretur, non indicaret essentiam. Vt enim ait
 Aug. in 5. lib. de Trin. Quod relatiue dicitur, non
 indicat substantiam.

abstractum;
qui est es-
sentia.
Ratio pri-
ma quare
ita sit.

Aug. in fine
cap. 7.

Secunda ratio.

B

ITEM, cum Deus pater sit diuina essentia, si eius
 esset genitor, esset utique genitor eius rei quae ipse
 est: & ita eadem res seipsam genuisset: quod Aug.
 negat, ut supra ostendimus.

1. lib. de tri-
nit. ca. 1.

Tertia ratio & potior.

C

ITEM, si pater est genitor essentiae diuinae, cum ipse
 essentia diuina sit, & Deus sit: eo quod generat, & est, &
 Deus est. Ita ergo non illud quod generatur, est a
 patre Deus: sed pater eo quod generat, & est, & Deus
 est, & si ita est, non genito gignens, sed gignenti ge-
 nitus causa est, ut & sit, & Deus sit. Simili ratione
 probat Augustinus in lib. 7. de Trinit. quod pater
 non est sapiens sapientia quam genuit: quia si ea
 sapiens est, ea est, hoc enim est sibi esse, quod sapere.
 Quod si hoc est sibi esse, quod sapere: non per il-
 lam sapientiam, quam genuit pater, sapiens est.
 Quid enim aliud dicimus, cum dicimus, hoc illi
 est esse quod sapere: nisi, eo est, quo sapiens est? Er-
 go quae causa illi est ut sapiens sit, etiam ipsa illi causa
 est ut sit. Si ergo sapientia, quam genuit, illi causa est
 ut sapiens sit, & causa illi est ut sit. Sed causam patri,
 quam sit, a patre genitam, nullo modo quisquam dixe-
 rit sapientiam: quid enim est insanius? Ita ergo si
 pater

Aug. de tri-
nit. lib. 7.
c. 1. in fine.

pater genuit essentiã qua est, essentia quã genuit, causa est illi ut sit. Nõ ergo ipsã qua est, essentiam genuit. Nã in illa simplicitate, ut inquit Aug. quia non est aliud sapere quã esse, eadem est ibi sapientia quę essentia, ideoq; quod de sapiētia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam, qua sapiens est, ita nec essentiam, qua est. Ut enim sapiētia sapiens est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eademq; sapientia est & potentia, quę essentia. Patet itaq; ex prædictis, quia pater essentiam diuinam non genuit.

Huic aduersari videtur August.

Ibidem fere continuo.

Aug. Tom. 3

HVIC autem videtur cõtrarium quod Aug. ait in lib. vnico de fide & symbolo capit. tertio. Deus cum verbũ genuit, id quod ipse est genuit: nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaq; materia, sed de seipso id quod ipse est. Item Deus pater qui verissime indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad seipsum indicadũ genuit, quod est ipse qui genuit. Ecce aperte dicit his verbis, Deum patrẽ genuisse illud quod ipse est. Illud autẽ quod ipse est, nõ est nisi diuina essentia: videtur ergo diuinam essentiam genuisse. Ad quod respondemus illa verba sic intelligenda esse: dicentes, Pater de se ipse genuit illud quod ipse est, id est filium, qui est illud quod pater est. Nam quod pater est, & filius, hoc est: sed non qui pater est, & filius hic est.

Ibid. paulo inferius.

Alias partes questionis exequitur.

ITA etiam non est dicendũ quod diuina essentia genuit filium; quia cũ filius sit diuina essentia, iam esset filius res à qua generatur; & ita eadẽ res seipsam generaret. Ita etiã dicimus quod essentia diuina nõ genuit essentiam. Cũ enim vna & summa quãdã res sit diuina essentia si diuina essentia, essentiam genuit, eadem res seipsam genuit, quod omnino esse nõ potest; sed pater solus genuit filium, & à patre & à filio procedit Spiritus sanctus.

Quod.

Quae videantur praedictis esse contraria.

F Aug. de tri-
nit. li. 7. c. 2.

Prædictis autem videtur contrarium esse quod dicit August. in libro septimo de Trinitat. Hoc, inquit, est Deo esse, & sapere, unde pater & filius simul vna sapientia, quia vna essentia: & singillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. Ecce. his verbis aperte dicit Augustin⁹ sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia, ubi videtur significare, quod sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in l. de fide ad Petrum ait, Sic Christum Dei filium, id est, vnam ex Trinitate personam. Deum verum crede, ut diuinitatem eius de natura patris natam esse non dubites. Hic videtur dicere quod natura filii sit nata de natura patris. Idem in libro xv. de Trin. ait: Dicitur filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate: sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hic videtur dicere quod substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus, Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre, qui est eadem substantia & sapientia & filius, qui est diuinitas, natus est de patre, qui est natura diuina. Et, ut expressius dicamus, dicimus filium sapientiam, esse de patre sapientia: & dicimus filium substantiam, esse genitum de patre & a patre substantia. Quod autem ita intelligi debeat, August. ostendit in libr. 7. de Trin. dicens: Pater ipse sapientia est: & dicitur filius sapientia patris, quomodo dicitur lumen patris, id est, sicut lumen de lumine, & uterque vnum lumen: sic intelligitur sapientia de sapientia, & uterque vna sapientia & vna essentia. Item, ideo Christus dicitur virtus & sapientia Dei, quia de patre virtute & sapientia etiam ipse virtus & sapientia est. sicut ipse lumen de patre lumine est, & ipse fons vite est apud Deum patrem fontem vite. Filius ergo sapientia de patre

Cap. 2.

Cap. 20.

Determina-
t. o. eorum
qua videntur
contraria.

Aug. de tri-
nit. li. 7. c. 11.
in fine.

Aug. ca. 3.
eiusdem l. 7.

Ibidem paulo
inferius.

C sapien-

sapientia est: sicut filius lumen de patre lumine, & Deus filius de deo patre: & ut singulis sit lumen & singulus Deus, & singulus sapientia? & simul vnum lumen, vnus Deus, vna sapientia. Ecce manifeste his verbis aperit August. ex quo sensu accipienda sunt prædicta verba & his similia, scilicet cum dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

*Hilarius
Non longe.
in principio
lib. 4.
Idem Hilarius.*

*Hilarius
lib. 9. post
medium.*

*In eodem
paulo inferius.*

Quod videtur prædictæ expositioni contrarium. HVIC vero etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. li. de Trinit. Nihil, inquit, nisi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generatis est. Cum ergo filius essentiã habeat, (tota enim in eo est diuina essentia) videtur, quod ipsa diuina essentia nata sit. Item in 5. lib. ait: Natiuitas Dei nõ potest eam, ex qua prouecta est, non tenere naturam, nec enim aliud quam Deus subsistit quod non aliunde quam de Deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatẽ Dei prouectam ex natura: & ita videtur ex his verbis atque prædictis natura Dei & genita, & genuisse. Quod apertius dicit in li. 9. de Trin. Nos, inquit, vnigenitũ Deum in forma Dei manentem, in natura hominis mansisse profiteamur: nec vnitatem formæ seruatis, in naturã diuinæ vnitatis refundimus: nec rursum corporali insinuatione patrem in filio prædicamus, sed ex eo eiusdẽ generis genitam naturã naturaliter in se gignentem habuisse naturam: quã in forma naturæ se gignẽtis manens, formã naturæ & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura ne esset, sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis, manens sibi Dei natura susceperat, generis sui potestatẽ in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hic aperte dicit, & naturam genuisse, naturam genitam. & naturã assumplisse naturam: quod à plerisque negatur. Itẽ, Nunquid vnigenito Deo cõtumelia est, patrem

patrē sibi innascibilem Deū esse, cū ex innascibili Deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitam subsistat? Ecce & hic dicit vnigenitam naturam.

Quomodo sint intelligenda premissa verba

Hilarij.

H

SED quia hæc verba sane vult intelligi. ipse idē dicit in 4. intelligētia dictorum ex causis est assu-
mēda dicendi: quia nō sermoni res, sed rei sermo
subiectus est. Hæc ergo verba ita intelligi possunt.

Nihil habet filius nisi natū, id est, nihil habet se-
cundū quod Deus est, nisi quod nascendo accepit:

& ipse nascendo patris in se subsistentem naturā
habuit, vnde Hilarius addit in v. lib. eandē natu-
ram habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamē

vt natus nō sit ille qui genuit. Nam quomodo erit
pater ipse, cū genitus sit? Sed in his ipsis subsistit
ille qui genitus est, in quibus totus est ipse qui ge-
nuit: quia non est aliunde qui genitus est: & ideo

non refertur ad aliud quod in vno subsistit, & ex
vno. Ac si in generatione filii & naturam suam, vt
ita dicā, sequitur, inde mutabilis Deus inde muta-
bilē Deum gignēs, nec naturā suā deserit ex inde-
mutabili Deo inde mutabilis Dei perfecta natiui-
tas. Subsistētem ergo in eo Dei naturam intelligen-
mus, cū in Deo Deus insit, nec præter eum qui De⁹
est, quisquam Deus alius sit: quia ipse Deus & in
eo Deus. Naturę ergo Dei patris veritas in Deo. fi-
lio esse docetur, cum in eo Deus intelligitur esse

qui Deus est. Est enim vn⁹ in vno, & vnus ab vno.

Quod legitur pater de sua substantia genuisse filium,

& filium substantia patris.

I
DICITVR quoq; & frequenter in scriptura le-
gitur. Patrē de sua substātia genuisse filium. vnde
Augustin. in lib. de fide ad Petrū ait, Pater Deus
de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine ini-
tio genuit filium Deum sibi æqualem, & eadē qua
ipse naturaliter æternus est, diuinitate cōternū.

C 2

Ecce

*H. lar. antea
medium 4.
libri.*

*Ad finem
quinti.*

*Expositionē
confirmat
per verba
eiusdem.*

Ioan. 4.

Cap. 2.

Cap. 19. in
fine.

Colof. 1.

Aug. contra
Maxim. Ar-
rianum.
To. 6. ca. 14.

Ibidē paulo
inferius.

Ecce hic dicit Augustin. filium genitum de natura patris. Est autem vna natura Patris & filii, & Spiritus sancti. Si ergo de natura patris est filius, genitus est de natura filii & spiritus sancti: imo de natura trium personarum. Idem quoq; Aug. in lib. xv. de Trinit. dicit Christum esse filium substantiæ patris, & de substantia patris genitum, tractans illud verbum Apost. loquentis de Deo patre sic. Qui eruit nos de potestate tenebrarū, & transtulit in regnū filii charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, filii charitatis suæ, nihil aliud intelligitur quā filii sui dilecti, quam filii substantiæ suæ. Charitas quippe patris, quæ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud quam ipsa natura atque substātia, vt sæpe diximus, & sæpè iterare nō piget: ac per hoc, fili⁹ charitas eius nullus alius est, quā qui de substantia eius est genitus. Ecce hic apertè dicit Augustin⁹ filiū esse genitum de substātia patris, & filium substantiæ patris: Idē quoq; Augustin⁹ in lib. 3. cōtra hereticum Maximinum, substantiā Dei genuisse filium, & filium genitum de substātia patris asserit dicens, Carnalib⁹ cogitationib⁹ pleni, substantiam Dei de seipsa gignere filium nō putatis, nisi hoc patiatur q̄ substātia carnis patitur quando gignit. Erratis, nō sciētes scripturas neque virtutem Dei. Nullo enim modo verum Dei filium cogitatis, si eū natum esse de substantia patris negatis. Nō enim tam erat hominis filius, & Deo donante factus est Dei filius: ex Deo natus, gratia nō natura. An forte etsi nō hominis filius erat, tamē iam aliqua erat qualiscunq; creatura, & in Deo filium Deo mutante cōuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederem⁹ vos putare de nihilo esse Dei filium, affirmatis non vos dicere de nihilo esse Dei filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia patris, de qua sit dicite: sed

te: sed
lium
vos n
triqu
sto. D
ab eis
cretu
co, in
liqua
subst
tris a
mou
patre
quod
dum
lius,
vos i
de pa
patri
sunt
stanc
nihil
cedit
est ex
ex D
De⁹
nō a

H
na f
nit
ra e
Id a
tari
mo
fin

re: sed non inuenietis Iam ergo vñ genitum Dei fili-
 um Iesum Christum, de patris esse substantia, non
 vos nobiscum pigeat confiteri Idem in eodem. V-
 trique legimus vt sim⁹ in vero filio eius Iesu Chri-
 sto. Dicit ergo nobis, Vtrum iste verus Dei filius,
 ab eis qui gratia filii sunt, quadã proprietate dif-
 cretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Nō di-
 co, inquis, de nulla: nec dicam de nihilo, ergo de a-
 liqua substantia est. Quæro, de qua? si nō de patris
 substantia est, aliam quære: si aliam nō inuenis, pa-
 tris agnosce substantiam, & filium cum patre ho-
 mousion cōfiteri: Idem in eodē, Confiteor Deum
 patrem omnino incorruptibiliter genuisse: sed
 quod est ipse genuisse. Itē, Dico, quod sæpè dicen-
 dum est, Aut de aliqua substantia est natus Dei fi-
 lius, aut de nulla: si de nulla ergo de nihilo, quod
 vos iam non dicitis: si vero de aliqua, nec tamen
 de patris substantia, non est verus filius: si vero de
 patris substantia, vnius eiusdemque substantiæ
 sunt pater & filius. Vos autem nec filium de sub-
 stantia patris genitum vultis, & tamen eum nec ex
 nihilo, nec ex aliqua materia, sed ex patre esse cō-
 ceditis, nec videtis quam necesse sit, vt qui non
 est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo, nisi
 ex Dei substantia esse non possit, & hoc esse quod
 De⁹ est, de quo est, id est, De⁹ est, de Deo nat⁹: quia
 nō alius prius fuit, sed natura coæterna de Deo est.

*Colligens summam prædictorum aperit ex quo
 sensu accipienda sint.*

K

HIS verbis præmissis innuividetur, quod diui-
 na substantia filium genuerit, & quod filius sit ge-
 nitus de substantia patris, & quod de Deo est, natu-
 ra coæterna, & quod pater id quod ipse est genuit.
 Id autē quod ipse est, diuina essentia est: & ita pu-
 tari potest diuinā essentiam genuisse. Vehemēter
 mouent nos hæc verba, quæ quomodo intelligēda
 sint, mallem ab aliis audire, quam ipse tradere. Vt

C 3

tamen

*Ibidē paulo
 inferius.
 1. Ioannis. 5.*

*Paulo infe-
 rius in eodē
 ca. 14. l. 3.
 contra Ma-
 ximi.*

*Ex eodē
 c. paulo su-
 perius.*

Aug. ca. 14.
lib. 3. contra
Maximinū

tamē sine prejudicio atque temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi: Natura coæterna de Deo est. i. filius coæternus patri de patre est, ita quod est eadem cum eo natura, vel eiusdē naturę. Quē sensum cōfirmat Aug. ibidem subiiciēs, & quod dixerat quasi explanās. Dicto enim, Natura coæterna est de Deo, addit. Non est aliud filius, quā illud de quo est, id est, vnius eiusdemq; substantiæ est. Deinde apertius talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodē libro contra Maximinū dicēs, Trinitas hæc vnius eiusdēque substantiæ est: quia non de aliqua materia vel de nihilo est filius, sed de quo est genitus. item Spiritus sanctus non de aliqua materia vel de nihilo est, sed inde est, vnde procedit. His utiq; verbis aperte ostendit ea ratione dici filium esse de substantia patris, qui est de patre genitus, ita quod est eiusdē substantiæ cum eo: & spiritum sanctum esse de substantia patris & filii, quia ab utroque procedit, ita quod est eiusdem substantiæ.

Aug. ibi.

Quod nec filius nec spiritus sanctus est de nihilo, sed de aliquo, non tamen de materia.

Non longe à
medio li. 12.

OSTENDITVR quoq; ex illis verbis filium & spiritum sanctum nō esse de nihilo, sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilari^{us} in 12. lib. de Trinit. ait. Unigenit^{us} Deus cum natus sit: patrem testatur auctorem: cum ex manēte natus est, non est natus ex nihilo: & cum ante temp^{us} natus, est, omnem sensum præuenit nascendo. Hic aperte dicitur, quod filius nō est natus ex nihilo. Similiter, & Spiritus sanctus non est dicendus esse vel procedere ex nihilo: quia filius de substantia patris natus est, id est, à patre est, cum quo eiusdē substantiæ est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiēdum est illud, Pater genuit id quod ipse est, id est filium, qui est hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi. Augustinus aperit dicens in 1. libro contra Maximinum, Hoc genuit pater quod

est: alioquin non est verus filius, si quod est pater, non est filius. Item substantia Dei genuit filium, id est, pater substantia genuit filium, qui est eadem substantia & eiusdem substantiæ. Quod sic esse intelligendum Aug. ostēdit, dicens ad Maximinum, Sicut dicis, Spiritus spiritum genuit: ita dic, Spiritus eiusdem naturæ vel substantiæ spiritum genuit. Itē sicut dicis, De⁹ Deum genuit: ita dic, De⁹ eiusdem naturæ vel substantiæ Deum genuit. Hoc si credideris & dixeris, nihil de hac re ulterius accusaberis. His enim verbis aperit quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter filius natus est de substantia patris, vel pater genuit filium de sua natura siue essentia, id est, de se natura & essentia genuit filium eiusdem substantiæ ac naturæ, & qui est eadem essentia ac natura. Similiter expone illud, filius substantiæ patris, & filius patris substantiæ, id est, qui est substantia, cum quo & filius eadē substantia est, quia consubstantialis est patri filius. Et hic sensus adiuuatur ex his verbis Aug. qui in li. quinto de Trin. ait, Tres personas eiusdem essentia, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona. His verbis ostenditur non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu prædicto. Qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in libr. decimoquinto de Trin. idem ait. Sicut nostra scientia, scientiæ Dei, sic & nostrum verbum quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi verbo Dei, quod natum est de patris essentia. Tale est autem ac si dicerem, de patris scientia, de patris sapientia: vel, quod est expressi⁹, de patre essentia, de patre scientia, de patre sapientia. Ex hoc itaq; intellectu, verbū Dei, patris vngent⁹ filii⁹ per omnia patri similis & equalis, recte dicitur Deus de Deo, lumē de lumine, sapientia

*Aug. c. 3. l.**de fide & symbolo.**Circa medū primi**libri. In re.**sponsione**38. ad Maxi.**Arianū**ca. 18. li. 2.**eiusdē ca. 15.**lib. 3.**Aug. li. 7.**cap. 6. de tri.**Aug. ca. 13.*

tia, de sapientia, essentia, de essentia: quia hoc est omnino quod pater, non tamen pater: quia iste filius, ille pater.

Hilarius ad principium lib. 2.

Quare verbum patris dicatur filius nature.

INDE est quod solum vnigenitus Dei dicitur natura filius, quia eiusdem nature est, & eadem natura est cum patre. Vnde Hilarius in libr. de Trin. de Christo loquens ait, Natura filius est, quia eandem naturam quam ille qui genuit habet.

VTRVM PATER VOLVNTATE GENVIT
filium, an necessitate: & an volens vel nolens
sit Deus.

DISTINCTIO VI.

PRÆTEREA quæri solet, Vtrum pater genuerit filium voluntate, an necessitate. De hoc Orosius ad August. ita ait, Voluntate genuit pater filium vel necessitate: sed nec voluntate nec necessitate: quia necessitas in Deo non est, præire voluntas sapientiam non potuit. quocirca, ut August. ait in 15. lib. de Trinit. ridicula est dialectica Eunomii, à quo Eunomij, à quo Eunomiani heretici orti sunt: qui cum non potuisset intelligere, nec credere voluisset vnigenitum Dei filium verbum Dei esse natura, id est, substantia patris genitum, non natura vel substantia dixit esse filium, sed filium voluntatis Dei: volens asserere accedentem Deo voluntatem, qua gigneret filium. sicut nos aliquando aliquid volumus, quod antea non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur nostra natura, quod absit ut in Deo esse credamus. Dicamus ergo verbum Dei esse filium Dei natura, non voluntate, ut docet Augustinus in decimo quinto lib. de Trinitate, ubi quendam catholicum heretico respondentem commendat dicens. Acute sane quidam respondit heretico versutissimè interroganti, vtrum

Deus

*De compa-
ratione
actus gene-
randi ad sa-
pientiam. In
tom. 4. in
dialogo. 5.
questionum
q. 7. cap. 20.*

*Aug. de tri-
nit. l. 15. a. 2.*

Deus filium volens vel nolens genuerit: ut si diceret, nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem, volens, continuo quod intēdebat concluderet, scilicet non naturę esse filium, sed voluntatis. At ille vigilantissime vicissim quęstuit ab eo, *Et in qua-*
 utrum Deus pater volens aut nolens sit Deus: ut si *stionibus ad*
 responderet, nolens, sequeretur grandis absurdi- *Orosiū, qua-*
 tas & miseria, quam de Deo credere magna est in- *stione 7.*
 fania: si autē diceret, volens, Responderetur ei, ergo & ipse voluntate sua Deus est, nō natura. Quid ergo restabat, nisi ut obmutesceret sua interrogatione, obligatum indissolubili vinculo se videns? Ex prædictis docetur non esse concedendum, quod Deus voluntate vel necessitate vel volens vel nolens sit Deus. Item, quod voluntate vel necessitate vel volens vel nolens genuerit filium.

Oppositio contra prædicta.

B *Responsio.*

SED cōtra hoc opponitur sic, Voluntas Dei est natura siue essentia Dei: quia non est aliud Deo esse: aliud velle: & ideo sicut vna est essentia trium personarum, ita & vna voluntas. Si ergo Deus, natura Deus est, & voluntate Deus est: & si verbum Dei, natura filius Dei est, & voluntate filius Dei est hoc autem facile est refellere. nam & præscientia Dei siue scientia, quæ scit vel præscit bona & mala diuina natura siue essentia est, & prædestinatio siue voluntas eius eadē diuina essentia est: nec est aliud Deo scire & velle, quam esse, & cum sit vnum & idem scientia Dei vel voluntas, nō tamen dicitur de voluntate quicquid dicitur de scientia & e-
 cōuersō, nec omnia illa sua voluntate Deus vult, quæ sua scientia scit, cum sua scientia nouerit tam bona quam mala, voluntate autem non velit nisi bona. Scientia quippe Dei & præscientia, de bonis est & malis: voluntas vero & prædestinatio, de bonis est tantum, & tamen vnum & idem in Deo est scientia & voluntas, & præscientia & prædestina-

C 5 *tio.*

tio. ita cum vnum sit natura Dei & voluntas, dicitur tamen pater genuisse filium natura non voluntate: & esse Deus natura non voluntate.

Qualiter intelligenda sunt illa verba, pater nec nolens nec volens Deus est, nec volens nec nolens genuit filium.

*Hilarius in
fine concilii
Sardic.*

*Hieron 10.
9. in com-
mentariis
ad cap. 1.
ad Ephe. in
charitate
predicant.
Ephes. 1.
Eccl. 1.
Arioc. 25.
cōsilio Syr.
miensis, &
Hila. ad eū-
dem arti-
culum
Articulo. 1.
synodi Sir-
miensis &
Hilarius ad
quandē artic.*

PRÆDICTA tamen verba, quibus prudenter dictum est, quod Deus pater nec volēs nec nolens est Deus, nec nolens nec volens genuit filium, siue voluntate, siue necessitate, ex tali sensu mihi vidētur accipienda, vt voluntatem præcedentē vel accedentem intelligamus: qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse Deus est voluntate præcedenti vel efficienti, vel volens priusquam Deus, nec voluntate præcedenti vel accedenti genuit filium: nec prius volens, quam generans genuit filium: nec prius generans quam volens, genuit filium, volens tamen genuit, sicut potens genuit, & bonus genuit filium, & sapiens genuit, & huiusmodi. Si enim pater sapiens & bonus dicitur genuisse filium, cur nō & volēs? cum ita sit Deo idem esse volētem, quod est esse Deum: sicut idem est esse sapientem, quod est esse Deum. Dicamus ergo, quia pater sicut sapiens, ita volens genuit filium: sed nō voluntate præcedenti vel accedenti. Quem sensum aperit Aug. & confirmat, ita dicens super epistolam ad Ephesios De filio Dei, id est, ὁμογεντος, Domino nostro Iesu Christo scriptum est, quia cum patre semper fuit, & nunquam eum vt esset, paterna voluntas præcessit, & ille quidem natura filius est. Hilarius in libro de synodis. Eos qui dicunt de non extantibus esse filium Dei, similiter qui dicunt, quod neque consilio neque voluntate pater genuerit filium, anathematizat sancta Ecclesia. Item si quis nolente prædicat natum filium: anathema sit. Non enim nolente patre coactus pater, vel naturali necessitate ductus cū nollet genuit filium.

sed m
ex se
H

H
inqu
potu
ruit
re fil
tes. P
posse
Est n
posse
est in
nere
gene
sunt
inte
ante
quā
ab a
que
pat
nec
aliqu
sequ
pot
s
bro
ten
ton
sec

sed mox vt voluit sine tempore, & impassibiliter
ex se vnigenitum demonstrauit.

HIC QUÆRITVR AN PATER PO-
tuerit vel voluerit gignere
filium. A

DISTINCT. VII.

HIC solet quæri à quibusdam, vtrum pater po-
tuerit vel voluerit generare filium. Si enim,
inquiunt, potuit vel voluit generare filium, ergo
potuit aliquid & voluit, quod nec voluit, nec po-
tuit filius: nam filius nec potuit nec voluit genera-
re filium. Cui versutiæ facile respondemus dicē-
tes. Possesse vel velle generare filium, non est aliquid
posse vel velle subiectum potentia vel voluntati.
Est tamen aliqua potentia vel voluntas, scilicet
posse vel velle gignere filium: & ideo distinguēda
est intelligētia propositi verbi, posse vel velle gignere
filium, & posse vel velle aliquid. neque enim
generatio filii aliquid eorum est, quæ subiecta
sunt diuinæ potentia & voluntati: nec est aliquid
inter omnia vel de omnibus, sed super omnia &
ante omnia. Non enim ante voluit vel potuit,
quā genuit: sicut nec ante fuit, quam genuit: quia
ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quo-
que hoc videre possumus. Pater enim potest esse
pater, & vult esse pater: filius autem non potest,
nec vult esse pater: ergo pater potest vel vult esse
aliquid, quod non potest vel vult esse filius, non
sequitur: quia esse patrem, non est esse aliquid, sed
potest esse ad aliquid, vt in sequenti ostendetur. *mi.*

*Ponit quadam verba August. vnde potest mo-
ueri auditor.*

SED vehemēter nos mouet, quod Aug. ait in li-
bro cōtra Maximinum, qui asserbat patrem po-
tentiorē esse filio, eo quod filium genuit Deū crea-
torem, filius autē non, dicebatque patrē potuisse
le

se gignere non filium: & ideo potio- rem esse filio. Ad quod respondens Augu. dicere videtur, quod filius etiam potuit gignere, volens ostendere patrem esse non potio- rem filio, his verbis, Absit vt ideo potētior sit pater filio, sicut putas, quia creatorem genuit pater, filius autem nō genuit creatorem: neque enim non potuit, sed non oportuit. Vide & diligenter attende hęc verba, non enim non potuit: sed non oportuit. Videtur enim dicere, quod filius potuit gignere, sed non oportuit: & ita potuit quod non oportuit. Quare autem nō oportuit subdit dicens. Immoderata enim esset diuina generatio, si genitus filius nepotem gigneret patri, quia & ipse nepos, nisi auo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam, impotens diceretur. Similiter etiam ille si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem pro auo suo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret vllus, si non sufficeret vnus omnipotens. Itaque omnipotentē genuit filiū patris natura, nō fecit.

Opponitur predictis verbis Augustini.

C

Hoc autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet quod filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel patris, vel spiritus sancti, vel alicuius alius. sed alius nō: quia nullus alius semper fuit. Nec patris: quia pater est ingenitus & innascibilis. Nec sui: quia nullares se ipsam gignere potuit. Nec spiritus sancti: quia nasci nō potuit. Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutabilis esse potuit.

Hic queritur quomodo intelligenda sint.

D

QVOMODO ergo accipiatur quod supra dictū est, nō n. non potuit gignere, sed nō oportuit: quali potuit, sed nō oportuit. Non est nobis per-

spicuum

spicuum aperire quomodo sit hoc verum, & ideo sub silentio potius esset prætereundum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instatia quærentiū.

Hic aperitur ex quo sensu accipienda sint. E

POTEST ergo sic intelligi. Non enim non potuit sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit quod filius nō genuit, sed ei non cōueniebat: sicut Deus filius nō est De' pater, nec tamē hoc ex impotentia sui est. Nam & pater similiter non est filius, nec hoc est ex impotētia patris. Sed quærit Maximinus Arrianorum episcopus, Vndē ergo est quod pater nō potest esse filius, vel filius pater? Non utique ex impotentia, sed pater proprietate generationis pater est, qua oportet eum non esse filiū: & filius proprietate natiuitatis filius est, qua oportet eum nō esse patrem. De quibus proprietatibus postea plenius tractabitur.

Lib. 3 ca. 14.

*Distinct. 10.
huius primi.*

Vtrum pater natura sit potens gignere filium: & an hoc sit aliqua potentia que sit in filio. F

ITEM quæritur à quibusdam, Si pater potens sit natura gignere filium, & an hoc sit aliqua potētia quæ sit in filio? Ad quod dicimus, quia pater non est potens nisi natura: eius enim potentia natura est ve essentia. At, inquiunt illi: Si potens est gignere, habet ergo potentiam gignēdi. Filius autem non habet potētiā gignendi, si nō potest gignere, habet ergo aliquā potētiā pater quam non habet filius. Non sequitur. Eādē enim potētiā habet penit' filius, quā & pater, quia pater potuit gignere, & filius gigni potuit. Eadē .n. potentia est in filio, qua potuit gigni, quæ est in patre, qua potuit gignere. Sed cōtra hoc opponitur, Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni: quia aliud est gignere, & aliud gigni. Hic distinguēdū est. Si enim cū dicitur, aliud est posse gignere, aliud posse gigni: aliā significās potētiā, qua pater potens

Oppositio.

rens est gignere, & aliam, qua filius potens est gigni, falsus est intellectus: Si autem dicas, patrem posse habere aliam proprietatem siue notionem qua genitor est; & filium aliam, qua genitus est, verus est intellectus. Aliam enim pater proprietatem qua pater est: aliam filius, qua filius est.

Quomodo intelligendum sit filius habet vel non habet potentiam generandi.

ITA etiam cum dicitur, filius non habet potentiam generandi quam pater habet, dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur, filius non habet potentiam generandi quam & pater, scilicet qua potens sit ad generandum, id est, ut genuerit vel ut generet sicut pater, verum est, si vero intelligatur, sic, non habet potentiam qua possit gigni vel genitus esse, qua eadem pater potens est ut genuerit vel ut generet, falsum est. Sicut dicitur, pater habet potentiam qua potest esse pater, filius vero non habet potentiam qua possit esse pater: & econuerso, filius habet potentiam qua potest esse filius: habet ergo aliquid quam pater, quam non habet filius: & econuerso. Absit: quia eadem est potentia patris, qua potest esse pater: & filii, qua potest esse filius. Ita etiam eadem est voluntas, qua pater vult esse pater non filius, & filius vult esse filius non pater: & eadem est voluntas filii, qua vult esse genitor & patrem genuisse: & patris, qua vult esse genitor & filium genitum esse.

DE VERITATE ET PROPRIETATE
& incommutabilitate & simplicitate
essentiae Dei.

DISTINCT. VIII.

NVNC de veritate siue proprietate, incommutabilitate atque simplicitate diuinæ naturæ, siue substantiæ siue essentiæ agendum est. Est itaque Deus, ut ait Augustinus in v. lib. de Trin. sine

Cap. 2.

fine dubitatione substantia, vel si melius hoc appellatur, essentia: quam Græci οὐσία vocant. Sicut enim ab eo quod est sapere dicta est sapiētia, & ab eo quod est scire dicta est scientia: ita ab eo quod est esse essentia. Et quis magis est, quā ille qui dixit famulo suo. Ego sum qui sum: & Dices filiis Israel. Qui est, misit me ad vos. Ipse verè ac propriè dicitur essentia, cuius essentia non nouit præteritum vel futurum, vnde Hieronymus ad Damasum scribens ait, Deus solus, qui exordium non habet, verè essentia nomen tenet: quia in eius comparatione, qui verè est, quia incommutabilis est: quasi non sint quæ mutabilia sunt. De quo enim dicitur fuit, non est: & de quo dicitur erit, nondum est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse vel futurum esse. Solus ergo Deus vere est: cuius essentia comparatum nostrum esse non est.

Qualiter intelligenda sint verba Hieronymi, querendum est.

*Exod. 3. d.
Tom. 2. epi.
stola cuius
initium est
Quoniam
vetusto.*

B

HIC diligenter aduertendum est, quomodo intelligi debeant illa verba Hieronymi, scilicet, Deus tantum est, & non nouit fuisse vel futurum esse: tantum est, & non nouit fuisse vel futurum esse: tantum est: cum de eo scriptum frequenter reperimus, fuit ab æterno, fuit semper, & erit in secula, & huiusmodi: vnde videtur, quia non est tantum dicendum de Deo fuit, vel est vel erit. Si n. diceretur tantum, fuit, putaretur quod desierit esse: si diceretur tantum, est, putaretur quod non semper fuerit, sed esse cœperit: si tantum, diceretur erit, putaretur non esse modò. Dicatur ergo quia semper fuit, est, & erit: vt intelligatur quia nec cœpit, nec desijt, nec desinet esse. De hoc Aug. super Ioannem ita ait: Cum de sempiterna re propriè dicatur est, secundū nos benè dicitur fuit & erit: fuit, quia nūquā desijt: erit quia nūquā deerit: est, quia semper est: non præterit, quasi quod non maneat.

*In tomo. 9.
in tract. 99.
ad 16. caput
Ioann.*

*IOAN. 16. 6.**Hic aperit
quomodo
sint intelligi
genda.**Non longe
à principio
lib. 7.**Ca. 2. in fine*

neat: nō erit, quasi quod non erat. Cum ergo nostra locutio per tēpora varietur, de eo vere dicuntur, verba cuiuslibet temporis, qui nullo tēpore defuit, vel deest, vel deerit, & ideo nō est mirum si de spiritu veritatis veritas loquens dixit per futurū, Quęcunq; audiet, loquetur: audiet scilicet ab eo à quo pcedit. Audire illius est scire, idē etiam esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, id est, scientia: quę nō aliud, quā essentia. Audiet ergo dixit de eo quod audiuit, & audit, id est quod semper sciuit, scit & sciet: Ecce hic dicit Augustinus verba cuiuslibet temporis dici de Deo, sed tamē propriē, est. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intelligēdum est. Nō nouit fuisse vel futurum esse, sed tātum esse: i. cum dicitur de Deo quod fuit vel erit: non est intelligendum quod pterierit vel futur⁹ sit, sed quod existat simpliciter sine aliquo temporali motu. Licet enim verba substantia diuersorum temporum de Deo dicantur (vt fuit, erit, est, erat) non tamē temporales motus esse distinguunt, scilicet pteritum, vel futurū, vel pteritum imperfectum, vel pteritum perfectum, vel pteritum plusquamperfectum: sed essentiam siue existentiam suę diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus proprie dicitur essentia vel esse. Vnde Hilarius in lib. 7. de Trinitate ait, Esse non est accidens Deo, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietates.

Hic de incommutabilitate.

DE Ietiam solius essentia incommutabilis dicitur proprie: quia nec mutatur, nec mutari potest: Vnde Aug. in v. lib. de Trin. Alię, inquit, essentię vel substantię capiunt accidentia, quib⁹ in eis fiat vel magna vel quantaunque mutatio. Deo autē aliquid huiusmodi accidere nō potest, & ideo sola substantia vel essentia, quę est Deus, incommutabilis

bilis est: cui profecto maxime ac verissimè cōpetit esse. Quod enim mutatur; nō seruat ipsum verum esse: & quod mutari potest, etiā si nō mutetur, potest quod fuerat nō esse. Ideoque illud solū quod non tātum nō mutatur, verū etiam mutari omnino non potest, verissimè dicitur esse, i substantia patris & filii & spiritus sancti. Ideoque Apostolus loquēs de Deo ait; Qui solus habet immortalitatem. Vt enim ait August. in libro primo de Trinitate. Cū anima quodammodo immortalis esse dicatur & sit, nō diceret Apostol. Solus Deus habet immortalitatē, nisi quia vera immortalitas incōmutabilitas est, quā nulla potest habere creatura, quoniam solius creatoris est. vnde Iacobus ait, Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et Dauid. Mutabis ea, & mutabuntur, tu autē idē ipse es. Ideo Augu. super Genes. dicit. q̄ De⁹ nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura vero, per loca, & tempora. Et per tēpora moueri, est per affectiones commutari. Deus autē nec loco nec affectionē mutari potest, q̄ per Prophetā ait: Ego De⁹ & nō mutor, qui est immutabilis solus. vnde recte solus habere dicitur immortalitatem. In omni. n. mutabili natura, vt ait August. cōtra Maximinum, nonnulla mors est ipsa mutatio, q̄a facit aliquid in ea nō esse q̄ erat. vnde & ipsa anima humana, quæ ideō dicitur immortalis, quia secūdm modū suū nunquam desinit viuere, habet tamen quandā mortē suā. q̄a si iustē viuebat & peccat, moritur iustitiæ: si peccatrix erat & iustificatur, moritur peccato, vt alias ei⁹ mutationes taceā, de quib⁹ modo longū est disputare. Et creaturarū natura cęlestium mori potuit, q̄a peccare potuit. nā & angeli peccauerūt, & demones facti sūt, quorū est diabol⁹ princeps, & q̄nō peccauerūt, peccare potuerūt, & cuiuscūq; rationali creaturę pręstatur vt peccare nō possit, nō est

D

hoc

1. Tim. 6.

Cap 1.

Qua sit vera immortalitas, qua in solo creatore est.

Iacob. 1. ca. 2.

Psal. 101.

Cap. 19. 20.

21. 22. 23. 10. 3.

Malac. 3. 6.

Li. 3. ca. 21. ad finem.

1. Timo 6.

hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Et ideo solus Deus, ut ait Apostolus, habet immortalitatem, qui non cuiusquam gratia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conversione mutari, nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde, ut ait Augustinus in 1. l. de Trin. Substantiam Dei sine ulla sui commutatione mutabilia facientem, & sine vilo suo temporali motu temporalia createm, intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Vere ergo ac proprie incommutabilis est sola diuinitatis essentia, quæ sine sui mutatione cunctas condidit naturas.

Hic de simplicitate.

EADEMOQUE sola proprie ac vere simplex est,

Quare creatura sit multiplex & non simplex.

Cap. 6.

Hic de corporali ostenditur quare sit multiplex

ubi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum ulla est diuersitas, siue variatio vel multitudo. Ut autem scias quomodo simplex sit illa substantia, te docet Augustinus in vi. l. de Trin. Animaduerte primo, quare omnis creatura sit multiplex, & nullo modo vere simplex & primum de corporali, postea de spirituali creatura. Corporalis utique creatura ex partibus constat, ita ut sit ibi aliqua pars minor, alia maior, & maior sit totum quam quælibet pars & in vnoquoque corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud est figura. Potest enim immutata magnitudine manere idem color: & eadem figura: & colore mutato manere eadem figura, & eadem magnitudo, ac per hoc multiplex esse convincitur natura corporis: simplex autem nullo modo.

Hic de spirituali creatura ostenditur quomodo sit multiplex, & non simplex.

Ex eodem lib. 6. c. 1. eo de continuo.

CREATURA quoque spiritualis: ut est anima in comparatione quidem corporis est simplex sine comparatione vero corporis est multiplex & non simplex, quæ ideo simplex dicitur respectu corporis, qui mole non diffunditur per spatium loci, sed in vnoquoque corpore & in tota anima est, & in qualibet eius parte tota est. Et ideo cum sit aliquid in quauis

exte-

Exiguaparticula corporis, q̄ sentiat anima, quā-
vis non fiat in toto corpore, illa tamē tota sentit,
qa totam non latet. Sed tamē nec in ipsa tota ani-
ma vera simplicitas est. Cum n. aliud sit artificio-
sum esse, aliud inertē, aliud acutū, aliud memorē,
aliud cupiditas, aliud timor, aliud letitia, aliud tri-
stitia: possintq; hæc & alia huiusmodi innumera-
bilia in animæ inveni natura, & alia sine aliis, &
alia magis alia min⁹: manifestum est nō simpliciē,
sed multiplicem esse naturā. nihil n. simplex mu-
tabile est: omnis autē creatura mutabilis est: nulla
ergo creatura vere simplex est. De⁹ vero et si mul-
tiplex dicatur, verē tamē & sūmē simplex est, dici-
tur n. magnus, bon⁹, sapiēs, beatus, verus, & quic-
quid aliud non ind. gnē dici videtur: sed eadē ma-
gnitudo eius est quæ sapiētia, Non n. mole magn⁹
est, sed virtute, & eadem bonitas eius est, quæ sa-
piētia, & magnitudo & veritas; & nō est ibi aliud
ipsum beatum esse, & aliud magnum, aut sapien-
tem, aut verum aut bonum esse, aut omnino esse.

Cap. 7. eius-
dem l. conti-
nue.

Quomodo
Deus sim-
plex est.

*Qualiter Deus cum sit simplex, multiplex ta-
men dicatur.*

E

Hic diligenter notandū est cum dicat Aug. solū
Deū vere simpliciē esse, cur dicat eundē multipli-
citer dici? Sed hoc nō, ppter diversitatem accidē-
tium vel partium dicit, sed propter diversitatē ac
multitudinem nominū quæ de Deo dicuntur: quæ
licet multiplicia sint, vnum tamē significant, scil.
diuinā naturam. Hæc n. non ita accipiuntur, cum
de illa incommutabili æternaq; substantia incō-
parabiliter simpliciore quā est humanus animus,
dicuntur, quemadmodum cum de creaturis di-
cūtur. Vnde Aug. Li. 6. de Trin. Deo, inquit, est hoc
esse, quod est fortem esse, vel sapiētem esse, vel iu-
stum esse, & si quid de illa simplici multiplicitate,
vel multiplici simplicitate dixeris, quo substantia
eius significetur: Humano autē animo nō est hoc

Cap. 4.

Ibidem pau-
lo inferius.

D 2 esse

Cap. i. in
fine.

esse, quod est fortem esse, aut prudentem aut iustum, potest enim esse animus, & nullam istarum habere virtutum.

Tanta est Dei simplicitas, quod nulli predicamentorum subiicitur.

QVOD autē in natura diuina nulla sit accidentiū diuersitas, nullaq; penitus mutabilitas, sed perfecta simplicitas, ostendit Augustin. in quinto de Trinitate dicēs, Intelligamus Deum, quantum possumus, sine qualitate bonū, sine quantitate magnū, sine indigentia creatorē, sine situ præsentē, sine habitu omnia continentem, sine loco ubiq; totū, sine tempore sempiternū, sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilq; patientem, quisquis Deū ita cogitat, & si nondū potest omnino inuenire quid sit ipse, pie tamen caueat, quantum potest aliquid de illo sentire, quod nō sit. Ecce si subtiliter intendas, ex his atq; prædictis aperitur, illa prædicamenta artis dialecticæ Dei naturæ minime cōuenire, quæ nullis est subiecta accidentibus.

Quod Deus non proprie, siue abusive dicatur substantia.

Cap. 4. in
fine.

Cap. 5. eiusdem
canonici.

Ibidem paulo
inferius.

Ibidem paulo
inferius.

VNDE nec proprie dicitur substantia, vt Aug. ostendit in lib. vii de Trin. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere, substantiā dicimus: si tamen indignum est, vt Deus dicatur subsistere. Hoc enim de his rebus recte intelligitur, in quibus vt subiectis, sūt ea quæ in aliquo subiecto esse dicuntur: sicut in corpore color, aut forma. Corpus subsistit: & ideo substantia est. Res ergo mutabiles neque simplices, proprie dicuntur substantiæ. Deus autem si subsistit, vt substantia proprie dici possit, inest in eo aliquid tanquam in subiecto: & nō est simplex. Nefas est autē dicere vt subsistat Deus & subsit bonitati suæ: atq; illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, neque ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Vnde manifestum

festum est Deum abusiue substantiã vocari. vt nomine vfitatiore intelligatur essentia, & vere ac pprie dicitur, ita vt fortasse solum Deũ dici oporteat essentiam. Est enim vere solus, quia incommutabilis est.

Quod non est aliquid in Deo quod non sit Deus.

HVIVS autem essentia simplicitas ac sinceritas tanta est, q̄ non est in ea aliud, quod non sit ipsa: sed idẽ est habens, & quod habetur. Vnde Hilari⁹ in septimo libro de Trinitate ait, Non excõpositis De⁹, qui vita est, subsistit: neque qui virtus est, ex infirmis continetur: neq; qui lux, ex obscuris coaptatur, neq; qui spiritus est, ex disparibus formalis est: totũ quod in eo est, vnum est. Idem in octavo libro de Trin. Non humano modo ex cõpositis De⁹ est, vt in eo aliud sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habeat: sed totũ vna est natura scil. perfecta & infinita, & nõ ex disparibus cõstituta, sed viuens per totũ ipsa. De hoc eodem Boetius in primo libr. de Trinitate ait: Quocirca hoc verẽ vnum est, In quo nullus numer⁹, nullum in eo aliud præter id quod in eo est: neq; enim subiectum fieri potest. Aug. quoque in libro de fide & symbolo dicit, in Dei substantia nõ est aliquid quod non sit substantia: quali aliud sit ibi substantia, aliud quod accidit substantiẽ. Sed quicquid intelligi potest, substantia est. Verũ hæc dici possũt facile, & credi: videri autẽ nisi puro corde omnino non possunt. Item Aug. in xv. lib. de Trin. Sic habetur in natura vniuscuiusq; trium, q̄ qui habet, sicut immutabilis simplexq; substantia. vnde Isidor. ait; Deus simplex dicitur, siue non amittendo quod habet, seu quod aliud nõ est ipse, & aliud quod in ipso est. Et cũ tantæ simplicitatis atq; sinceritatis sit natura diuina, est tamẽ in ea Trinitas personarum. Vnde Aug. in li. ii. de ciuitate Dei: Non ppter hoc natura

*Paulo post
medium l. 7.*

*Non longe
à fine libri.*

Boetius c. 3.

*Cap. 9. circa
finem eius-
dem to. 3.*

*Cap. 4. circa
finem.*

*7. libro ety-
mologiarum*

Cap. 1.

*Cap. 10. in
prin. tom. 5.*

ram summi boni simplicē dicimus: quia est pater in ea solus, aut filius in ea solus, aut spiritus sanctus in ea solus, aut quia est sola ista nominū Trin. siue substantiā personarū, sicut Sabelliani putauerūt. Sed ideo simplex dicitur, quia est hoc quod habet: excepto quod relative quæque persona ad alteram dicitur, nec est ipsa. Nam utique pater habet filium, ad quē relative dicitur, nec tamen ipse est filius: & filius habet patrem, nec tamē ipse est pater. In quo vero ad semetipsum dicitur, non ad alterum, hoc est quod habet: sicut ad semetipsum dicitur unus habēdo vitam, & eadē vita est ipse. Propter hoc utique natura hæc dicitur simplex, quoniam non fit aliud habens, & aliud id quod habet, sicut in ceteris rebus est. Nō enim habens liquorem liquor est, nec corpus color, nec anima est sapiētia. Ecce quanta est identitas, quāta est unitas, immutabilitas, simplicitas, puritas diuinę substantiæ, iuxta infirmitatis nostrę valetudinē as signauimus.

DE DISTINCTIONE TRIVM
PERSONARVM.

DISTINCT. IX.

NVNC ad distinctionē trium personarum accedamus. Teneamus ergo, ut docet August. in li. de fide ad Petrum, patrem & filium & Spiritum sanctum vnum esse Deum naturaliter: nec tamen ipsum patrem esse, qui filius est, nec filium esse ipsum qui pater est, nec spiritum sanctum esse ipsum qui pater est, aut filius. Vna enim est essentia patris & filii & Sp. S. in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus: quamuis personaliter alius sit pater, alius spiritus sanctus.

Hic de coeternitate filii cum patre.

GENITVS est enim à patre filius, & ideo alius, nec tamen ante fuit pater, quam filius: coeternæ enim sunt sibi tres personæ.

Argu.

*Aug. Cap. I.
207. j.*

Argumentatio Arrianorum.

SED cōtra hoc inquit hzreticus, vt refert Am- *Amb. ca. 5.*
br. in li. de fide ad Grat. Omne quod natum est, *circa medietate*
principium habet: & idēd quia filius natus est, *tom.*
principium habet & esse cōepit: quod hzretico- *Cap. 1. ad*
rum ore sic dictum est. Nam ipse Arrius, vt memi- *principium*
nit Aug. in 6. li. 2. de Trin. dixisse fertur. Si filius est,
natus est, erat tempus quando non erat filius.

Responsio Augustini Catholica.

QVOD hoc dicit, non intelligit etiam natum es- *Aug. ibidem*
se Deo sempiternum esse vt sit cōternus patri fi- *continuo.*
lius: sicut splendor qui gignitur ab igne atque dif-
funditur, cōternus est illi, & esset cōternus si i-
gnis esset æternus.

Oppositio Augustini contra hereticum.

ITEM, Si Dei filius, inquit Aug. virtus & sapiē- *Aug. ibidem*
tia Dei est, nec vnquam fuit Deus sine virtute & *inferius.*
sapiētia, cōternus est ergo Deo patri filius: dicit
autem Apostolus, Christum esse Dei virtutē & Dei *Cor. 1. d.*
sapiētia. Aut ergo non fuit quando nō fuit fi-
lius, aut aliquando Deus non habuit virtutem &
sapiētia: q̄ demētis est dicere. cōstat. n. quia sem-
per habuit sapiētia, semper ergo habuit filium.

Responsio Ambrosii ad idem, auctoritate fulta.

EIDEM quoque de Arrianicæ quæstioni Ambros. *Cap. 5. in*
in hunc modum respondet, Ego, inquam, filium *principio*
esse natum confiteor: quod reliquum est impie- *lib. 11. de fi-*
tatis, horresco. Scriptum est enim in veteri Testa- *de.*
mento, vt vel vnum ē pluribus dicam. Ante me
nō fuit alius Deus, & post me nō erit. Quis ergo
hoc dicit? pater an fili? Si filius, ante me, inquit,
non fuit alius Deus. Si pater: post me, inquit, non
erit. hic priorem, & ille posteriorem non habet.
Inuicem enim in se, & pater in filio, & filius in
patre cognoscitur. Cum enim patrem dixeris,
eius etiam filium designasti, quia nemo ipse pater
est sibi: cū filiū nominas, etiam patrē fateris, quia

D 4

nemo

Ioan. 13. d.

nemo ipse sibi filius est. itaq; nec filius sine patre, nec pater potest esse sine filio: semper ergo pater, semper & filius est.

Inuectio Ambrosii contra hereticum.

Lib. 5. cap.
citatis, par-
to inferius.

ITEM dic, inquam, mihi hæretice, Fuitne aliquando tempus: quo omnipotens Deus pater non erat, & Deus erat? Nāsi pater esse cœpit, Deus ergo primo erat & postea pater factus est. Quomodo ergo immutabilis Deus est? Si enim ante Deus, postea pater fuit, utiq; generationis accessione mutatus est: sed auertat Deus hanc amentiam.

Ineffabile est quomodo filius sit, & non habeat patrem priorem. sicut modus generationis intelligibilis & ineffabilis est.

Cap. 5. lib.
de fide in f-
rius.

SED quæris a me, inquit Ambros. quomodo si filius sit, nō priorem habeat patrem? Quæro item abs te, quando vel quomodo filium putes esse generatum? mihi enim impossibile est generationis scire secretum mens deficit, vox silet, nō mea tantum, sed & angelorū: supra potestates, & supra angelos, & supra Cherubin, & supra Seraphin, & supra omnem sensum est, quia scriptum est, Pax Christi supra omnem sensum est. Et si pax Christi supra omnem sensum est, quomodo non est supra omnem sensum tanta generatio? Tu ergo ori manum admoue: scrutari non licet superna mysteria. Licet scire quod natus sit non licet discutere quomodo natus sit. Illud mihi negare non hoc quærare metus est. Ineffabilis enim est illa generatio. Vnde Esaias, Generationem eius quis enarrabit?

Philip. 4. b.

Esa. 53. b.

Quidam præsumunt discutere generationis seriem.

Tom. 7. con-
mentario.
ad cap. Ec-
clesiasta.
Quis scit.

QVIDAM tamen de ingenio suo præsumentes, dicunt illā generationē posse intelligi, & alia huiusmodi: inherētes illi auctoritati Hierō sup Ecclē In sacris scripturis, quis, sæpissime nō pro impossibili sed, p̄ difficili ponitur: ut ibi, Generationem

nem eius quis enarrabit? Sed hoc nō dicit Hieron. ideo quod generatio filii eterna plene intelligi vel explicari possit à quoquam mortalium: sed quia de ea aliquid intelligi, vel dici potest. quidam tamen hoc accipiunt dictum de temporali CHRISTI generatione.

Vtrum debeat dici, semper gignitur, vel semper genitus est filius.

HIC quæri potest cum generatio filii à patre nec principium habeat nec finem, quia eterna est, vtrum debeat dici, filius semper gignitur, vel semper genitus est, vel semper gignetur. De hoc Greg. super Iob ait, Dominus Deus IESVS in eo quod virtus & sapiētia Dei est, de patre ante tempora nat^o est, vel poti^o quia nec cœpit nasci, nec desuit: dicam^o verius semper natus, nō autē possumus dicere semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At vero vt ætern^o designari valeat & perfectus & semper dicamus, & nat^o, quaten^o & natus ad perfectionem pertineat, & sēper ad eternitatem: quāuis per hoc ipsum q̄ perfectū dicim^o, multum ab illius veritatis expressione deuiam^o: q̄ factum nō est, nō potest dici pprie perfectū, sed balbutiēdo vt possum^o, excelsa Dei resonemus, Et dominus nostræ infirmitatis verbis cōdescendens. Estote, inquit, p̄fecti, sicut & pater vester cœlestis perfect^o est. Super illum locum etiā Psal. Ego hodie genui te. De hac generatione filii ita loquitur Aug. Quaquam per hoc q̄ dicit hodie, possit intelligi dies ille quo Christ^o secundum hominem nat^o est: tamē q̄ hodie præsētiā significat, atq; in æternitate neq; præteritum quicquā est, quasi esse desierit: neque futurum, quasi nondum sit: sed præsens tantum, quia quicquid æternum est, semper est: diuinitus tamen accipitur de sempiterna generatione sapientiæ Dei. Ecce his verbis ostendit Aug. quod generatio filii semper est,

K Lib. 29. moralium ca. 1. in principio

Matth. 5.
Psal. 2.
In tom. 8. in
expositione
huius Ego
hodie psal.

*Chrys. tom.
4. homil. 2.
ad locum
1. c. Epi. ad
Hebr. ego
hodie ge-
nui te.*

nec præterit, nec futura est, quia æterna est. Ideo dixit genui, ne nouum putaretur, scilicet ne videretur incœpisse: hodiè dixit, ne præterita generatio videretur. Ex his ergo verbis Prophetæ, ut ait Ioan Chrysoft. nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia patris semper genitus est filius. Aug. q. 37. li. 83. qq. ait melior, est semper natus, quam qui semper nascitur: quia qui semper nascitur, nondum est natus: & nūquam natus est, aut natus erit, si semper nascitur. Aliud est enim nasci, aliud natum esse. Ac per hoc nunquam filius, si nunquam natus, filius autem, quia natus est, semper est filius: semper igitur natus.

Origenes videtur dicere contrarium: ait enim quod semper generatur filius à patre.

*Orig. tom. 2.
Homil. in
Hierem. 6.
in fine.*

ORIGENES vero super Hieremiam dicit, quod filius semper generatur à patre, his verbis: Saluator noster est sapientia Dei, sapientia vero est splendor æternæ lucis: saluator ergo noster splendor est charitatis. Splendor autem non semel nascitur, & desinit: sed quoties ortum fuerit lumen ex quo splendor oritur: toties oritur etiam splendor claritatis, sic ergo saluator semper nascitur. Undè ait in lib. Sapient. Ante omnes colles generat me Dominus: non, ut quidam male legunt, generauit. His verbis aperte ostendit Origenes, sanè dici posse & debere, filius semper nascitur: quod videtur contrarium illi verbo Gregorii præmissio, scilicet non possumus dicere, semper nascitur.

Exponit præmissa verba Gregorii, ne putetur, inter doctores esse contrarietas.

SED nè tanti auctores sibi contradicere in re tanta videantur, illa verba Greg. benignè interpretemur. Dominus inquit, Iesus ante tempora natus est de patre: vel potius, quia nec cepit nasci nec desijt, dicam⁹ veri⁹, semper natus. Sed quomodo veri⁹ dicitur hoc, scilicet quod filius semper natus est, quam illud scilicet quod de patre ante tempora

natur
ac pr
rius,
leba
sionē
muis
dicus
sine i
Non
tas cu
patre
dicit
citur
grue
ci si fa
patre
illa g
nasci

F
lib. 7.
ætern
to sci
quã v
ter, d
per v
lius
flus;
tã ha
testa
bet r
n. no
ex n
ne c
tis f
bea

natus est? illud n. sincera & catholica fides tenet
ac prædicat, vt istud. Quare ergo ait, dicamus ve-
rius, cum vtrumq; pariter sit verum? nisi quia vo-
lebat intelligi hoc ad maiorē euentiā & expres-
sionē veritatis dici quā illud. His etenim verbis o-
mnis calumniādi versutis hæreticis obstruitur a-
ditus, quibus Christi secundum deitatem generatio
sine initio, & sine fine esse, ac perfecta monstratur.
Non autē a deo aperte semper manifestatur veri-
tas cum dicitur, filius ante tempora genitus est de
patre, vel filius semper nascitur de patre. Et ideo
dicit Gregor, quod nō possumus dicere, sēper nas-
citur. Non inquam, ita conuenienter, non ita cō-
grue ad explanationem veritatis. potest tamē di-
ci si sane intelligatur: semper n. nascitur filius de
patre: vt ait Origenes, non quod quotidie iteretur
illa generatio, sed quia semper est. Semper ergo
nascitur, id est, natiuitas eius sempiterna est.

Quod filius semper generatur, cōfirmatur ex

dictis Hilarii.

N

HILARIUS quoq; dicit filiū nasci ex patre in *Hilariū*
lib. 7. de Trin. his verbis, Viuens Deus, & natura *paulopost*
æternæ viuētis potestas est & quod cum sacramē- *libri medi-*
to scientiæ suę ex eo nascitur, nō potuit aliud esse *um 7.*
quā viuens. Nā cum ait, Sicut misit me viuens pa- *Ioan. 6. fa*
ter, & ego viuo propter patrem: docuit vitā in se
per viuētem patrē inesse. Ecce hic habes, quia fi-
lius nascitur ex patre. Itē in eodē, cum dicit Chri-
stus; Sicut pater habet vitā in se, sic & filio dedit vi-
tā habere in semetipso: omniā viua sua ex viuēte *Ioan. 5. d.*
testatus est. Quod autē ex viuo viuū natū est, ha- *Idem in eodē*
bet natiuitatis perfectū sine nouitate naturæ. Nō *dem consi-*
n. nouū est q̄ ex viuo generatur in viuū, q̄ nec *nuo.*
ex nihilo est: & vita quæ natiuitatē sumit ex vita,
ne cesse est per naturæ vnitatē & perfectę natiuita-
tis sacramētum, vt & in viuente viuat, & in se ha-
beat vitā viuētē. Ecce & hic habes q̄ generatur
ex viuo

*Ibid. paulo
inferius.*

*Hilar. post
lib. 9 me
dium.*

*Hilar. pend
in medio
libri.*

uiuo uiuens filius. Item in eodem. In Deo totū est uiuit: Deus enim vita est, & ex vita non potest quicquā esse nisi uiuū: neque ex deriuatione, sed ex uirtute natiuitatis est, Ac si dum totum quod uiuit, & dum totum quod ex eo nascitur uirtus est, habet natiuitatem filius, nō demutationē. Et hoc dicit quia nascitur. Item in 9. lib. de Trin. Donat pater filio tantum esse quantum est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in sua forma generat. Hoc dicit quia generat pater filium.

Breuius docet quid de hoc concedendum sit.

DICAMVS ergo filium natū de patre ante tēpora, & semper nasci de patre, sed cōgruentius semper natū & eundē fateamur ab eterno esse, & patri cōternū, id est, auctori. Pater enim generatione auctor filii est, ut in sequenti ostendetur. Ut ergo pater est æternus, ita & filius æternus est: sed pater sine auctore, filius uero nō: quia pater innascibilis, filius natus. Et ut ait Hilarius in XII. libr. de trinit. aliud est sine auctore semper esse æternū, aliud patri auctori, esse cōternum. Vbi autem pater auctor est, ibi & natiuitas est: quia sicut natiuitas ab amore est, ita & ab æterno auctore æterna est natiuitas. Omne autem quod semper est, etiā æternū est: sed tamen nō omne quod æternū est, etiā inuatum est: quia quod ab æterno nascitur, habet æternū esse quod natum est. Quod autem non natū est, id cum æternitate non natum est: quod uero ex æterno natum est, id si nō æternum natum est, iā non erit & pater auctor æternus. Si quid ergo ei qui ab eterno patre natus est, ex æternitate defuerit, id ipsū nō est auctori ambiguū defuisse: quia si gignenti est infinitū gignere, & nascenti etiam infinitum nasci est. Medium enim quid inter natiuitatē Dei filii, & generationē Dei patris, nec sensus admittit: quia & in generatione natiuitas est, & in natiuitate genera-

tio

io est: quia sine utroq; neutrum est, utrunq; ergo sine interuallo sui est.

Argumentatio heretici.

P Sed inquiet hæreticus, Omne quod natū est, nō semper fuit: quia in id natū est ut esset. Nemo ambigit quin ea, quæ in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci, quod semper nō fuit: aliud est ex eo natum esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, qui pater est: nec semper pater est: & qui non semper pater est, non semper genuit: ubi autem semper pater est, semper filius est. Quod si semper Deo patri proprium est, quod semper est pater, necesse est filio semper proprium esse quod semper est filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam nostram ut non fuerit semper, cui proprium est semper esse quod natum est? Natum ergo unigenitum Deum confitemur, sed natum ante tēpora, nec ante esse quam natum, nec ante natum quā esse, quia nasci quod erat iam, non nasci est, sed seipsum demutare nascendo. Hoc autē humanum sensum & intelligentiam excedit mundi, non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ, sed prudentiæ, fidelis professio est.

*Responsio
Hilari lib.
12 fere con-
t: nuo, supra
dicto.*

*Ibid. paulo
inferius.*

Ibid. inferius

H I C D E S P I R I T V S A N C T O A G I T V R

& prius quod sit amor patris & filij, dicitur.

D I S T I N C T. X. **A**

NVNC post filii æternitatem, de spiritu sancto quantum Deo donante videre conceditur, differamus. Spiritus sanctus amor est siue charitas, siue dilectio patris & filii. Vnde August. in decimo quinto de Trin. lib. ait, Spiritus sanctus nec patris est solius, nec filii est solius, sed amborum: & ideo cōmunem qua inuicē se diligunt pater & filius, nobis insinuat charitatem.

*Aug. in
principio
tom. 2.*

Quod

Quod Spiritus sanctus proprie deo dicatur: & tamen
Trinitas sit dilectio.

1. Ioan. 4. c.

*Exod. ca 17.
paulo i. fe-
rius.*

*Ibid. paulo
inferius.*

*Aug. eodem
lib. ca. eodē
continuo.*

IOANNES autem in epistola canonica ait, De
charitas est, nō dixit, Spiritus sanctus charitas est,
quod si dixisset, absolutior esset sermo: & nō par-
ua pars questionis decisa: sed quia dixit, Deus cha-
ritas est, incertum est, & ideo quærendum est, v-
trum Deus pater & charitas, an filius, an Sp. sanctus,
at Deus ipsa Trinitas, quia & ipsa nō tres dii, sed
vnus est Deus. Ad hoc Aug. in eodem libro ita di-
cit. Nescio cur sicut sapientia & pater dicitur, &
filius, & Spiritus sanctus, & simul omnes nō tres
sed vna sapientia: nō ita & charitas dicatur pater
& filius, & Spiritus sanctus, simul omnes vna cha-
ritas. Non ideo tamen quisquam nos inconueniē-
ter æstimet charitatem appellare Spiritum san-
ctum: quia & Deus pater, & Deus filius potest cha-
ritas nuncupari, sicut proprie verbum Dei etiam
sapientia Dei dicitur, cum & pater & Spiritus san-
ctus sit sapientia.

*Sicut verbum Dei proprie dicitur sapientia, & tamen tota
Trinitas dicitur sapientia: ita & Spiritus sanctus pro-
prie dicitur charitas: & tamen pater & Filius
& Spiritus sanctus dicitur charitas.*

Si ergo proprie aliquis horum trium charitas
nuncupari debet, quis aptius quā Spiritus sanctus?
vt scilicet in illa summa simpliciq; natura nō sit aliud
substantia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sit
charitas, & charitas ipsa sit substantia, siue in pa-
tre, siue in filio, siue in Sp. S. & tamen Sp. S. proprie
charitas nuncupatur. Ecce his verbis aperte dicit
Aug. quod in Trin. charitas aliquando refertur ad
substantiā, quæ cōmunis est trium personarum &
tota in singulis: aliquando specialiter ad personā
Sp. Sanct. sicut sapientia Dei aliquando pro sub-
stantia diuina: aliquando pro filio proprie accipi-
tur, & hoc in multis fieri reperitur.

Exemplis

*Exemplis firmat eadem nomina proprie & vni-
uersaliter accipi.*

PLVRIBVS enim exēplis doceri potest, multa rerum vocabula, & vniuersaliter poni, & proprie quibusdam rebus adhiberi: sicut Legis nomine aliquando simul omnia veteris Testamenti significantur eloquia, aliquādo autē proprie vocatur lex quae data est per Moſen. Multa alia super sunt exēpla sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo vnicum Dei verbum proprie vocamus nomine sapientiae, cum sit vniuersaliter & Spiritus sanctus & pater ipsa sapiētia: ita Spiritus sanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur, cum sit pater & filius vniuersaliter charitas.

*Auctoritatem ponit, quod filius proprie dicitur
sapientia.*

E

SED Dei verbum id est, vnigenitus Dei filius, aperte dictus est De: sapientia, ore Apostoli dicentis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Spiritus autē sanctus vbi sit dictus charitas, inuenitur si diligēter Ioannis Apostoli eloquium scrutemur: qui cum dixisset, Diligam⁹ inuicē, quia ex Deo est dilectio: adiunxit, Et omnis qui diligit, ex Deo natus est; quia dilectio De⁹ est. Hic manifestauit se dixisse eā dilectionē esse Deum, quā dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio: sed quia & filius ex Deo patre natus est, & Sp. sanctus ex Deo procedit, quem potius eorum hic debeamus accipere dictum esse dilectionē, merito quaeritur. Pater noster solus ita Deus est, vt nō sit ex Deo: & ideo dilectio, quae ita Deus est, vt ex Deo sit, nō ipse pater est, sed aut filius aut Spiritus sanctus. Sed in consequentibus cum Dei dilectionem commemorasset Ioan. quae dilexit nos; & hinc hortatus esset, vt & nos inuicē diligamus, atque ita Deus in nobis maneat: utique dilectionē Deū dixerat, statim volens de hac re aperiri⁹ aliquid eloqui, inquit, In hoc cognoscim⁹ quia

Ibidem. consequenter.

*Ibid. Aug. paulo in se-
rius.
1. Ioan. 4. b.*

In eod. cap.

quia in ipso maneam⁹ & ipse in nobis, quia de suo spiritu dedit nobis, Spiritus itaq; sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis, hoc autem facit dilectio. Ipse ergo Deus est dilectio. Deus ergo Spiritus sanctus qui procedit ex Deo, significatur ubi legitur, Deus dilectio: & dilectio ex Deo est. Ecce his verbis aperte dicit spiritum sanctum esse charitatem patris & filij: & in tantum quoque sermonem produxit, ut videatur dixisse spiritum sanctum non solum esse dilectionem patris & filij, qua se inuicē & nos diligunt, sed etiā qua diligim⁹ Deum. Sed, utrum ipse sit charitas qua nos diligamus Deum, in sequenti explicatur.

Dist. 17. primi.

Redit ostendere quod proposuerat. scilicet, quod spiritus sanctus sit amor, quo pater à filio & filius à patre diligitur.

N V N C vero quod incepimus ostendere, curemus scilicet Spiritum sanctum dilectionem esse, siue amorem patris & filij: quo scilicet pater diligit filium, & filius patrem. De hoc Hieron. super 17. psal. ait, Spiritus sanctus nec pater est, nec filius, sed dilectio quam habet pater in filium, & filius in patrem. Aug. quoque in 6. libro de Trin. ait. In omnibus æqualis est patri filius, & est vnus eiusdemq; substantiæ. Quapropter etiam S. sanctus in eadem vnitatem substantiæ, & æqualitate consistit.

Hieron. ad primum versum Psal. 17. nunc diligam te domine tom. 8. Aug. c. 5. eiusdem continuo.

Quid sit Spiritus sanctus, his aperitur.

S I V E enim sit vnitatem amborum, siue sanctitas, siue charitas, manifestum est, quod non aliquis duorum est quo vterque coniungitur: quo genit⁹ à gignente diligitur gēitorēq; suum diligit, sintq; non participatione sed essentia sua: neq; dono superioris alicuius, sed proprio suo seruantes vnitatem spirit⁹ in vinculo pacis. Ecce hic habes Spiritum sanctum esse quo filij diligitur à patre, & pater à filio: & quo illi duo seruent vnitatem pacis. Spirit⁹ ergo sanct⁹, ut ait Aug. in eodē cōmune est aliquid patris & filij

Aug. ca. 5. li. 6. de tri. continuo. Ad Ephes. 4. A.

filii, quicquid illud est. At ipsa communio, cōsub-
stantialis, & cōæterna est: quæ si amicitia conue-
nienter dici potest, dicatur, sed aptius dicitur
charitas, & hæc quoque substantia, quia Deus sub-
stantia est, & Deus charitas est. Tria ergo sunt, &
non amplius: vnus diligens eum qui de illo est, &
vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio, quæ
si nihil est, quomodo Deus substantia est?

*Quod Spiritus sanctus sicut communis est patri & filio, ita
commune nomen habet proprium.* H

Hic notandum est, quod sicut Sp. S. in Trinitate,
specialiter dicitur charitas, quæ est patris & fi-
lii vnio: ita & nomen tenet propriè quod patri
& filio communiter quodammodo congruit: vn-
de Aug. in 15. lib. de Trin. Si charitas, inquit, quia
pater diligit filium, & patrem diligit filius, ineffa-
biliter communionem demonstrat amborum,
quid conuenientius quàm vt ille propriè dicatur
charitas, qui Spiritus est communis ambobus?
Hoc enim sanius creditur & intelligitur, vt non
solum Spiritus sanctus charitas sit in illa Trin. sed
non frustra propriè charitas nuncupetur propter
illa quæ dicta sunt: sicut nō sol^o in illa Trin. vel sp.
est: vel sanctus: quia & pater spiritus, & filius spi-
ritus: & pater sanctus, & filius sanctus: & tamen i-
pse non frustra dicitur sp. S. Qui enim est commu-
nis ambobus, id vocatur ipse propriè, quod ambo
communiter. Alioquin si in illa Trinitate solus
Sp. S. est charitas, profectò & filius non solius pa-
tris, sed etiam spiritus sancti filius inuenitur. Ait
enim Apost. de Deo patre, Transiulit nos in re-
gnum filii charitatis suæ. Si ergo nō est in ista Tri-
nitate charitas Dei nisi Spiritus sanctus, filius est
etiam Spiritus sancti. Sed quia hoc absurdissi-
mum est, restat vt non solus ibi sit charitas sp. S.
sed propter illa de quibus satis disserui, propriè
sic vocatur.

E

QVOD

*Lib. eodem
paulo infe-
rius.
Cap. 5.*

*Ibidem in-
ferius.*

*Collo. 1. b.
Ibid. paulo
inferius.*

QUOD SPIRITVS SANCTVS PROCE-
dit à Patre & Filio.

DISTINCT. XI.

Ex Aug. t. 26

lib. 15 de

Trin. 5.

Gal. 4.

Rom. 8 b.

Ad Ro. 8. b.

Matth. 10. c.

Ioan. 14. d.

Ioan. 15. d.

Quare di-
catur.

Prima cau-
sa.

Ioan. 15. d.

Secunda
causa.

HIC dicendum est spiritū sanctum à patre esse
& filio, & procedere à patre & filio: quod
multi hæretici negauerunt. Quod autem de vtro-
que procedat, multis diuinorum eloquiorum te-
stimonis comprobatur. Dicit enim apostolus
Misit Deus Spiritum filii sui in corda nostra. Ecce
hic dicitur spiritus filii. Et alibi, Qui autem spi-
ritum Christi non habet, hic non est eius. Ipse
etiam filius de spiritu Sancto. dicit in euang-
gelio: quem ego mittam vobis à patre. Pa-
tris autem spiritus dictus est, vbi legitur. Si spiri-
tus eius, qui suscitauit Christum à mortuis habi-
tat in vobis. Et ipse Christus dicit, Non enim vos
estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui lo-
loquitur. Et in alio loco. Quē mittet pater in no-
mine meo. Et alibi ipse filius de sp. sancto ait, De
patre procedit. His & aliis auctoritatibus pluribus
ostēditurq; Spiritus sanctus à patre & filio procedit.

*Quod Græci non concedunt Spiritum sanctum pro-
cedere à filio.*

GRÆCI tamen dicunt Spiritum sanctum pro-
cedere tantum à patre & non à filio. Quod ideo di-
cunt, quia veritas in Euangelio fidem integram
cōtinente, de processione spiritus loquens solū pa-
trem commemorat dicens, Spiritus qui à patre
procedit. Et etiam ideo, quia in principalibus cō-
ciliis, quę apud eos celebrata sūt, ita symbola eo-
rū subiunctis anathematibus sancita sunt, vt nul-
li de Trin. fide aliud docere vel aliter prædicare
quā ibi continetur liceat. In quibus quidē symbolis
cum Sp. s. cōmemoretur procedere à patre, & nō à
filio, Quicūq; inquit à filio eū procedere addūt,
anathema incurrunt: vnde & nos arguūt anathe-
matis

matis
nis, & i
bolo fi
concili
argen
quit
xz. Inq
cōmen
ctū Do
cum pa
& c. Illi
editum
ctum e
nerit, a
zatos c
dere, c
dum n
alteru

Nos
docue
cuerit
ma sic
B post. in
i. cōtra
rit. Nā
caret,
bebat
deera
quod
regulā
lud an
demu
à patr
à se, p
mina
ei, qu
matis

matis reos. Addunt etiã ad assertionẽ suę opinio-
 nis, & in testimoniũ nostrę damnationis, de sym-
 bolo fidei, q̄ secundum traditionẽ prædictorum
 conciliorũ Leo III. Rom. transcriptum in tabula
 argentea post altare B. Pauli posita, posteris reli-
 quit p̄ amore (vt ipse ait) & cautela fidei orthodo-
 xx. In quo quidẽ symbolo, in p̄cessione spirit⁹ sol⁹
 cõmemoratur pater his verbis: Et in spiritũ san-
 ctũ Dominum & viuificatorẽ, ex patre p̄cedentẽ:
 cum patre & filio coadorandũ & glorificandum,
 &c. Illud est symbolum quod in missa cantatur,
 editum in Niceno concilio: in fine cuius subiun-
 ctum est: Qui aliud docuerit, vel aliter prædica-
 uerit, anathema sit. ideoq; Græci nos anathemati-
 zatos dicunt, quia dicimus S. sanctũ à filio proce-
 dere, quod ibi non cõtinetur. Quod enim secun-
 dum nos ibi dicitur: Qui à patre filioq; procedit:
 alterum à Latinis est additum, scilicet filioq;.

*In simbolo
 Cõst. syno-
 di prima.*

Responsio, vbi determinantur prædicta.

Nos autem verba ita determinam⁹: Qui aliud
 docuerit, vel aliter prædicauerit, i. contrariũ do-
 cuerit, vel contrario modo prædicauerit, anathe-
 ma sit. Aliud ergo posuit, p̄ opposito. qualiter & A-
 post. in epist. ad Gal. si quis aliud euangelizauerit,
 i. cõtrarium, anathema sit. Nõ dicit, si quis addide-
 rit. Nã si illud diceret, sibi ipsi, vt ait Aug, præiudi-
 caret, qui cupiebat venire ad quosdã quibus scri-
 bebat, sicut ad Theff. vt suppleret, quæ illorũ fidei
 deerant. Sed qui supplet q̄ minus erat, addit: nõ
 quod inerat, tollit. Qui autẽ prætergreditur fidei
 regulã: non incedit in via, sed recedit à via. Ad il-
 lud autẽ quod de euangelio opponunt, respon-
 demus ita: quia cum dicat in eo veritas Sp. sanctũ
 à patre procedere, non addidit solo, & ideo etiam
 à se, p̄cedere nõ negat: sed ideo patrem tantũ no-
 minat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsi⁹
 est, quia ab illo habet.

Galat. 3. 6.

Theffal. 3. 5.

E 2 Quod

*Quod Græci in sensu nobiscum cōueniunt, et si
verbis differant.*

*Galat. 4.
Ioan. 16. 6.*

SCIENDVM est tamen quod Græci confitētur spiritum sanctum esse filii, sicut & patris; quia & Apostol⁹ dicit Spiritū filii. Et veritas in Euangelio Spiritum veritatis. Sed cum non sit aliud Spiritū sanctum esse patris vel filii, quàm esse à patre & filio: etiam in hoc in eādē nobiscum fidei sententiā conuenire videntur, licet in verbis differant.

*Auctoritatibus Græcorum ostendit Spiritum sanctum
procedere etiam à filio.*

*Athanas. in
symbolo
quod com-
muniter in
ecclesia di-
citur ad pri-
mam.*

*Didymus
lib. 2. post.
medium
quem tran-
stulit Hiero.
& habetur
inter huius
opera. 10. 7.
in fine.
2. paulo in-
ferius.*

*Cyrillus
epist. 10. in.
ter epistolas
post mediū,
t. m. 4.*

*Chrys. st.
Hom. 1. in
expositione
sy. b. li.*

VNDE etiam quidam eorū Catholici doctores intelligentes vnā eādēq; fore sententiā prædictorum verborū, quibus dicitur Spiritus sanct⁹ procedere à filio, & esse filii, professi sunt spiritum sanctum etiam procedere à filio. Vnde Athanas⁹ in symbolo fidei, Spiritus sanct⁹ à patre & filio, nō factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Ecce spiritum sanctum aperte dixit procedere à patre & filio. Didymus etiam eorū maxim⁹ doctor, in lib. 2. de Spiritu sancto, Spiritum sanctum à filio procedere dicit. Saluator, inquit, qui est veritas. Non n. loquetur à semetipso, hoc est nō sine me & sine meo & patris arbitrio, quia inseparabiliter est à me & à patris volūtare: quia ex se nō est, sed ex patre & me est. Hoc. n. ipsū quod subsistit & loquitur, à patre & à me illi est. Idē Spirit⁹ sanct⁹ qui est Spiritus veritatis, Spiritusq; sapiētiae nō potest audire à filio loquente quē nescit, cū hoc ipsum sit quod profertur à filio, i. procedens Deus de Deo, Spiritus veritatis, procedens à veritate, cōsolator mānās ex cōsolatione nam Cyrillus Episcopus in epistola Nestorio d. cta ait Spiritus intelligitur per se secundum quod spiritus est, & non filius: sed tamē non est alienus ab eo, Spiritus enim veritatis nominatur, & peritur ab eo sicut ex Deo patre. Ioānes quoq; Chrysostomus in Hom. quadā de expositione syn

boli

Soli sic ait. Iste est Spiritus procedēs de patre & filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idē in alia Hom. credendum est Spiritum sanctum patris esse, & filii. Istum Sp. sanctum dicimus patri & filio coæqualē, & procedentē de patre & filio. Hoc credite, ne colloquia mala corrumpāt bonos mores. Ecce à doctoribus Græcorum aperte habem⁹ testimonia, quibus Sp. sanctum à patre & filio pcedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur, Spiritum sanctum procedere à patre & filio.

Apostolorū tom. 4. Idem Chryf. Hom. 2. in expositione eu. s. dē symboli, tom. eodem.

PTRVM SPIRITVS SANCTVS PRIVS
vel plenius procedat à patre quam
à filio.

DISTINCTIO XII. A

ITEM quæritur cum Spiritus sanctus à patre procedat & à filio. vtrum prius vel magis pcesserit à patre quam à filio: quod nititur hæreticus ostendere ita dicens: Si processit Spiritus sanctus à patre processit utiq; aut nato iam filio, aut nō nato filio. Si vero iam nato filio processit, ante natus est filius quā processerit Spiritus Sanctus: præcessit ergo natiuitas filii processionem Spiritus sancti. Si autem processit à patre non genito filio, ante processit quam filius genitus fuerit.

Argumentatio hæretici.

Responsio Aug. ad id quod primo quærebatur scilicet an prius à patre quam à filio processerit.

E In principi-
p. o. cap. 26.

HIS & huiusmodi quæstionib⁹ magis laboriosis quam fructuosis respondet Aug. in xv. libr. de Trin. dicens, in illa summa Trin. quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt per quæ posset ostēdi aut saltē requiri. vtrum pri⁹ de patre nat⁹ sit fili⁹ & postea de ambob⁹ pcesserit Sp. s. Nunquid ergo possumus quærere vtrum iā processerat de patre Sp. s. quando natus est filius: an nondum processerat, & illo nato de vtroq; processit. Non possunt prors⁹ ibi ista quæri, vbi nihil ex tēpore incho-

Paulo infertius. Ibid paulo inferius.

atur, vt ex cōsequēti perficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generatione filii de patre, intelligat sine tempore processione Spiritus sancti de vtroque. Ecce his verbis abso-
luta est quęstio illa qua querebatur, vtrum prius processerit Spiritus sanctus à patre quam à filio.

Hic agitur de eo quod secundo querebatur scilicet an plenius vel magis processerit à patre quam à filio.

NVNC tractandum est quod secundo querebatur scilicet an plenius aut magis procedat S. sanctus à patre quàm à filio. Ad quod dicimus, quia sicut non ante procedit à patre quam à filio: ita non plenius vel magis procedit à patre quam à filio. Aug. tamē in xv. de Trin. dicens, quod Sp. sanctus principaliter procedit de patre. Non frustra, inquit, in hac Trin. non dicitur verbum Dei nisi filius: nec donum Dei nisi Sp. sanctus: nec de quo genitum est verbum, & de quo procedit Spiritus sanctus principaliter, nisi Deus pater. Ecce audistis, quia Spiritus sanctus principaliter procedit à patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse continuo, ex quo sensu hoc dixit, aperit, dicens. Ideo addidi principaliter, quia de filio Spiritus sanctus procedere reperitur: sed hoc quod illi pater dedit non iam existenti, & nondum habenti. Sed quicquid vnigenito verbo dedit genitudo dedit. Sic ergo cum genuit, vt etiā de illo donū cōmune procederet, & Sp. sanctus Spiritus esset amborum. Ecce exposuit ipsemet, quomodo Spiritus principaliter procedat à patre: non quia prius vel magis procedat à patre quam à filio: sed quia cum procedat à filio, hoc ipsum habet filius à patre.

Ex eodem sensu etiam dicitur Spiritus sanctus proprie procedere à patre.

Ex eodē sēsu etiam dicitur procedere proprie de patre. vnde Hierō. in expositione catholice fidei Niceniq; symboli ait. Credim⁹ in sp. sanctum qui

*Cap. i. ad
medium
huius.*

*Ibidem con-
tinuo.*

*Hieron. in
explana-
tione fidei post*

qui de patre procedit proprie. Item spiritum sanctum verum Deum inuenimus in scriptura, & de patre esse proprie. Et item, De patre filius & sp. s. proprie & verè de patre procedit. Ecce aperte dicit spiritum sanctum proprie esse de patre, & proprie procedere à patre. Quod non est ita intelligendum, tanquam prius vel plenius à patre procedat quam filio, sed quia hoc habet pater à se non ab alio, vt de ipso sit & procedat spiritus sanctus. Filius autem non à se, sed à patre hoc habet, vt de ipso sit & procedat spiritus sanctus.

Ex eodem sensu dicitur spiritus sanctus esse & mitti à patre per filium.

FORTE etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur spiritus sanctus mitti per filiū, & à patre esse per filium. vnde Hilarius ad Deum patrem de spiritu sancto & filio loquens in 12. libr. de Trin. ait. In spiritu sancto tuo ex te profecto, & per eū misso. Item, Ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quod ex te per eum sp. s. tuus est: quod & si sensu non percipiam, tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuus hebes sum. Item in eodem, Conserua hāc oro fidei meę religionem, vt ꝓ in regenerationis meę symbolo professus sum, semper obtineam: te patrem, scilicet, & filium tuum vna tecum adorem, sp. s. tuum, qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear. Ecce aperte dicit s. sanctum à patre per filium & mitti, & esse: quod non est intelligendum quasi à patre per filium minorē mittatur vel sit, sed q̄a ex patre & filio est, & mittitur ab vtroq̄, sed hoc ipsū habet fili⁹ à patre, vt ab ipso sit & mittatur ꝓ sp. s. Hoc ergo voluit signific. Hilar. distin. faciēs in locutiōe, vt ostēderet in patre esse auctoritatē. Inde est etiam, q̄ veritas ostēdēs patrē esse auctore processions, qua ꝓcedit spirit⁹ à filio, dixit in Euangelio. De patre procedit, cū & de patre, & filio

*medium
huius.
Ibi, em con-
tinuo.
Ibid. paulo
superius.*

E
*Hilarius
ad finem.
Duodecimi
libri.
Ibid. paulo
inferius.*

*Ibidem in-
ferius in fine.*

Ioannis 15.
August. ad
p. incipium
cap. 27.

Ioan. 7. b.

Aug. ad finē
ca. 16. lib. 15.
de Trin.
Ioan.,

lio procedat Spiritus sanctus. Vnde August. in 15.
de Trin. quærit: Si de patre & filio procedit Sp. S.
cur filius dixit: De patre procedit: Cur putas, ni-
si quia solet ad eū referre, etiam quod ipse est, si-
cut & de quo ipse est: sicut ait, Mea doctrina non
est mea, sed eius qui misit me. Si ergo hic intelli-
tur eius doctrina, quā tamen non dixit suam, sed
patris, quanto magis illic intelligendus est Sp. S.
de ipso procedere, vbi sic ait, de patre procedit: vt
non diceret de me non procedit. A quo autem ha-
bet filius vt sit Deus (est enim Deus de Deo) ab illo
vtrique habet, vt etiā de illo procedat Sp. S. Et ideo
Spiritus sanctus vt etiam de filio procedat, sicut
procedit de patre, ab ipso habet patre. Quapro-
pter qui potest intelligere in eo quod ait filius ha-
bet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vi-
tam habere in semetipso: non sine vita existenti-
am filio vitam patrem dedisse, sed ita eum sine
tempore genuisse, vt vita quam pater filio gignendo
dedit, coæterna sit vitæ patris qui dedit.
Intelligat etiam licet habet pater in seipso, vt de
illo procedat Sp. S. sic dedisse filio, vt etiam de illo
procedat idem Sp. S. & vtrumq; sine tēpore. Ita er-
go dictum est Sp. S. de patre procedere, vt intelli-
gatur quod etiam procedit de filio, de patre esse
& filio: Si enim quicquid habet, de patre habet fi-
lius, de patre habet vtiq; vt de illo procedat Sp. S.
sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant
prius & posterius: quia ibi omninò nulla sunt.

QVARE SPIRITVS SANCTVS CVM SIT
De Substantia Patris, Non dicatur genitus vel
filius, sed tantum procedens.

DISTINCT. XIII.

POST hæc cōsiderandum est, quantum à talibus
quales nos sumus intelligi potest, cū Spiritus
sanctus procedat de patre, & sit de substantia
patris

patris, cur non dicatur esse natus, sed potius pro-
cedere: & cur dicatur filius? Quare autem Sp. S.
non dicatur vel sit natus, & ideo non sit filius,
August. ostendit in 15. lib. de Trin. dicens, Si spi-
ritus sanctus filius diceretur, amborum utique fi-
lius diceretur: q̄ absurdissimum est. Filius quippe
nullus est duorum, nisi patris & matris. Absit au-
tem ut inter Deum patrem, & Deum filium tale
aliquid suspicemur. Absurdissimè ergo filius dice-
retur amborum, id est, patris & filii. Amborum
enim filius diceretur, si eum ambo genuissent:
quod abhorret omnium sanorum sensus. Non er-
go ab utroque est genitus, sed procedit ab utroq̄
amborū spiritus. His verbis ostenditur, cur Sp. S.
cū sit de patre, nō tamē dicatur genitus, vel filius.
Cum spiritus sanctus non dicatur genitus, cur filius dica-
tur procedere.

Cap. 27. Nō
lōge à prin-
cipio.

Cap. 26. e-
iusdem lib.
15. in fine

B

CVM autem spiritus sanctus non dicatur geni-
tus, sed tantum procedens, quæri solet cur filius
non dicitur tantum genitus, sed & procedens. Si-
cut ipse in Euangelio Ioannis ait, Ego ex Deo pro-
cessi vel exiui, & veni in mundum. Non ergo tan-
tum sp. S. procedit à patre, sed etiam filius. Ad q̄ di-
cimus, quod cum uterque procedat à patre, dissi-
militer tamen. Nam sp. S. ut ait Aug. in lib. de Trin.
procedit à patre non quomodo natus, sed quo-
modo datus vel donū: Filius autē processit naseē-
do, exiit ut genit⁹. At per hoc illud elucescit ut po-
test, scil. cur spiritus sanctus etiam non sit filius,
cum & ipse à patre exeat. Ideo spiritus non dicitur
filius, quia necq̄ natus est sicut unigenitus: necq̄
factus, ut per Dei gratiam in adoptionem nascere-
tur sicut nos.

Augu. cap.
14 lib 1. de-
Trinit. ad
principiū.
Ioannis. x.

ap. 14 cō-
tinuo.

Quod non potest distingui à nobis inter generationem filii
& processionem spiritus S.

C

INTER generationē vero filii & processionem
Sp. S. dum hic vivimus, distinguere non sufficimus.

E 5

mus.

mus. Vnde Aug. Maximino præmissam quæstionem refricanti. s. quærenti cur S. sanctus nõ diceretur filius, cum de patris esset substantia. respondens sic ait. Quæris à me si de substantia patris est filius, de substantia patris est etiam S. sanctus cur vnus filius sit, & alius non sit filius? Ecce respondeo, siue capias siue non capias. De patre est filius, de patre est S. sanctus: sed ille genitus est, iste procedens. Ideo ille filius est patri, de quo genitus: iste autem spiritus sanctus est vtriusque, quoniam de vtroq; procedit. sed ideo cum de illo loqueretur ait: De patre procedit, quoniam pater processionis eius auctor est, qui talẽ filium genuit, & gignendo ei dedit, vt etiam de ipso procederet sp. s. Nam nisi procederet etiam de ipso, non diceret discipulis. Accipite spiritum sanctum, eumque insufflando daret, vt à se quoque procedere significans, aperte ostenderet stando quod spirando dabat occultè. Quia ergo si nasceretur, non tantum de patre, nec tantũ de filio, sed de ambobus vtiq; nasceretur, sine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborum, nullo modo esset, nõ oportuit nasci eum de ambobus, amborum est ergo spiritus sanctus, procedendo de ambobus.

Aug. ibid.
consequenter.

Hic dicit quod non valeat inter illa duo distinguere. Quid autem inter nasci & procedere interfit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non omne quod procedit, nascitur: quamuis omne procedat, quod nascitur. Sicut enim omne quod bipes est. homo est: quãuis bipes sit omnis, qui homo est. Hoc scio, distinguere autem inter illam generationem, & hanc processionem nescio, nõ valeo, nõ sufficio. Ac per hoc quia & illa & ista est ineffabilis: sicut Propheta de filio loquens ait, Generationẽ ei⁹ quis enarrabit: ita de sp. S. verissimè dicitur, Processionẽ ei⁹ quis enarrabit? Satis sit ergo nobis, quia nõ est à seipso fili⁹, sed ab illo

Isaia 53. c.

illo de quo nat⁹ est: nō est à seipso Spiritus sanct⁹, sed ab illo de quo procedit. Et quia de utroq; procedit sicut iam ostendim⁹. De spiritu sancto quomodo ipse de Deo sit, nec tamen ipse filius sit, quoniam procedendo non nascendo legitur esse de Deo: nam superius, quantum visum est disputauimus.

An spiritus sanctus debeat dici ingenuus. E

NUNC considerandum est, cum Spiritus sanct⁹ non sit genitus, utrum debeat dici ingenuus. Ad quod dicimus. Spiritum sanctum nec genitū nec ingenuum debere dici. Vnde Aug. ad Orosiū ait: Spiritū sanctum nec genitum, nec ingenuū fides certa declarat: quia si dixerimus ingenuum, duos patres videbimur affirmare; si autē genitū, duos credere filios culpamur. Sicut enim solus filius dicitur genitus, ita & sol⁹ pater dicitur ingenu⁹, eo quod ab alio nō sit, vnde Aug. in xv. l. de Trin. Pater inquit, solus nō est de alio. Ideo solus appellatur ingenuus, nō quidē in scripturis, sed in cōsuetudine disputantiū, & de re tāta sermonē qualem valuerint proferentiū Filius autem de patre nat⁹ est: & S. sanctus de patre principaliter & cōmuniter de utroq; procedit. Ideoq; cum Sp. sanctum genitum non dicamus dicere tamen ingenuum non audeamus, ne in hoc vocabulo, vel duos patres in illa Trin. vel duos qui non sunt de alio quispiam suspicetur. Ecce his verbis aperte ostendit Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenuum debere dici.

Quod Hieronymus dicit spiritum sanctum ingenuum quod videtur predictis aduersari. F

HIERONYMVS tamen in regulis definitionū cōtra hzeticos, dicit Sp. sanctum genitum esse, his verbis, Spiritus sanctus pater non est, sed ingenuus atque infectus. Pater non est, quia patris est & in patre est, processione habet ex patre, & nō natiuitatem, Filius autem non est, quia genitus non

*Tom. 4. in
dialog. qua-
stionum 67.
quest. 2. in
principio.*

*Cap. 16. in
fine.
Ibid. paulo
inferius.*

non est. Ecce his verbis dicitur spiritus sanctus esse ingenuus : quod videtur aduersari præmissis verbis Augustini.

Determinatio, Secundum diuersas acceptiones dicit eos locutos.

SED vt istam, qua videtur, repugnantiam de medio abigamus, dicimus quod Hieron. aliter accepit nomen ingenui, & aliter August. Accipit n. Augustinus ingenuum qui vel quod de alio non est; & secundum hoc de solo patre dicitur: Hieronymus vero ingenuum dicit, non genitum: & secundum hoc de spiritu sancto potest dici, cum spiritus sanctus non sit genitus.

Ex verbis Hieronymi ostenditur, ex quo sensu dixit: spiritum sanctum ingenuum.

QVOD autem Hieron. ita accepit, ostenditur ex verbis eius, quibus in eodem tract. vtitur faciens talem diuisionem: Omne quod est aut ingenuum est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum: & est quod natum est, & factum non est: & quod nec natum est, nec factum est, & est quod factum est, & natum non est: & est quod factum est, & natum est, & renatum est: & est quod factum est & natum est, & renatum non est. Nunc præpositorum singulis rebus subsistentiam destinamus. Quod ergo nec natum nec factum est, pater est: non enim ab alio aliquo est. Quod autem natum est, & factum non est, filius est qui à patre genitus est, non factus. Quod iterum nec factum nec natum est, Sp. S. est, qui à patre procedit. Quod etiam factum est & natum non est, cælum & terra cæteraque quæ insensibilia sunt. Quod autem factum & natum & renatum est, homo est. Quod vero factum est, & natum est, & renatum non est, animalia sunt. Ecce his verbis ostendit Hieron. se ingenuum accipere, non genitum. Aliter enim non esset præmissa diuisionem vera: scilicet omne quod est, aut ingenuum est

*Diuisio hæc
notanda est
diligenter.*

est aut genitum, aut factum. Atq; in diuisionis huius prosecutione, in assignatione ingeniti, ubiq; ponit non natum.

QVOD GEMINA EST PROCESSIONO SPIRITVS SANCTI.

DISTINCT. XIV.

A

PTAETEREA diligēter adnotandum est, quod gemina est processio Spiritus sancti: eterna videlicet, quæ ineffabilis est, qua à patre & filio eternaliter & sine tēpore processit: & temporalis, qua à patre & filio ad sanctificandā creaturā procedit. Et sicut ab æterno cōmuniter ac simul, pcedit à patre & filio, ita & in tempore cōmuniter, & simul ab utroq; procedit ad creaturam, non diuisum à patre in filium, & à filio ad creaturam. Vnde Aug. in 15. libr. de Trin. ait, Spiritus sanctus non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad sanctificandam creaturam: sed simul de utroque procedit. quamuis hoc filio pater dederit, vt sicut de se, ita etiam de illo procedat.

Cap. 27. ad principium.

De temporali processione spiritus sancti specialiter agitur.

De temporali autē processione, Beda in Homil. Dominice primæ post ascensionē ita loquitur. Cū gratia spiritus sancti datur hominibus, profecto mittitur spiritus à patre, mittitur & à filio: procedit à patre: pcedit & à filio: quia & eius missio est ipsa processio. His verbis aperte ostēdit, donationē gratiæ spiritus sancti dici processione vel missione eiusdem. Sed cū donatio vel datio non sit tēporalis, constat quia hæc processio siue missio tēporalis est. Hanc quoq; temporalem Spir. sancti processione Aug. in 15. libr. de Trin. insinuat, dicēs: Spiritus sanctus processit à Christo, quādo post resurrectionem inflauit in discipulos, his verbis: Cum resurrexisset Christus à mortuis, & apparuisset discipulis,

Libro homiliarum ad Iustitiam. Homilia undecima. qua dominica Exaudi dicitur in principio.

Cap. 26. ad principium.

scipulis,

Ioan. 20. f.
Luc. 6. c.
Ibid fere
immediat.

Ioan. 20. f.
Actor. 2. a
Ibid. paulo
superius.

August. ad
principiū.
cap. 26.
Mat. 28. d.
Actor. 2. a

Ambro. 2.
Ep. 4. post
medium.
Psal. 103.
Actor. 9. c.

scipulis, insufflauit, & ait: Accipite Sp. sanctum ut etiam eum de se procedere ostenderet: & ipse est virtus quæ de illo exibat (ut legitur in Euangelio) & sanabat omnes. Et ut ostēderet hanc processio- nē spiritus sancti nō esse aliud quam donationem vel dationē ipsius spiritus sancti, addidit. Post re- surrectionē Domin⁹ Iesus bis dedit spiritum san- ctū: semel in terra propter dilectionē proximi, & iterū de cælo propter dilectionem Dei: quia per ip- sum donum diffunditur charitas in cordibus no- stris, qua diligimus Deum & proximum.

Quod aliqui dicunt ipsum spiritum sanctum non dari, sed dona eius.

SVNT autem aliqui qui dicunt spiritū sanctum ipsum Deū non dari, sed dona eius, quæ non sunt ipse spiritus: & ut aiunt, spiritus sanct⁹ dicitur da- ri cum gratia eius, quæ tamē nō est ipse qui datur hominibus. & hoc dicunt Bedam sensisse in supe- riorib⁹ verbis, quibus dicit spiritum sanctum p- cedere, cum ipsi⁹ gratia datur hominib⁹: tanquā non ipse detur, sed gratia eius. Sed q̄ ipse spiritus sanctus, qui Deus est, & tertia in Trin. persona, de- tur, aperte dicit Aug. in decimo quinto libro de Trin. ita dicēs: Eundem Sp. sanctum datum cū in- sufflasset Iesus, de quo mox ait: Ite, baptizate om- nes gentes in nomine Patris, & Filii, & Sp. sancti, ambigere nō debem⁹. Ipse est ergo qui etiā de cæ- lo datus est die Pentecostes. Quomodo ergo Deus nō est qui dat spiritum sanctum, imo quantus est Deus qui dat Deum? Ecce his verbis aperte dicit spiritum sanctum ipsum, scil. Deum dari homini- b⁹ à patre, & à filio. Et quod ipse spiritus sanctus, qui De⁹ est, ac tertia in Trin. persona, nobis detur, nostrisque infundatur atque illabatur mentib⁹, aperte ostendit Ambros. in lib. 1. de spiritu sancto dicens: Licet multi dicantur spiritus: quia legi- tur. Qui facit angelos suos spiritus: vnus est tamē

Dei

Dei
li, &
lecti
quasi
nim
strin
reru
lium
sum,
stris.
est, se
biter
prum
stris
cessi
nitat
sed q
opul
sing
finit
rator
ad p
infu
sit qu
Vnu
cet se
quod
datu
astru
qual
Dei
tus e
hom
le do
dia e
ritus
ritat

Dei spiritus. Ipsum ergo vnū spiritum & Aposto-
 li, & Prophetæ sunt consecuti: sicut etiam vase
 lectionis dicit; Quia vnum spiritum potauimus:
 quasi eum qui non queat scindi, sed infundatur a-
 nimis, & sensibus illabatur, vt secularis fitis re-
 stringat ardorem: qui sp. S. non est de substantia
 rerum corporalium, nec de substantia inuilibi-
 lium creaturarum. His verbis aperte dicit sp. S. ip-
 sum, qui creatura non est, infundi mentibus no-
 stris. Item in eodem: Omnis creatura mutabilis
 est, sed nō mutabilis sp. S. Quid autem dicere du-
 bitem, quia datus est & spiritus sanctus, cum scri-
 ptum sit: Charitas Dei diffusa est in cordibus no-
 stris per sp. S. qui datus est nobis. Qui cum sit inac-
 cessibilis natura, receptibilis tamen propter bo-
 nitatem suam nobis est, complens virtute omnia
 sed qui solis participetur iustis? simplex substācia,
 opulēs virtutib. vnicuiq; præsens, diuidens de suo
 singulis, & vbiq; totus. Incircūscriptus ergo & in-
 finitus est, s. sanctus qui discipulorū sensus sepa-
 ratorum infudit, quem nihil potest fallere. Angeli
 ad paucos mittebantur, s. sanctus autem populis
 infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinum
 sit quod infunditur simul pluribus nec videtur?
 Vnus est ergo s. sanctus, qui datus est omnibus, li-
 cet separatis Apostolis. Et hic aperte dicit Ambr.
 quod sp. S. qui est substantia simplex, cum sit vnus,
 datur Pluribus. Alia quoq; auctoritate hoc idem
 astruitur scilicet quod spiritus sanctus, qui est æ-
 qualis filio, hominibus detur. Ait. n. Aug. Charitas
 Dei diffusa est in cordibus nostris per sp. S. qui da-
 tus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona
 hominibus. Quæ dona? Spiritum Sanctum, qui ta-
 le donum dat, qualis est ipse. Magna est misericor-
 dia ei⁹ donum dat sibi æquale, quia donū eius spi-
 ritus sãctus est. Præmissis his & aliis plurib⁹ aucto-
 ritatib⁹, aperte mōstratur qd sp. S. æqualis patri
 & fi-

*Lib. de spi-
 ritu. c. 5. in
 principio.*

*Ibidem in-
 ferius.*

*Ad Rō. 5. a.
 Ad finem e-
 usdem cap.
 Cap. 7. eius-
 del. 1. de s.
 sancto.*

*Ibid. paulo
 inferius.*

*Ibid. paulo
 superius.*

*Aug. serm.
 43. de verbis*

*Dom. Si ego
 testimoniū
 perhibeo de
 me.*

*I an. 5. ad
 principium.*

Cap. 21. §
ultimo cir-
ca finē l. 40.

& filio nobis datur, nec ideo tamē minor est pater
& filio. Vnde Aug. in 4. lib. de Trin. ait: Non ideo
inquit, minorem spiritum sanctum, quia & eum
pater misit & filius, arbitrandum est.

*An viri sancti & Ecclesia prelati dent. vel dare
possint spiritum sanctum, quod non
dant hic ostendit.*

Cap. 26. ad
principium.
Act. 8. c.

Hic queritur, vtrum & viri sancti dēt vel possint
dare aliis spiritum S. Quem si aliis dant, cū eius do-
natio supra sit dicta processio, videtur ab eis pro-
cedere spiritus sanctus vel mitti. sed creator à crea-
tura nō mittitur vel procedit. Restat ergo vt spi-
ritū sanctum ipsi non dent nec possint dare. Vn-
de Aug. in 15. l. de Trin. Non aliquis discipulorum
Christi dedit spiritum sanctum. Orabat quippe,
vt veniret in eos quibus manum imponebant, nō
ipsi eū dabāt. Quem morem in suis præpositis etiā
nunc seruat Ecclesia. Deniq; & Simon Magus of-
ferēs Apostolis pecuniam nō ait, Date mihi & hęc
potestatem, vt dem spiritum sanctum: sed cuius-
que, inquit, imposuero manus, accipiat spiritum
sanctum: quia nec scriptura superius dixerat: Vi-
dens autem Simon quia Apostoli darent spiritū
sanctum: sed dixerat, Videns autem Simon, quis
per impositionem manuum Apostolorum dare-
tur spiritus sanctus. Ecce his verbis ostendit Aug.
nec Apost. alios Ecclesiæ prælatos dedisse vel dare
spiritum sanctum.

*Quod non possunt dare spiritum sanctum
hic docet.*

Cap. 26. lib.
25. de Trin.
post m. edū.

Et quod plus est, non posse etiam dare dicit in
eodem lib. subdens, De Christo scriptum est quod
acceperit à patre promissionem spiritus sancti, &
effuderit: in quo vtraq; natura monstrata est hu-
mana sc & diuina. Accepit quippe vt homo, effu-
dit vt Deus. Nos autē accipere quidem hoc donū
possumus pro modulo nostro. effundere vero sup
alios

alios non vtrique possumus: sed vt hoc fiat Deū super eos à quo id efficitur inuocam⁹. His verbis expresse dicit nos spiritum S. non posse super alios effundere, id est, aliis dare.

Quod videtur contrarium.

F *Cap. 3. a.*

SED huic videtur contrarium quod Apost. ad Galat. de se loquens ait, Qui tribuit vobis spiritū & operetur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse spiritū. Sed intelligendū est hoc dixisse Apost. non quia haberet potestatem & auctoritatem dādi spiritum S. sed qui ministerium habuerit, in quo dabatur à Deo spiritus S. vt enim ait August. super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum. Ab Apostolo prædicata est eis fides, in qua prædicatione aduentum & præsentiam spiritus sancti senserant, sicut illo tempore in nouitate inuocationis ad fidem, etiā sensibilibus miraculis præsentia spiritus sancti apparebat, vt in Act. Apost. legitur, aperte hic ostēdit quomodo illis spiritum sanctum Apostolus tribuerit: non vtrique ipsum mittendo in eos, sed prædicando eis fidem Christi: quam illis recipientibus, quod spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines quantumcunque sancti dare possunt Spiritum Sanctum.

Aug. to. 4. in explanatione tertie ad Gala.

Ca. ad principium.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS

A SEIPSO DETVR.

DISTINCT. XV.

A

HIC considerandum est, cum spiritus Sanctus detur hominibus à patre & filio. Quod est ipsum temporaliter procedere ab vtroque vel minui, vtrum etiam à se ipso detur: Si datur à se, & procedit vel mittitur à se. Ad quod dicimus quia S. sanctus & Deus est, & donum siue datum, & ideo dat, & datur. Dat quidē, in quantum Deus: & datur, in quantum donū siue datum. Cum autē donatio

F

siue

Cap. 9. ad
finem.

siue datio spiritus S. sit operatio Dei, & communi-
nis sit & indiuisa operatio trium personarum, do-
natur itaque spiritus sanctus non tantum à patre
& filio, sed etiam à seipso. Vnde August. in 15. lib.
de Trinit. dicit, quod seipsum dat. Sicut, inquit,
corpus carnis nihil est aliud quam caro, sic donū
spiritus sancti nihil est quam spiritus sanctus. In
tantum ergo donū Dei est, in quantum datur eis
quibus datur. Apud se autem Deus est, et si nemi-
ni datur: quia Deus erat patri & filio coætern⁹ ante-
quam cuiquam daretur: nec quia illi dant & ipse
datur, idēo minor est illis. Ita enim datur, sicut
Dei donum: vt etiam seipsum det, sicut Deus. Non
enim dici potest nō esse suæ potestatis, de quo di-
ctū est, Spiritus vbi vult spirat. Ecce apercē dicit
quod spiritus sanctus seipsum dat. Si enim Spirit⁹
sanctus seipsum dare non potest, & eū pater dare
potest, & filius: potest vtique pater dare aliquid
& filius, quod non potest S. sanctus. Item: Si pater
& filius dant Spiritum S. nec ipse dat aliquid: er-
go pater operatur & filius quod non operatur Spi-
ritus S. dat ergo spiritus S. seipsum. Si autē seipsum
dat, tunc & à seipso procedit & mittitur: quod v-
tique verum est. Nam processio temporalis S. sā-
cti vel missio, ipsius est donatio, & ipsa Dei opera-
tio. Procedit ergo spiritus sanctus temporaliter à
se, & mittitur à se: quia datur à se.

*Non est mirum si spiritus sanctus dicatur mitti vel procede-
re à se, cum etiam filius dicatur mitti à se.* B

Ne autem mireris quod spiritus S. dicitur mitti
vel procedere à se: Nam & de filio dicit August.
in 2. lib. de Trinit. quod non tantum à patre mis-
sus est, sed etiam à seipso & à Spiritu sancto: quæ-
rens quomodo filius vel spiritus sanctus sit mis-
sus, cum vterque sit vbi que tanquam Deus? Nam
vterque, inquit Aug. legitur missus. De spiritu S.
enim legitur. Quem mittet pater in nomine meo.
Et

Et iterum: Si abiero, mittam eum ad vos. Et filius de se dicit: Exiui à patre, & veni in mundum. Et Apost. dicit: Misit Deus filium suum. In Propheta autē scriptum est ex persona Dei: Cœlum & terrā ego impleo. Itaq; ubiq; Deus est, ubiq; ergo est filius, ubique etiam est spiritus sanctus. Illuc ergo missus est filius & spiritus sanctus vbi erat.

Quomodo intelligenda sit missio vtriusq;. C

QVOCIRCA quærendum est, quomodo intelligatur missio filii vel spiritus sãcti: Pater n. solus, inquit August. in eodē, nusquã legitur missus, sed filius, & spiritus sanctus. Et de filio primò videamus quomodo missum eum Apostol⁹ dicat. Misit Deus filium suum, factum ex muliere: vbi satis ostendit eo ipso missum filium, quo factum ex muliere. Proinde mitti à patre sine spiritu sancto non potuit, quia pater intelligitur misisse eum cū fecit ex fœmina: & vtiq; non fecit sine spiritu sancto. Ecce hic dicit filium missus à patre & spiritu sancto.

Cap. 5. in ferius.

Galat. 4. 1.

Ibid. paulo inferius.

Quod à spiritu sancto filius sit missus, authoritatibus confirmatur. D

ET quod à spiritu sancto filius sit missus, vt ait August. in eodē. authoritatib⁹ confirmatur: Ipse Christus dicit per Esaiã: Nunc misit me Dominus, & spiritus eius. De hoc Ambrosius in lib. tertio de spiritu sancto ita ait: Quis est, qui dicit: Me misit Dominus & spiritus eius: nisi qui venit à patre, vt saluos faceret peccatores, id est, Christus: ergo & pater filium misit, & spiritus sanct⁹. Idē in eodem. Datus est à patre, vt Esaias dicit: Puer nat⁹ est nobis, & fili⁹ dat⁹ est nobis. Datus est audeo dicere, & à sp., quia & à S. S. missus est. Dicit n. fili⁹ Dei, sp. Domini super me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cætera. Quod cum de libro Esaiæ legeret, ait in Euangelio: Hodie completa est hæc scriptura auribus vestris, vt de se dictum esse

Lib. 3. ca. 5. eiusdem in ferius.

Cap. 2. eiusdem li. 1. ad principium.

F 2 signaret.

*Ibid. Amb.
paulo infir-
mus.*

gnaret. Benè autem dixit, super me: quia quasi fi-
lius hominis & uocatus est, & missus ad prædican-
dum: Nam secundū diuinitatem non super Chri-
stum est spiritus, sed in Christo. Ecce his verbis o-
stendit Ambrosius filium esse missum & datum
nobis, nō tantum à patre, sed etiam à spiritu sancto.

Quod filius sit datus etiam à seipso.

*Amb. cap. 2.
libr. 3. ad
principium.*

DEINDE ostendit esse datum etiam à seipso,
ita dicens in eodem lib. Cum enim nō definitum
fuerit per prophetiam, quo datus est filius, osten-
ditur datus gratia Trinitatis, ut etiam ipse filius
se dederit. Ecce hic dicit quod filius se dedit,
quia Trinitas eum dedit. Si autem filius à se datus
est, à se ergo missus est, & à se processit. Et hoc uti-
que verum est, & concedi oportet, cum eius mis-
sio sit diuina operatio.

Quod filius sit missus à se.

*Aug. ad me-
dium cap. 5.
lib. 2. de tri-
nitate.*

QVOD autem à se mittatur, Aug. astruit in li-
ij. de Trinit. dicens. Forte aliquis rogat, ut dicam
etiam à seipso missum esse filium: quia & Mariæ cō-
ceptus, & partus: operatio Trinitatis est. Sed, in-
quit aliquis, quomodo pater eū misit, si ipse se mi-
sit? Cui respondeo querens ut dicat, quomodo e-
um pater sanctificauit, & si ipse se sanctificauit? U-
trunque enim Dominus: ait: Quē pater, inquit,
sanctificauit & misit in hunc mundum. Et alibi.
Ego pro eis sanctifico meipsum. Itē quæro quo-
modo pater eum tradidit, si ipse se tradidit, utri-
que enim legitur. Credo respondebit, si probe sa-
pit. quia vna voluntas est patris & filii, & insepara-
bilis operatio. Sic igitur intelligat illam incarna-
tionē & ex virgine natiuitatē, in qua fili⁹ intelli-
gitur missus, vna eadēq; operatione patris & filii in-
separabiliter esse factā, nō inde separato sp. sancto

*Aug. li. 2. de
de Trin. c.
5. inferius.*

Ergo à patre & filio missus est idem filius, quia
à patre & verbo eius factum est ut mitteretur. i. in-
carnatus hominibus appareret. Non enim missus
est

*Ad finē c. 5.
eiusdem.*

est mutatio locū, quia in mūdo erat. Quapropter pater inuisibilis vna cum filio secum inuisibili, eundem filium visibilem faciendo, misisse eum dicitur. qui si ita visibilis fieret, vt cum patre inuisibilis esse desisteret, id est, si in substantia inuisibilis verbi in creaturam visibilem mutata & trāsfiens verteretur, ita missus à patre intelligeretur filius, vt tantum missus, nō etiam mittens cum patre inueniretur. Cū vero sic est accepta forma serui, vt maneret incommutabilis forma Dei, manifestum est, quod à patre & filio non apparentibus factum sit, quod appareret in filio, id est, ab inuisibili patre cum inuisibili filio, idem ipse filius visibilis mitteretur.

*Ibidem con-
tinuo.*

Summatim colligit quæ ex predictis astruuntur. G

Ex prædictis aperte mōstratur quod filius missus est à patre & spiritu S. & à seipso: & quæ sit ipsa missio, scilicet incarnatio, id est, quod factus est homo, per quod visibilis apparuit: quod est opus commune patris, & filii, & spiritus sancti.

*Aug. ibidem
con. inuo.*

Questio cur dicit, à seipso non veni.

SED ad hoc opponitur: Si filius à seipso missus est, cur ergo ait. A meipso non veni? Ad hoc Aug. respondet in 2. lib. de Trin. dicens: Hoc dictum esse secundum formam serui, secundum quam non fecit vt mitteretur, id est, non operatus est incarnationem, secundum formam Dei.

cap. 5.

Verum semel tantum missus sit filius, an sæpe. I

HIC quæritur, vtrū semel tantum missus sit filius an sæpe mittatur? Si enim missio filii ipsius tantum incarnatio est, cum semel tantum incarnatus sit, & semel tantum videtur missus. At si sæpe mittitur, est & alia eius missio quam incarnatio. Sed quæ est illa?

Nunquid æterna genitura, missio eius dicenda est, an etiam alia missio querenda est. K

Ad quod dicimus, quod duobus modis dicitur filius

Cap. 10. ad
medium.

Ibidem pau-
la inferius.

Aug. ante
medium
Cap. 20.
Sapient. 7. d

fili⁹ mitti præter illam æternam geniturã, quæ ineffabilis est: secundum quã etiam missus posset dici, vt videtur quibusdam, sed melius ac verius secundum eam dicitur genitus. Præter eã ergo, duo b⁹ modis dicitur mitti: scil. vel cū visibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cum se in animas pias sic trãsfert, vt ab eis percipiatur ac cognoscatur. Hos duos missionis modos aperte Aug. distinguit in 4. lib. de Trin. dicens. Non eo ipso quod de patre natus est, missus dicitur filius: sed eo quod apparuit huic mūdo, verbū caro factum. Vnde dicit: A patre exiui, & veni in mundū: vel eo quod ex tempore cuiusquã mēte percipitur: sicut dictū est de sapiētia. Emitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret, id est, doceat me laborare. Et tunc vnicuiq; mittitur, cum à quoquam cognoscitur atq; percipitur, quantum cognosci & percipi potest, pro captu vel proficiētis in Deum vel perfectæ in Deo animæ rationalis.

Quod secundum alterum semel, secundum alterum sæpe sit missus: & secundum alterum vt sit homo, & secundum alterum vt sit cum homine.

Ecce distincti sunt duo modi missionis filii, & secundum alterum semel tantum missus est Dei filius, secundum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundum alterum missus est, vt sit homo, & semel tantū factum est: secundum alterū vero mittitur, vt sit cū homine, quomodo quotidie mittitur ad sãctos, & miss⁹ est etiã ante incarnationē, & ad omnes sãctos qui ante fuerūt, & etiã ad angelos. Vnde Aug. de filio, i. sapiētia patris loquens. 4. lib. de Trinit. ait. Aliter mittitur sapientia vt sit cū homine, aliter missa est vt sit homo. In animas sanctas se trãsfert, & amicos Dei & Prophetas constituit, sicut implet etiam sanctos angelos. Sed cum venit plenitudo temporis missa est

est n
nec v
ante
sum
Quo

PE
bus n
citur
non.
quo v
dem
cipit
dum,
reis s
quod
hoc n
etiam
piy n
quet
bus n
appa

HI
ex ter
Ad qu
tas, q
tus S.
cipiu
deita
vt ait
paten
absu
à spiri
Cōgr
appa

est non vt impleret angelos, nec vt esset angelus, nec vt esset cum hominibus vel in hominibus, vt antea in patribus erat & in Prophetis, sed vt ipsum verbum fieret caro, id est, homo.

Quod secundum alterum modum dicitur missus in mundum secundum alterum non. M

PRÆTEREA notandum est, quod cū his duobus modis mittatur filius, secundum alterum dicitur missus in mundum, secundum alterum verò non. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo visibilis mundo apparuit. Vnde Augu. in eodem lib. ait, Cum ex tēpore cuiusquam mēte percipitur, mitti quidem dicitur, sed nō in hūc mundum, non enim sensibiliter apparet, id est, corporeis sensibus præsto est. Nam & nos, secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus: & omnium iustorum spiritus etiam in carne uiuentium, in quantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quod præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius, scilicet cum visibiliter apparuit, vel inuisibiliter percipiatur mente.

Cur pater dicitur non missus, cum ab aliquo cognoscitur, vt filius.

HIC quæritur cur pater non dicitur missus, cū ex tempore à quoquam cognoscitur, sicut filius? Ad quod dicim⁹, quia in eo est principii autoritas, quæ non habet de quo fit, à quo filius & spiritus S. Pater enim est, vt ait Aug. in eodem lib. principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia principium e. t. filii, & spirit⁹ S. Nam, vt ait August. in eodem. Si voluisset etiam Deus pater per subiectā creaturā visibiliter appareret: absurdissimè tamen aut à filio quem genuit, aut à spiritu scto qui de illo pcedit, missus diceretur. Cōgruèter autem ille missus dicitur, qui in carne apparuit: misisse autē ille, qui in ea nō apparuit.

*Aug. li. 4.
de Trin. ad
finem c. 20.
Aug. in fine
lib. 4. ca. 21.*

*Putauerunt quidam filium & spiritum sanctum minores
fuisse patre, quia missi dicuntur.* O

IDEOQVE putauerunt quidam hæretici, cū pater non sit missus, sed filius & spiritus S. patrē esse maiorem, ac filium minorem esse, & Spiritum S., atq; patrem, quasi maiore, misisse vtrunque quasi minore. Quod Aug. improbat in 4. li. de Trin. illi cōtradicens: Nō ideo, inquit, arbitrandum est minore esse filium q̄ missus est à patre, nec ideo minorem Spiritum sanctum q̄ & pater eum misit & filius. Siue enim propter visibilem creaturā, siue potius propter principii autoritatē vel commendationem, non propter inæqualitatem vel imparitatem & dissimilitudinem substantiæ, in scripturis hæc posita intelliguntur; Non ergo ideo dicitur pater misisse filium vel spiritum s. q̄ ille esset maior, & illi minores; sed maxime propter autoritatem principii cōmendandam, & quia in visibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensū est quæ sit missio filii, & quibus modis mittatur.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI,
QVÆ FIT DVOVS MODIS VI-
sibiliter & inuisibiliter.

DISTINCT. XVI.

NUNC de Spiritu S. videndum est, præter illam ineffabilem & æternam processionē qua procedit à patre & filio, & non à seipso: quæ sit eius temporalis processio, quæ dicitur missio siue datio. Ad quod dicimus, quia sicut filius duobus modis dicitur mitti, vno quo visibiliter apparuit, altero quo inuisibiliter à castis mentibus percipitur: ita & spiritus S. à patre & filio ac à seipso duobus modis procedere siue mitti, siue dari dicitur; vno visibiliter, altero inuisibiliter. Datus est enim visibilis creaturæ demonstratione, sicut in die Pentecostes, alijsq; vicibus: & datur quotidie inuisibiliter, illabendo mentibus fidelium.

Prims

*Cap. 21. in
fine libri.*

Prius de illo modo missionis qui fit visibiliter, agit.

Et primo agam⁹ de illo missionis modo qui fit visibili specie. De hoc August. in 2. lib. de Trin. ait: In promptu est intelligere de Spiritu S. cur missus & ipse dicatur. Facta est n. quædam creaturæ species ex tempore, in qua visibiliter ostēderetur Spiritus S. siue cum in ipsum Dominum corporali specie columbæ descendit, siue cum in die Pentecostes factus est subito de cælo sonus quasi ferretur flatus vehemēs, et visæ sunt illis linguæ diuisæ sicut ignis, qui & insedit super vnumquemque eorum. Hęc operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalib⁹, missio Spiritus sancti dicta est: non vt appareret eis ipsa in substantia, qua & ipse inuisibilis & incommutabilis est, sicut pater & filius: sed vt exterioribus visis corda hominum commota à temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem semper præsentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit August. illum modum missionis, qui visibiliter exhibetur, cum tamen ipse spiritus in sui natura nō videatur, qui nec in illis creaturis magis erat, quā in aliis, sed ad aliud. In illis n. erat vt per eas ad homines veniēs ostenderetur esse in illis ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim Spiritus sanctus temporali motu tunc venit, vel in homines descendit, sed p temporalem motum creaturæ significata est spiritualis & inuisibilis Spiritus S. infusio. Et vt aperitius dicam, per illum modū missionis Spiritus S. corporaliter exhibitum, monstrata est spiritualis & interior missio Sancti Spiritus siue donatio, de qua agendum est.

Cum filius sit minor patre secundum formam creatam in qua apparuit. cur non & Spiritus sanctus similiter.

SED prius querendū est, cum filius dicatur minor patre secūdum missionē, qua in forma creata

F 5 appa-

Cap. 5. in
fine.

Cap. 19. cir-
ca medium
Galat. 4.

Cap. 6. in
principio.

apparuit, cur & Spiritus S. non dicatur similiter minor patre, cum in forma creata apparuit. Nam de filio quod minor sit patre secundum formam qua missus apparuit, aperte ostendit August. in 4. lib. de Trinit. dicens: Misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege: usque adeo paruum, ut factum: eo itaque missum, quo factum. Fateamur ergo factum, minorem: & in tantum minorem, in quantum factum: & in tantum factum, in quantum missum. Ecce hic habes, quia filius in quantum est missus, id est, factus minor est patre. Cur ergo Spiritus Sanctus non dicatur patre minor, cum & ipse creaturam assumpsit in qua apparuit? quia aliter Spiritus assumpsit creaturam in qua apparuit, aliter filius. Nam filius accepit pervisionem, Spiritus vero non. Filius enim accepit hominem, ita ut fieret homo. Spiritus vero factus non ita accepit columbam, ut fieret columba. De hoc August. in 2. libr. de Trin. ait, Ideo nusquam scriptum est, quod Deus pater maior sit spiritu sancto, vel spiritus S. minor est patre: quia non sic est assumpta creatura in qua appareret Spiritus S. sicut assumptus est filius hominis: in qua forma ipsius Dei verbi persona presentaretur, non ut haberet verbum Dei sicut alii sancti sapientes, sed quod ipsum verbum erat: Aliud est enim verbum in carne, aliud verbum caro, id est, aliud verbum in homine, aliud verbum homo. Caro .n. pro homine: posita in eo quod ait: Verbum caro factum est. Non ergo sic assumpta est creatura in qua apparuit Spiritus sanctus, sicut assumpta est caro illa & humana forma ex virgine Maria. Non enim columba, vel illum flatum, vel illum ignem beatificavit, sibi que in unitatem personae coniunxit in eternum. Ex praedictis aperte ostensum est, secundum quid filius dicatur minor patre, & quare filius dicatur minor patre, & non Spiritus sanctus.

Quod

Quod filius secundum quod homo est, non modo patre,
sed spiritu sancto. & etiam seipso
minor est.

D

NOTANDVM autem, quod filius secundum quod
homo factus est, non tantum patre, sed spiritu S. &
etiam seipso minor dicitur. Et quod etiam seipso mi-
nor dicatur secundum formam serui, August. ostendit
in primo de Trin. dicens. Errauerunt homines,
ea quae de Christo secundum hominem dicta sunt,
ad eius substantiam quae sempiterna est transfe-
rentes: sicut illud quod ipse Dominus ait: Pater
maior me est, quod propter formam serui veritas di-
cit: secundum quem modum, etiam seipso minor est
filius. Quomodo non etiam seipso minor factus est,
qui seipsum exinaniuit, formam serui accipiens.
Non enim sic accepit formam serui, ut amitteret for-
mam Dei, in qua erat aequalis patri. In forma er-
go Dei unigenitus patris aequalis est patri: In forma
serui, etiam seipso minor est. Non ergo immerito scri-
ptura dicit utrumque; scilicet & aequalis patri filium, &
patrem maiorem filio. Illud enim propter Dei formam,
hoc autem propter formam serui. De hoc eodem
in secundo libr. de Trinit. Augustinus ait: Dei filius
est aequalis patri secundum formam, in qua est: &
minor patre secundum formam serui quam ac-
cepit, in qua non modo patre sed etiam spiritu S.,
ne hoc tantum, sed etiam seipso minor inuenitur
est. Propter quod, ut idem in libro contra Maxi-
minum ait: non tantum patre: sed etiam seipso,
& spiritu sancto minor factus est, & etiam mino-
ratus paulominus ab angelis. Est ergo Dei filius,
ut ipse ait in secundo libr. de Trinit. Deo patri in
natura aequalis, habitu minor, id est, in forma ser-
ui quam accepit. His autoritatibus ostenditur
aperte filius secundum formam serui minor pa-
tre, & seipso, & spiritu sancto.

Cap. 7. ad
principium.

August. in
principio
cap. 1.

Aug. epist.
66. ad Ma-
ximum Ma-
dicum cir-
ca finem.
tom. 1.

Aug. lib. 1.
de Trin. ca.
7. in fine.

Hilarius

Hilarius aliter dicit, scilicet quod pater sit maior, nec filius tamen minor.

Hilar. ad finem lib. 9. de Trin.

Hilar. ibid. continuo.

HILARIUS autem dicere videtur, quod pater maior sit filio, nec tamen filius minor patre. Pater enim dicitur maior propter auctoritatem, quia in eo est auctoritas generationis: secundum quam dicit: Pater maior me est. Et Apost. Donauit ei nomen quod est super omne nomen. Cum ergo ait: Pater maior me est, hoc est ac si diceret, donauit mihi nomen. Si ergo, inquit Hilar, in 9. lib. de Trin. donantis auctoritate pater maior est, nunquid per doni confessionem filius minor est? maior itaque donans est, sed minor iam non est cui vnum esse donatur: ait enim: Ego & pater vnum sumus. Si non hoc donatur IESU, vt confitendus sit in gloria Dei patris, minor patre est: si autem in ea gloria ei donatur esse qua pater est, habes & in donantis auctoritate, quia maior est: & in donati confessione, quia vnum sunt. Maior itaque pater & filio est, & plane maior: cui tantum donat esse quantus est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem Sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in forma sua generat. Audisti lector quid super hoc dicat Hilarius. cuius verba vbicunque occurrerint, diligenter nota, pieque intellige.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI,
Qua Inuisibiliter mittitur.

DISTINCT. XVII.

I AM nunc accedamus ad assignandam missionem Spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipse Spiritus S. qui Deus est, ac tertia in trinitate persona, (vt supra ostensum est) à patre & filio ac seipso temporaliter procedit, id est, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quæ sit ista missio siue donatio, vel quomodo fiat, considerandum est.

Premitti-

Premittitur quiddam ad hanc ostensionem necessarium. scilicet quod Spiritus sanctus est charitas quia diligimus Deum & proximum. B

HOC autem ut intelligibilius doceri, ac plenius perspicui valeat, premittendum est quiddam ad hoc valde necessarium. Dictum quidem est supra, & sacris auctoritatibus ostensum, quod Spiritus S. amor est patris & filii, quo se inuicem amant, & nos. His autem addendum est, quod ipse idem Spiritus est amor siue charitas, qua nos diligimus Deum & proximum: quæ charitas cum ita est in nobis, ut nos faciat diligere Deum & proximum, tunc Spiritus sanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipso Deum diligit, quia ipsa dilectio Deus est, id est, Spiritus sanctus.

Auctoritatibus ita esse confirmat. C

NE autem in re tanta aliquid de nostro astruere videamus, sacris auctoritatibus quod dictum est corroboremus. De hoc August. in 8. libr. de Trin. ait: Qui proximum diligit, consequens est, ut ipsam præcipue dilectionem diligat, Deus autem dilectio est. consequens ergo est ut præcipue Deum diligit. Item in eodem: Deus dilectio est, ut ait Ioannes Apostolus: Ut quid ergo imus & currimus in sublimia cælorum & ima terrarum, quærentes eum qui est apud nos, si nos apud eum esse velimus. Nemo dicat, non noui quid diligam, diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit quam fratrem quem diligit. Ecce iam potes notiorẽ Deum habere quam fratrem. Plane notiorẽ, quæ certiorẽ. Amplectere dilectionem Deum, dilectione amplectere Deum. Ipsa est dilectio, quæ omnes bonos angelos, & omnes Dei seruos cõsociat vinculo sanctitatis. Quæto ergo saniores sumus à tumore superbiæ, tanto sumus dilectione pleniores:

In medio cap. 7.

In fine ca. 7.

Aug. li. prædicto cap. 8. continuo.

1. Ioan. 2. b
Lib. 5. ca.
inferius
eiusdem.

res: & quo nisi Deo, plenus est, qui plen⁹ est dilectione? His verbis satis ostendit August. q^d dilectio ipsa qua diligimus Deum vel proximum, De⁹ est. Sed adhuc apertius in eod. li. subdit dicēs: Dilectionē quārum cōmendat Ioannes Apost. attēdam⁹. Qui diligit, inquit, fratrem in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est quod iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, utiq; perfect⁹ est. Et tamen videtur dilectionem Dei tacuisse: q^d nunquā faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertissimē n. in eadem epistola paulò post ait ita: Dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est: & omnis qui diligit, ex Deo nat⁹ est, & cognouit Deū. Qui nō diligit, non cognouit Deum, quia Deus dilectio est. Ista cōtextio satis aperte declarat, eandem ipsam fraternam dilectionē (nam fraterna dilectio est, qua diligimus inuicem) non solum ex Deo, sed etiam Deum esse: tanta authoritate prædicari, scil. Ioannis. Cum ergo de dilectione diligim⁹ fratrem, de Deo diligimus fratrem: nec fieri potest ut eandem dilectionem non præcipuè diligam⁹ qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio est. Item, qui non diligit fratrem, non est in dilectione: & qui non est in dilectione, non est in Deo, quia De⁹ dilectio est. Ecce aperte dicit, fraternam dilectionem Deum esse.

Ibid. paulo
inferius.

*Quod fraterna dilectio cum sit Deus, non est pater, vel
filius, sed tantum Spiritus
sanctus.*

Cap. 19. ad
finem.

CVM autem fraterna dilectio sit Deus, nec pater est, nec fili⁹, sed tantum spiritus sanctus, qui proprie in Trinit. dilectio vel charitas dicitur. Vnde Aug. in xv. lib. de Trin. Si in donis Dei nihil est mai⁹ charitate, & nullum est mai⁹ donū Dei quā sp. s. quid consequentius est, quam ut ipse sit charitas,

tas,
Ioan
ctio
qua
Itē
loqu
nem
nobi
in D
dilec
gnifi
go ap
Quoa

SE
expr
quod
dicit
quod
rit A
ficut
sum
quod
gna
ctūe
dicit
fra
Vnd
fens
Tale
min
& n
rita
tas
dicit
inte
à no

tas, quæ dicitur & Deus & ex Deo? Ita enim ait
 Ioan. Dilectio ex Deo est. Et paulo post: Deus dile-
 ctio est. vbi manifestat se eam dilectionem dixisse Deum,
 quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio.
 Itē in eodem: Ioannes volens de hac re apertius
 loqui: In hoc, inquit, cognoscim⁹ quia in ipso ma-
 nemus, & ipse in nobis. quia de spiritu suo dedit
 nobis. Spirit⁹ itaq; S. de quo dedit nobis, facit nos
 in Deo manere, & ipsum in nobis: hoc autem facit
 dilectio. Ipse est ergo Deus dilectio. Ipse igitur si-
 gnificatur vbi legitur, Deus dilectio est: Ex his er-
 go apparet, quod spiritus sanctus charitas est.

*Quod non est dictum per causam illud: Deus charitas est:
 sicut illud, tu es patientia mea, & spes mea.* E

SED ne forte aliquis dicat illud esse dictum per
 expressionem causæ, Deus charitas est, eo scilicet
 quod charitas sit ex Deo, & non sit ipse Deus: sicut
 dicitur, Deus nostra patientia est, & spes, & non
 quod ipse sit ista, sed quia ista ex Deo sunt: occur-
 rit Aug. ostendens hoc non esse dictum per causam,
 sicut illa in xv. lib. de Trinit. dicens. Non dicturi
 sumus charitatem non propterea esse dictam Deum,
 quod ipsa charitas sit vlla substantia quæ Dei di-
 gna sit nomine, sed quod bonum sit Dei: sicut di-
 ctum est Deo: Tu es patientia mea. Non vtiq; ideo
 dictum est, tu es patientia mea, quod Dei substantia est no-
 stra patientia, sed quia ab ipso nobis, est.
 Vnde alibi: Ab ipso est patientia mea. Hunc enim
 sensum facile refellit scripturarum ipsa locutio.
 Tale est enim: Tu es patientia mea: quale est: Do-
 mine spes mea, & Deus meus misericordia mea:
 & multa similia. Non est autē dictum, Domine cha-
 ritas mea, aut tu es charitas mea, aut Deus chari-
 tas mea, sed ita dictum est: Deus charitas est, sicut
 dictum. Deus spiritus est. Hoc qui non discernit
 intellectum à Domino, non expositionem querat
 à nobis. Non. apertius quicquā possum⁹ dicere,
 Deus

1. Ioan. 4.
 ad finem c.
 17. eiusdem
 lib. 15. de
 Trin.
 Eodem cap.
 17. paulo
 inferius.

Ad princi-
 pium ca. 17.

Psalm. 71

Deus ergo charitas est. Ex prædictis clarescit, quod Spiritus S. charitas est, qua diligimus Deum & proximum, vnde facilius est nobis ostendere quomodo Spiritus sanctus mittatur vel detur nobis.

Quomodo Spiritus sanctus mittatur vel detur nobis.

In fine c. 17.

TVNC n. mitti vel dari dicitur, cum ita nobis est, vt faciat nos diligere Deum & proximum: per quod manemus in Deo, & Deus in nobis. Vnde Aug. hunc missionis modum insinuans in xv. li. de Trin. ait: Deus Spiritus S. qui procedit ex Deo, cum datus fuerit homini, accendit eum ad diligendum Deum & proximum, & ipse dilectio est. Non enim habet homo vnde diligit Deum, nisi ex Deo. Ecce quomodo datur vel mittitur nobis Spiritus sanctus secundum quod dicitur datum, siue donum. Quod donum commendat Aug. explanans apertius quomodo detur, in eodem libr. Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, vt ait, Apostolus per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Nullum est isto dono Dei excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per Spiritum munera, sed sine charitate nihil prosunt: Nisi ergo tantum impartiatur cuiquam Spiritus S. vt eum Dei & proximi faciat amator, à sinistra non transfertur ad dexteram. Neque Spiritus S. proprie dicitur donum, nisi propter dilectionem; quam qui non habuerit, etsi loquatur omnibus linguis, & habuerit Prophetiam, & omnem scientiam & omnem fidem & distribuerit omnem substantiam suam, & tradiderit corpus suum ita vt ardeat, non ei prodest. Quantum ergo bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem tanta bona perducunt. Ipsa vero dilectio vel charitas (nam vni rei nomen est vtrumque) perducit ad regnum. Dilectio ergo, quæ Deus est, & proprie ex Deo est, Spiritus S. est, per quem diffunditur in cordibus nostris Deus charitas, per quem

Cap. 18. lib. eiusdem. 15. de Trin. in principio.

Ibid. paulo inferius.

quem nos tota inhabitabit Trin. Quocirca rectissime Spiritus S. cum sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum proprie quid nisi charitas intelligendum est, quæ perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum. Ecce hic aperitur quod supra dictum erat, scilicet quod charitas sit Spiritus sanctus & donum excellentius: & quomodo hoc donum, id est, Spiritus sanctus detur nobis, scilicet cum ita impartitur alicui, id est, ita habet esse in aliquo, ut eum faciat Dei, & proximi amatorem. Quod cum facit, dari dicitur siue mitti alicui: & tunc ille dicitur proprie habere Sp. sanctum.

Vtrum concedendum sit, quod Spiritus sanctus augeatur in homine, vel magis vel minus habeatur vel detur.

HIC quæritur, si charitas spiritus sanctus est, cum ipsa augeatur & minuatur in homine, & magis & minus per diuersa tempora habeatur, vtrum concedendum sit, quod spiritus S. augeatur vel minuatur in homine, vel magis & minus habeatur? Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis esse videtur. Deus autem omnino immutabilis est. Videtur ergo quod vel spiritus S. non sit charitas, vel charitas non augeatur vel minuatur in homine. Item charitas & non habenti datur ut habeat, & habenti ut plenius habeat. Si ergo spiritus S. charitas est, & non habenti datur ut habeat, & habenti ut plenius habeat. Sed quomodo datur non habenti, cum ipse ut Deus sit ubique, & in omnibus creaturis totus: & quomodo plenius datur vel habetur sine sui mutatione?

Responsio ad primam questionem.

HIS itaque respondemus, dicentes quod spiritus S. siue charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis vel minus, sed in homine vel potius homini augetur &

G mi

minuitur, & magis vel minus datur vel habetur
 sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis
 qui tamen in se nec magnificatur nec exaltatur.
 Vnde Propheta: Accedat homo ad cor altum, &
 exaltabitur Deus. super quem locum ait authoritas
 Deus non in se, sed in corde hominis gradescit.
 sic ergo Spiritus S. homini natus, & datus, ampli-
 us datur, id est, augetur, & magis & minus habetur:
 & tamen immutabilis existit.

*Cassiodorus ad hunc
 versum 73.
 Psalm. 63.*

Responsio ad secundam.

CVMQVE ubiq; sit, & in omni creatura totus
 sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim
 omnes Spiritum sanctum habent, in quibus est
 loquax & irrationabiles creaturæ haberent Spiritum
 sanctum, quod fidei pietas non admittit.

*Authoritate confirmat vtramque re-
 sponsum.*

VT autem certius fiat, quod diximus, authori-
 tate confirmemus quod Spiritus S. magis ac mi-
 nus percipiatur & homini augetur, & non habenti
 detur, & habenti ut plus habeatur, Augustinus
 ostendit super Ioan. dicens: Sine Spiritu S. constat
 nos Christum non diligere, & eius mandata ser-
 uare non posse: & id nos posse atque agere tanto
 minus, quanto illum percipimus minus: tanto ve-
 ro amplius, quanto illum percipimus amplius. I-
 deoque non solum non habenti, verum etiam ha-
 benti non incassum promittitur. Non habenti qui-
 dem, ut habeatur: habenti autem, ut ampli⁹ habeatur.
 Nam si ab alio minus, & ab alio amplius non ha-
 beretur, sanctus Helixus, sancto Helix non dice-
 ret. Spiritus qui est in te, duplo sit in me. Christo
 autem quæstus Dei filius, non ad mensuram datus est Spiritus.
 Neque enim sine gratia Spiritus S. est mediator Dei & ho-
 minum homo Christus. quoniam non est unigenitus Dei filius æ-
 qualis patri, non est gratiæ sed nature. Quod autem
 in unitatem personæ unigeniti assumptus est
 homo,

*Aug. 114. ad hunc
 locum.
 Ioan. 14. Si
 diligitis
 me tom. 9.*

*Ibidem paulo
 inferius.*

homo, gratiæ est, nõ naturæ. Cæteris autẽ ad mẽ-
suram datur, & datus additur, donec vnicuique
pro modo suæ perfectionis propria mensura cõ-
pleatur. Ecce expresse habes quod Spiritus S. ma-
gis & minus datur vel accipitur, & homini datus
augetur, & habenti & non habenti datur: quia Sp.
ritus S. est charitas, quæ non habenti datur, & in
habente augetur & p̄ficit. Immo, vt verius & ma-
gis proprie loquar, homo in ea proficit & deficit
aliquando: & tunc ipsa dicitur proficere vel defi-
cere, quæ tamen nec proficit nec deficit in se, quia
Deus est. Vnde Aug. in homil. 9. super epistolam. *Exponens*
Ioan. ait, Probet se quisq; quantum in illo profe- *ilud 1. Ioan.*
cerit charitas, vel potius quantum ipse in chari- *4. in hoc*
tate profecerit, Nam charitas Deus est, nec deficit *perfecta est*
nec proficit. Sic ergo in te, proficere dicitur chari- *dilectio in*
tas, quia tu in ea p̄ficis. Ecce quomodo intelligẽ- *nobis.*
dũ sit cum dicitur Spiritus S. augeri in nobis, quæ
nos in eo scilicet p̄ficimus. sic & alia huiusmodi

*Quod aliqui dicunt spiritum sanctum non esse chari-
tatem, qua diligimus Deum & pro-*

ximum

L

SVPRADICTUM est, quod Spiritus S. charitas est *Rom. 5.*
patris & filii, qua se inuicem diligunt & nos: & ip-
se idem est charitas quæ diffunditur in cordib; nõ
stris, ad diligendũ Deum & proximũ. Horũ alterũ
omnes catholici cõcedunt, scil. quod Spiritus S. sit
charitas patris & filii. Quod autem ipse idem sit
charitas qua diligimus Deum & proximũ, à plerũ-
que negatur. Dicunt n. si Spiritus S. charitas est
patris & filii & nostra, eadẽ ergo charitas est qua
Deus diligit nos, & qua nos diligimus eũ. Hoc autem
sanctorũ authoritates negare videntur. Di-
cit n. Aug. in li. de Spirit. & litera, Vnde est dilectio:
nisi vnde & ipsa fides, id est, à Sp. sancto. Non esset *Tom. 3. cap.*
n. in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris *32. au finem.*
per Spiritum. Charitas autem Dei dicta est dif-

G 2 fundi-

fundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iustitia Dei dicitur, qua nos iusti eius munere efficiuntur: & domini salus, qua nos salvat: & fides Christi, qua nos fideles facit. His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatem, qua nos Deus diligit, & qua nos diligimus. Et sicut iustitia nostra dicitur Dei, non quod ipse sit ea iustus, sed quia ea nos iustos facit, similiter & fides, & salus: sic videtur dicta Dei charitas, quæ est in nobis, non quod ipse ea diligit, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem Aug. in libr. 15. de Trin. ait, Cum Ioannes commemorasset Dei dilectionem, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, & misit filium suum liberatorem pro peccatis nostris. Et et & hic videtur manifestè diuidere dilectionem qua nos diligim⁹ Deum, ab ea qua ipse diligit nos. Si ergo, inquit, spiritus sanctus dilectio est qua Deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio est, immo duo diuersa est, quod absurdum & a veritate longè est. Non est ergo dilectio, qua diligimus, sed qua Deus tantum diligit nos.

Responsio ad prædicta, determinans auctoritates. M

His respondemus prædictarum auctoritatum verba determinantes hoc modo, Caritas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos diligit, sed qua nos diligere facit, &c. His verbis non diuiditur nec diuersa ostenditur charitas qua Deus nos diligit, ab ea qua nos diligimus: sed potius cum sit vna & eadem charitas, & dicatur ipsa Dei charitas, & diuersis de causis & rationibus Dei charitas appellari in scriptura ostenditur. Dicitur enim Dei charitas, vel quia Deus ea diligit nos, vel quia nos ea suos dilectores facit.

Determinatio primæ auctoritatis. N

CVM ergo ab Apost. dicitur charitas Dei diffundi in cordib⁹ nostris, nõ est dicta charitas Dei qua diligit

Cap. 17. ad finem.

Ex verbis auctoritatis arguendo procedit.

Rom. 5. n.

diligit nos, sed qua facit nos diligere, id est, nō ibi appellatur charitas Dei, eo quod De⁹ nos ea diligit, sed eo quod nos ea sui dilectores facit. Et quod ea ratione possit dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit, ex simili genere locutionis ostenditur. sicut dicitur iustitia Dei qua nos iustificat, & Domini sal⁹ qua nos saluat, & fides Christi qua nos fideles facit.

Determinatio secunda. O

SIMILITER & aliam exposuimus authoritatem, ubi ait dilectionem Dei commemorari, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos: ac si diceret, commemorat dilectionem DEI, non secundum quod ea nos diligimus Deum, sed secundum quod ipse ea diligit nos.

Aliud obijciunt. P

SED aliud est, inquit, quod magis urget, dixit enim supra August. quod dilectio est à Spiritu S. *Lib. de spiritu & littera in fine ca. 32. in toto. 10. 3.* à quo fides. Sicut ergo fides nō est Spiritus sanctus à quo est, ita nec charitas. Quomodo ergo S. sanctus est, si ab ipso est? Nam si ab ipso est, & ipse est, et Spiritus S. à seipso est. Ad quod dicimus: Spiritus S. quidem à seipso non est, sed tamen à seipso datur nobis, ut supra dictum est, dat enim seipsum nobis Spiritus S. Et ex hoc sensu dictum est, quod charitas ab ipso est in nobis, & tamen ipsa Spiritus S. est. Fides autem est à Spiritu S. & non est Spiritus S. quia donum vel datum solummodo est, non Deus dans.

Quod alias inducunt rationes & authoritates ad idem probandum. Q

ALIAS quoque inducunt rationes ad idem ostendendum, scilicet quod charitas non sit Spiritus S. quia charitas affectio mentis est, & motus animi, Sp. S. vero non est affectio animi, vel motus mentis, quia Spiritus sanctus immutabilis est & increatus: non est ergo charitas.

G 3

Quod

Quod charitas est motus vel affectio animi. R.

QVOD autē charitas sit affectio animi, & motus mentis, auctoritatib. confirmāt. Dicit n. Aug. in 3. li. de doct. Christ. Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo, ppter ipsum, & se ac proximo, ppter Deum. Idem in li. de moribus Ecclesie Catholice, tractans illud verbum Apost. Nec mors nec vita poterit nos separare à charitate Dei. Charitas Dei, inquit, hic dicta est virt⁹ siue animi nostri rectissima affectio, quæ cōiungit nos DEO, qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quod charitas est affectio & motus animi: ac per hoc non videtur esse Spiritus sanctus.

*Ad finem
ca. 1 li. 1.
Tom. 1.
Rom. 8. 6. 11.*

Responsio determinans auctoritates. S.

AD quod dicimus hoc ita dictum esse, sicut dicitur, Deus est spes nostra & patiētia nostra, quia facit nos sperare & pati: ita charitas dicitur esse motus siue affectio animi, q̄a per eam mouetur & afficitur anim⁹ ad diligendū Deum. Nō autē mireris si charitas, cū sit spirit⁹ sanctus dicatur mot⁹ mētis, cum etiā in li. Sapientie dicatur de spiritu sapientie, qui attingit à fine vsq; ad finē, qui est act⁹ mobilis, certus, incoinquinatus. Quod nō ideo dicitur, q̄ sapientia sit mobile aliquid vel act⁹ aliquid, sed q̄a sui immobilitate omnia attingit, non locali motu, sed vt vbiq; semper sit, & nusquā inclusa teneatur. Si ergo charitas dicitur mot⁹ animi, nō q̄ ipsa sit mot⁹, vel affectio, vel virtus animi, sed quia per eā quasi esset virtus, afficitur mēs & mouetur. Sed si charitas Spiritus S. est, qui operatur in singulis prout vult, cum per eum mens hominis afficiatur & moueatur ad credendum, vel sperandum, & huiusmodi, sicut ad diligendū: quare non sic dicitur charitas motus vel affectio mentis ad credendum vel sperandum, sicut ad diligendum? Ad quod sane dici potest, q̄a alios actus atque modus virtutum operatur charitas, id est spiritus.

*1. ad Cor.
12. 6.*

Spiri
ctus
med
fide
ligen
virt
go h
ctus.
scrip
it. E
missi
bro
& pe
nulla
non
bono
hil m
Deus
dit si
indiu
dicit
ait: C
ritus
A
HI
dunt
dum
dona
est S
com
lib. d
com
na,
Non
alii a
diui
per

Spiritus S. mediantibus virtutibus quarum actus sunt, vt pote actum fidei, id est, credere fide media, vt actum spei, id est, sperare media spe. Per fidem enim & spem prædictos operatur actus. Diligendi vero actum per se tantum, sine alicuius virtutis medio operatur, id est, diligere. Aliter ergo hunc actum operatur quam alios virtutum actus. Ideoq; differenter de hoc & de aliis loquitur scriptura, quæ istum specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas vere Sp. S. vnde August. præmissum verbum Apostol. tractans in eodem libro charitatē dicit esse bonum, quo nil melius est: & per hoc ipsam esse Deum significat dicens: Si nulla res ab eius charitate nos separat, quid esse non solum melius, sed etiam certius, hoc bono potest? Ecce dicit, quia charitate nihil melius est: Charitas ergo Spir. Sanctus est, qui Deus est, & donum Dei siue datum: qui diuidit singulis fidelibus dona, nec ipse diuiditur, sed indiuisus singulis datur. Vnde Aug. vbi Ioannes dicit non ad mensuram Christo dari spiritum, ait: Cæteris vero diuiditur, non quidem ipse spiritus, sed dona eius.

Aug. tom 3.
paulo superius.

De moribus
Eccl. ca. 1.

Rom. 8.

1. Cor. 12.

To. 9 tract.
14. ad tertium

cap. I. an.

Non enim
ad mensuram
dat Deus
spiritum.

Cap. 19. ad
medium.

An concedendum sit quod per donum dentur dona. T
HIC quæritur, cum Spiritus S. per quem diuiduntur dona, ipse sit donum, vtrum concedendum sit quod per donum diuidantur ac dentur dona? Ad quod dicimus, quia per donum quod est Spiritus S. singulis propria diuiduntur, & ipsum communiter omnes boni habent. Vnde Aug. in 15. lib. de Trin. ait, Per donum quod est Spiritus S. in commune omnibus membris Christi multa dona, quæ sunt quibuscunq; propria, diuiduntur. Non enim singuli quicq; habent omnia, sed hi illa, alii alia, quamuis ipsum donum à quo cuiq; propria diuiduntur, omnes habeant, id est, spiritum S. Ecce aperte dicit, per donum dona donari.

VTRVM EADEM RATIONE SPIRITVS

*Sanctus dicatur Donum & datum si-
ue donatum.*

DISTINCT. XVIII.

*De tempo-
rali proces-
sione spiritus
sancti quan-
tum ad pro-
prietate per
quam natus
est, tempora-
liter proce-
dere.
Cap. 19. ad
finem.*

PRÆTEREA diligenter cōsiderandum est, cū spiritus S. dicatur donum & datum, vtrum & eadem ratione vtrumque nomen ei conueniat: quod vtrique videri potest.

Quare ita esse videtur.

CVM enim idem sit Spiritum sanctum dari, & spiritum sanctum donari, ex eadē ratione videtur Spiritus sanctus dici datum & donum: Hoc etiam videtur Aug. significare in 15. lib. de Trin. cum ait: Spiritus S. in tantum donum Dei est, in quantum datur eis quibus datur: apud se autem Deus est, et si nemini datur. Ecce aperte dicit S. sanctum donū appellari, quia datur. Si autem ex eo tantum appellatur donum, quia datur, nō ab æterno fuit donū quia non datur nisi ex tempore.

*Responsio quare datum siue donatum dicatur Spi-
ritus sanctus.*

Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus & donum dicitur, & datum siue donatum: sed datū siue donatum ex eo tantum dicitur, quia datur vel donatur, quod habet tantum ex tempore.

Hic quare donum.

DONVM verò dicitur non eo tantum quod donetur, sed ex proprietate quam habuit ab æterno. vnde & ab æterno fuit donū. Sempiternè n. donū suis, nō quia daretur, sed quia processit à patre & filio. Vnde Aug. 4. li. de Trin. ait: Sicut natū esse est filio à patre esse: ita spiritui sancto donum Dei esse est à patre & à filio procedere. Hic aperte ostenditur quod Spiritus sanctus eo donum est, quod procedit à patre & filio: sicut filius eo est à patre, & natus est ab eo. Non enim idē est filio esse à patre, & Spi-

ritui sancto, i. non ea proprietate filius dicitur esse à patre qua spiritus S. Nam filius dicitur esse à patre, quia genitus est ab eo: spiritus S. vero dicitur esse à patre & à filio, quia spiritus S. est donum patris & filii: i. quia procedit ab utroque: Eo n. dicitur spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. ait: spiritus S. cui non est Trinit. sed in Trin. intelligitur, in eo quod proprie dicitur spiritus S., relative dicitur, cū & ad patrem & filium refertur: quia spiritus S. & patris & filii spiritus est: sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donum Dei, donū est n. patris & filii: quia & à patre procedit, & à filio. Ecce his verbis aperte ostenditur eadem relatione dici spiritum S. & donum. Donum autem, quia procedit à patre & filio. Proprietas ergo qua dicitur S. sanctus vel donum, processio ipsa est, de qua post plenius agemus cum aliis. Cum ergo ab æterno processerit ab utroque, & ab æterno donum fuit: non ergo spiritus sanctus eo tantum dicitur donū, quia donatur: nam & ante fuit donū quam donaretur. Vnde Aug. in 5 lib. de Trin. Semper spiritus sanctus procedit, & nō ex tempore, sed ab æternitate procedit. Sed quia sic procedebat, ut esset donabile, iam donum erat antequam esset cui donaretur. Aliter n. intelligitur, cum dicitur donum; aliter, cū dicitur donatum: nā donū potest etiam esse antequam detur, donatum autē, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Semperternè ergo spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatū. His verbis aperte ostenditur, quod sicut spiritus S. ab æterno procedit, ita ab æterno donum est non quia donaretur à patre filio, vel à filio patri, sed quia ab æterno processit donabilis.

Cap. 11. l. 5.
circa mediū.

Cap. 15. in
fine.

Quod sæpe
procedit S.
sanctus.

Ca. 16. eius-
dem l. 5. fere
continue.

Queritur cui donabilis.

SED queritur cui donabilis: utrū patri & filio,

G 5 an

Esaiā 9. b.

*Cap. 15. non
lōge à prin-
cipio.*

*Cap. 15. in
medio.*

an tantum nobis qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis patri & filio, sed tantum nobis, & ex eo donum erat, quia sic donabilis procedebat, videtur quod filius semper eadem ratione donum fuerit: quia ab æterno processit à patre donabilis, nobis in tempore, nā & de filio legitur quod datus est nobis. Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus nobis tantum non patri vel filio donabilis processit, sicut & nobis tantum datus est. Et filius vere datus est nobis, & ab æterno processit à patre, nō vt donabilis tantum, sed vt genitus qui & donari posset. Processit ergo vt genitus & donabilis: sed spiritus S. non procedit vt genitus, sed tantum vt donum. Donum autem semper fuit, nō solum quia donabilis, sed quia ab utroque processit, & donabilis fuit. Vnde Aug. in li. 5. de Trin. ait, Eo ipso quod daturus erat eum Deus, iam donum erat, etiam antequam daretur, & ideo donabilis est: sed aliter donabilis, quam filius: nam & aliter datur, & aliter processit quam filius. Filii enim processio genitura est, vel natiuitas: spiritus sãcti vero processio, natiuitas non est: vtraque vero ineffabilis est.

Quod sicut filius nascendo accepit non tantum vt esset filius, sed etiam essentia: ita & spiritus sanctus procedendo accepit non tantum vt esset donum, sed etiam vt esset essentia.

ET notandum, quod sicut filius nascendo accepit non tantum vt filius sit, sed omnino vt sit, & vt ipsa substantia sit, ita & spiritus sanctus à patre & filio procedendo, accepit nō tantum vt spiritus sanctus sit, vel donum, sed etiam vt omnino sit, & vt substantia sit, quod vtq; nō accepit ex eo quod datur. nam cum detur nisi ex tempore, si hoc haberet ex eo quod datur, accepisset ergo ex tēpore vt esset. Vnde Aug. in v. li. de Trinit. Fili⁹ nō hoc tantū habet nascēdo, vt sit fili⁹, sed omnino vt sit.

Quæri-

Queritur ergo, vtrū spiritus sanctus eo quod datur, habeat non tantum ut donum sit, sed omnino ut sit. Quod si non nisi quia datur, id est, si non habet esse nisi eo quod datur, sicut filius nascendo habet non tantum ut sit filius, & relatiue dicitur, sed omnino ut sit ipsa substantia; quomodo iam spiritus sanctus erat ipsa substantia, cum non prius daretur, quam esset cui daretur? Non ergo eo quod datur, sed procedendo habet ut sit donum, & ut sit essentia: sicut filius non eo quod datus est, sed nascendo accepit non tantum ut sit filius, sed ut essentia. Vnde Aug. in li. de Trin. ait: Sicut filio prestat essentiam sine initio temporis, sine mutabilitate nature de patre generatio: ita spiritui sancto prestat essentiam sine vlllo initio temporis, sine vlla mutabilitate nature de vtroque processio.

Quod ex predictis videtur, quod filius non tantum sit filius natiuitate, sed etiam de simili essentia, & spiritus sanctus processione.

*Ad finem
26. l. 15.
de Trinit.*

G

HIC oritur questio: Si filius nascendo habet non tantum ut sit filius, sed ut sit essentia, & spiritus sanctus procedendo non tantum ut sit donum, sed ut sit essentia: ergo & filius natiuitate essentia est, & spiritus sanctus processione est essentia: cum alibi dicatur, quod nec pater eo pater est quo Deus, nec filius eo filius quo Deus, nec spiritus sanctus eo donum quo Deus: quia ut ait Aug. in 7. li. de Trin. His nominibus relatiua eorum ostenduntur, non essentia. vnde post plenius agemus. Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia nec filius natiuitate essentia est, sed tantum filius, nec spiritus sanctus processione essentia est, sed donum tantum, & tamen vterque, & ille nascendo, & iste procedendo accepit ut esset essentia. Non enim, ut ait Hilar. in 5. lib. de Trinit. per defectionem aut protensionem aut derivationem ex Deo, Deus est, sed ex virtute nature in natura eadem

*Ca. 2. ad finem
Responsum*

*Hilar. ad finem
nem. lib. 5.*

dem natiuitate subsistit filius, & ex virtute naturæ in naturam eandem processione subsistit Spiritus sanctus.

Exponit verba Hilarii.

H

Ibid. Hilarius paulo inferius.

Aug. in fine cap. 26. lib. 15, de Trin.

QVOD ita intelligi potest: Ex patre qui est virtus ingenita, naturam quam habet eandem filius, natiuitate, id est nascendo, & Spiritus S. processione, id est, procedendo habet. Vnde ipse idem aperitius eloquens quod dixerat aperit dicens: Natiuitas, inquit, Dei non potest non eam de qua profecta est, tenere naturam: Non enim aliud quam Deus subsistit, quod non aliunde quam de Deo subsistit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum sit illud: De patre generatio præstat essentiam filio, & de utroque processio præstat essentiam spiritui sancto. Non quia ille essentia sit filius, & iste essentia sit S. sanctus, immo proprietate personali: sed quia & ille nascendo, & iste procedendo essentiam habet eandem, & totam quæ in patre est.

Quod Spiritus sanctus dicitur donum & donatum secundum duos prædictos modos processionis.

I

Ex prædictis patet quod Spiritus S. sempiternè donum est & temporaliter datum vel donatum: Ex quo apparet illa distinctio geminæ processionis, de qua supra egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum vel datum, secundum alteram vero dicitur donum.

Secundum hoc quod donum est, refertur ad patrem & filium: secundum quod datum, ad Deum, qui dedit, & ad eos quibus datum est.

K

Cap. 14. ante medium.

Et secundum hoc quod sempiternè donum est, refertur ad patrem & filium: secundum hoc vero quod dicitur datum vel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur: & eius dicitur esse qui dat, & illorum quibus datur. Vnde August. in quinto, lib. de Trinit. ait: Quod datum est,

est,

est, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque Spiritus S. non tantum patris & filii qui dederunt, sed etiam noster dicitur qui accepimus: Spiritus ergo & Dei est qui dedit, & noster qui accepimus: non ille Spiritus noster quo sumus, quia ipse est Spiritus hominis qui in ipso est: quamuis & illum Spiritum qui hominis dicitur, utique accepimus: sed aliter iste, aliter ille noster dicitur. *A- Ibidem paulo inferius.*
 Aliud est enim quod accepimus ut essemus, aliud quod accepimus ut sancti essemus: Quod autem Spiritus S. noster dicatur, Scriptura ostendit. *i. Cor. 4.*
 Scriptum est enim de Ioanne, quod in Spiritu Heliae veniret. Ecce dictus est Heliae Spiritus quem accepit Helias. scilicet Spiritus S. Et Moyse ait Dominus, *Luca 1. 6.*
 Tollam de Spiritu quem iam dedi tibi. Ecce & hic *Num. 11. 25.*
 dictus est Spiritus Moyse. Patet igitur, quia Spiritus S. noster dicitur Spiritus, sed quia nobis datus, & datus utique ad hoc ut sancti essemus: Spiritus vero creatus, ad hoc est datus, ut essemus.

An filius cum sit nobis datus, posset dici noster, ut Spiritus sanctus.

HIC queritur, verum & filius cum sit nobis datus, dicatur vel possit dici noster? Ad quod dicimus, quia filius dicitur noster panis, noster redemptor, & huiusmodi: sed non dicitur noster filius quia filius dicitur tantum relatiue ad eum qui genuit. Et ideo noster filius non potest dici, sed patris tantum. In eo autem quod dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quibus datus est refertur: ut & Spiritus S. qui etiam cum in scriptura (ut supra dictum est) dicatur Spiritus noster, vel Spiritus tuus, vel illius, ut de Moyse & Helia dictum est, nusquam tamen in scriptura occurrit ita dici, Spiritus S. noster vel tuus vel illius, sed Spiritus noster, vel tuus, vel illius, quia Spiritus S. eo dicitur quod donum; & utrumque relatiue dicitur ad patrem & ad filium, & hoc semper eterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostrum,

Quod nota dicitur Spiritus sanctus noster, sed Spiritus noster.

nostrum,

nostrum, accipitur donū pro donato vel dato. Cū vero donum accipitur eo modo quo spiritus S. donum patris & filii dicitur, non hominis: ita & filius sub hac appellatione nō potest dici noster, ut dicatur filius noster, sicut nec dicitur spiritus sanctus noster; & tamen de filio dicitur, panis noster: & de spiritu, spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit nobis datus: iste noster spiritus, quia nobis inspiratur à patre & filio, & in nobis spirat sicut vult. Vnde Aug in v. libr. de Trin. ait: Quod de patre natum est, ad patrem solum refertur cū dicitur fili⁹. Et ideo filius patris est, & non noster. Dicimus tamen & panē nostrum da nobis, sicut dicimus spiritum nostrum.

*Ad princ.
pium ca 14
Mat. 6. b. 5
Luc. 11. a.
Ibid. paulo
inferius.*

Utrum spiritus sanctus ad seipsum referatur. M

POSTHEC queritur, utrū spiritus S. ad se ipsum referatur: hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si n. quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur: & spiritus sanct⁹ datur à seipso, ut prædictum est, ergo refertur ad seipsum. Huius questionis determinationē in posterum differimus, donec tractemus de his quæ relative dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum & donatum continentur.

HIC DE QUALITATE TRIUM PERSONARVM.

DISTINCT. XIX. A

NUNC postquam coeternitatem trium personarum p modulo facultatis nostræ inlinuimus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides n. catholica sicut coeternas, ita & cōæquales tres personas asserit. Aequalis est enim in omnibus patri filius, & patri de filio spiritus sanctus. Quia (vt Aug. in lib. de fide ad Petrū, breuiter aperies quomodo intelligatur æqualitas docet) nullus horum aliū aut præcedit æternitate,

*Aug. ad ro-
dium cap. 1.
rom. 3.*

aut

aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec filio, nec spiritu S. (quantum ad naturæ diuinæ unitatem pertinet) aut anterior, aut maior est pater, nec filius spiritu sancto. Aeternum quippe & sine initio est, quod filius de natura patris extitit: & æternum ac sine initio est, quod spiritus S. de natura patris filique procedit. Ob hoc ergo tres vnum recte credimus, & dicimus Deum, quia vna prorsus æternitas, vna immensitas, vna naturaliter est trium personarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit Augustinus in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet quia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate.

Quod æternitas, & magnitudo, & potestas in Deo sunt vnum, licet ponantur quasi diuersa. B

CVMQVE enumerentur ista quasi diuersa, in Deo tamen vnum & idem sunt, scilicet essentia diuina simplex & incommutabilis. Vnde Aug. in li. 7. de Trin. Non alio magnus, alio Deus est: sed eo magnus, quo Deus: quia nō est illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. Eadem quippe eius magnitudo est, quæ virtus: & eadem essentia, quæ magnitudo. Pater ergo & filius simul vna essentia, & vna magnitudo. Ita etiam & potentia Dei, essentia diuina est. Vnde August. in 7. lib. confess. Voluntas & potentia Dei Deus est. Aeternitas quoque Dei essentia diuina est. Quod Aug. ostendit super illum locum Psal. In generatione & generationem anni tui. Est generatio generationum quæ non transit, collecta de omnibus generationibus, id est, sanctis. In illa erunt anni Dei qui non transeunt, id est, æternitas Dei. Nō. n. sunt alii anni Dei aliud ipse: sed anni Dei, æternitas Dei est. Aeternitas vero ipsa Dei substantia est, nihil habens mutabile. Inconcuſsè ergo teneamus quod vnum & idem est, scilicet essentia diuina, Dei æternitas, potentia, magnitudo, & tamē cōsuevit scriptura hæc & his

Aug. ca. 1. ad principium.

Aug. in fine cap. 4. tō. 1. Aug. ad 25. vers. Psal. 101. tom. 8. hunc: Ne reuocet me.

& his similia quasi distinctè ponere. In his ergo verbis trium personarum æqualitatem breuiter complexus est Aug. Quia alius alium nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia superat. Quod autem æternitate aliqua trium personarum alium non excedat, supra ostensum est, vbi coæternitas trium personarum insinuata est.

Hic de magnitudine, quod ea aliqua personarum aliam non excedit.

NUNC igitur superest ostendere, quod magnitudine vel potètia alius alium nō excedat, & prius de magnitudine videamus.

Quod est maior vna persona alia, nec maius aliquid dua quam vna, nec tres vel dua quam vna.

*Aug. ca. 10.
S. ult. l. 6. de
Trin. in fin.*

*Lib. 3. de or-
thodoxa fi-
de cap. 6.*

*Iuxta latinā
interpretationem.*

*Cap. 1. ad
mediū.*

SCIENDVM est ergo quia pater non est filio, nec pater vel filius maior spiritu sancto, nec mai⁹ aliquid duę personæ simul sunt, quam vna, nec tres simul maius aliquid quam duæ: nec maior est essentia in trib⁹ quam in duab⁹, nec in duabus q̄ in vna: quia tota est in singulis. Vnde Ioā. Damasc. ait: Confitemur Deitatis naturam omnē perfectè esse in singula suarum hypostaseō, id est, personarum: omnē in patre, omnē in filio, omnem in Sp. sancto. Ideo perfectus Deus pater, perfectus Deus filius, perfectus Deus spiritus sanctus.

Quomodo dicitur esse Deus pater in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in vtroq̄, & singulus in singulis.

Et inde est quod pater dicitur esse in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in vtroq̄, & singulus in singulis. Vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum: Propter vnitatem naturalem totus pater in filio & spiritu S. est, totus quoq̄ spiritus sanct⁹ in patre & filio est. Nullus horum extra quēlibet ipsorum est, propter diuinæ naturæ vnitatē. Ecce hic aperit aliquatenus: non enim plenè potest tā-

tum

tum ab homine referari arcanū : ex qua intelligē-
 tia dicatur singula personarū tota esse in aliis. Vn
 de etiā Hilār. ista interior perquirens in lib. 3. de
 Trin. ait : Affert plerisq; obscuritatem sermo Do-
 mini cū dicit: Ego in patre, & pater in me est : nec
 immeritō. Natura n. intelligentiæ humanæ ratio-
 nē dicti huius nō capit, nec exemplum aliquod
 rebus diuinis comparatio humana præstabit. Sed
 quod non intelligibile est homini, Deo possibile
 est. Cognoscendum itaque atq; intelligendū est
 quid sit illud. Ego in patre, & pater in me est: si ta-
 mē cōprehendere hoc ita vt est valebim⁹: vtq; nā-
 tura rerum pati non posse æstimatur, id diuinæ
 veritatis ratio cōsequatur. Patrem ergo in filio, &
 filium in patre esse plenitudo in vtroq; diuinitatis
 perfecta est, quia plenitudo diuinitatis est in filio:
 q̄ in patre est, hoc & in filio est : q̄ in ingenito est,
 hoc in genito, alter ab altero, & vterq; vnum. Is
 scil. qui est nihil habēs q̄ non sit etiam in eo à quo
 est, non duo vnus, sed alius in alio: quia non aliud
 in vtroq;: vt vnum sint in fide nostravterq; nō v-
 nus, nec eundē vtrunq; : nec aliud confitemur,
 quia Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas,
 nec aliud esse permittit Eandem ergo in vtroq; &
 virtutis similitudinem, & deitatis plenitudinem
 confitemur: quia veritas dicit, Ego in patre, & pā-
 ter in me est. Omnia n. filius accepit à patre : pā si
 patrem eiusdem qui genuit accepit, neuter ergo p-
 fectus est: deesset n. ei vnde decessit : nec pleni-
 tudo in eo erit, qui ex portione constitērit. Neuter
 ergo pfect⁹ est, si plenitudinē suam & qui genuit,
 amittit nec qui nāt⁹ est consequitur. Fateamur ei-
 go quod pater est in filio, & filius in patre, & Deus
 in Deo, vt idem Hilār. ait in 7. lib. de Trin. non per
 duplicem cōuenientium generū coniunctionem,
 nec per insitam capacioris substantiæ naturā: sed
 per naturæ vnitam similitudinem, per natiuitatē

Hilār. in ex-
 o: dō l. 6. 3.
 Ioan. 14. 6.
 Ibid. paulo
 inferius.

Ibid. paulo
 inferius.

Hilār. ad fi-
 nem lib. 3.
 Ioan. 14. 6.

Hilār. ad fi-
 nem lib. 7.

viuentis ex viuente natura: dum re non differt, dum naturam Dei non degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid ex Deo quam Deus nascitur: diu nihil in his nouum est, nihil alienum, nihil separabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas, aperitur ex quo sensu Christus dixit se esse in patre, & patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur spiritus S. esse in vtroque, & singula personarum in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuinitatis, & vnita similitudo naturæ: quia non est maior diuina natura in aliqua harum personarum, sed vnus & indifferens naturæ sunt hæc tres personæ. Ideoq; altera in altera esse dicitur, vt prædictum est. Vnde Ambrosius prædictorum verborum sententiam nobis aperiens super epistolam 2. ad Corinth. 5. ait: Per hoc intelligitur pater esse in filio, & filius in patre, quia vna est eorum substantia. Ibi enim est vnitas, vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium virorum testimoniis, scilicet Augustini, Hilarii, atque Ambrosii in eodem concurrentibus reuelatione spiritus sancti in eis loquentis, pie credere volentibus ostenditur (tamen quasi per speculum & in ænigmate) qualiter accipiendum sit, cum dicitur pater in filio esse, vel filius in patre, vel spiritus S. in vtroque.

Ad id quod cœperat redit scilicet vt ostendat quod magnitudine alius alium non superat.

SED iam nunc ad propositum redeamus, cœproque insistamus, ostendentes quod magnitudine nulla trium personarum aliam superat: quia nulla maior aliis, nec maius aliquid sunt duæ quam vna, nec tres quam duæ, nec maior Deus quam singuli horum, quia singulus horum perfectus est, nec est quo crescat illa perfectio.

*Amb. to. 5.
Explicatio
ne ad 5. cap.
2. ad Corin.
in fine.*

1. Cor. 12. d.

Quod

Quod nulla personarum pars est in
Trinitate.

G

NEC est aliqua trium personarum pars Dei, vel
diuinę essentię: quia singula harũ verus & plenus
Deus est & tota & plena diuina essentia est: & ideo *Aug. in prin.
cap. 10.*
nulla istarum in Trinitate pars est. Vnde August.
in lib. 3. contra Maxim. hereticum ait: Putas Deum
patrem cum filio & spiritu sancto vnum Deum
esse non posse. times enim ne pater sit pars vnus
Dei, qui constet ex tribus, noli hoc timere, nul-
la enim sit partium in Deitatis vnitatem diuisio: v-
nus est Deus pater & filius & spiritus S. id est, ipsa *Ibidẽ paulo
inferius.*
Trinitas vnus est Deus: Ergo, inquis, De⁹ pater est
pars Dei: absit. Tres enim personę sunt pater & fi-
lius & spiritus sanctus, & hi tres quia vnus sub-
stantię sunt vnum sunt, & summẽ vnum sunt, vbi
nulla naturarum, nulla est diuersitas voluntatum.
Si enim natura vnum essent, & consensione vnum
nõ essent, non summẽ vnum essent. Si vero natu-
ra dispares essent, non summẽ essent. Hi ergo tres,
quia vnum sunt propter ineffabilem coniunctio-
nem Deitatis qua ineffabiliter copulantur, vnus
Deus est. Pars ergo trinitatis esse non potest, qui-
cunque vnus est in tribus. In Trinitate ergo, quę
Deus est & pater Deus est, & filius Deus est, & spiri-
tus sanctus Deus est: simul hi tres, vnus Deus. Nec
huius Trinitatis tertia pars est vnus, nec maius a- *Ibidẽ pars is
inter estis.*
liquid duo, quam vnus est ibi, nec maius aliquid
sunt omnes quam singuli: quia spiritualis, non cor-
poralis, est magnitudo. Qui potest capere ca-
piat: qui autẽ nõ potest, credat, & oret vt q̄ credit *Matth 19.*
intelligat. Verum est enim quod per Prophetam
dicitur. Nisi credideritis, nõ intelligetis. His ver- *Esaiã 7. 6.*
bis apertẽ ostẽdit indifferẽtẽ magnitudinẽ trium
personarũ. Itẽ in eod. Tu nẽpẽ dixisti vnũ Deũ nõ *Aug. ibid.
cap. 10. con-*
ex partib⁹ esse cõpositũ, & hoc de patre tãcũ vis in-
telligi. Ille, inquis, viri⁹ est ingenita, simplex: & ra- *sequenti r.*

H 2

men,

*Ibidem ferè
cōtin. ad fi-
nē. cap. 10.*

men in hac simplici virtute multa videris com-
memorare cum dicis: Deus Deum genuit, bonum
bonum genuit, sapiens sapientem, clemens cle-
mentem, potens potentem: Nunquid ergo boni-
tas, & sapientia, & clementia, & potentia tres par-
tes sunt vnius virtutis, quam simplicem esse dixi-
sti? Si dixeris, partes sunt, simplex ergo virtus ex
partibus constat. Et simplex ista virtus, te definiē-
te, vnus est Deus: ergo Deum ex partibus compo-
situm esse dicis. Nō dico, inquis, nō sunt partes. Si
ergo in vna persona patris, & illa inuenis quæ plu-
ra videtur, & partes nō inueneris, quia vnus vir-
tus simplex est, quanto magis pater & filius & spi-
ritus s. & propter indiuiduam Deitatem vnus
Deus, & propter vniuscuiusq; proprietatem tres
personæ sunt, & propter singulorum perfectio-
nem partes vnius Dei non sunt? Virtus est pater,
virtus est filius, virtus est spiritus s. Hoc verum
dicis: sed quod virtutem de virtute genitam, &
virtutem de virtute procedentem nō vis eandem
habere naturam, hoc falsum dicis, hoc contra fi-
dē rectā & catholicā dicis. His verbis apertè docē-
tur, quod tres personæ illæ non sunt partes Dei
vel diuinæ essentia. Nullaque illarum Trinitatis
pars dicenda est, nec vna alias vlla maior aliis.

*Cum dicimus tres personas esse vnā essentiam, nec vt ge-
nus de speciebus, nec vt speciem de indiuiduis præ-
dicamus: quia non est essentia genus, & perso-
na species, vel essentia species, & per-
sona indiuiduum.*

HIC adiiciendum est, quod tanta est æqualitas
trium personarum atque indifferens magnitudo,
quod cum dicamus tres personas vnā essentiam
vel substantiā, neq; vt gen⁹ de speciebus⁹, neq; vt spe-
ciē de indiuiduis prædicam⁹: Non n. essentia diui-
na gen⁹ est, & tres personæ species: vel essentia di-
uina species, & tres personæ indiuidua. Quod Au-
gust.

gust, rationibus probabilibus, atq; irrefragabilibus ^{Aug. post principium capit. 6.} aperte demonstrat in lib. vii. de Trin. dicens: Si essentia genus est, species autem persona, ut nonnulli sentiunt, oportet appellari tres substantias, ut appellantur tres personæ. Sicut cum sit animal genus & equus species, appellantur tres equi, iidemque tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter: ut si diceretur, tres equi sunt unum animal. sed sicut tres equi speciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cum ergo tres personas unam fateamur esse essentiam, non tres esse essentias, cum tres equi tria animalia dicantur non unum, patet nomine essentiae non significari genus, nec nomine personæ speciem.

Hic probat quod non dicitur, ut species de indiuiduis. I

Si vero dicunt nomine personæ non speciem significari, sed aliquid singulare atque indiuiduum, & nomine essentiae speciem intelligi: ut persona non dicatur sicut homo, sed quomodo dicitur hic homo: velut Abraham, Isaac, Iacob vel quis alius qui etiam digito præsens demonstrari possit: sic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicitur Abraham, Isaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo pater & filius & spiritus S. si secundum genus & speciem & indiuiduum ista dixerimus, non ita dicuntur tres personæ?

Alio modo probat idem. K

ALIO quoque modo idem probat Aug. scilicet quod essentia diuina non est genus, nec personæ species: ^{Lib. 8. ca. eisdem paulo inferior.} vel essentia non est species, nec personæ indiuidua. Vna, inquit, essentia non habet species, sicut unum animal non habet species. pater ergo & filius & spiritus S. non sunt tres species unius essentiae: diuina ergo essentia genus non est. Sed nec species, est essentia diuina & personæ indiuidua: sicut homo species est, indiuidua autem Abraham, Isaac, & Iacob. Si enim

nim essentia species est, vt homo: sicut nō dicitur vnus homo esse Abraham, Isaac, & Iacob. ita non dicitur vna essentia esse tres personæ. Non itaque secundum genus & species ita dicimus.

Nec secundum materialem causam dicuntur tres personæ vna essentia.

*Idem Aug.
Cap. 6. paulo
inferius.*

NOTANDVM etiam quod essentia diuina non est materia trium personarum, vt August. in eodem lib. docet, tanquam secundum communem eandemque materiam tres personæ dicantur esse vna essentia: sicut ex eodem auro si fierēt tres statuar, diceremus tres statuas vnum aurum. Non autem sic Trinitatem, id est, tres personas dicimus vnam essentiā, & Deum vnum, tanquam ex vna materia tria quedam subsistant. In statuis enim æqualibus, plus auri est tres simul quam singulæ: & minus auri est vna, quam duæ. In illa vero essentia Trinitatis nullo modo est ita. Non ergo secundum materialem causam tres personas vnam dicimus esse substantiam vel essentiam, sicut tres statuar dicuntur vnum aurum.

*Ibidem paulo
inferius.*

Nec ita dicitur tres personæ vna essentia, vt tres homines vna natura vel vnius nature.

*Cap. eodem
6. circa me-
diū.*

His quoque addendum est, quod tres personæ nō ita dicimus esse vnam essentiam, vt August. in eodem ait, vel vnius essentia, sicut dicimus aliquos tres homines eiusdem sexus, & eiusdem temperationis corporis, eiusdemque animi, vnam esse naturam vel vnius nature. Nam in his rebus non rārum est vnus homo, quātū tres homines simul, & plus aliquid sūt homines duo, quā vnus homo, sicut in statuis esse diximus: at in Deo non est ita. Non enim maior essentia est pater & filius simul, quā solus pater vel solus filius: sed tres simul illa personæ æquales sūt singulis. Ex præmissis patet quod tres personæ dicuntur diuina essentia: nec secundum materialē causam, vt tres statuar vnum aurum: nec se-

*Ibidem in-
ferius.*

cun-

eundem complexionis similitudinem, vt tres homines vnus naturæ: nec vt genus prædicatur de speciebus, vel vt species de indiuiduis, id est, continens de contentis, maius de minoribus.

Quæ videntur aduersari prædictis.

N

His autem videntur aduersari, quæ quidam sacre scripturæ tractatores catholici in suis scriptis tradiderunt. In quibus significari videatur quod essentia diuina sit quiddam commune & vniuersale, velut species, tres vero personæ sint, tria particularia, tria indiuidua numero differētia. Vnde Ioan. Damas. inter doctores Græcorum maximus, in lib. quem de Trin. scripsit, quem & Papa Eugenius transferri fecit, ait. Communia & vniuersalia prædicantur de subiectis sibi ipsi particularibus. Commune ergo substantia est, particulare vero hypostasis, id est persona. Particulare autem dicitur, non quod partem naturæ habet: sed particulare numero, vt atomus, id est, indiuiduum. numero enim non natura differre videtur hypostases. Idē in eod. Substantia significat comunem & circumplectiuam speciem, homo idea, id est, similitudinem specie, hypostaseon, id est, personarum, vt pura Deus, homo, hypostasis autem indiuiduum demonstrat, id est, patrem, filium, & spiritum sanctum, Petrum, Paulum, & huiusmodi. Ecce aperte dicit substantiam esse vniuersalem, hypostasin vero particularem: & quod Deus est species vt homo, & quod pater & filius & spiritus S. sunt indiuidua, sicut Petrus & Paulus, eo quod numero differunt: quæ præmissæ sententiæ Aug. penitus contradicere videntur. Quid ergo dicimus ad hæc? Hoc utiq; dicere possumus atq; debemus, quæ ea quæ Aug. tradidit superius, sine omni hesitatione tenenda sunt.

Quod sane possunt intelligi quæ Ioannes dicit, & quomodo, ostendit.

O

Hæc autem quæ dicuntur, licet in sermonis superficie

H 4

perferuntur

*Ioan. Dam.
li. 3. de ortho-
doxa fide
de cap. 6. in
principio.*

*Lib. 3. ca. 4.
in principio.*

perficere aliquid à fide alienum resonare videatur, sane tamē intelligi queunt, piūq; lectorem atq; intellectorem plurimum efflagitant. in quorum explanatione mallē silēs alios audire, quā loquēdo maleuolis detrahendi occasionē pręstare. Videtur tamē mihi ita posse accipi, cum ait, Substantia est commune, & hypostasis est particulare. Nō ita hęc accipit cū de Deo dicatur, vt accipiūtur in philosophica disciplina, sed per similitudinē eorum quę à Philosophis dicuntur, locut⁹ est: vt sicut ibi cōmune vel vniuersale dicitur, quod prędicatur de pluribus, particulare vero vel indiuiduū q; de vno solo: ita hęc essētia diuina dicta est vniuersale, q; de omnib. personis simul, & de singulis separatim dicitur. Particulare vero, singula quęlibet personarum: q; nec de aliis cōmuniter, nec de aliarum singulariter prędicatur. Propter similitudinē ergo p̄dicationis, substantiā Dei dixit vniuersale, & p̄sonas particularia vel indiuidua, p̄pter hoc idē etiā, eandē diuinam essētiā dixit esse speciē cōmunem, & completiuā similium speciē p̄sonarum: q; sicut hęc species homo de suis p̄dicatur indiuiduis, velut de Petro Paulo & aliis, nec ista specie differunt, sed cōueniunt per omnia: ita De⁹ de trib⁹ prędicatur personis, quę indiuiduitate nō differunt, sed p̄ omnia cōueniunt. Hanc ergo similitudinē inter res sempiternas & res temporales perpendens Ioannes, vniuersalitatē & particularitatis nomina, quę reb; temporalibus p̄prie conueniunt ad res æternas transtulit. Aug. verò maiorem videns dissimilitudinē quā similitudinē inter res prędictas, ab excellentia Trinitatis, prędicta nomina remouit.

Ex quo sensu dixerit personas differre numero.

QVOD autem Ioannes dicit hypostases differre nūero nō natura. In eo q; non differre natura ait, verissimē & sine scrupulo loquitur. Quod vero dicit

digit differre numero, cauēdum est quomodo intelligatur. Diuersis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero. & secundum quem modum possit conuenire personis.

Q

DICVNTVR n. aliqua differre numero, quando ita differunt vt hoc non sit illud, nec aliquid q̄ illud est, vel in ipso est: qualiter differunt Socrates & Plato, & huiusmodi quę apud Philosophos dicuntur indiuidua vel particularia, iuxta quę modū nō possunt dici tres personę differre numero. Dicuntur quoq; differre numero, quę in enumeratione siue cōputatione nō sibi adiunguntur, sed à se inuicē discernuntur, vt cum de aliquib⁹ reb⁹ loquentes dicimus, vna, duę, tres, & secundum hunc modum forte dixit Ioan. hypostasēs: id est personas differre numero. Possumus n. dicere, pater est vn⁹, & fili⁹ sunt duo, & pater & fili⁹ & Sp. S. sunt tres. Et itē; Hęc persona est vna, & hęc & illa sunt duę, & hęc & illa & alia sunt tres. Conuenientius tamen tres illę personę proprietatibus tantum distingui dicuntur: de quarum distinctione secundum proprietates in sequenti tractabitur, Nunc vero ad inceptum redeam⁹, quę dicta sunt repetētes, vt sepi⁹ versādo familiarī⁹ innotescāt.

Distin. 26.

Quod vna persona non est maior alia, nec tres simul quam vna: & hoc ratione ostendit catholica.

SCIENDVM est ergo tantā equalitatē esse in Trin. vt ait August. in 8. lib. de Trin. vt non solum pater non sit maior quam filius, sed nec pater & filius simul maius aliquid sint, quam Spiritus S. aut quęlibet persona minus aliquid sit, quam ipsa Trinitas. Quod autem ita sit, aliquo modo, si fieri potest, demonstrandum est. Quātum ergo creator ipse adiuuat, attendam⁹. Inquit Aug. in eodē,

Aug. cap. 1.
In medio.Cap. 2. in
principio.

H 5 quo-

quomodo in hac Trinitate duæ vel tres personæ non sunt maius aliquid quàm vna earum.

Ratione vtitur subtilissima ad ostendendum quod ita sit.

*Vide Aug.
fere conti-
nuo eiusdem
cap. 2.
libr. 8. de
Trinit.*

*Ibid. paulo
superius.*

*In medio
cap. 7.*

QVOD ibi magnum dicitur, aliunde magnum nō est, quā eo quo vere est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, & veritas essentia nō ergo ibi maius est, quod verius non est. Non autem verius est pater & filius simul, quam pater solus vel filius. Non ergo maius est aliquid vterque simul, quam singulus eorū: Et quia æquè vere est etiam spiritus S. ideo pater & filius simul non sunt aliquid maius quam ipse: quia nec verius sunt. Item in essentia veritatis, hoc est, verum esse: & hoc est esse, quod est magnum esse. Hoc est ergo magnum esse, quod verum esse. Quod igitur ibi æquè verum est, æquè magnū est. Quod ergo ibi plus veritatis non habet, nō plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis nō habet, quod verius nō est. Nō est autem verius vna persona quam alia, vel duæ, quam vna, vel tres simul quam singula, non ergo plus veritatis habet vna quā alia, vel duæ quam vna, vel tres simul quam singula. Sic ergo, & ipsa Trinitas non est maius aliquid, quam vna quæque ibi persona, sed tam magnum quam singula: Non enim ibi maior est, quæ verior non est, vbi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti & ratione catholica ostensum est, quomodo indifferens sit magnitudo trium personarū: quia nec vna maior est alia, nec duæ maius aliquid quam vna, nec tres simul maius aliquid quam singula.

Quod Deus non est dicendus triplex, sed trinus.

PRÆTEREA cum Deus dicatur trinus, nō tamen debet dici triplex. Ibi enim nō est triplicitas, vbi summa est vnitas & indifferens æqualitas, vnde Aug. in li. 6. de Trin. ait: Nō quoniā Deus Trinitas est, ideo triplex putād⁹ est, alioquin minor es-

set pa
filiu
vel s
null
enin
est q
illa p
& sp
gulu
plex

In
tum
Trin
qua
vna
dini
dict
nia
om
nia.
Tri
gnit
OS
N

N
cut
vna
Sci
ñli
rēt
cor

fer pater solus, vel filius solus, qua simul pater & filius. Cū itaq; rātus est pater solus, vel solus filius, vel sanctus quātus est simul pater & filius & sp. S. nullo modo triplex dicendus est Deus. Non enim pater cum filio & spiritu sancto, maior Deus est quam singuli eorum: quia non est quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est & pater, & filius, & spiritus sanctus, & perfectus dicitur Deus singulus eorum. Et ideo Trinitas potius, quam triplex dici debet.

*In principia
cap. 8. eiusdem.*

*Ib' d. paulo
inferius.*

*Quod non ita in rebus corporeis, ut in
Trinitate.*

V

In rebus corporeis non tantum est vna, quantum tres simul, & plus sunt duæ, quam vna res. In Trinitate vero summa, tantum est vna persona, quantum tres simul: & rātum sunt duæ, quantum vna: & in se infinitæ sunt, & nō est finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod superius dictū est, quomodo singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus est, & vnum omnia. Ecce iam ostendimus sufficienter, qualiter in Trinitate aliqua persona aliam non superet magnitudine.

*Aug. lib. 6.
Cap. 10. de
Trin. inf.*

OSTENSO QVOD ALIQVA PERSO-

NARVM ALIAM NON SUPERAT MAGNITV-

dine, nunc ostendit quod alia non excellit aliam
potentia.

DISTINCT. XX.

A

NUNC ostēdere restat, quomodo aliqua harū personarum aliā non excellat potentia: ut sicut vna & indifferens est magnitudo trium, ita vna & indifferens esse monstretur potentia triū. Sciendum est ergo, quia non est potentior pater filio, nec filius vel pater spiritu S. nec maiorem potentiam habent duo vel tres simul, quam singulus eorū: quia nec plus potest pater & fili⁹ simul, quam solus

*Aug. ca. 14.
lib. 3. contra
Maximū.
post mediū.*

Solus Spiritus S. Nec hi tres plus possunt, quam singulus eorum quia omnipotētiā quam habet pater, & filius, accepit nascendo, & Spiritus S. procedendo, quod August. rationibus & auctoritatibus probabiliter astruit in lib. contra Maximū, qui dicebat patrem meliorem ac potētiorem filio.

*Ibid. cap. 14.
inferius.*

Quod non potest minus filius quam pater. B
NIHIL, inquit, patre min⁹ habet ille qui dicit. Omnia quæ habet pater, mea sunt Nam si minus habet in potestate aliquid quam pater, non sunt eius omnia quæ habet pater. Sed eius sunt omnia, quæ habet pater: tantam ergo habet potestatem filius, quantam pater. æqualis est ergo patri. Non enim potest qui accepit, inæqualis esse ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia sapis, quod potens fit filius, sed potentior pater: ut secundum doctrinam vestram potens potētem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem. Habet ergo pater omnipotentiam quam non habet filius: & si hoc est, falsum est quod ait filius, Omnia quæ habet pater, mea sunt.

*Ibid. paulo
superius.
Ibid. cap. 12.
in princip.*

Hoc verum fatebatur hereticus, ex quo progrediebatur ad falsa. C

*Aug. ibid.
fere conti-
nuo cap. 12.*

SED, inquis, pater à nemine potentiam accepit, filius autem à patre. Fatemur & nos filium accepisse potentiam ab illo de quo natus est potens: patri verò potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit pater potentiam filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua gignendo, dedit ei quem genuit de substantia.

*Ibid. conse-
quenter*

Questio Augustini, qua arctat hereticum. D
SED queritur, utrum ei tantam quanta ipsi est, potētiā pater filio dederit, an minorem. Si tantam, nō solū potēte, sed etiā omnipotēte genuisse omnipotēs intelligitur: si vero minore, quomodo omnia, quæ habet pater, filii sunt? Si patris om-
nipo-

in potentia, filii non est, non omnia procul dubio
quæ habet pater, filii sunt. At omnia quæ habet
pater, filii sunt: omnipotentia ergo patris etiam
est filii, non est ergo pater potentior filio.

Aliter probat filium æqualem patri.

E *Aug. ca. 18.
medium.*

ITEM alio modo probat filium æqualem patri
contra Maximi. ita dicens: Tu dicis quod pater
genuit filium minorem seipso; in quo & patri de-
rogas: qui si filium unicum minorem genuit, aut non
potuit, aut non voluit gignere æqualem. Si dicis
quia non voluit, eum invidum esse dixisti: si autem
non potuit, ubi est omnipotentia Dei patris. Pro-
fus ad hunc articulum res colligitur, ut Deus pater æ-
qualem sibi gignere filium, aut non potuerit, aut
noluerit. Si non potuit, infirmus: si noluit, invidus
inuenitur. Sed utrunque hoc falsum est: patri ergo
filius verus æqualis est. Genuit ergo pater sibi æ-
qualem filium, & ab utroque procedit utriusque æ-
qualis Spir. S. Si enim formam suam (ut ait Aug.
contra eundem) pater in unico filio plenam gignere
potuit, nec tamen plenam genuit, sed mino-
rem, cogimur patrem invidum dicere. Plenum
ergo Deum & æqualem sibi genuit, filium.

*Aug. ca. 7.
eiusdem lib.
3. contra
Maximinum.
Lib. 3. ca. 15.
in princip.*

*Per simile ostendit, quod non minorem pater fi-
lium genuit.*

F

HOC autem per similitudinem humanam ita
esse demonstrat, inquiens: Homo pater si potuis-
set, æqualem filium genuisset. Quis ergo audeat
dicere quod hoc omnipotens non potuit? Adde et-
iam, si posset homo, maiorem melioremque seipso gignere
filium. Sed maius vel melius Deo quicquam esse
non potest. Deus ergo cur non æqualem (ut ais) filium
genuit: cui nec anni necessarii fuerunt, per quos ad-
impleretur æqualitas, nec omnipotentia defuit? An
fortè noluit: ergo (quod absit) invidit. Sed non invidit:
æqualem ergo genuit filium: Credamus ergo fi-
lium ei esse æqualem.

*Lib. 3. ca. 11.
in medio.*

*Aug. c. 15.
lib. eiusd. 3.
contra Ma-
ximum
ad fixem
tom. 6.*

Opinio-

Opinionem heretici ponit, vt destruat.

Sed forte dicis, eo ipso pater est maior filio, quia de nullo genitus, genuit tamē æqualem. Ad quod cito respondebo: imo ideo non est pater maior filio, quia æqualem sibi genuit. Origenis enim questio ista est, quis de quo sit: equalitatis autem, qualis aut quantus sit, quod est dicere. Ad Orig. pertinet questio qua queritur, quis de quo sit: ad equalitatem vero illa qua queritur qualis aut quantus quis sit. Nec cum dicitur filius à patre genitus, ostenditur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ, non quo alter prior esset altero, sed quo alter est ex altero. Non ergo secūdū hoc quod pater genuit, & fili⁹ genit⁹ est, vel spirit⁹ S ab utroq; procedit, equalitas vel inæqualitas ibi existēt: quia nō secūdū hoc alia psona alii æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas. Trinit. & vna eademq; substantia, quātū breuiter potuim⁹, demonstrata est in superiorib⁹: qualiter scil. aliqua trium personarū quamlibet aliam nec eternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.

QVÆRITVR QVOMODO POSSIT DICERESOLUS PATER, VEL SOLUS FILIUS, VEL SOLUS SPIRITUS SANCTUS, CUM SINT INSEPARABILES.

DISTINCT. XXI.

Distin. 19.

Hic oritur questio trahens originem ex prædictis. Dictū est enim supra, quod tantus est solus pater, vel solus filius, vel solus spiritus Sanctus quantum simul illæ tres: & quod duæ vel tres personæ simul non sunt maius aliquid, quam vna persona sola. Ideo querit August. in 6 lib. de trinit. quomodo hæc sane dici possint, cum nec pater sit solus, nec filius, nec spiritus S. sed semper & inseparabiliter & filius cum patre cum filio, & spiritus S. cum utroque. Inseparabiles enim sunt hæc tres personæ. Ad quod respondet August. in eodem.

Aug. 7. li. 6.

*Aug. in fine
esp. 7. li. 6.*

Solum

Solum Deum patrem dicimus, non quia separatur à filio, vel à spiritu sancto: sed hoc dicentes significamus quia illi simul cum eo non sunt pater. Solus enim pater, pater est. Quod non dicitur quia ipse sit solus, id est, sine filio, vel spiritu S. sed per hoc filius, vel spiritus S. à paternitatis consortio excluduntur. Ita & cum dicitur, solus filius filius est, vel solus spiritus S. est spiritus S. non diuiditur filius à patre, vel spiritus sanctus ab utroque; sed à consortio filialis proprietatis excluduntur pater & spiritus S. & à consortio processibilis proprietatis pater & filius. Cum ergo dicitur, tantus est solus pater, quantum simul illi tres, per hoc quod dicitur solus, non separatur pater ab aliis: sed hic est sensus solus pater, id est, pater qui ita pater est, quod nec filius, nec spiritus sanctus, tantus est, &c. Similiter intelligi cum dicitur, solus est filius, vel solus est spiritus S. Solus ergo pater dicitur, ut ait

*In princip.
ca. 8. lib. 6.*

*August. in
princip. ca.
9 eiusdem
lib. 6.*

Vtrum possit dici, solus pater est Deus, solus filius est Deus, vel solus spiritus est Deus: vel pater est solus Deus, vel spiritus sanctus est solus Deus.

POST hæc quaeritur, vtrum sicut dicitur, solus pater est pater, vel solus filius est filius, ita possit dici, solus pater est Deus, vel solus filius est Deus, ita & de spiritu S. Aut pater est solus Deus, filius est solus Deus. Ad quod dicimus, quia pater & filius & spiritus S. dicitur, & est vnus Deus: & hæc Trinitas simul proprie dicitur esse solus Deus, sicut solus sapiens & solus potens. Sed non videtur debere dici à nobis, verbis nostris vterque, nisi vbi sermo auctoritatis occurrit. solus pater est Deus, vel pater est solus Deus, ita de filio & spir. S. dicimus: Vnde Aug. in 7. li. de Trin. ait: Quoniam ostendimus quomodo posset

1. ad Ti. 6. d.

*Cap. 9. li. 6.
in princip.
Aug. ibid.
ca. 9. lib. 6.
continuo.*

set

set dici solus pater vel solus filius, consideranda est illa sententia qua dicitur: Nō esse solum patrē Deū verum solū, sed patrem & filium & Sp. S. Ecce habes, quia non solus pater dicendus est esse ver⁹ De⁹. Item in eod. Si quis interrogat vtrum pater solus sit Deus, quomodo respondebimus non esse: nisi forte dicamus, ita esse quidem patrem Deum, sed non eum esse solum Deum. Esse autē solum Deū dicamus patrē & filium & spiritum S. Ecce & hic habes, quia pater non debet dici solus Deus, atq; hic solum in parte subiecti tantū accipere quidā volunt: in parte verō predicati si sit, concedunt qd pater est solus Deus. Sed ex verbis Augustini videtur ostendi, quod proprie solus Deus dici debeat tota Trinitas, Et hæc Trinitas, vt ait August. contra Maxim. intelligitur cum Apostolus dicit: Beatus & solus potens, & ibi: Soli sapienti Deo. & ibi: Inuisibili soli Deo. Non n. de solo patre hæc accipienda sunt, vt contendebat Maximinus & alii hæretici, sed de Trinitate. Sicut & illud: Solus habet immortalitatem: quia secundum rectam fidē, ipsa Trinitas est vnus solus Deus, beatus, potens, sapiens, inuisibilis. Vnde August. in eod. Cum vn⁹ Deus sit Trinitas, hæc sit nobis solutio quæstionis, vt intelligamus solum DEVM sapientem, solum potentem, patrem & filium & spiritum sanctum, qui est vnus & solus Deus.

Quomodo dicitur Trinitas solus Deus, cum ipsa sit cum spiritibus & animabus sanctis.

SĒD iterū quæritur, quomodo ipsam Trinitatē dicimus solum Deum, cum sit cum spiritibus & animabus sanctis. Ad quod respondet August. in 6. lib. de Trinit. dicens: Trinitatem dicimus Deum solum, quamuis semper sit cum spiritibus & animabus sanctis: sed solum dicimus, quia non aliud quam ipsa Trinitas Deus est. Non enim illi, cū illa
Deus

*Aug. cap. 9.
li. 3. in principio
contra
Maximinū
Hæreticum
tom. 6.*

*Ad principiu
li. 3. contra
eundem
Maximi-
num.*

*Cap. 7. in fi-
ne.*

Deus sunt, vel aliqua alia : sed ipsa Trinitas tantū
non illi vel alia Deuse est.

*Et si de patre solo prædicta dicerentur, non tamen ex-
cluderetur filius, & spiritus sanctus.*

D

VERVNTAMEN, ait Aug. et si de solo patre præ-
dicta dicerentur, non tamen excluderetur filius
vel spiritus S. quia hi tres vnū sunt, sicut in Apoc.
de filio legitur. & habet nomen scriptum, quod ne-
mo scit nisi ipse: nō n. inde separatur pater vel spi-
ritus S. Et cum dicitur: Nemo nouit patrem nisi fi-
lius, non inde separatur pater vel spiritus S. quia
inseparabiles sunt. Aliquando etiam nominantur
pater & filius, & tacetur spiritus S. vt veritas ad pa-
trem loquens ait: Vt cognoscāt te, & quem misisti
Iesum Christum, esse vnū verum Deum. Cur ergo
(inquit August.) tacuit de spiritu sancto quia con-
sequēs est, vt vbicunq; nominatur vnus, sicut pa-
ter & filius, tanta pace vni adhærens intelligatur
etiam ipsa pax, quamuis non commemoretur: v-
no ergo istorum nominato, etiam reliqui intelli-
guntur, quod in pluribus scripturæ locis oc-
currit.

*August. in
principio
cap. 3. l. 1.
contra Ma-
ximum,*

*Lib. 6. de
Trin. cap.
9. in medio.*

DE NOMINVM DIFFERENTIA, QVI-
BUS VTIMVR LOQVENTES
de Deo

DISTINCT. XXII. A

POST prædicta nobis differendum videtur de
nominum diuersitate, quibus loquentes de v-
nitate ac Trinitate ineffabili vrimur. Deinde de-
monstrandū est, quib⁹ modis de ea aliquid dica-
tur. Illud ergo præcipue teneamus, quædam esse
nomina distincte ad singulas personas pertinētia,
vt ait Aug. in 9. lib. de Trin. quæ de singulis tantū
dicuntur personis. Quædā vero vnitatem essentia
significātia sūt, quæ & de singulis sigillatim, & de
I omnibus

*Aug. lib.
9. de Trin.
hac tradit:*

*Ambros. in
principio
Prologi. li. 2.
de fide to. 2.*

omnibus cōmuniter dicuntur. Alia vero sunt quæ translatiuè ac per similitudinem de Deo dicuntur. Vnde Ambr. in 2. lib. de Trin. ait: Quo purius niteat fides, tripartita videtur deriuanda distinctio. Sunt n. nomina quædam, quæ euidenter proprietatem personæque deitatis ostendunt. Et sunt quædam, quæ perspicuâ diuinæ maiestatis expriment veritatem. Alia verò sunt quæ translatiuè & per similitudinē de Deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia sunt, generatio, filius, verbum, & huiusmodi: vnitatis vero æternæ, sapiētia, virtus, & veritas, & huiusmodi: similitudinis vero, splendor, character, speculum & huiusmodi.

Premissis addit quædam esse nomina, quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiuè dicuntur.

*Aug. cap. 16.
& ult. lib. 5.
per totum.*

HIS adiciendū est, quædam esse nomina, vt August. ait in 5. lib. de Trinit. quæ ex tempore Deo conueniunt, & relatiuè ad creaturam dicuntur: quorum quædam de omnibus dicuntur personis: vt, Dominus, creator, refugium: quædam autem non de omnibus, vt donatus, datus, missus.

De hoc nomine Trinitas addit.

PRÆTEREA est vnum nomen quod de nulla persona sigillatim dicitur, sed de omnibus simul, id est, Trinitas: quod non dicitur secundum substantiam, sed quasi collectivam pluralitatem designat personarum.

De aliis nominibus quæ temporaliter Deo congruunt, & non relatiuè dicuntur.

SVNT etiam quædam nomina quæ ex tempore Deo conueniunt, nec relatiuè dicuntur, vt humanatus, incarnatus, & huiusmodi. Ecce sex nominum differentias assignauimus, quibus vtimus loquentes de Deo: de quibus singulis agendum est.

Quod

Quod nomina quæ ad singulas pertinent personas, propriè
relatiuè dicuntur: ea vero quæ vnitatem essentia signifi-
cant, ad se dicuntur. & de singulis, & de omnibus com-
muniter dicuntur personis, & singula-
riter non pluraliter in summa ac-
cipiuntur.

E

SCIENDVM est ergo, quod illa quæ propriè ad sin-
gulas personas pertinent, relatiuè ad invicem
dicuntur: sicut pater & filius, & vtriusq; donū spi-
ritus S. Ea vero quæ vnitatem essentia significat.
ad se dicuntur: & ea quæ ad se dicuntur, substan-
tialiter vtrique dicuntur, & de omnibus commu-
niter, de singulis sigillatim dicuntur personis: &
singulariter non pluraliter accipiuntur in summa
vt Deus bon⁹, potēs, mag⁹ us, & huiusmodi. Quæ
autem relatiuè dicuntur, substantialiter non di-
cuntur. vnde Aug. in .4. libr. de Trinit. ait: Quic-
quid ad se dicitur, præstantissima & diuina subli-
mitas substantialiter dicitur. Quod autem ad ali-
quid dicitur, non substantialiter dicitur, sed rela-
tiuè. Tantaq; est vis eiusdem substantia in patre &
filio & spiritu S. vt quicquid de singulis ad seipfos
dicitur, nō pluraliter in summa, sed singulariter
accipiat. Dicimus n. pater est Deus, & filius est
Deus, & spiritus S. est Deus: quod secundum sub-
stantiam dici nemo dubitat. Non tamen dicim⁹
hanc Trinit. esse tres Deos, sed vnum Deum. Ita di-
citur pater magnus, filius magnus, & spiritus san-
ctus magn⁹: non tamen tres magni, sed vnus ma-
gnus. Ita etiam omnipotens pater, omnipotens
filius, omnipotens spiritus S. non tamen tres om-
nipotentes, sed vnus omnipotens. Quicquid ergo
ad seipsum dicitur Deus, & de singulis personis si-
militer dicitur, & simul de ipsa Trinitate, nō plu-
raliter, sed singulariter dicitur. Et quoniam non
est aliud Deo esse, & aliud magnum esse, sed idem
est

August. in
principio
cap. 4. lib. 5.
de Trin.

Ibid. paulo
inferius.

Ibid. conti-
nue in fine
ca. 2. c. 2. dē
lib. 2.

est

est illi esse quod est magnū esse: propterea sicut nō dicemus tres essentias, sic non dicim⁹ tres magnitudines, sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem.

Quod Deus magnus est ea magnitudine qua Deus est: sic de bonitate, & de omnibus que secundum substantiam dicuntur.

DEVS n. non est magnus ea magnitudine, quæ nō est q̄ ipse, vt quasi particeps eius sit: alioquin maior esset illa magnitudo quam Deus. Deo autē non aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus est qua ipse est. Ideoq; nec tres magnos, sed vnum magnū: q̄ nō participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magn⁹ est, quia ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omnipotentia Dei dicendū est, & de omnib. omnino quæ de Deo possūt pronounciari substantialiter: quibus ad seipsum dicitur, nō translatiuè ac per similitudinem, sed propriè, si tamē de illo proprie aliquid ore hominis dici potest. Ecce aperte docuit, q̄ nomina vnitatem diuinæ maiestatis significātia, & ad se dicuntur de Deo, id est, sine relatione, & de omnibus personis cōmuniter, & de singulis diuisim dicūtur: nec pluraliter: Sed ūngulariter in sūma accipiūtur. Illa vero nomina quæ proprie ad singulas pertinent personas, relatiuè, nō substantialiter dicuntur. Quod enim ppria singula in Trinitate persona dicitur, vt ait Augustin. in eod. nullo modo, ad seipsum, sed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et i- deo relatiuè, non substantialiter dici, manifestum est.

Aug. lib. de Trin. 5. cap. in medio.

Aug. ca. 11. eiusdem li. 3. de Trin. continuo.

* *
*

DE HOC NOMINE QVOD EST PERSONA, QVOD CVM SECVNDVM

*Substantiam dicatur: tamen pluraliter
non singulariter in summa
accipitur.*

DISTINCT. XXIII.

A

PRÆDICTIS adiiciendū est, q̄ cum omnia nomina, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter & non pluraliter de omnibus in summa dicantur personis, vt supra ostensum est: est tamen vnum nomen, scilicet persona, quod secundū substantiam dicitur de singulis personis, & pluraliter nō singulariter in summa accipitur. Dicimus n̄ pater est persona, filius est persona, spiritus S. est persona, & hoc secundum substantiam dicitur: Nec tamen dicitur, pater & filius & spiritus sanctus sunt vna persona, sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominum, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, quia cum hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur.

*Auctoritas quod persona ad se dicatur & secundum
substantiam.*

B

QVOD autem persona secundum substantiā dicatur Aug. ostendit in 7. lib. de Trin. dicens: Nō est aliud Deo esse, aliud personā esse, sed omnino idem. Item in hac Trinitate cū dicim⁹ personam patris, non aliud dicimus q̄ substantiam patris. Quocirca vt substantia patris ipse pater est, non quo pater est, sed quo est ita & persona patris, nō aliud q̄ ipse pater est. Ad se quippe dicitur p̄sona, nō ad filium vel spiritum S. sicut ad se Deus dicitur & magnus, & bonus, & iustus, & huiusmodi. Et quemadmodū hoc illi est esse, quod Deum esse quod magnum esse, quod bonū esse: ita hoc est illi

*Aug. cap. 9
ad principi-
um.
Ibid. paulo
inferius.*

13 quod

esse, & personam esse. Ecce expresse habes, quod persona secundum substantiam dicitur: ut cū dicitur, pater est persona, hic sit sensus, pater est diuina essentia. Similiter cum dicitur, filius est persona, spiritus S. est persona, id est, essentia diuina.

*Cur pater & filius & spiritus sanctus non dicantur
vna persona, vt vna substantia, &
vnus Deus.*

IDEO oritur hic quæstio difficilis quidem, sed non inutilis: qua quæritur, Cur non dicantur hi tres vna persona, sicut vna essentia, & vnus Deus. Quæ quæstionem Aug. diligenter tractat, atq; congruè explicat in 7. lib. de Trin. ita dicens: Cur non hæc tria simul vnā personam dicimus, sicut vnā essentiam & vnum Deum, sed dicimus tres personas, cū tamen tres Deos, aut tres essentias non dicamus? Quia volumus vel vnum aliquod vocabulū seruare huic significationi, qua intelligitur Trin. ne omnino taceamus interrogati quid tres essent, cum tres fateamur. Cū ergo quæritur quid tres, vt ait August. in lib. v. de Trin. magna prorsus inopia humanū laborat eloquium: dictū est tamē tres personæ. nō vt illud dicefetur, sed ne taceretur omnino. Non n. rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet. Ecce ostēdit qua necessitate dicatur pluraliter personæ: videlicet vt hoc vno nomine quærentibus de tribus respondeam.

Qua necessitate dictum sit tres personæ à Latinis, & à Græcis tres hypostases vel substantia.

QVA necessitate nō solum Latinus sermo, sed etiam Græcus eadem pene super hac laborans nominum penuria coarctatur. Vnde August. quid à Græcis vel Latinis necessitate de ineffabili Trin. dictū sit aperiens, in 7. lib. de Trinitate ait: Loquēdi causa de ineffabilibus, vt fieri aliquo modo possit

Cap. 9. eiusdem consuetudo.

Solutio.

Aug. cap. 9. in fine li. 9. de Trin.

Cap. 4. in principio.

possemus, dictū est à Græcis, vna essentia, tres substātiæ, id est, vna vsia, tres hypostases. Aliter enim Græci accipiunt substātiā quam Latini. A Latinis autē dictum est, vna essentia vel substātia, tres personæ: quia nō aliter in sermone nostro, id est, Latino essentia quam substantia solet intelligi. Et vt intelligatur saltem in enigmatē, placuit ita dici, vt cum quæreretur quid tria sint, aliquid diceretur: quæ tria esse fides vera pronuntiat, cum & patrē nō dicit esse filiū, & spiritū S. scil. donū Dei, nec patrem dicit esse nec filium. Cum ergo quæritur, quid tria, vel quid tres, conferimus nos ad inueniendum aliquod nomē, quo cōplectamur hęc tria. Neq; occurrit animo: quia supereminentia diuinitatis, vsitati eloquij facultatē excedit. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur: & veri⁹ est, quam cogitatur.

Quid hoc nomine tres significetur.

E. Ibid. cap. 4i

PATER ergo filius & spiritus S. quoniā tres sūt, quid tres sint, quæramus, quid commune habent. Non n. possunt dici tres patres, quia tantum pater ibi pater est: nec tres filii, cum nec pater ibi sit filius, nec spiritus S. nec tres spiritus S. quia spiritus S. propria significatione, qua donum Dei dicitur, nec pater est, nec fili⁹. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicuntur, cōmune est eis id q̄ persona est: Cerre enim quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus S. est persona, Ideo tres personæ dicuntur. Propterea ergo dicimus tres personas, quia commune est eis id q̄ psona est. Ex prædictis aperte intelligi potest, qua necessitate dictum sit à Latinis tres personæ, cum persona secundum substantiam dicatur. Vnde & tribus commune, est id, quod persona est, id est, hoc nomen persona.

inferius.

*Ibid. paulo
inferius.*

Quare non dicimus tres Deos esse, patrem & filium & spiritum sanctum, ut dicimus tres personas, cum id quod Deus est sit eis commune: quia pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus est Deus.

SED quaeritur hic, cum dicamus patrem & filium & spiritum S. esse tres personas, quia commune est eis quod persona est, id est, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona: cur non dicamus similiter tres Deos, cum & pater sit Deus, & filius sit Deus, & spiritus sanctus sit Deus. Quia illud scilicet scriptura contradicit: hoc autem, & si non dicit, non tamen contradicit. unde Augustinus hanc quaestionem atque definiens in libr. 7. de Trinitate, ait: Si ideo dicimus patrem & filium & spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis id quod persona est: cur non etiam tres Deos dicimus? Certe ut praedictum est, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres personae dicuntur. Quia ergo pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus S. Deus, cur non dicuntur tres dii? Ecce proposuit hanc quaestionem: attende quid respondet subdens: An ideo non dicuntur tres dii, quia scriptura non dicit tres Deos? Sed nec tres personas alicubi scripturae textus commemorat. An ideo licuit loquendi & disputandi necessitate tres personas dicere, non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit. Si autem diceremus tres Deos, contradiceret scriptura dicens: Audi Israel. Deus tuus Deus vnus est. Ecce absolutio quaestionis, quare potius dicamus tres personas quam tres deos: quia scilicet illud non contradicit scriptura.

Aug. in eodem lib. 7. paulo inferius.

Aug. ca. 10. eodem 4. paulo inferius.

Deut. 6. a. Lib. 8. ca. eiusdem 6. inferius.

Alia

Alia questio, cur non dicimus tres essentias, vt tres personas, cum scriptura non contradicat.

VERVM & hic alia emergit questio, quã Au. consequenter annectit dicens. Cur, inquit, & tres essentias non licet dicere: quod similiter scriptura sicut non dicit, ita non contradicit? At si dicis q̄ *Ibidē paulo inferius.* propter vnitatem trinitatis non dicuntur tres essentia, sed vna essentia: quæro, cur non propter eandem vnitatem Trinitatis dicantur vna persona, & nō tres personæ. Vt n. est illis cōmune nomen essentia, ita vt singulus quisq; dicatur essentia: sic illis commune est personæ vocabulū. Quid igitur restat, nisi vt fateamur loquēdi necessitate *Ibid. paucis inuictis.* à Græcis & Latinis parta hæc vocabula aduersus inuidias vel errores hereticorū. Cumq; conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, q̄ in secretario mentis de Deo tenet, siue p̄ piã fidē, siue per qualēcunq; intelligentiã, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas. Rursum non poterat dicere, nō esse tria quēdã, quod quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est. Quæsiuit ergo quid tria diceret, & dixit tres personas, siue tres substantias secundum Græcos.

Sicut nos dicimus tres personas, ita Græci tres substantias, quas dicunt hypostases aliter accipientes substantiam quam nos.

QVOD n. de personis secundum nostrã, hoc de substantiis secundum consuetudinem Græcorum oportet intelligi. Si n. illi dicunt, tres substantias vnã essentiã, id est, tres hypostases vnã vsiam, quemadmodum nos dicimus tres personas vnã essentiã vel substantiam. Quanquam & illi si vellent, sicut dicunt tres substantias tres hypostases, possent dicere tres personas, tria πρόσωπα. Illud autem maluerunt dicere: quia fortasse secundum *Ibid. in prin. c. 4. Et post medium eiusdem. Cap. 6. lib. eiusdem 7. in principio.*

linguæ suæ consuetudinem aptius dicitur.

Quod in trinitate non est diuersitas, nec singularitas, vel solitudo: sed vnitas, & trinitas, & distinctio & identitas.

IAM sufficienter, vt puto, ostensū, qua necessitate dicamus tres personas, & quare nō similiter tres Deos vel essentias: quia scil. in altero obuiat scriptura, in altero diuersitatis intelligentia, quia ibi nulla penit⁹ est diuersitas, sicut nec singularitas vel solitudo, sed vnitas & trin. Vnde Aug. in li. 7. de Trin. ait, Humana inopia querēs quid diceret tria, dixit tres personas & substātiās. Quib. nominib⁹ nō diuersitatē voluit intelligi, sed singularitatē noluit: vt nō solum ibi vnitas intelligatur ex eo q̄ dicitur vna essentia, sed Trin. ex eo quod dicuntur tres personę. Hilar. quoq; in 7. lib. de Trin. ait: Dominus dicit, Qui me videt, videt & patrem. Cum hoc dicitur, excluditur singularitas, atque vnici, id est, solitarii intelligentia. Nam nec solitariū, sermo significat, & indifferentē tamen naturā professio docet. Visus est enim in filio pater per naturę vnitam similitudinem. Vnum sunt enim natus & generans: vnum sunt: neque vnus. Non itaque solitarius filius est, nec singularis, nec dispar. Item in eodem. Sicut in patre & filio credere duos Deos impium est, ita patrem & filium singulārē Deum prædicare, sacrilegium est. Nihil in his nouum, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile est. De hoc etiam Augustin. in libr. quæstionum veteris ac nouæ legis ait. Vnus est Deus, sed nō singularis. Item Ambr. in lib. de fide ait, Quod vnus est substantię, separari nō potest: & si nō sit singularitatis sed vnitatis Deus vnus cū dicitur, nequaquā deitatis Trinitatē excludit: & ideo non q̄ singularitatis, sed q̄ vnitatis est prædicatur. Ecce ex prædictis ostenditur, quia nec singularis, nec diuersus, nec vnicus vel solitarius confitendus est Deus

Cap. 4. ad finem.

Hilarius ad finem l. 7. Ioan. 4. b.

Paula inferus. Ibidem superius immediate. Tom. 4. quæst. 122.

Amb. ad finem. Lib. 3. c. 5. Et c. 1. l. 2. eiusdem ad principium. Tomo 2.

De^o: quia singularitas vel solitudo personarū pluralitatem excludit, & diuersitas vnitatē essentiaē tollit. Diuersitas inducit separationē diuinitatis, singularitas adimit distinctionē Trinitatis. Ideo *Ca. 2. in fine*
 Ambr. in 2. lib. de fide ait: Non est diuersa nec singularis æqualitas, nec iuxta Sabellianos, patrē filiumq; confundens: nec iuxta Arrianos, patrem *Ambr. ca. 2. in medio*
 filiumq; secernens. Pater n. & filius distinctionem *l. 1. de fide*
 habent, separationem vero non habent. Item in eodem, Pater & filius diuinitate sunt vnum, nec est ibi substantiæ differentia, nec vlla diuersitas: alioquin quomodo vnū Deū dicimus? diuersitas n. plures facit, Constat ergo ex prædictis, quia in Trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in scriptura inuenitur dictum, tres diuersæ personæ, & huiusmodi diuersas dicit distinctas.

Quod non debet dici Deus multiplex. K

ET sicut in Trinitate non est diuersitas, ita nec multiplicitas. & ideo nō dicend^o Deus multiplex, sed trinu^s & simplex. Vnde Ambr. in lib. 1. de fide *Lib. 1. de fide. ca. eodem secūdo par. lo superius.*
 ait: Est in patre & filio nō discrepans, sed vna diuinitas: nec confusum quod vnum est, nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaque Deus non est.

QVID SIGNIFICETVR HIS NOMINIBUS vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio vel distincte, cum his vtimur de Deo loquendo.

HIC diligenter inquiri oportet, cum in Trin. nō sit diuersitas vel singularitas, nec multiplicitas vel solitudo, quid significetur his nominibus, scilicet vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio
Quid significetur per nomen numerale cū loquitur de diuinis.
 Etæ

et vel distinctio: cum dicitur, vnus Deus, duz personæ, vel tres personæ, plures personæ, distinctæ sunt personæ: vel cum dicitur, distinctio personarum, pluralitas personarum, Trinit. personarum, & huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem vel multiplicatam in Deo ponere. Quid ergo ista ibi significent ipso de quo loquimur aperiēte, insinuare curem?

Magis illa dicuntur ad excludendum ea que non sunt in Deo, quam ad ponendum aliqua.

Si diligenter premisis auctoritatum verbis intendimus, vel dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum vsus introductus ratione remouendi atque excludendi à simplicitate Deitatis quæ tibi non sunt, quam ponendi aliqua.

Quid per vnum significetur cum dicitur, vnus Deus.

CUM n. dicitur, vnus Deus, multitudo deorum excluditur, nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tanquam diceretur, Deus est, nec multi sunt vel plures dii. Vnde Amb. in lib. de fide ait: Cum vnum dicimus Deum, vnitas excludit numerum Deorum: nec quantitatē in Deo ponit, quia nec numerus nec quantitas ibi est.

Quo sensu dicitur vnus est pater, vel vnus est filius.

SIMILITER cum dicitur, vnus est pater, vnus est filius, & huiusmodi: ratio dicti hæc est, quod non sunt multi patres, vel multi filii, ita & de similibus. Itē cum dicimus plures esse personas, singularitatē atq; solitudinē excludim⁹, nec diuersitatem nec multiplicatam ibi ponimus: quasi diceretur: Sine solitudine ac singularitate personarum cōfitemur. Vnde Hilar. in lib. 4. de Trinit. sic ait: Dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinē nostram. Quæro nunc, an solū Deum

Hic non tenetur.

Lib. 1. ca. 2. ante 1. diu.

Hilar. ante medium l. 4.

sibi locutum existimes. an hūc sermonem eius intelligas ad alterum extitisse. Si solum fuisse dicis, iphius voce argueris, dicētis: **Faciamus, & nostrā.** Sustulit. n. singularitatis ac solitudinis intelligē- *Ibid. paulo inferius. Genes. 1. 6.* tiam p̄fessio consortii: quia aliquod consortium esse nō potest ipsi solitario, necq; solitudo solitarii recipit **Faciam⁹**: nec aliēo à se diceret, **Nostrā.** Attēde lector his verbis, & vide, quia nōine cōsortii pluralitatem significauit: professio ergo cōsortii, est professio pluralitatis: quam professus est dicēs, **Faciamus, & nostram**: pluraliter enim vtrunq; dicitur. Sed hac professione pluralitatis non diuersitatem vel multitudinem posuit, sed solitudinē & singularitatem negauit. Sic ergo cum dicimus plures p̄sonas vel pluralitatē personarū, singularitatis & solitudinis intelligentiam excludimus.

Quid per ternarium significetur cum dicitur,
tres personæ. **E**

ITA etiam cum dicimus tres personas, nomine ternarii non quantitātē numeri in Deo ponimus, vel aliquam diuersitatē, sed intelligentiam nō ad alium nisi ad patrem & filium & spiritū S. dirigēdam significamus: vt sit huius dicti intelligentia, Tres personæ sunt, vel tres sunt pater & filius & spiritus sanctus, id est, nec tantū pater, nec tantū filius; nec tantū pater & filius in Deitate sunt, sed etiā spiritus sanctus, & non alius ab his. Similiter, non tantum est ibi hæc persona, vel illa, vel hæc & illa, sed hæc & illa, & illa, & nō alia. Et hoc fore ita intelligendum Aug. satis ostendit, vbi dicit, quod illo nomine non diuersitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit.

*Aug. ad finē
ca. 4. l. 7. de
Trinitate.*

Quid per duo, cum dicitur, dua persona, vel pater & filius duo sunt. **F**

SIMILITER cum dicitur, duo sunt pater & filius, non dualitatis quātitatē ibi ponim⁹, sed hoc significamus, q̄ non est tantum pater, nec tantum filius,

filius,

filius, sed pater & filius, & hic nō est ille: ita & de aliis huiusmodi. Ita etiam cum dicimus pater & filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quod nō tantum pater est persona, nec tantum filius est persona, sed pater est persona, & filius est persona, & hæc non est illa.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel personæ distinctæ.

CVM autem dicimus, distinctæ personæ vel distinctio est in personis, confusionem ac permutationem excludimus, & hanc nō esse illam significamus. Cumq; addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus siue differentes proprietatibus, aliā esse hanc personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cum dicimus, aliam & aliam, nō diuersitatem vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiat discretio.

ITA & cum dicuntur discretæ personæ, vel cū dicitur discretio in personis esse, eādē intelligētiam facimus. Eodem n. modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congruē dicitur ibi esse discretio vel distinctio, nō diuersitas vel diuisio siue separatio. vnde Ambr. in 1. lib. de Trinit. Nō est ipse pater qui filius, sed inter patrem & filium expressa distinctio est.

Quomodo Trinitas ibi accipiat.

CVM vero dicitur, Trinitas, id significari videtur, quod significatur cum dicitur, tres personæ: ut sicut non potest dici pater est tres personæ, vel filius est tres personæ, ita non debet dici pater est Trinitas, vel filius est Trinitas.

Hoc videtur contrarium esse prædictis.

HIC non est prætermittendū, quod cū supra dictum sit Deum, nec singularē nec multiplicē esse confitendū, idq; sanctorum auctoritatibus sic confirmatū, in contrariam videtur sentire Iud. di-

*Amb. c. 2.
l. 1. de fide
ante mediū.*

*Septimo lib.
etymologia-
rum. c. 4.*

ens: Distinguendum est inter Trinit. & vnitatem: Est n. vnitatis simplex & singularis, Trinitas vero multiplex & numerabilis: quia Trinitas, est tria vnitatis. Ecce vnitatem dicit esse singularem, & Trinitatem multiplicem & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit sicut & alii accipiunt vnum: multiplicem vero & numerabilem, sicut alii dicunt trinum.

QVAD SIGNIFICATVR CVM DICITVR

*pluraliter, tres personæ, vel
dua personæ.*

DISTINCT. XXV.

A *Quid significatur hoc nomine personæ.*

PRÆTEREA considerandum est, cum hoc nomen persona (vt prædictum est) secundum substantiam dicatur, quæ sit intelligentia dicti cum pluraliter profertur, tres personæ vel duæ personæ: & cum dicitur, alia est persona patris, alia est persona filii, alia est persona spiritus S. Sicut enim in his locutionibus personæ vocabulum essentiae intelligentiam facit, plures essentias confiteri videmur, & ita plures Deos. Si vero essentiae significationem ibi non tenet, alia est huius nominis ratio cum dicitur, pater est persona, vel filius est persona: & alia cum dicitur: Pater & filius & spiritus S. sunt tres personæ: & cum dicitur: Alia est persona patris, alia filii: & huiusmodi.

Quod videtur secundum essentiam dici, alia est persona patris, alia filii, siue tres personæ: vt cum dicitur, pater est persona filius est persona.

PERSONA n. vt supra ait Aug. ad se dicitur, & idem est Deo esse personam quod esse: sicut idem est ei esse, quod Deum esse. Vnde manifestè colligitur quod essentiam diuinam prædicamus dicentes: Pater est persona, filius est persona, spiritus S. est persona, id est, essentia diuina: & omnino vnū & idem signi-

*Aug. c. 8. l. 7.
de tr. n. serm.
ad princip.*

significatur nomine personæ, id est, essētiadiuina: cum dicitur, pater est persona, & fili⁹ est persona: & significatur nomine Dei, cum dicitur, pater est Deus, filius est Deus. Ita etiā idem significatur cū dicitur, Deus est Deus, & Deus est persona. Vtroq; n. nomine essentia diuina intelligitur, quia vtrūque secundum substantiam dicitur. Cū vero dicitur pater & filius, & spiritus S. sunt tres personæ, quid nomine personæ significamus? an essentiam? hoc enim videtur, si supra posita verba Aug. diligenter scrutemur. Supra n. dixit, quod ideo tres personas dicimus, quia id quod persona est, cōmune est trib⁹; Et item, quia pater est persona, & fili⁹ est persona, & spiritus S. est persona, & ideo tres personæ dicuntur. Videtur ergo eandem tenere significationē hoc nomen persona, cum dicitur, tres personæ, quam habet cum dicitur, pater est persona, filius est persona, spiritus sanct⁹ est persona. Quia vt ostēdit Aug. hoc dicitur, id est, tres personæ, propter illud, quia id quod persona est, cōmune est eis: Id ergo quod commune est eis, id est, patri & filio & spiritui sancto, videtur significari nomine personæ, cum dicitur tres personæ.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quod secundum essentiam dicatur etiam cum pluraliter profertur.

ALITER etiam videtur posse ostendi, quod ibi nomine personæ significetur essentia, cū dicitur tres personæ; Vt n. supra dixit August. Ea necessitate dicimus tres personas, vt responderemus quærentibus quid tres, vel quid tria. Cum ergo queritur quid tres, vel quid tria, cōuenienter respondetur cū dicitur, tres personæ. At cū queritur, quid tres, vel quid tria? p. quid de essētia queritur. Non. inuenitur quid illi tres sint nisi essētia. Si ergo quæstioni rectè respondem⁹, oportet vt respondendo essentiā significem⁹: alioqui nō ostendemus

*Aug. ad mē-
diū c. 4. l. 7.
de Trinit.
Ibid. paulo
inferius.*

*Aug. 1. 4. l. 7.
de trin. ad
principium.*

mus quid tres sint. Si vero respondentem, essentiã significamus, ipsam essentiã personæ nomine intelligimus, cum dicitur, tres personæ.

Opinio quorundam qui putant essentiã significari nomine personæ cum dicimus tres personæ.

QVIBUSDAM videtur quod nomine personæ significetur essentiã, cum dicitur, tres personæ, propterea quia Aug. dicit ideo dici tres personæ, quia commune est eis id quod est persona, ut sit talis intelligentia, Pater & filius & spiritus S. sunt tres personæ, id est, sunt tres id habentes commune quod est persona, id est, tres sunt quorum quisque est persona, id est, essentiã. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiã dicitur, alia est persona patris, alia filii? Et hoc etiam ita volunt intelligere. scilicet alius est pater, & alius est filius, id tamen commune habentes quod est persona. Et hoc confirmant autoritate Aug. qui in 7. lib. de trin. ait. Tres personæ eiusdem essentiã, vel tres personæ unam essentiã dicimus. Tres autem personæ ex eadem essentiã nõ dicimur: quasi aliud ibi sit quod essentiã est, aliud quod persona est. Hac autoritate & præmissis conansur afferere. in prædictis locutionibus nomẽ personæ essentiã significare. Sed quid respõdebunt ad id quod ipse Aug. in l. de fide ad Petrum dicit, scilicet quod aliud est pater in persona siue personaliter, aliud personaliter filius, aliud personaliter spiritus sanctus. Quomodo enim aliud personaliter pater, aliud personaliter filius, aliud personaliter spiritus sanctus, si in esse personam omnino conveniunt, id est, si persona essentiã tantum intelligentiam facit?

Ideo nobis videtur aliter hoc posse dici congruentius iuxta catholicorum doctorum autoritates.

D
Lib. 7. de
Trin. ca. 4.
ad mediu.

Cap. 6. ad
mediu.

Cap. 1. post
mediu.

K

Quod

Quod hoc nomen persona tripliciter in Trinitate
accipitur: & hac est utilis & catholica
doctrina de persona &
personis.

Hilar ante
medium
ib. 4.

Ibid. id est,
l. 7. de Trin.
cap. 4. in
principio.

SCIENDVM est igitur, q̄ hoc nomen persona
multiplicem intelligentiã facit, non vnã tantũ.
Et vt Hilar. ait in lib. 4. de Trinit. intelligentia di-
ctorum ex causis est assumenda dicendi: quia non
sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Discernẽ-
tes ergo dicẽdi causas huius nominis, scil. personę
significatiõẽ distinguimus dicẽtes, quod hoc no-
men, scil. persona, proprie secundũ substantiã di-
citur & essentiam significat, sicut supra ostendit
Aug. cũ dicitur: Deus est persona, pater est persona.
Quadã tamen necessitate (vt supra dixit August.)
translatũ est hoc nomen, vt pluraliter diceretur
tres personę, cũ quęreretur, quid tres, vel qd tria,
vbi nõ significat essentiã, i. naturam diuinã qua
cõmunis est tribus personis, sed subsistentias vel
hypostasas secundũ Gręcos. Gręci quippe (vt su-
pra dicit Aug.) aliter accipiunt substantiã, i. hypo-
stasim. aliter nos. Nos n. substantiã dicimus esse-
ntiam siue naturam. Personas autem dicimus sicut
illi dicunt substantias, i. hypostasas. Si ergo nos ita
accipimus personas, vt illi accipiunt substantias,
vel hypostasas: At illi aliter accipiunt hypostasas q̄
nos substantiam. aliter ergo nos accipimus perso-
nas quam substantiã. Cum ergo dicimus tres per-
sonas, non ibi personę nomine essentiam signifi-
camus. Quid ergo dicim⁹? Dicimus quia tres per-
sonę sunt, id est, tres substantię, scilicet tres entes,
pro quo Gręci dicunt tres hypostasas.

Ostendu verba Augustini conuenire
huic sententię.

Et hic sensus adiuuatur ex verbis Aug. premis-
sis si interius intelligãtur. Quia n. pater est perso-
na, id est, essentia, & filius persona, & spiritus s.
perso-

persona, ideo dicuntur tres personæ, tres subsistē-
 tix, tres entes: Non n. possunt dici tres subsistē-
 tix vel entes, nisi singulus eorum esset persona, id est,
 essētia. Quia ergo eis commune est id, quod est psona,
 id est, essentia, ideo recte dicuntur tres personæ,
 id est, subsistentiæ vel subsistentes, vt sicut essentia
 quæ est eis cōmunis, vere ac proprie est: ita illi tres
 vere ac pprie subsistentiæ vel entes intelligātur.
 Ideoque Aug. causas dictorum discernens, dicit
 tres personas esse vnam essentiam, vel eiusdem es-
 sentia: nō ex eadem essentia, ne aliud intelligatur
 ibi esse persona, aliud essentia: tres enim psonæ
 id est, subsistentiæ vna sunt essentia, & vnus essen-
 tiæ, non autē sunt vna persona vel vnus personæ:
 licet persona secundum substantiā dicatur aliquā
 do; nam si hoc diceretur, confusio fieret in psonis.

*Obiectioni illorum hic respondet, qua nituntur probare per-
 sonas secundum essentiam accipi: quia respondemus
 querentibus quid tres, vel quid tria.* O

AD hoc autem quod illi dicunt, cum queritur,
 quid tres vel tria, de essentia queritur, quia nō in-
 uenitur quid illi tres sint nisi essentia: per hoc vo-
 lentes nos inducere, vt nomine personæ essentiā
 intelligam⁹, cū respondemus tres personas: Iradi-
 cim⁹, Indubitabiliter verum est, quia nō inuēitur
 vnum aliquid quod illi tres sint, nisi essentia. Vnū *Ioan. 10. b.*
 n. sunt illi tres, id est, essentia diuina. vnde veritas
 ait: Ego & pater vnum sumus. Veruntamen cum
 queritur, quid tres vel quid tria, non de essentia
 queritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed
 cum fides catholica tres esse ppteretur, sicut loā- *1. Ioan. 1. b.*
 nes in epistola canonica ait: Tres sunt qui testi-
 monium perhibent de cœlo: quærebatur quid il-
 li tres essent, id est, an essent tres res, & quæ tres
 res, & quo nomine illæ tres res significarentur. Et
 deo loquēdi necessitate inuentum est hoc nomē

K 2 per

persona ad respondendum, & dictum est tres personæ.

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur. H

NON autem moueat q̄ dicimus tres res. Non enim hoc dicentes diuersarum rerum numerū ponimus in Trinitate sed ita tres res dicimus, vt easdē esse vnā quandam summam rem confiteamur. Vnde Aug. in 1. lib. de doctrin. Christi. sic ait: Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt; res ergo quibus fruendum est sunt pater & filius & spiritus S. Eademq; Trinitas vna quædam summa res est, communisq; fruentibus ea, si tamen res & non rerum omnium causa sit. Non enim facile potest intueri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat: nisi quod melius dicitur Trinitas hæc vnus Deus. Sicut ergo tres res dicuntur, & hæc sunt vna res: ita tres substantiæ dicuntur, & hæc sunt vna essentia. Ecce ostensum est, quæ sit intelligentia huius nominis persona, cum dicimus tres personas.

Ex quo sensu dicatur alia est persona patris, alia filii, alia spiritus sancti. I

NUNC inspiciamus, vtrum secundum eandem rationem & causam dicatur, alia est persona patris, alia filii, alia spiritus S. Quod vtrique sanè intelligi potest: vt sit sensus talis: Alia est substantia vel hypostasis patris, alia substantia filii, alia substantia spiritus S. Et alia substantia pater, alia filius; alia spiritus sanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in persona pater, alius filius, alius spiritus sanctus. K

DEINDE quæritur, vtrum secundum eandem rationem accipiatur cum dicitur: Alius est pater in persona, alius in persona filius, alius in persona spiritus S. siue, alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus S. Ad q̄ dicimus, quia et si possit eodem modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intel-

*In princ. c.
5. li. de doct.
In 3. tomo.*

intelligentia, ut hic personę nomine, proprietates personę intelligatur: ut sit sensus talis: Alius est in persona vel personaliter pater, id est, proprietate sua alius est, quā filius, & filius proprietate sua alius quā pater. Paternali enim proprietate distinguitur hypostasis patris ab hypostasi filii, & hypostasis filii filiali proprietate discernitur à patre, & spiritus sanctus ab utroque processibili proprietate distinguitur.

Quod secundum hunc modum etiam in predictis locutionibus potest accipi.

Quod aliter hic accipitur persona quā supra hic pro proprietate accipitur.

L

Hoc etiam modo sane potest accipi persona in præmissis locutionibus cum dicitur, alia est persona patris, alia filii, id est, alia est proprietates quæ pater est pater, alia quæ filius est filius, alia quæ spiritus sanctus est spiritus sanctus. Ita etiam nomine personę quidam proprietates intelligere volūt, cū dicuntur tres personę: sed meli⁹ est ut subsistentias vel hypostasises intelligamus, cum dicim⁹ tres personas. Ex prædictis colligitur, quod nomē personę in Trinitate triplicem tenet rationem. Est enim ubi facit intelligentiam essentię, & est ubi facit intelligentiam proprietatis.

Authoritatibus sanctorum ostendit quod dixit.

M

QVOD autē secundum substantiā dicatur, & essentiā aliquando significet, supra ex dictis Aug. aperte ostendim⁹. Quod vero per hypostasi atque proprietate accipiatur, ex autoritatibus sanctorum ostendi oportet, ne coniecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hieron. in expositione fidei catholicę ad Damasum ita ait: Nō est prorsus aliquis in Trin. gradus, nihilq; inferiorius superiusve dici possit: sed tota diuinitas sui perfectione equalis est, ut exceptis vocabulis, quæ proprietatē indicāt personarū, quicquid de vna persona dicitur, de tribus possit dignissime intelligi.

Hieron. in tom. 4. in. Symbo'i explanatione ad princ. & inter opera Aug. serm. 191. de tem. 10. 10. referatur.

K 3

Atque

Atq; vt cōfutantes Arrium, vnū eandēq; Trinitatis dicim⁹ esse essentiam vel substantiā, & Deū vnum in trib⁹ personis fatemur: ita etiā impietatem Sabellii declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus: non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi spiritū S. esse dicentes, aliam patris, aliam filii, aliam spiritus S. esse personam. Non n. nomina tantummodo, sed etiā nomina proprietates, id est, personas, vel vt Græci exprimunt hypostases, id est, subsistentias confitemur. Nec pater filii, vel spiritus sancti personam aliquando excludit, nec filius, & spiritus S. patris nomen personamq; recipit: sed pater semper pater, & filius semper filius, vel spiritus sanct⁹ semper spiritus sanctus. Itaq; substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Ecce hic aperte dicit Hieron. proprietates esse personas, & personas esse substantias. Vnde manifestum fit, quod diximus, scil. personæ nomine significari & hypostasim & proprietatem. Ioannes etiam Damasc. personas dicit esse hypostases, & eas dicentes, ita inquit: In Deitate vnā naturam confitemur, & tres hypostases secundum veritatem entes, id est, personas.

*Lib. 3. de or-
thodoxa fi-
ne c. 5. in
principio.*

DE PROPRIETATIBVS PERSONARUM, sed prius de hoc nomine hypostasis.

DISTINCT. XXVI.

NVNC de proprietatibus personarū, quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primum audiam⁹ quid de hoc nomine hypostasis Hierō. dicit: Ait n. sub hoc nomine venenum latere, sed hoc dicit secundum quod hæretici eo utebantur vt simplices seducerent, scil. pro persona & pro essentia, vt siue diceretur vna tantum hypostasis, siue tres, minus peritos ad inconueniens deducerent, cum non erat

erat hoc nomen ita apud Catholicos vulgatum, nec ita eius significatio determinata ut modo. Et ideo Hier. dicit hoc nomine non utendum fore sine distinctione vel expositione, tunc scilicet quando cum hæreticis contendebatur, ita scribens de fide Catholica ad Damas. Papam, ab Arrianorum pressule hypostation nouellum nomen à me homine Romano exigitur. Interrogam⁹, quid tres hypostases arbitrentur intelligi tres personas subsistentes aiunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit eis sensus: ipsum nomē efflagrant: quia nescio quid veneni in syllabis latet. Clamamus: Si quis tres hypostases, i. tres subsistentes personas non confiteretur, anathema sit. Si qui autē hypostasim vñā intelligens, non tribus personis vnā hypostasim dicit, alienus à Christo est: qui scilicet tres hypostases dicens sub nomine pietatis tres naturas conatur afferere. Sufficiat nobis dicere vnā substantiam & tres personas perfectas & quales: taceamus tres hypostases, si placet. Nomen hoc non bonæ suspicionis est, cum in eodem verbo sensus dissentiunt. Aut si rectū putatis, tres hypostases cum interpretationib⁹ suis debere dicere, nō negamus. Sed mihi credite, venenū sub melle latet. Trāfiguratur n. se angelus Satanæ in angelū lucis. His verbis non negat utendū esse nomine hypostasis, sed hæreticos eo prauè vsos ostendit: contra quos cautela opus erat in distinctione significationis: alioquin sibi contradiceret, qui supra tres hypostases confiteretur.

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis.

B

IAM de proprietatibus personarum videamus (quæ etiam notiones siue relationes in scriptura plerunq; dicuntur) in illa sancta Trinitate: quæ ideo à nobis repetitur, ut cordi nostro tenaci⁹ infigatur. Ait August. in l. de fide ad Petrum: aliud est

Cap. 1 in fine.

K 4 genu-

*Hier. ad me-
diū epist. ad
Damas. 10. 2.*

*Ibid. paulo.
inferius.*

2. ad Cor. 1.

Cap. 2. eius-
de in prin.

genuisse, quam natū esse: aliudque est procedere,
quā genuisse vel natum esse. Vnde manifestum est,
quod alius est pater, ali⁹ filius, alius spiritus S. Et est
propriū soli⁹ patris, nō quia non est natus ipse,
sed quia vnum filium genuerit. propriūq; soli⁹ fi-
lii, nō quia ipse nō genuit, sed quia de patris essen-
tia natus est: propriū verō spiritus S. est, non quia
nec natus est ipse, nec genuit, sed quia solus de pa-
tre filioq; pcedit. Ecce breuiter assignauit tres p-
prietates trium personarum: quarum vna non est
alia. Hoc enim significauit cum dixit: Aliud est ge-
nuisse quam natum esse: aliudque pcedere, id est,
alia proprietas, siue notio est generatio, & alia
natiuitas, alia processio, quæ aliis nominibus di-
cuntur paternitas, filiatio. Has proprietates desi-
gnant nomina personarum, scilicet pater, fili⁹, &
spiritus S. quæ relatiua sunt, & ad se inuicē dicun-
tur, quia notant relationes, quæ non sunt Deo ac-
cidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt im-
mutabiliter: vt non modo appellationes sint rela-
tiuæ, sed etiam relationes siue notiones in rebus
ipsis, scilicet in personis sint.

Hic de nomi-
nibus relati-
uis qua no-
tati ipsas re-
lationes.

Quod non omnia quæ de Deo dicuntur, secundum substan-
tiam dicuntur: quædam enim secundum re-
lationem dicuntur, nihil tamen secun-
dum accidens.

Cap. 4. ad
finem.

Lib. eod.
c. 5. in prin.

QVOCIRCA sciendum est, nō omne quod dicitur
de Deo, dici secundum substantiā: quia quædam
dicuntur secundum relationē, quæ nō est accidēs,
quia nō est mutabilis. vnde Aug. in v. lib. de Trin.
ait: Nihil in Deo secundum accidēs dicitur, quia
nihil ei accidit. Nec tamē omne quod dicitur, se-
cundum substantiam de Deo dicitur. In rebus
creatis atque mutabilibus, quod non secundum sub-
stantiā dicitur, restat vt secundum accidēs dicatur.
In Deo autē nihil quidē secundum accidens dici-
tur

tur, quia nihil in eo mutabile est aut amissibile; nec tamen omne quod dicitur de Deo, secundum substantiam dicitur. dicitur n. ad aliquid, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non est accidens: quia & ille semper est pater, & ille semper est filius, & ita semper: quia semper natus est filius, nec coepit unquam esse filius. Quod si aliquando esse coepisset, aut aliquando desineret esse filius, secundum accidens diceretur. Et quia pater non dicitur pater, nisi ex eo quod est ei filius, & filius non dicitur filius, nisi ex eo quod habet patrem, non secundum substantiam hæc dicuntur, sed ad inuicem ista dicuntur: neque tamen secundum accidens: quia & quod dicitur pater, & quod dicitur filius, & æternum atque incommutabile est eis. Ecce aperte his verbis ostenditur, quædam dici de Deo secundum substantiam, quædam secundum relationem, nihil tamen secundum accidens. Ostenditur etiam proprietas patris esse, quod habet filium: & proprietas filii, quod habet patrem. Ideoque cum dixerit æternum & incommutabile esse quod pater dicitur, & quod filius dicitur, ita intelligi voluit, id est, proprietas qua pater est pater, & proprietas qua filius est filius, æterna est & incommutabilis: quia & pater semper pater, & filius semper filius. Unde & Hilar. *Hilar. ante medium 12.* Si semper patri proprium est, quod semper est pater, necesse est semper filio proprium esse quod semper est filius. Vbi enim semper pater est, semper & filius est: ergo qui non semper pater est, non semper genuit. Item in eodem: Nato Deo manifestum est proprium esse quod filius est. *Ibid. paulo superius.* *Ibid. linea superiora.* *Ibidem paulo superius.*

Quare dicatur esse proprium unigeniti quod est filius Dei, cum etiam homines sint filii Dei.

D

HIC quæritur, quomodo dicatur proprium nato Deo, quod est Dei filius vel genitus ex Deo, eum etiam homines filii Dei dicantur & sint: secundum

K 5 illud

2 psalm. 81.
Exod. 4. f.

Non longe à
principio li.
12. ad Eph.
2. a

Ibid. paulo
intermedi. s.

Ibid. sero
immedi. ate.

Cap. 11. ad
principium

illud, Filii excelsi omnes. Et ad Moſen de populo Iſrael Dominus ait. Filius me⁹ primogenit⁹ Iſrael. Sed magna eſt diſtancia. Homines n. filii Dei ſunt factura, non natiuitatis proprietate: Deus autem filius originis, proprietate filius eſt & veritate natiuitatis, non factura, vel adoptione: & illi quidē ante ſunt, q̄ filii Dei ſunt. Fiunt n. filii, nō naſcuntur filii Dei. Vnde Hilar. ſolum Deum natum originis proprietate Dei filium oſtendēs, inter ipſum & homines filios Dei euidentiſſimē diſtinguit in 12. li. de Trinitate dicens: Vero patri ſolus qui ex eo naſcitur verē filius eſt, & nos quidem filii Dei ſumus, ſed per facturam. Fuimus n. aliquando filii iracundiæ, ſed filii Dei per adoptionem effecti ſumus potius quā naſcimur: & quia omne q̄ fit antequam fiat non fuit, nos cum filii non fuiſſemus, efficiuntur. Ante n. filii non eramus, ſed per gratiā facti ſumus, non nati, neque generati, ſed acquiſiti. Acquiſiuit n. nos Deus ſibi, & per hoc dicitur nos genuiſſe. Genuiſſe n. Deum filios, nunquā cum proprietatis ſignificatione cognoſcimus dici. Ex adoptione n. homo factus filius Dei, non ex generatione, neq; ei proprietas eſt, ſed nuncupatio, ac per id nō vere filius eſt, quia nec proprie natus dicitur, nec ſemper fuit filius. Vnigenitus autē Deus nec fuit aliquando non filius, nec fuit aliquid antequam filius, nec quicquam ipſe niſi filius. Arque ita qui ſemper eſt filius, naſcibilitatis proprietate ac veritate filius eſt ſolus qui genuit, & ille tantū qui genuit pater ipſius eſt. quia ſicut ille filius origine, ita ille pater generatione.

Quod homo dicitur filius Trinitatis, & Trinitas poteſt dici pater hominum. E

Homo vero, qui filius Dei eſt factura, nō tantū patris, ſed filii, & ſpir. ſancti filius eſt, id eſt, totius Trinitatis: & Trinitas ipſa pater eius dici poteſt. Vnde Auguſtinus in 5. libr. de Trinitate dicit: Non poteſt

potest dici Trinitas pater, nisi forte trāslatiue ad creaturam propter adoptionē filiorum. Quod enim scriptum est. Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus, nō utiq; excepto filio aut spiritu S. oportet intelligi: quē vnum Dominum Deum nostrum rectē dicimus etiā patrem nostrum p gratiā suam nos regenerantē. De hoc etiam Hilar. in 6. lib. de Trin. ait: Omnibus per fidem Deus pater est, quibus est pater per eam fidē, qua Iesum Christum Dei filium confitemur: Ecce ostensum est, quare proprium dicatur esse Dei nati, quod filius est. quia scil. ipse solus natus proprie dicitur. Vnde Hilar. in l. de Trin. ait: Dñs dicens, clarifica filium tuū non solo nomine contestatus est se esse filium, sed & proprietate Nos filii Dei sumus, sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius: origine, non adoptione, veritate non nuncupatione, natiuitate nō creatione.

Quod spiritus sanctus dicitur proprie donum Dei, que proprietate est donum, vt filius natiuitate: & vtroq; modo dicitur relative & secundum eandem relationem.

Ita etiam de spiritu S. dicendum est, qui proprie dicitur donum Dei, cum tamen & alia plura sint dona Dei. Sed spiritus S. in proprietate immutabili & æterna donum est, sicut filius proprietate est filius. Eo enim dicitur donū. quo spiritus S. & vtroque utiq; nomine relative dicitur, eademq; relatione dicitur spiritus S. & donum, licet ipsa relatio non ita appareat hoc nomine spiritus S. sicut in hoc nomine donum. Vnde August. in v. li. de Trin. ait: spiritus sanctus qui non est Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur spiritus sanctus, relative dicitur, cum ad patrem & filium refertur: quia spiritus sanctus, & patris, & filii, spiritus est. sed ipsa relatio non appa-

Ioan. 17. 4

F

Cap. vi. in medio.

appa-

Cap. eodem
n. paulo in-
ferius.

apparet in hoc nomine: apparet autem cū dicitur donum Dei. Donum n. est patris & filii, quia à patre procedit, & à filio: ergo Spiritus S. ineffabilis quædam patris filiiq; communio est. Et ideo fortasse sic appellatur vt iam diximus, nec iterare piget quæ patri & filio potest eadem appellatio conuenire, nam hoc ipse proprie dicitur, quod illi communiter quia etiam pater Spiritus, & filius Spiritus; & pater sanctus, & filius sanctus. Vt ergo ex nomine quod utriq; conuenit, vtriusq; cōmunio significetur, vocatur donum amborum Spiritus S. Ecce habes quare Spiritus S. proprie dicatur donum, & quod relatiue dicitur, siue donum, siue Spiritus sanctus; & quod nomen sibi proprium tenet, quod cōmuniter patri & filio cōuenit, sed diuisim. Et est sciendum quod cum pater vel filius dicitur Spiritus siue sanctus, neutrum relatiue dicitur, sed secundum substantiam.

An pater, vel filius, vel Trinitas ipsa possit dici Spiritus sanctus.

Cap. 11. fere
ad principium.

Iuan. 4. ca.

Ibid. conti-
nua.

HIC queri potest, vtrum pater vel filius vel etiam ipsa Trinitas possit dici Spiritus sanctus, sicut disiunctim dicitur & Spiritus & S. De hoc Aug. in 5. libr. de Trin. sic ait: Trinitas nullo modo potest dici filius: Spiritus vero sanctus potest quidem vniuersaliter dici, secundum id quod scriptum est: Quoniam Deus Spiritus est. Itaque pater & filius & Spiritus sanctus quoniam vnus Deus est, & utriq; Deus sanctus est, & Deus Spiritus est, potest appellari Trinitas & Spiritus sanctus. Sed tamen tunc Spiritus sanctus relatiue non dicitur secundum essentiam; quia proprie Spiritus sanctus, qui non est Trinitas, sed in Trinitate, dicitur relatiue.

Quidam

Quidam putant spiritum sanctum non dici relatiuè ad
patrem & filium, quia non vicissim respondent
sibi vocabula, sed falsò.

H

QVIDAM tamen putant spiritum S. vel donū,
nō dici relatiuè ad patrem vel ad filium. Si enim,
inquiunt, hæc relatiuè ad se dicuntur, suis inuicē
sibi respondent vocabulis: vt sicut dicitur, pater
filii pater, & fili⁹ patris fili⁹, ita dicatur pater spi-
ritus S. vel doni pater, & spiritus S. vel donum pa-
tris spiritus vel donum. Sed non ita est in omnib.
relatiuis. Nō enim omnia quæ relatiuè dicuntur,
suis ad se inuicē respondent vocabulis. Vnde Aug.
horum elidens opinionem in v. lib. de Trinit. Nō *Cap. 12. in*
te moueat, inquit, quoniam diximus Spiritum S. *principto.*
non ipsam Trinitatem, sed eum qui est in Trinita-
te, relatiuè dici, licet non ei respondeat vicissim
vocabulum eius ad quem refertur. Dicim⁹ enim
spiritum S. patris, sed non vicissim dicimus patrē
spiritus sancti, ne filius eius intelligatur spiritus
sanctus. Item dicimus spiritum sanctum filii, sed
non dicimus filium spiritus sancti, ne pater eius *Ibid. consi-*
intelligatur spiritus sanctus. In multis enim rela- *ntio.*
tiuis hoc cōtingit, vt non inueniatur vocabulum
quo sibi vicissim respondeant. Cum ergo dicim⁹
donum patris & filii, non quidem possumus dice-
re patrem doni, aut filium doni: sed vt hæc vicis- *Lib. eo ca.*
sim respondeant, dicimus donum donatoris, & *21 ad finem*
donatorem doni: quia hic potuit inueniri vñtatū *Cap. 16. in*
vocabulum, illic nō potuit. Donum ergo donato- *principto.*
ris, & donator doni cum dicimus, relatiuè *lib. eod. 3.*
vtrunq; ad inuicem dicimus, donator ta-
men non fuit Deus, nisi ex tempore,
cum spiritus sanctus sit donum,
& ab æterno.

(...)

AN

AN EASDEM PROPRIETATES A S.
signent Augustinus & Hilarius: & an istæ sint quæ
dicuntur paternitas, filiatio, &
processio.

DISTINCTIO XXVII.

HIC quæri potest, utrum proprietates quas Hi-
larius supra assignavit, scilicet quod pater semper est
pater, & filius semper est filius, sint illæ eadem pro-
prietates quas Augustinus superius distinxit, di-
cens, proprium esse patris quod genuit filium, &
proprium filii quod genitus est à patre, & spiritus
sancti quod ab utroque procedit? Ac deinde, utrum
& istæ sint illæ quæ dicuntur paternitas, filiatio,
processio? Videtur quod non sint eadem proprie-
tates quas ponit Hilarius, & illæ, quas ponit Aug.
Si enim eadem sunt, idem est ergo patri esse patrē,
& genuisse filium, quod utriusque quidam concedunt.
Si autem hoc est, cui ergo convenit ut sit pater, ei
convenit genuisse filium. Natura ergo divina si pa-
ter est, genuit filium: si vero non genuit, pater non
est. Sed quis audeat dicere, aut quod ipsa genuit
filium, aut quod ipsa pater non sit? Si autem ipsa
pater est, non est ergo idem dicere aliquid esse
patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur, ve-
na eademque esse proprietas.

Responsio, ubi ostendit easdem esse proprietates.

*Hilar. ante
mediam li.
12. de Trin.*

AD quod sine præiudicio aliorum dicimus, quod
easdem proprietates notavit uterque, licet diversis
verbis. Quod n. Hilari⁹ ait, ita intelligi debet: Pro-
prium patris est quod semper pater est, id est, pro-
prietas patris est, qua semper pater est: semper ve-
ro pater est, quia semper genuit filium. Ita & pro-
prium filii est, quod semper filius est, id est, proprietas filii est,
qua semper filius est. Filius vero semper est, quia
semper genitus est, ergo proprietas qua pater est, eum
quia

quia semper genuit. & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas qua filius semper est filius, est, quia semper genitus est à patre: & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic & proprietas qua spiritus sanctus est spiritus sanctus, vel donum est quia procedit ab utroque: & hæc eadem dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus eadem significatæ sunt proprietates.

Quomodo non est omnino idem dicere, esse patrem & genuisse, vel habere filium, ita & de aliis.

NEC tamen videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrem & genuisse filium: vel aliquid esse filium, & habere patrem: vel esse spiritum sanctum, & procedere ab utroque; alioquin pater non esset nomen hypostasis, id est, personæ, sed proprietatis tantum: similiter filius, & spiritus sanctus & ita non per tria nomina significarentur tres personæ. Ideoque dicimus, quia patris nomen non tantum relationem notat, sed etiam hypostasim, id est, substantiam significat: ita & filius, & spiritus S. Relationum vero vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio, vel gignere, gigni, procedere, ipsas tantum relationes, non hypostases significant, siue habere filium & habere patrem: ut verbi gratia, cum dicimus Deus est pater, nomine patris & relationem notamus, & diuinam hypostasim significamus: ut sit intelligentia talis, Deus vel diuina essentia, id est, ille qui genuit, id est, hypostasis quæ habet filium: Similiter Deus est filius, id est, hypostasis genita vel habens patrem. Ita etiam, Deus est spiritus S. id est, hypostasis procedens ab utroque; siue ille qui procedit. Cum vero nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases: ut cum dicimus, Deus genuit, id est, habet filium, & Deus genitus est, id est, habet patrem. Et tunc oportet intelligi

ligi subiectis hypostases tantum non essentiã quã illis proprietatibus determinantur.

Quod proprietates determinant hypostases, non substantiam id est, naturam.

*Ioan. Dam.
lib. 3. de ortho-
doxa fi-
de cã. 6. ad
principium.
Cap. 7. eius-
dem in prin-
cipio.*

*Lib. 3. cap. 5.
in principio.*

ILLÆ n. proprietates singulæ singulis pprie cõueniunt personis, & per eas personę determinantur, & à se inuicem differunt, sed à se non secedunt. Vnde Ioan. Damasc. Non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam, sed secundum characteristicam idiomata, id est, determinatiuas proprietates. Characteristica vero, id est, determinatiua, sunt hypostaseon & non naturæ. etenim hypostases determinant. Item esse quidẽ intemporaliter & eternaliter dicimus diuinã verbi hypostasim, simplicem, omnia habentẽ quæ habet pater, vt eius homouision, id est, cõsubstantialẽ: natiuitatis modo & habitudine à paterna hypostasi differentẽ, nõquam vero à paterna hypostasi secedentem. Idem apertius exprimens personales proprietates, in eodẽ ait: Differentiã hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, id est, paterna & filiali & processibili recognoscimus. Insecessibiles autem ipsas hypostases, & indistabiles inuicem, & vnitas quidem inconfusibiliter; tres n. sunt & si vnite; diuisas autẽ indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propria proprietatem, scil. existentiz modum propriũ possidet: sed vnite sunt substantia, & non distant neque secedunt à paterna hypostasi. Ecce hic habet distinctas tres illas proprietates, quæ supra diuersis significatz sunt modis.

Quod sunt alia nomina personarum easdem proprietates notantia scilicet genitus genitor, verbum, imago.

HIC non est prætermittendũ, quod sicut pater & filius & spiritus S. nomina personarum sunt, & proprietates personales designant: ita etiã sunt &

alia

alia nomina personarum, i. quæ ipsas personas significant, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina prædicta: vnde & relatiuè dicuntur, scilicet genitor, genit⁹, verbū, imago. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. ait: Videndum est, inquit, hoc significari cū dicitur genitus, quod significatur cum dicitur filius: Ideo. n. filius quia genitus: & quia filius, utiq; genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorē refertur: & sicut pater ad filiū, ita genitor ad genitum. Idē in vj. lib. de Trin. Verbum quidem solus filius accipitur, non simul pater & filius, tanquā ambo sint vnum verbum. Sic. n. verbum dicitur, quomodo imago, nō autē pater & filius simul ambo imago: sed filius solus est imago patris, quemadmodū & filius. Idē in 7. li. de Trin. Verbum secundum quod sapientia est & essentia, hoc est, q. pater, quia verbum nō est pater, & verbum relatiuè dicitur, sicut filius. Item in eodē, Sicut filius ad patrē refertur, ita & verbum ad eum, cuius est verbū, refertur; cū dicitur verbum. Et propterea nō eo verbum, quo sapientia dicitur: quia verbū non ad se dicitur, sed tantū relatiuè dicitur ad eum cui⁹ est verbum, sicut filius ad patrē. Eo quippe est filius, quo verbū: & eo est verbum, quo filius: sapientia verò, quo essentia: & ideo, quia pater & filius sunt vna essentia & vna sapientia. Item in eodem: Non est pater ipse verbum, sicut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quā imaginem ad se dici? Idem in 5. dicitur relatiuè filius, relatiuè dicitur verbum, & imago: & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.

Breuitè summam colligit intelligentia prædictorum.

APERTE ostensum est, q. sicut filius vel genitus relatiuè dicitur ad patrē, ita verbū, & imago, & q. eo dicitur verbū siue imago quo filius, id est,

L eadem

Cap. 7. l. 5.
in princip.

Cap. 2. post
principiū

Cap. 3. serz
ad princip.

Lib. 7. de
Trin. cap. 1.
ad princip.

Ibid. paulo
inferius.

Ibid. paulo
superius.

Ibid. paulo
inferius.

Lib. 7. ad
principium.

ca 13. lib. 5.
de Trinit.

ia qua
stan-
D
rie co.
inan-
cedūt
m hy.
ū cha-
s pro-
nina-
m hy-
orali-
oosta-
pater,
atiui-
ostali
ali se-
ales p.
on, id
, id
nosci-
ndi-
ibili-
nter-
opria
i pos-
nt ne-
abet
uer-
etates
E
pater
nt, &
nt &
alia

eadem proprietate siue notione dicitur verbū & imago qua filius: sed non eo quo verbum, dicitur sapientia vel essentia, quia non notione qua dicitur verbum, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secundū essentiā, nō secundum relationem. *Generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur: Quicquid enim ad se, simul ambo dicuntur: sed non ita in prædictis relatiuis.*

Cap. 2. statim post principium.

EST & hic aduertenda quædam generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur de patre & filio. Quicquid. n. ad se dicuntur, vt ait August. in sexto lib. de Trin. non dicitur alter sine altero, id est, quicquid dicuntur quod substantiam eorum ostendat, ambo simul dicuntur. Ergo nec pater est Deus sine filio, nec filius sine patre, sed ambo simul Deus: sed non ambo simul pater, nō ambo simul filius, vel verbum, vel imago. *An secundum substantiam dicatur Deus de Deo, & huiusmodi.*

Hic queritur cum dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, & huiusmodi, vtrum dicantur secundum substantiam. nam secundum relationem constat ista non dici. Si vero secundum substantiam dicuntur simul ambo, scil. pater & filius, possunt dici Deus de Deo, lumē de lumine, secundum prædictam regulam. Ad quod dicimus, quia licet De⁹ secundum substantiam dicatur & lumē, & sapientia, & huiusmodi, & nunquam relatiuè accipiuntur: aliquādo tamē pro relatiuis, i. pro psonis, sed non relatiue, accipiuntur: vt cum dicitur. De⁹ genuit Deum, alterum pro patre, alterū pro filio ponim⁹: similiter cū dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine. In aliis quoque locutionibus sæpe reperiuntur nomina essentiæ ad significationē personarum deducta: vt cū dicitur, De⁹ nat⁹, De⁹ mortuus, Deus passus, vbi filius tantū significatur. Ita

& de

& de solo filio intelligitur, cum dicitur, Deus de Deo, & huiusmodi. Vnde August. quærens quomodo huiusmodi dicantur, in 6. li. de Trinit. Quomodo de Deo, lumen de lumine dicitur? Non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus filius de Deo, scilicet patre: nec ambo simul lumen de lumine, sed solus filius de lumine patre.

Aug. lib. 6.
cap. 2. ver-
sus finem.

Quod tantum secundum nomen substantiæ dicitur illud de illo, non secundum nomina personarum.

ET est sciendum quod secundum nomina substantiæ tantum dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina substantiam non significant. Secundum vero eadem nomina personarum nunquam dicitur illud de illo, sicut verbum de verbo, vel filius de filio, quia huiusmodi nomina diuersis personis conuenire nõ possent. Quod August. licet obscure, in eodem libro ita dicit. Hoc solum de eis dici non potest illud de illo, quod simul ambo nõ sunt, id est, illo solo nomine non possumus uti ad ostendendum vnũ de vno, quod simul ambobus non conuenit: sicut verbum de verbo dici non potest, quia non simul ambo verbum, nec imago de imagine, nec filius de filio, quia non simul ambo filius vel imago. Et sicut nomina substantiæ aliquando intelligentiam personarũ distinctè faciunt, ita etiam interdum totius Trinitatis simul. Vnde August. in eodem libro. ait, In patris nomine, ipse pater per se pronunciat. in Dei vero nomine, & ipse pater & filius & spiritus sanctus: ut cum dicitur: Nemo bonus nisi solus Deus: quia Trinitas est vnus solus Deus.

Aug. lib. 6.
c. 2. in fine.

(:.)

L 2

QVOD

QVOD NON TANTVM TRES PRÆ
*dictæ Proprietates sunt in personis, sed etiam aliæ quæ
 aliis significantur nominibus, vt
 ingentus.*

DISTINCT. XXVIII.

PRÆTEREA considerare oportet, quod non
 tantum tres prædictæ proprietates siue notio-
 nes in personis sunt, verum etiam aliæ, quæ a-
 liis notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen
 ingentus relative dicitur de patre tantum, & aliam
 designat notionem quæ pater vel genitor. Non est
 enim idem, esse patrem & esse ingentum, i. non
 ea notione pater dicitur quo ingentus. Pater. n.
 vt prædictum est, dicitur secundum proprietatē
 generationis, ingentus autē secundum proprie-
 tatē innascibilitatis. Differt ergo pater à filio au-
 thoritate generationis, differt etiam proprietatē
 innascibilitatis, ideo quia ingentus. Vnde Augu-
 distinguēs inter proprietatem quæ pater dicitur,
 & illā quæ dicitur ingentus in 5. lib. de Trin. sic ait.
 Non est hoc dicere, ingentum, quod est patre di-
 cere: quia etsi filium nō genuisset, nihil prohiberet
 dicere eum ingentum. Etsi gignat quisq; filium,
 non ex eo ipse est ingentus: quia geniti homines
 gignūt alios. Nō ergo ideo dicitur pater quæ inge-
 nitus. Ideo cū de Deo patrē vtrūq; dicatur, alia no-
 tio est qua intelligitur genitor, alia qua ingentus.
 Genitor enim dicitur ad genitum, i. filium: Cum
 vero ingentus dicitur, nō quid sit, sed quid nō sit
 ostenditur. Hoc exēplis plane faciendum est. Quod
 dicitur ingentus, hic ostenditur quod nō sit filius,
 sed genitus ingentus cōmodē dicitur, filius autē
 Latine dicitur. Sed vt dicatur in filius non admit-
 tit loquendi consuetudo: nihil tamen intellectu
 demitur si dicatur non filius, quemadmodum e-
 tiā si dicatur nō genitus, pro eo quod dicitur inge-
 nitus;

*Cap. 6 ad
 principiū.*

*Eod. ca. 6:
 pa. de infe-
 rius.
 ibid. cap. 6.
 in sine con-
 tinuo.
 ibid. cap. 7.*

nitus, nihil aliud dicitur. Ideo nō est in rebus con-
siderandū quid vel sinat, vel non sinat dici vsus
sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intelle-
ctus eluceat. Non ergo iam tātum dicamus inge-
nitum sed etiam non genitum, quod tantum va-
let Nūquid ergo aliud dicimus, quam non filium?
Negatiua porro particula non id efficit, vt quod
sine illa relatiuē dicitur, eadē proposita substan-
tialiter dicatur, sed id tantū negatur q̄ sine illa a-
gebatur: sicut in aliis pr̄dicamentis, cū dicimus
homo est, substātiā designam⁹. Qui ergo dicit, nō
homo est, nō aliud genus pr̄dicamēti enunciat,
sed tātū illud negat. Sicut ergo secundū substan-
tiā ait homo est: sic secundū substātiā, nego, cū di-
co nō homo est. At si tātū valet q̄ dicitur genitus,
quantum valet quod dicitur filius: tantū dē ergo
valet, quod dicitur nō genitus, quātū valet quod
dicitur non filius. Relatiuē autē negam⁹ dicēdo,
non genitus Ingenit⁹ porro quid est, nisi nō geni-
tus? Non ergo receditur à relatiuo pr̄dicamento,
cū ingenitus dicitur. Sicut. n. genit⁹ nō ad se dicitur,
sed quod ex genitore sit: ita cū dicitur ingeni-
tus, non ad se dicit, sed quod ex genitore non sit
ostēditur: vtrunque tamē relatiuē dicitur. Quod
autem relatiue pronunciat, nō indicat substā-
tiam. Quamuis ergo diuersum sit genit⁹ & ingeni-
tus, nō tamē indicat diuersam substātiā: quia si-
cut fili⁹ ad patrem, & nō filius ad nō patrē refer-
tur, ita genit⁹ ad genitorē, & nō genit⁹ ad nō geni-
torem referatur necesse est. Ecce euidenter ostēdit,
quod ingenit⁹ relatiue dicitur, & de solo patre ac-
cipitur. Alia notio est qua dicitur ingenitus, alia
qua pater. Atque tantum valet cum dicitur inge-
nitus, quantum non genitus, vel non filius.

*An sicut solus pater dicitur ingenitus, dici de-
beat non genitus vel non filius.*

B

Ideo solet quæri: Vtrū sicut solus pater dicitur
L 3 inge-

*Aug. l. 8. ca.
eisdem ad
finem ca. 7.*

ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non filius: vt nec etiam Spiritus S. possit dici non filius, vel nō genitus? Quibusdā videtur quod pater solus debeat dici non genitus vel non filius: spiritus vero sanctus sicut non dicitur ingenitus, ita inquit, nō est dicendus non genitus vel non filius. Debet quidem dici & credi spiritus sanctus non esse genitus vel non esse filius, sed non debet dici esse non genitus vel nō filius. Aliis autē videtur quod cum spiritus sanctus nō possit dici ingenitus, potest tamen dici non genitus vel non filius. Quod autem August. supra ait, tantum valere cum dicitur ingenitus, quātum cum dicitur non genitus vel non filius, etymologiam nominis offendendo eum dixisse dicunt, non rationem prädicationis.

Opinio quorūdam.

Aliorum opinio.

Aug. c. 7. l. 5. de Trin.

Quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus.

Si autem vis scire quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocantem innascibilitatem in 4. li. de Trin. ita aientem. Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque & originis & innascibilitatis. Significata ergo in scripturis personarum intelligentia, & distincto innascibilitatis natiuitatisque sensu, solitarius Deus non est opinandus. Discretio ergo vel distinctio personarum in scripturis posita est, in nullo autem naturæ distinctio.

Ibidē paulo inferius.

Ibidem inferius.

Arriani nitebantur probare alterius substantia patrem, alterius filium, quia ille ingenitus, iste genitus, quibus respondens Ambrosius dixit se hoc nomen in scripturis non legis se diuinis.

Illud etiam taceri non oportet, quod Arriani ex eo nitebātur alteri⁹ substantiæ esse patrē, alteri⁹ filium, quia ille ingenitus & iste genitus dicitur: cum

cum diuersum sit esse ingenitum, & esse genitum. Vnde Ambr. eorum quæstioni respondens, dicit se in diuinis scripturis hoc nomen, scilicet ingenitus, nõ legisse, ita inquit in libr. de incarnationis dominicæ sacramento, Cum dudũ audierint quidam dicentibus nobis filium Dei, qui generatus est, patri qui generauit, inæqualẽ esse nõ posse, quamuis ille generatus sit, iste generauit: quia essentia vel generatio est naturæ: aduersus quidẽ illam quæstionem vocem sibi arbitrantur occlusam: sed tergiuersatione damnabili in eodẽ loco vestigium vertunt, vt putent mutationem huius quæstionis mutatione sermonis, dicẽtes, Quõ possunt esse ingenit⁹ & genit⁹ vni⁹ naturę atq; substantiæ? Ergo vt respondeã mihi propositæ quæstioni. Primo omn. ù in diuinis scripturis ingenitus nusquã inuenio, non legi, non audiui. Cui⁹ ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, vt nos dicãt ea usurpare quę nõ sunt scripta: cũ ea quę sũt scripta dicam⁹, & ipsi obiiciãt quod scriptũ nõ sit. Nõne ipsi sibi aduersantur, & autoritatẽ calumniæ suę derogent? Attende lector, quoniam hoc nomine ingenitus nolebat vti Ambr. propter hæreticos. Ita & nos subticere quædam oportet propter calumniãcium insidias, quæ catholicis ac piis lectorib⁹ securẽ credi possũt. Sũt etenim quædã quę nõ tãtę sũt religionis & autoritatis, vt eis nõ oporteat semper confitendo ac recipiendo inferuire, verum silentio aliquando præteriri queunt: nec illius tamen sunt peruerſitatis, quin cum opportunum fuerit, eis vti liberum habeamus.

An diuersum sit esse patrem & esse filium. E

PRÆTEREA quæri solet, cum supra dictum sit quia aliud est dicere ingenitum, aliud patrẽ, & quod diuersum sit genit⁹ & ingenitus: verũ similiter diuersum sit esse patrẽ & esse filiũ, an idẽ? Ad quod dicim⁹, quia ex eodem sensu quo dicitur diuersum

Cap. 8. in principio.

Aug. lib. 5. cap. 5.

genitus & ingenitus, & quo dicitur non esse idem dicere genitum & ingenitum, potest dici non esse idem, sed diuersum, esse patrem, & esse filium, vel esse spiritum S. quia non ea nozione pater est pater, qua filius est filius, vel qua spiritus S. est spiritus sanctus. Ideoque ex hoc sensu concedimus quod aliud est esse patrem, & aliud est esse filium, quia alia notio est, qua pater est pater, alia qua filius est filius. Sed si transponas, vt dicas, aliud est patrem esse, aliud filium esse, variatur intelligentia: & ideo non conceditur. Est. n. sensus talis, ac si dicatur, aliud est quo pater est, non quidem pater, sed est: aliud quo filius est, non quidem filius, sed est: quod penitus falsum est. Eo. n. pater est, quo pater Deus est, id est, per essentiam vel naturam: at filius eo Deo est, quo pater Deus est. Eo ergo filius est quo pater est, & ita idem est patrem esse quod filium esse: sed non est idem esse patrem, & esse filium. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait: Quamuis diuersum sit esse patrem & esse filium, non est tamen diuersa substantia: quia non hoc secundum substantiam dicitur, sed secundum relatiuum: quod tamen relatiuum non est accidens, quia non est mutabile. Ecce diuersum esse dicit esse patrem & esse filium, quod iuxta rationem praedictam accipi oportet: quia scilicet alia ratio est qua est pater, alia qua est filius. Non enim secundum essentiam pater dicitur pater, vel filius, filius, sed secundum relationem.

*Quomodo dicatur sapientia genita vel nata:
an secundum relationem, an
substantiam.*

Sciendum quoque est, quod sicut solus filius dicitur verbum vel imago, ita etiam ipse solus dicitur sapientia nata vel genita. Et ideo quaeritur verum hoc relatiue dicatur: & si relatiue dicitur, an secundum eadem relationem qua dicitur verbum & imago? De hoc August. in septim. lib. de Trin. ait: Id

*Cap. 5. in
fmo.*

*Cap. 2. in
medio.*

Id dici accipiamus, cum dicitur verbum, ac si dicatur nata sapientia, ut filius sit & imago. Et hæc duo cum dicuntur, i. nata sapientia, in vno eorum, eo quod est nata, & verbum & imago & fili⁹ intelligatur. Et in his omnib. nominib. nō ostēdatur essentia, quia relatiuē dicuntur. At in altero quæ est sapientia etiam essentia demonstratur, quoniam & ad se dicitur, seipsa. n. est sapiēs, & hoc est eius esse quod sapere: vnde pater & filius simul vna sapientia, quia vna essentia. Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hic dicit Aug. Videtur. n. dicere, quod cum dicitur nata sapientia, ibi sapientia essentia significet, & nata relationem notet. Quod si ita est, cogimur dicere essentia diuinam esse natā: quod superiorib⁹ repugnat. Sed ad hoc dicimus. quod in altero, i. in eo quod nata est, eadē notio intelligatur quæ notatur cum dicitur verbum & imago. In altero vero, scilicet, sapientia, demonstratur essentia, i. demonstratur quod filius sit essentia, quia sapientia secundum essentia dicitur: Et ideo cum dicitur nata sapientia, intelligatur quod ipse, qui natus est, essentia est: ibi tamē sapientia nō pro essentia, sed pro hypostasi facit intelligentiam: ut sicut quādo dicitur verbum vel fili⁹, intelligitur hypostasis cum sua proprietate. Item cum dicitur nata sapientia, idem intelligitur, id est genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idē esse intelligendum cum dicitur verbum, & cum dicitur nata sapientia, id est, eademque hypostasis cui inest illa proprietas. Et ex hoc adiuvatur illud quod superi⁹ diximus, scilicet. cū dicitur pater vel fili⁹ vel spirit⁹ sanctus, nō rātum illæ proprietates significantur, ut cum dicitur paternitas, filiatio: sed etiam hypostasis cum suis proprietatibus.

Quod imago aliquando dicitur secundum essentiam.

ILLVD etiā sciri oportet, quia cū supra dictum

L 5

sit ima-

Cap. 1. ad finem.

Non longè
& princip.

Aug. ca. 20.
ad finem.

fit imaginem relatiuè dici de filio, sicut verbum vel filius: interdum tamen reperitur secundum substantiam dici. Vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum dicit, quod vna est sanctæ Trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Hilar. etiam in 5. lib. de Trin. ait: Homo fit ad communem imaginem: Nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim ad quam homo creatus est, species. Ex his verbis ostenditur quod imago aliquando essentiz intelligentiam facit: & tunc ad se dicitur, & non relatiuè.

DE PRINCIPIO, QVOD RELATIVE
dicitur, & multiplicem notat relationem.

DISTINCTIO XXIX.

EST præterea aliud nomen multiplicem notans relationem, scilicet principium. Dicitur enim principium semper ad aliquid: & dicitur pater principium, & filius principium, & spiritus sanctus principium: sed differenter. Nam pater dicitur principium ad filium, & ad spiritum sanctum. Vnde Aug. in quarto lib. de Trin. ait: Pater est principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia ipse à nullo est. Non enim habet de quo fit, vel de quo procedat, sed ab eo & filius est genitus, & spiritus sanctus procedit. Non ergo dicitur principium toti⁹ deitatis, quod vel fuit, vel diuinitatis essentia principium sit: sed quia principium est filii, & spiritus sancti, in quibus singulis tota diuinitas est. Filius ad spiritum sanctum dicitur principium. Spiritus vero sanctus non dicitur principium nisi ad creaturas: ad quas pater etiam dicitur principium, & filius, & Trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio. Filius principium de principio: Spiritus sanctus principium de utroque, id est, de patre & filio.

Quod

Quod ab aeterno pater est principium, & filius, sed spiritus sanctus non: immo coepit esse principium.

B

ET pater ab aeterno principium est filii, & pater & filius principium spiritus S. quia filius est à patre, & spiritus sanctus ab utroque. Spiritus vero S. non ab aeterno principium est, sed esse coepit, quia non dicitur principium nisi ad creaturas. Cum ergo creaturae esse coeperunt, & Spiritus S. esse coepit principium earum. Ita etiam pater & filius esse coepit cum spiritu S. vnum principium creaturarum, quia creaturae esse coeperunt à patre & filio & spiritu S. & dicuntur hi tres, non tria, sed vnum principium omnium creaturarum, quia vno eodemque modo principium rerum sunt. Non enim aliter sunt res à patre & aliter à filio, sed penitus eodem modo. Ideo Apostolus intelligens hanc Trinitatem esse vnum principium rerum, ait: Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Cum vero audim⁹ omnia esse ex Deo, ut ait Aug. de natura boni, omnes utiq; naturas intelligere debemus, & omnia quae naturalia sunt. Non enim ex ipso sunt peccata quae naturam non seruant, sed vitiant, quae ex voluntate peccantium nascuntur. Omnium ergo quae naturaliter sunt, vnum principium est pater cum filio & spiritu S. & hoc esse coepit. Ab aeterno autem pater principium est filii generatione, & pater & filius vnum principium spiritus sancti. Vnde August. in 5. lib. de Trin. ait: Dicitur relatiue pater, idemque relatiue dicitur principium. Sed pater ad filium dicitur, principium vero ad omnia quae ab ipso sunt. Et principium dicitur filius. Cum enim diceretur ei: Tu quis es? Respondit, Principium, qui & loquor vobis. Sed nunquid patris principium est immo creatorē se voluit ostēdere, cū se dixit esse principium: sicut & pater principium est creaturae, quia ab illo sunt omnia.

Cum

Lib. 3. c. 13.
& in fin. ca.
14. eius, lib.

Aug. ca. 12.
in princip.

*Ibid. fere
continuo.*

*in fin. ca. 13.
de Trin. li. 5.*

Cum vero dicimus & patrē principium, non duo principia creaturę dicim⁹: quia pater & fili⁹ simul ad creaturā vnum principium est, sicut vn⁹ creator. Si autem quicquid in se manet & gignit vel operatur aliquid principiu est eius rei quā gignit, vel eius quam operatur: non possumus negare etiam sp. S. recte dici principium, quia non eum separamus ab appellatione creatoris: quia scriptū est de illo, quod operetur: & vtrique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum quę operatur ipse, mutatur & vertitur: Vnum ergo principium ad creaturam cum patre & filio est sp. S. non duo vel tria principia. Ecce aperte ostēdit August. patrē & filium & sp. S. esse vnum principium rerum creatarum, id est, vno eodemque modo esse principium: & illum modū satis aperuit: quia scilicet operantur omnia, & quia similiter operatur hi tres, ideo vnum principium esse dicuntur.

Hic ostendit quomodo pater sit principium filii, & ipse, & filius principium spiritus sancti.

Deinde in eodem libro continue ostēdit, quomodo pater dicatur principiu ad filiū, & ad spiritum S. ipse & filius, dicens ideo esse patrem principium filii, quia genuit eum: & patrē & filium esse principium spiritus sancti, quia spiritus S. procedit vel datur ab vtroq;: ait enim ita: Si gignens ad id quod gignitur principium est, pater ad filiū principium est, quia genuit eum. Vtrum autem & ad spiritum S. principium sit pater, quia dictum est, de patre procedit, nō parua quæstio est. Quod si ita est, nō iam principium eius tantū erit rei quā gignit vel facit, sed & eius quam dat, & quę procedit, ab ipso. Si ergo quod datur, vel q̄ procedit, principium habet a quo datur vel procedit, factū est patrē & filiū vnū principiu esse spiritus sancti, nō duo principia. Sed sicut pater & filius ad
crea-

*Aug. ca. 14.
in princip.
lib. 5. de tri-
nitate.*

*Ibid. paulo
inferius.*

creaturam relatiue vnus creator & vnus Dominus
 dicitur, sic relatiue ad spiritum sanctum vnum
 principium. Ad creaturam veropater & filius & sp. S.
 vnum principium sunt, sicut vnus creator & vnus
 Dominus: Ecce habes quod pater principium fi-
 lii dicitur, quia genuit eum, qua ergo notione est
 pater, ea principium filii dicitur, i. generatione: se- *Hilar. li. 4°*
 cundum quam etiam dicitur author filii. Vnde Hi- *non longe*
 lar. in 4. lib. de Trinit. ita ait. Ipso quo pater dici- *principio.*
 tur, eius quem genuit author ostenditur: id nome-
 habens, quod neq; ex alio profectum intelligatur,
 & ex quo is qui genit⁹ est substituisse doceatur. No- *Ibid. paulo*
 uit Ecclesia vnum innascibilem Deum: nouit vni- *superius.*
 genitum Dei filium. Confitetur patrem ab origi-
 ne liberum: confitetur & filii originem ab initio no-
 ipsum initiabile, sed ab initiabili: no per seipsum,
 sed ab eo qui a ne nemine est natu, ab aeterno, na-
 tiuitate scil. ex paterna eternitate sumentem. Editam
 est hic fidei professio, sed professionis ratio non-
 dum exposita est: & ideo querenda, scil. quomo-
 do intelligendum sit quod ait, filii originem esse
 ab initio, & non ipsum esse ab initio, sed ab initia-
 bili. Hoc vtiq; subdens determinauit, quomodo
 acceperit initium, inquit originem filii esse ab initio
 ac si diceret: No ita intelligas originem filii esse ab
 initio, quasi ipse filius habeat initium: sed quia ipse
 est ab initiabili, i. a patre, a quo sunt omnia. Na
 licet filius sit principium de principio, no est tamen
 concedendum quod filius habeat principium. Cumq;
 filius sit principium de principio, & pater princi-
 pium no de principio, no est principium de prin-
 cipio, principium sine principio: sicut filius no pa-
 ter, neq; tamen duo principia, sed vnum: sicut pa-
 ter & filius non duo creatores, sed vnus creator.

*Cum pater & filius sint vnum principium spiritus sancti,
 queritur an eadem notione.*

D

Vnum autem principium sunt pater & filius, no
 rantum

Responsio.

*Quæritur
quæ sit no-
tio quæ pa-
ter & filius
dicitur
pricipium
spiritus S.*

tatum creaturarum, ut dictum est supra: sed etiã spiritus S. ideo quæri solet, utrum eadem notio-
ne pater sit principium spiritus S. & filius, an sit
alia notio, qua pater dicatur principium spiritus
S. & alia qua filius. Ad quod dicimus, cum pater
dicatur principium spiritus sancti, & filius, quia
spiritus S. procedit vel datur ab utroque, nec al-
liter procedit vel datur à patre quam à filio: sane
intelligi potest, patrem & filium eadem relatione
vel notioe principium dici spiritus S. Si vero quæ-
ritur quæ sit illa notio, quã ibi notat principium?
Nomen eius non habemus: sed non est ipsa pater-
nitas vel filiatio: immo notio quædam quæ patris
est & filii, qua ab æterno pater & filius vnum prin-
cipium est spiritus S. Donator autem (ut prædi-
ctum est) dicitur pater vel filius ex tempore, sicut
spiritus sanctus datum vel donatum.

DE HIS QUÆ TEMPORALITER DE
Deo dicuntur & relative secundum accidens, quod
non Deo, sed creaturis accidit.

DISTINCT. XXX. A

SUNT enim quædam quæ ex tempore de Deo di-
cuntur, eique temporaliter conveniunt sine sui
mutatione: & relative dicuntur secundum acci-
dens, nõ quod accidit Deo, sed quod accidit crea-
turis: ut creator, Dominus, refugiũ, datũ, vel do-
natum & huiusmodi. De his Aug. in v. lib. de Trin.
ait: Creator relative dicitur ad creaturam, sicut
Dominus ad servum. Item: Non aliquem moueat
quod sp. S. cum sit coeternus patri & filio, dicitur
tamẽ aliquid ex tempore: veluti hoc ipsum quod
donatũ dixim⁹. Nã sempiternẽ sp. S. est donũ, tẽ-
poraliter autem donatum. Et si Dominus nõ dici-
tur, nisi cũ habere incipit servum, etiã ista appel-
latio relativa ex tempore est Deo. Non. n. sempi-
terna creatura est, cuius ille Dominus est, ergo Do-
minum

*Aug. 13. ad
principium.
Ca. 16. eius-
dem lib. 5.*

*Ibid. paucis
interiectis.*

minum esse non sempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere: quia ille sempiternè non dominaretur, nisi etiam ista sempiternè famularetur. Sicut autem non potest esse seruus qui non habet dominum, sit nec dominus qui non habet seruum.

Oppositio quod non ex tempore sit Dominus quia est Dominus temporis quod non est ex tempore. B

SED hic aliquis dicet, quod non ex tempore competit Deo hæc appellatio qua dicitur dominus, quia non est tantum dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, sed etiam illius rei quæ non cœpit ex tēpore, i ipsius tēporis, q̄ nō cœpit ex tēpore, q̄a nō erat ante temp⁹ quā inciperet: & ideo nō cœpit esse dominus ex tempore. Ad quod dici potuit, quia licet nō cœperit ex tēpore dominus esse tēporis, cœpit tamē esse domin⁹ tēporis: quia non sēper fuit temp⁹: & ipsius hominis ex tempore cœpit esse dominus. De hoc Aug. in eodē lib.

Aug. c. 18.

continuo

nō longe à

princip. li.

s. de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

de Trin.

5.

contineū ita ait: Quisquis exiterit qui æternum Deū solū dicat, tēporā vero nō esse æterna propter varietatē & mutabilitatē, sed tamē ipsa tēpora nō in tēpore esse cœpisse, quia non erat tēpus antequā tempora inciperēt: & ideo nō in tēpore accidere Deo vt Domin⁹ esset, q̄a ipsorum temporum Dominus erat, quæ utiq; nō in tēpore esse cœperunt: qd respōdebit de homine qui in tēpore factus est: cuius utiq; Dominus nō erat antequā esset. Certe vt Domin⁹ hominis esset, ex tēpore accidit DEO: & vt omnis amoueat cōtrouersia certe vt tuus Dominus esset vel meus, qui modo esse cœpimus, ex tēpore habuit. Quomodo ergo obtinemus nihil secūdū accidens dici DEVM, nisi q̄a ipsius nature nihil accidit, quō mutetur: vt ea sint accidētia relatiua, quæ cū aliqua mutatiōe rerū de quib. dicuntur, accidunt: sicut amicus relatiuè dicitur.

Non

Non. n. amicus esse incipit, nisi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Num^o vero cum dicitur pretium, relatiuè dicitur, nec tamen mutatus est cum esse cœperit pretium; nec cum dicitur pignus & huiusmodi. Si ergo numm^o potest nulla sui mutatione toties dici relatiuè, vt neque cum incipit dici, neq; cum definit, aliquid in eius natura vel forma qua nummus est mutationis fiat: quâto facili^o de illa incommutabili Dei substantia debem^o accipere, quod ita dicatur relatiuè aliquid ad creaturam, vt quâuis temporaliter incipiat dici; nō tamen ipsi substantiæ DEI accidisse aliquid intelligatur, sed illi creature ad quam dicitur. Qualiter etiã refugium nostrum dicitur: Refugium enim nostrum dicitur Deus relatiuè: ad nos. n. refertur: & tunc refugium nostrum fit, cum ad eum refugim^o. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequã refugerim^o ad eum, nō erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficiamur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit, cū per eius gratiã regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius, cum filii eius efficiamur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla sui commutatione substantiæ. Quod ergo tēporaliter dici incipit De^o, quod antea nō dicebatur, manifestum est relatiuè dici: non tamē secundum accidens Dei, quod aliquid ei acciderit, sed planē secundum accidens ei^o, ad quod dici aliquid De^o incipit relatiuè. Ex his apertè ostēditur, quod quedam de Deo tēporaliter dicuntur relatiuè ad creaturas sine mutatione Deitatis, sed non sine mutatione creature: & ita accidēs est increatura nō in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relatiuè, ad creatorē relatiua est, & relationē notat quæ est in ipsa creatura. Appellatio vero illa qua creator relatiuè dicitur

*Ibid. continuo Aug.
cap. 16.*

dicitur ad creaturam relatiua quidem est, sed nul-
lam notat relationem quæ sit in creatore.

*Hic soluitur quæstio, qua quærebatur, utrum spiri-
tus sanctus dicatur datum relatiuè ad se,
cum ipse det se.* C

HIC potest solui quæstio superius proposita, v-
bi quærebatur, cum spiritus S. datum dicatur vel
donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, &
ad illum cui datur) & cum spiritus sanctus det sei-
psum, utrum ad seipsum relatiue dicatur, cum di-
citur dari vel donari: Cui quæstioni respondentes,
dicimus spiritum S. dici datum vel donatum rela-
tiue & ad dantem & ad illum cui datur. Dans au-
tem, siue donator, est pater cum filio, & spiritu san-
cto. Nec tamen dicimus spiritum sanctum referri
ad se, sed appellatio dati vel donati refertur, & ad
dantem & ad recipientem: quia non potest ali-
quid dici datum, nisi ab aliquo, & alicui detur.
Cum autem spiritus sanctus dari à se vel datus à
se dicitur, relatiue quidem dicitur ad illum cui
datur, & est appellatio relatiua: & in illo cui datur
mutatio fit, non in dante.

QVOMODO DICATUR FILIVS *Æ-*
qualis patri: an secundum substantiam, an
secundum relationem: ita &
similis.

D I S T I N C T. XXXI. A

PRÆTEREA considerari oportet, cum tres per-
sonæ coequales sibi sint, utrum relatiue hoc di-
catur, an secundum substantiam: & si relatiue, v-
trum secundum relationem, an secundum essentiam
consideranda sit æqualitas: deinde quid sit ipsa
æqualitas. Ad quod dicimus, quia sicut simile ni-
hil sibi est, similitudo enim ut ait Hilarius, sibi ipsi
non est: ita & æquale aliquid sibi non dicitur: ac
per hoc sicut simile, ita & æquale relatiue dicitur.

*Designificā-
tione relati-
uorum, qua
cōmuniter
& aternali-
ter de Deo di-
cuntur ut si-
milis & æ-
qualis Hilari
ad finem ibi.*

M Dicitur

3. de Trin.

Ca. 6. in fin.

Dicitur ergo relatiuè filius equalis patri, & vtriq; spir. S. Est tamen equalis patri filius, & vtriq; spiritus S. propter summam simplicitatem essentia & vnitatem. Equalis est ergo filius patri secundum essentiam, non secundum relationem. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait: Querimus secundum quid equalis sit patri filius, non secundum hoc quod ad patrem dicitur filius, equalis est patri. restat ergo vt secundū id equalis sit, quod ad se dicitur. Quicquid autem ad se dicitur, secundum substantiā dicitur. restat ergo vt secundū substantiā sit equalis, eadem ergo est vtriusq; substantia. Itē in 6. lib. Satis est videre nullo modo filium aequalem esse patri, si in aliquo, scil. quod pertineat ad significandā eius substantiam, inaequalis inuenitur. in omnibus ergo equalis est patri filius, & est eiusdē substantia. Aequalis est etiam spiritus S. patri & filio, & in omnibus equalis propter summā simplicitatē illius substantia. Ex his perspicuum fit, qd secundum substantiam filius est equalis patri, & vtrique spiritus S. & appellatio tantum relatiua est. Aequalitas ergo patris & filii non est relatio vel notio, sed naturalis vnitas & identitas.

Hic quomodo dicatur similis, & quid sit similitudo.

Hoc idem etiā dicim⁹ de simili & similitudine. Cum n dicitur filius similis patri, relatiuè quidē dicitur: sed similis est patri propter vnitatem essentia. Est ergo appellatio tantum relatiua, similitudo vero indifferēs essentia. Vnde quibusdam nō indoctē videtur nomine aequalitatis vel similitudinis non aliquid poni, sed remoueri: vt ea ratione dicatur fili⁹ equalis patri, qui nec maior est eo, nec minor, & hoc ppter vnitatē essentia. Ita & similis dicitur, quia nec diuersus, nec alien⁹, nec in aliquo dissimilis. & hoc ppter essentia simplicitatem. Hoc ergo secundum qd fili⁹ est genit⁹ à patre
 aqua;

Cap. 4. in
 fine.

Cap. 5. eiusdē
 in princ.

Hic non tenetur.

æqualis vel inæqualis est patri, nec similis vel dissimilis: sed æqualis & similis secundum substantiã.

De sententia S. Hilarii, qua in Trinitate personarum propria ostendit.

Non est igitur hic præmittendum, quod vir illustris Hilarius proprietates personarum assignans, dicit in patre esse æternitatẽ, speciẽ in imagine, vsus in munere: quæ tantæ difficultatis sunt verba, vt in eorũ intelligentia atque explanatione vehementer laborauerit Aug. vt ipse ostendit in 6. li. de Trin. ita dicẽs: Quidã cũ vellet breuissimè singularũ in Trinit. personarum insinuare propria:

Æternitas est, inquit, in patre, species in imagine, vsus in munere. Et quia nõ mediocris auctoritatis in tractatione scripturarum & assertionem fidei vir extitit (hæc n. Hilarius in lib. suis posuit) horũ verborum. i. patris, & imaginis & muneris, æternitatis, speciẽ, & vsus, abditam scrutatus intelligentiã, quantum valeo, non eũ secutũ arbitror in æternitatis vocabulo: nisi quod pater nõ habet patrem de quo sit, filiũ autem de patre est vt sit, atq; vt illi coæternus sit. Imago n. si perfectè implet illud cuius imago est, ipsa coætatur ei, non illud imagini suæ: in qua imagine speciẽ nominauit.

Credo ppter pulchritudinem, vbi tanta est congruentia & prima æqualitas, & prima similitudo nulla in re dissidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis: sed ad idẽtatem respõdens ei cuius imago est: vbi est prima & summa virtus: cui non aliud viuere, & aliud esse, sed idem & primus ac summus intellectus: cui non est aliud viuere, & aliud intelligere, sed idem hoc vnum tantum verbum perfectum, cui nõ desit aliquid: & ars quzdam omnipotẽtis & sapiẽtis Dei plena omnium rationum viuentium incõmutabiliũ: & omnes vnũ in ea: sicut ipsa vnum de vno, cũ quo vnũ: ibi nouit omnia Deus, quæ fecit per ipsam.

Cap. 10. in principio.

Hil. in principio lib. 2. de Trin.

Hilar. li. de synodis in declaratione

i. definitionis orientalis ait. Imago omnis eius ad quẽ

imaginatur species indifferens est.

Neq; enim ipse sibi quif

q; imago est, sed cum cuius imago est, necesse est, vt imago demõ

stret. Imago i. aq; est rei ad rem co-

quanda im-

ginata, & indiscr-

etum simul est.

Hic de spiritu sancto quare vsus dicatur.

Est ergo pater, est & filius
quia imago patris est filius, & qui imago est, ut vere imago sit, speciem necesse est, & naturans, & essentia secundum quod imago est, in se habeat anthro-
picas.

EST autem ineffabilis quidam complexus patris & imaginis, qui non est sine pfuitione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, felicitas vel beatitudo (si tamen aliqua humana voce dignetur dicitur) vsus ab illo appellata est breuiter, & est in Trin. spiritus sanctus non genitus, sed genitoris geniticiq; suauitas, ingenti largitate atq; vberitate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Itaq; illa tria & a se inuicem determinari videntur, in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex parte, vel speculum in enigmate, gaudeat cognoscens Deum & gratias agat. Qui vero non videt, tēdat per pietatem fidei ad videndum, non per cecitatem ad calummandum: quonia vnus est Deus, sed tamē Trinus. Ecce habes qualiter verba Hilarii præmissa accipienda sunt, licet tantæ sint pfunditatis, vt etiam adhibita expolitione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus: cum & ipsa eorum explanatio, quam hic Augustinus edidit, plurimum in se habeat difficultatis & ambiguitatis.

Quod secundum hanc expositionem non distinguuntur ibi proprietates personarum tres.

Non enim secundum præmissam expositionem distinguuntur hic tres illæ proprietates superius assignatæ, sed ipsæ hypostases distinctæ ab inuicem monstrantur, æternitatis tamē nomine eadē videtur designata proprietas, quam notat hoc nomen ingenitus. Sed videamus quid sit quod ait: Imago si perfecte implet, cuius imago est, ipsa coequatur ei, non illud suæ imagini. Videtur enim dicere, quod filius qui est imago patris, patri coequatur, non pater filio cum & filius dicatur æqualis patri in scriptura, & pater filio: sed filius hoc habet à patre, vt sit ei equalis, pater autē non habet à filio: & tamē filius plen-

Aug. i. bid.
Hilar. in li.
de synodis,
Propositio-
ne 26. si quis
innascibilem
& sine initio
dicat filium,

ne ac perfecte equalis est patri, id est, imago ei cui⁹ est imago.

Quare dicatur Hilarius propria personarum assignasse in verbis prædictis, cum ibi non sint expresse proprietates.

PROPRIA ergo personarum in prædictis verbis assignasse dicitur Hilarius, quia relativa nomina personarum posuit, scilicet imaginis, & muneris: quæ relative dicuntur de personis, & proprietates notat quibus distinguuntur personæ. Ita n. dicitur Spiritus sanctus munus relative, sicut donum. Verum tamen ipsas proprietates aliis tribus nominibus non significavit, iuxta prædictam Augustini expositionem; nisi solo nomine æternitatis, quo non ipsam paternitatem, sed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenuus.

Quod earundem personarum distinctionem notat Augustinus alius verbis sine expressione trium personarum.

ILLUD etiam sciri oportet, quod earundem trium personarum distinctionem Augustinus ostendere volens sine expressione illarum trium proprietatum superius commemoratarum in 1. l. de doctr. Christi, sic ait: In patre est unitas, in filio æqualitas, in spiritu S. unitatis æqualitatisque concordia. Et hæc tria unum, omnia propter patrem, æqualia omnia propter filium, conexa omnia propter spiritum S. Itaque pater & filius & spiritus S. & singulus quisque horum Deus est, & simul omnes unus Deus: & singulus quisque horum plena substantia est, & simul omnes una substantia. Pater nec filius est, nec spiritus S. & filius nec pater est, nec spiritus S. Spiritus sanctus nec pater est, nec filius: sed pater tantum pater, & filius tantum filius, & spiritus S. tantum spiritus S. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maiestas, eadem potestas. In his verbis aperte insinuatur personarum trium distinctio.

M 3

Qua-

quasi duo
sine principi-
pio, & duo
in nascibili-
lia. & duo
innata ai-
cens, duos
faciat deos
anathema
st. Caput
enim quod
est princi-
pium om-
nium filius,
Caput autem
quod est
principium
Christi
Deus, & rō

G

Aug. c. 5. a l
f. 10 m. 3.
Ibidem paulo
superius.

Ioan. 10. f.

Quare patri attribuitur vnitas, & filio æqualitas.

Sed plurimos mouet, quod patri attribuit vnitate, filio æqualitate. Cum n. vnitas dicatur secundum substantiam, non tantum in patre est, sed etiam in filio & in spiritu S. & æqualitas vna est patris & filii & spiritus S. Cur ergo patri attribuitur vnitas, & filio æqualitas? Forte eadem ratione attribuitur patri vnitas secundum August. qua supra eidem æternitas secundum Hilariū: quia videlicet pater ita est, vt ab alio non sit, & quia filium genuit vnum secum Deum, & spiritus sanctus ab eo procedit vnus cum eo Deus. Vnitas ergo in patre esse dicitur, quia nec est aliquid aliud à quo sit. Non enim ab alio est, nec ab eo aliquis vel aliquid est ab æterno, quod vnum cum eo non sit: filius enim & spiritus sanctus vnum sunt cum patre: Vnde veritas ait, Ego & pater vnum sumus.

Quare pater & filius dicatur esse vnum vel vnus Deus, sed non vnus: quia res eiusdem nature recte possunt dici vnum simpliciter esse & cum adiectione: res vero diuersæ nature non possunt dici vnum, nisi dicatur quid vnum.

Hic dici oportet, quod pater & filius & spiritus S. recte dicuntur esse vnum & vnus Deus, sed non vnus. Res n. duæ vel plures recte possunt dici vnum esse, si sint vnus essentiæ, & earum vna sit natura. vnus autem vel vna non potest dici de diuersis rebus, nisi addatur quid vnus vel vna. quo addito, recte potest dici de rebus & vnus & diuersæ substantiæ. Vnde August. in 6. libr. de Trinit. sic ait: Nescio vtrum inueniatur in scripturis dictum, vnum sunt, quorum est diuersa natura. Si autem & aliqua plura sunt eiusdem nature & diuersa sentiunt, non sunt vnum in quantum diuersa sentiunt. Cū ergo sic dicitur vnus, vt non addatur quid vnus, & plura

Cap. 2. in principio. Ib. de paulo superius.

plura vnū dicuntur eadem natura atque essentia:
 non dissidens, neq; dissentiens significatur, vnde *1. ad Cor. 3. 6*
 Paul⁹ & Apollo, qui & ambo homines erant & idē
 sentiebant, vnū esse dicuntur: cū dicitur. Et qui *Ibid. paulo*
 plantat, & qui rigat vnū sunt. Cum vero additur *inferius.*
 quid vnum, potest significari aliquid ex pluribus
 vnum factū, quāuis diuersa natura: sicut anima &
 corpus non possunt vtrique dici vnum, quid n. tā
 diuersum? nisi addatur vel subintelligatur quid v *1. ad Cor. 6.*
 nū, scil. vnus homo. vnde Apostol⁹. Qui adheret, d.
 inquit, Domino, spirit⁹ vnus est. Nō dixit vn⁹ est,
 vel vnum sunt, sed addidit spirit⁹. Diuersi sunt e-
 nim natura spiritus hominis & spirit⁹ Dei: sed in-
 hzrendo sit spirit⁹ hominis vnu⁹ spiritus cū Deo,
 q̄a particeps sit veritatis & beatitudinis illius. Si
 ergo de his quæ diuersæ substantiæ sunt, rectè di-
 citur q̄ sint vnus spiritus; quanto magis qui vni⁹ *Ibidem infe-*
 substantiæ sunt, rectè dicuntur vn⁹ Deus esse. Pa- *rius.*
 ter ergo & filius vnū sunt, vtiq; secundū vnitatē
 essentiæ, & vnus Deus: in quo & Arriana hæresis
 dānatur. quæ patrem & filium & spir. S. vt ait Aug. *Tom. 6. Nu.*
 in lib. de hæresibus non vult esse vnus eiusdemq; *mer. siue*
 substantiæ atq; nature, vel vt expressius dicatur, *Art. 49.*
 essentiæ: quæ Græcè dicitur v̄sia: sed filiū esse crea- *Eod. tomo.*
 turam. Nec nō & Sabelliana, quæ, vt ait August. *Num. siue*
 in eodē lib. dicebat: Christum eundem ipsum & *art. 41. To-*
 patrem & spiritum S. esse: vt esset Trinitas nomi- *mo 9. tract.*
 nū sine subsistentia personarum. Vtramq; pestem, *36 ad illud*
 vt ait August. super Ioan. elidit veritas, dicens: E- *Ioan. 8.*
 go & pater vnum sumus. Vtrumq; audi & aduer- *Quia solus*
 re, vnum, & sumus: & à charybdi & à scylla libe- *n. n. sum.*
 raberis. Quod enim dixit vnum, liberat te ab Ar- *Ibidem.*
 rio: q̄ dixit sumus, liberat è Sabellio. Si vnum, er-
 go non diuersum: si sumus ergo pater & filius. Su-
 m⁹ n. non diceret de vno, nec vnum de diuerso.
 Erubescant ergo Sabelliani, qui dicunt ipsum esse
 patrem qui est filius, confundentes personas: qui

& dicti sunt Patripassiani, quia dicunt patrem fuisse passum. Arriani vero dicunt aliud patrem esse, aliud filium: non unam substantiam, sed duas: patrem maiorem, filium minorem. Noli hoc dicere tu Catholice. In medio ergo nauiga, utrunque periculosum latus deuita: & dic, Pater pater est, & filius filius est: Alius pater, alius filius: sed non aliud. immo hoc ipsum, quia vnus Deus, Ecce ostensum est quare vnitas in patre esse dicatur, cum tres illi vnum sint.

Quare dicatur esse equalitas in filio, cum sit vna equalitas trium.

NUNC videmus quare equalitas dicatur esse in filio, cum vna & summa equalitas sit trium. Hoc ideo forte dictum est; quia filius genitus est a patre equalis gignenti, & dono quod ab utroque procedit: & ideo illa tria dicuntur esse equalia propter filium. Filius non habet a patre, ut sit ei equalis & spiritui sancto & spiritus sanctus ab utroque habet, ut sit equalis utriusque; Hoc autem sine assertionis supercilio & maioris intelligentie preiudicio dicimus, malentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire, quam aliquid aliis influere.

Quare in spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia vel connexio.

QVOD autem in spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia, & per eum omnia connexa, facilius est intelligentia nobis premissa ad mentem reuocantibus. Supra enim secundum auctoritates sanctorum dictum est, quod spiritus sanctus amor est, quo pater diligit filium, & filius patrem. Recte ergo spiritus sanctus dicitur connexio vel concordia patris & filii, & per eum omnia connexa. Vnde Augustinus in quinto libro de Trinitate. Communio quaedam consubstantialis patris & filii est, amborum spiritus sanctus. Idem in septimo libro de Trinitate, spiritus sanctus est summa charitas utrumque coniungens, nosque subiungens.

Cap. 11. ad finem.

Cap. 3. versus finem.

VTRVM

UTRUM PATER VEL FILIVS SPIRITU
*sancto diligit, cum diligere idem Deo sit
 quod esse.*

DISTINCT. XXXII. A

HIC oritur quæstio ex prædictis deducta, dictum est n. supra, atque sanctorum auctoritatibus ostensum, quod spiritus S. est communio patris & filii, & amor quo pater & filius se inuicem diligunt: Ideo queritur, utrum pater vel filius per spiritum sanctum diligit. Quod utique videtur oportere dici secundum auctoritates supra positas: quibus ostenditur spiritum sanctum esse, quo genitus à gignente diligitur, genitorumque suum diligit. Sed contra si pater vel filius dicatur diligere per spiritum S. videtur esse per spiritum sanctum: quia non est aliud Deo esse, & aliud diligere, sed idem: quia ut ait Augustinus, in xv. l. de Trin. Quicquid secundum qualitates in illa simplici natura dici videtur, secundum essentiam est intelligendum, ut bonus, magnus, immortalis, sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideoque si pater vel filius diligit per spiritum sanctum, per ipsum spiritum esse videtur: neque tantum essentia sua diligit, sed etiam dono.

*Ca. 5. post
 medium.*

*Ibid. paulo
 inferius.*

*Hæc quæstio insolubilis est, humanum superans
 sensum: in qua auctoritates sibi
 occurrunt.*

B

HVIC quæstioni, cum altitudinem nimiam profunditatis contineat, id solum respondemus, quod Augustinus significare videtur, scilicet quod pater & filius se diligant, & unitatem seruent, non solum essentia sua, sed suo dono proprio: quod licet supra positum sit, iterare tamen non piget, quia sic expedit. Ait ergo Augustinus in 6. lib. de Trin. ita: Manifestum est quod non aliquis duorum est quo uterque coniungitur, quo genitus à gignente diligitur, genitorumque suum diligit, sintque non participatione, sed essentia sua,

*Cap. 5 in
 principio.*

M 5 neque

Cap 7. non
lege à prin.

neq; dono superioris alicuius, sed suo proprio ser-
uantes vnitatem pacis. Ecce hic dicit quod essen-
tia sua & dono suo seruant vnitatē. Idem in xv. de
Trin. ait: In illa Trinitate quis audeat dicere, pa-
trem nec se, nec filium, nec spiritum sanctum dili-
gere, nisi per spiritum sanctum. Hic aperte osten-
dit, patrem non tantum per spiritum sanctū dili-
gere: non autem simpliciter dicit patrem non dili-
gere per spiritum sanctum.

*Vtrum pater sit sapiens sapientia quam genuit, sicut
diligat amore qui ab ipso pro-
cedit.* C

Aug. t. 1. in
prin. & c. 2.
1. Cor. 1. d

Præterea diligenter inuestigari oportet, vtrum
pater sapiens sit sapientia quam genuit, quæ tan-
tum filius est. Quod videtur à simili posse proba-
ri. Si enim pater diligit amore qui ab ipso, pcedit,
cur nō & sapientia vel intelligentia quam ipse ge-
nuit, vel intelligit? Hæc quæstionē vrgeri videtur,
vt ait Aug. in 6. lib. de Trin. quod scripsit Apostol⁹,
dicens: Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.
Vbi quæritur, vtrum ita sit pater sapientiæ & vir-
tutis suæ, & hac sapiētia sapiens sit quā genuit, &
hac virtute potens quā genuit. Sed absit vt ita sit:
quia si hoc est ibi esse q; sapere, non per illam sapi-
entiā quā genuit sapiēs dicitur pater: alioquin nō
ipsa ab illo, sed ille ab ipsa est. Si enim sapiētia q;
genuit, causa est illi vt sapiens sit, etiā vt sit ipsa il-
li causa est: q; fieri non potest, nisi gignendo eū aut
faciendo: sed nec genitricē, nec conditricē patris
vllō modo quisquam dixerit sapientiā. quid enim
est insanius? Ergo pater ipsa sapientia est, qua sa-
piēs est. Fili⁹ vero dicitur sapientia patris, & virt⁹
patris: nō q; pater per eum sit sapiens vel potens,
sed quia filius sapientia, & virtus est de patre sa-
pientia & virtute. Ex his ergo patet q; pater nō est
sapiens sapientia genita, sed seipso sapientia inge-
nita. Aug. in li. 83. quæst. 23. quæst. to. 4. Cū sapiens
Deus

Deus dicitur, & sapientia sapiens dicitur, sine qua cum vel fuisse aliquando, vel esse posse nefas est credere, non participatione sapientiæ sapiens dicitur: sicut anima quæ & esse, & non esse sapiens potest, sed quod ipse eam genuerit quæ sapiens dicitur sapientia: Animaduerte lector, patrem dici sapientiam genita sapientia, quod aliis obuiat testimonio. Verum hoc Aug. corrigit in lib. 1. de tract. ca. xx. inquit: Dixi in lib. 83. quæstio. de patre, quæ eam genuit, qua sapiens dicitur, sapientiam. Sed melius istam quæstionem in libro postea de Trin. tractaui.

Vtrum filius sit sapiens sapientia genita vel ingenta.

D.

Post hæc quæri solet à quibusdam, vtrum filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenta. Si n. non est sapiens sapientia genita, nec seipso sapiens est: si vero sapientia genita sapiens est, nõ videretur sapiens esse sapientia ingenta: & ita nõ videtur esse sapiens à patre, cū à patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quod vna est sapientia patris & filii & spiritus S. sicut vna essentia: quia sapientia in illius naturæ simplicitate est essentia: & tamen filius tantū est sapiētia genita, & pater tantum est sapientia ingenta: & sapiētia genita est de sapiētia ingenta, vel à sapientia ingenta. Et cum idē sit ibi esse, quod sapientē esse, relinquitur vt sapientia genita sit sapiēs de sapientia ingenta. Non ergo filius dicitur sapientia Dei, tanquam ipse solus intelligens sit, vel sapiēs sibi & patri & spiritui S. quia vt ait August. in xv. li. de Trin. cap. vij. Si solus ibi filius intelligit & sibi & patri & spiritui sancto, ad illā reditur absurditatem, vt pater non sit sapiens de seipso, sed de filio: nec sapientia sapientiam genuerit, sed ea sapientia pater dicatur sapiens esse quā genuit. Vbi n. non est intelligentia, nec sapientia potest esse. Ideoq; si pater non intelligit ipse sibi, sed filius intelli-

*Aug. c. 7.
ante me-
dium.*

*Ibidem fere
continuo.*

*Ibid. paulo
inferius*

telligit patri, profecto fili⁹ patrē sapientē facit. Et si hoc est Deo esse q̄ sapere : & ea illi est essentia quæ sapientia, non filius à patre, quod verum est, sed à filio potius pater habet essentiam, quod absurdissimum atque falsissimum est. Est ergo Deus pater sapiens ea, quæ ipse est, sua sapientia : & fili⁹ sapiētia patris, est sapiens de sapientia quæ est pater, de quo est genitus filius : Ita & pater est intelligens ea, quæ ipse est, sua intelligētia. Nō n. esset sapiens, qui nō esset intelligēs. Filius autē intelligētia patris, de intelligētia gēitus est, quæ est pater : de qua & intelligens est. Proinde pater est sapientia : & filius sapientia, & vterque vna est sapientia : & tamen solus pater est ingenita sapientia, & filius solus genita sapientia : nec tamen alia sapiētia pater, alia sapientia filius, sed vna eademq; est : sicut pater est Deus ingenuus, & filius est Deus genitus ; neq; Deus genitus, est De⁹ ingenuus, non ideo tamē alius Deus est pater, alius Deus fili⁹, sed vnus Deus vterq; ; non autem vnus : Alius est enim genitus, alius ingenuus, sed non alius Deus : imo vterq; vnum, siue vnus Deus. Ita non est sapientia genita, sapiētia ingenita, sed alia est sapientia genita, alia ingenita : non tamen est alia sapientia, sed vna eademq; sapientia.

An filius sit sapiens seipso vel per seipsum.

*Solutio se-
cū dum quos-
dam.*

*Aliorum de-
terminatio*

Ex prædictis constat, q̄ filius non est sapiens à se neq; de se, sed de patre, & à patre. Quæri autem solet, vtrum filius sit sapiens seipso vel per se ipsū? Quidā dicunt multiplicem hic fieri intelligentiā, & ideo distinguendum fore : ita vt cum dicis filiū esse sapientem seipso vel per seipsum, si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intelligēt⁹ : si vero à seipso vel de seipso sapientē esse intelligas, falsitati subiectā habeas intelligentiā. Alii vero simpliciter & absq; determinatione cōcedūt huiusmodi locutiones, filius est sapiens per se, sed non

non à se vel de se: & filius est Deus per se, & est per se, sed non à se vel de se: Hoc cōfirmantes verbis Hilarii, qui filium nō à se, sed per se agere in lib. 9. de Trinit. ait: Naturæ, inquit, cui contra dicis heretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne à se agat: & ita non à se agat, vt per se agat. Intellige filium agentem, & per eum patrem agentē. Non à se agit, cū pater in eo manere monstratur. Per se agit, cum secundum natiuitatem filii agit ipse que placita sunt. Infirmus sit non à se agēdo, nisi à Deo ipse ait: non sit vero in vnitate naturæ, si quæ agit & in quibus placet, non per se agit. sicut ergo inquit, filius per se agit sed nō à se, ita & filius debet dici sapiens per se, sed non à se. Sic & ipse per se Deus est, vel esse dicendus est, vt aiunt, sed non à se, vel de se.

*Hilar. inter
medium &
finem lib. 3.*

An vna tantum sit sapientia patris?

POST hæc à quibusdam solet quæri, vtrum vnā tantū sit sapientia patris? Quod non esse nituntur pbare hoc modo: Filius inquit, est sapientia patris genita, qua pater sapiens non est. Est igitur aliqua sapientia patris; qua sapiens non est. Est autē & sapientia patris ingenita, & eā pater sapiens est. Est ergo quædam sapientia patris, qua sapiens est, & ipsa nō est illa sapientia patris, qua pater sapiens nō est. nō est ergo vna tantū sapientia patris. Itē sapientia ingenita est sapientia patris, & sapientia genita est sapientia patris: nō est autē sapientia ingenita, sapientia genita: nō est igitur vnā tantū patris sapientia. Hæc & his similia, tanquā sophistica & à veritate lōginqua, cū dicitur in Theologia peritis patētia abieciimus, respōso indigna aduertētes: Id tamen adiicentes, quæ vnā tantū sapientia patris, sed nō vno modo dicitur. Nā sapientia patris dicitur illa quā genuit, & sapientia patris dicitur ea qua sapiens est. Diuersa est ergo ratio dicti. Illa n. dicitur patris, quia eā genuit: & ea

*Quomodo nō
vntur qui-
dam probare
quod non v-
na tantum
est sapientia
patris.*

*Quod respō-
sione indi-
gna sint hæc
& his simi-
lia,*

dici;

dicitur sapiētia patris, quia ea sapit. Vna est tamē
sapiētia patris, quia sapiētia genita est eadē sa-
piētia, & ea qua sapiēs est; siue ea qua sapiens est
intelligatur persona patris, siue essentia patris: quā
persona patris quę intelligitur cum dicitur sapiē-
tia ingenita, & persona filii quę significatur cū di-
citur sapiētia genita, vna eademque sapiētia
est: quę essentia diuina intelligitur communis
tribus personis.

*Quod in Trinitate est dilectio quę est Trinitas: & tamen
spiritus S. est dilectio, quę non est Trinitas: nec
ideo duę sunt dilectiones: ita &
de sapiētia.*

Et sicut in Trinitate dilectio est, quę est pater,
filius, & spiritus S. quę est ipsa essentia Deitatis:
& tamen spiritus S. dilectio est, quę non est pater
vel filius: nec ideo duę dilectiones sunt in Trini-
tate: quia dilectio non quę proprie spiritus sanctus
est, est dilectio quę Trinitas est: non tamen ipsa
Trinitas est: sicut spiritus sanctus est essentia quę
Trinitas est, non tamen ipsa Trinitas est: ita in Tri-
nitate sapiētia est, quę est pater & filius & spiri-
tus S. quę est essentia diuina: & tamen filius est sa-
piētia quę non est pater vel spiritus S. Nec ideo
duę sapiētię ibi sunt: quia sapiētia, quę pro-
prie est filius, est sapiētia, quę est Trinitas, ipsa
tamen non est Trinitas: sicut filius est essentia quę
est Trinitas, ipse tamen est Trinitas.

*Qua ratione pater non dicitur sapiens ea sapiētia quam
genuit, eadem videtur debere dici, quod non sit diligens
pater vel filius dilectione quę ab v-
troque procedit.*

Pręterea diligenter notandum est, quod ea ra-
tione qua pater non dicitur sapiens ea sapiētia
quę genuit, videtur fore dicendū, quod pater non
diligat filiū, vel filius patrē ea dilectione quę ab v-
troque procedit, scilicet quę proprie spiritus san-
ctus

Etus est. Sicut n. idem est Deo sapere q. esse, ita est ei idem diligere q. esse. Ideoq; sicut negatur pater esse sapiens sapientia quam genuit: qui si ea diceretur sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse: ita videtur non debere concedi, q. pater vel filius diligit dilectione quæ tantum spiritus S. est: quia si ea diligit pater vel filius, nō spiritus S. videtur esse à patre & filio, sed pater & filius à spiritu S. quia idem est ibi diligere quod esse. At supra dictum est, atq; autoritate August. sanctum, quod in Trinitate tria sunt, vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio: & non est aliquis duorum quo genitus à gignente diligitur, & genitorem suum diligit. Quibus verbis aperte significatur patrem filium, & filium patrem diligere: ea scil. dilectione quæ nō est aliquis eorum, sed tantum spiritus S. Cū idem ergo sit ibi diligere quod esse, quomodo dicitur pater vel filius non esse ea dilectione quæ alter alterum diligit? cum ideo pater negetur sapere sapientia quam genuit, ne ea esse intelligatur.

Quod & hæc questio inexplicabilis est, quæ excellit infirmitatem hominis:

F

Difficilem mihi fateor hanc questionem, præcipuè cum ex prædictis oriatur, quæ similem videntur habere rationem: quod meæ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis sanctorum referre, q. afferre. Optimus n. Lector est, inquit Hilar. in 1. lib. de Trin. qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis poti⁹, quam imponat: & retulerit magis quam attulerit: neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præsumpserit intelligendum. Cum ergo de rebus Dei sermo est, concedamus Deo sui cognitionem, dictisq; eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligenter pius Lector rationē dictorum, si forte dictorum aliquam valeat reperire

*Hilar. ad
medium lib.
bri primi.*

gire

rire causam: qua nota ipsa præmissa quæstio ali-
 quatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæstio-
 nem non absoluens, sed errorem excludens: profiteor
 non esse dictum patrem diligere filium, vel filium patrem,
 ea dilectione quæ ab utroque procedit: quæ non est
 aliquis eorum, sed tantum spiritus sanctus: tanquam
 ea dilectione pater sit vel filius. Sed sic ea pater di-
 ligit filium, & filius patrem, ut etiam pater per se ea,
 quæ ipse est, dilectione diligat, sic & filius: non au-
 tem sic, ut pater per se non diligat, & filius, sed per eam
 tantum. Quis hæc in illa Trinitate (inquit Aug.) opi-
 nari vel affirmare præsumat? Eam tamen quæstio-
 nem Lectorum diligentiam plenius diiudicandam
 atque absoluendam relinquimus, ad hoc minus
 sufficientes.

Cap. 7. l. 15.
 de Trin. an-
 zemedium.

VTRVM PROPRIETATES PERSO-
 narum sint ipsæ personæ vel Deus, id est,
 diuina essentia.

DISTINCT. XXXIII.

POST supra dicta interius considerari atque sub-
 tiliter inquiri oportet: Vtrum proprietates per-
 sonarum, quibus ipsæ personæ determinantur,
 sint ipsæ personæ, & sint Deus, id est, diuina essen-
 tia: an ita sint in personis ut non sint personæ, ac
 per hoc nec diuina essentia. Quod enim in perso-
 nis sint proprietates, nemo inueniri audet, cum a-
 perte clamet auctoritas, quod in personis est pro-
 prietas, & in essentia unitas. Superius quoque mul-
 tis sanctorum testimoniis astruximus, personas per
 proprietates distingui atque determinari: ipsasque pro-
 prietates, res scilicet propriis expressimus vocabu-
 lis. Cum ergo proprietates ipsæ ab æterno fuerint,
 quibus ipsæ personæ determinantur & differunt: quo
 modo essent si in eis non essent? & quomodo in eis
 essent, & ipsæ personæ non essent, quin ibi esset mul-
 tiplicitas? Quocirca sicut proprietates esse in perso-
 nis

nis, ita & eas personas esse confitemur: sicut supra
 auctoritate Hieronymi (vt nō pigeat reuocare ad
 mētem) protestati sumus, in expositione fidei ita
 dicentis. Sabellii h̄eresim declinantes, tres perso-
 nas expressas sub proprietate distinguimus: Non
 enim nomina tantummodo, sed etiā nominum
 proprietates, id est, personas, vel vt Gr̄eci expri-
 munt, hypostasēs, hoc est, substantias confite-
 mur. Ecce aperte dicit personas proprietatibus
 distingui, & ipsas proprietates esse personas: cuius
 hic verba perstringim⁹, quae supra lati⁹ posuimus.

Quod proprietates sint diuina essentia. B

Cumq; de simplicitate Deitatis supra differerē-
 mus auctoritatibus sanctorum, scilicet Aug. Hilari-
 idor. necnon & Boetii, euidenter monstraui-
 mus Deum hoc esse omnino quod in se habet: excepto
 quod pater habet filium, nec est filius, & filius habet
 patrem, nec est pater: & sic esse innatura triuni: vt
 qui habet, hoc sit quod habet: & totum quod ibi
 est, vnū esse, vnam vitā esse quae modo non itera-
 mus, ne fastidium lectori ingeramus. Si ergo pro-
 prietates ibi sunt, singula earum est id, in quo est,
 & vnum, eademque vita singulae sunt. Fateamur
 ergo & proprietates esse in tribus personis, & ipsas
 esse personas atque diuinam essentiam.

*Auctoritate astruit quod proprietates sit
 natura.* C

QVOD enim proprietates etiā diuina natura sit,
 ostendit Hilarius, dicens: natiuitatem filii esse na-
 turam. Vnde in 7. l. de Trin. ait: Vtriusq; natura nō
 differt, vnum sunt pater & filius. Habet ergo hoc
 sacramenti natiuitas, vt complectatur in se & no-
 mē & naturā & potestatem: quia natiuitas nō potest
 non in ea esse natura, esse ea natura, vnde nati-
 tur filius. Idem in 6. Natiuitas proprietates est, veri-
 tates est Idē in 7. dicit quod naturae natiuitas sit in-
 telligenda esse in natura Dei. Supra. n. dixit q̄ pro-
 prium

*Distin. 26.
 huius tom.
 4. in expla-
 natione ad
 principium
 Symboli ad
 Damasum.*

*Hilary ad
 mediū libri*

*In lib. 6. in
 medio l. 7.
 medio.*

prium patris est quod semper pater est, & proprium filii est, quod semper filius est: significans quod proprietas patris est pater, & proprietas filii est filius. His aliisq; pluribus authoritatibus aperte significatur videtur, quod proprietas filii filius sit, sic & Deus: ita & proprietas patris, & proprietas spiritus sancti. *Quidam negant, scilicet proprietates esse personas & diuinam naturam, & quare.* D

Hoc autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed non esse personas: quia ita dicunt esse in personis vel in essentia diuina, ut non sunt interius, sicut ea quae secundum substantiam dicuntur de Deo, ut bonitas, iustitia: sed extrinsecus affixae sunt, atque ita esse rationibus probare contendunt. Si. n. inquirunt, proprietates sunt personae, non eis personae determinentur. Contra quod dicimus, quia etiam seipsis personae differunt, sicut supra Hieronymus loquens de patre & filio & spiritu sancto dicit: Substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Sed iterum addunt: Si proprietates ipsae diuinae essentiae sunt, cum essentia non differant tres personae, nec proprietatibus differunt. Quomodo. n. differt pater a filio, eo quod diuina essentia est, cum in essentia vnum sunt.

Responsio ad praemissa auctoritate nitens. E

Horum doctrinis nouis & humanis commentis, verbo Hilarii respondeo. Immensum est quod exigitur, & incomprehensibile extra significantiam est sermonis, extra sensus intentionem: non enunciat, non attingitur, non tenetur, verborum significantiam rei ipsius natura consumit: sensus contemplationem inperspicabile lumine obcecat, intelligentiae capacitatem quae sine nullo continetur, excedit. Mihi ergo in sensu labes est, in intelligentia stupor est: in sermone vero non iam infirmitas, sed silentium confitebor periculosum, nimis est de rebus tantis reconditis aliquid ultra praescriptum caeleste praeferre, & ultra

*Tom. 4. in
explanatio-
ne Symboli
ad Dama-
sum secun-
da obiectio.*

*Hilar. li. de
Trin. 2. sta-
tim post
principium.*

*Ibidem su-
perius.
Ibidem su-
perius.*

ultra preſinitionem Dei ſermo de Deo ſit. For-
ma fidei certa eſt. Non ergo aliquid addendum
eſt, ſed modus conſtituendus audaciæ, quicquid
ultra quaeritur, non intelligitur.

*Quomodo improbi heretici inſiſtant alia
addentes.*

*Ibid. paulo
inferius.*

F
*Terſa ob-
iectio.*

Cæterum hæreticorum improbitas inſtinctu
diabolicæ fraudulentæ excitata, nondum quieſ-
cit: ſed in tantâ rerum quaſtione addit: Si pater-
nitas & filiatio in diuina eſſentia ſunt, eadem er-
go res ſibi pater eſt & filius. Nam in quo paterni-
tas eſt, pater eſt: & in quo filiatio eſt, fili⁹ eſt. Si er-
go vna eademque res habet in ſe paternitatem &
filiationem, ipſa generat & generatur: quod dicen-
tes in Sabellianâ hæreſim pertrahuntur, extēdētes
patrem in filium, cum ipſum ſibi filium proponāt
& patrem. Si verò negauerint in vna Dei eſſentia
paternitatem eſſe & filiationem, quomodo ergo
dicunt eſſe Deum? His atque aliis argumentorum
aculeis vtuntur in ſua opinionis aſſertionem, vt
veritatis formam diſſecent.

*Reſponſio contra hanc eorum oppoſitionem, vbi traditur pro-
prietates non penitus ita eſſe in Dei eſſentia, ſi-
cur in hypotaſibus di-
cuntur.*

G
*Dam. li. de
orth. fide 3.
c. 6. in prim.*

Quorum audaciæ reſiſtentes atque ignorantæ
prouidētes, audebimus aliquid ſuper hoc loqui.
Paternitas & filiatio nō ita eſſe omnino in diuina
ſubſtantia dicuntur, ſicut in ipſis hypotaſibus: in
quib⁹ ita ſunt, quod eas determinant, vt ait Ioan.
Damasc. Characteriſtica idiomatica ſunt, i. deter-
minatiuæ proprietates hypotaſeos & non natu-
ræ: etenim hypotaſim determināt & nō naturam.
Ideoq; licet paternitas & filiatio ſint in diuina eſ-
ſentia, cū eā nō determinēt, nō ideo poteſt dici, qd
diuina eſſentia & generet & generetur: vel quod ea-
dem res ſit ſibi pater & filius. Ita enim proprietates

N 2 deter-

determinat personam, vt hac proprietate hypostasis sit generans, & illa alia hypostasis sit genita & ita nō idē generat, & generatur, sed alter alterū. *Quæritur quomodo proprietates possunt esse in natura, vt tamen eam non determinent.*

SED forte quæres cum hæ proprietates nō possunt esse in personis quin ea determinent, quomodo in diuina essentia esse possint, ita vt non eam determinent? Respondeo tibi & hic cum Hilario Ego nescio, non requiro, sed consolabor me tamē: archangeli nesciūt, angeli nō audiērūt, sectula non tenēt, Propheta non sensit, Apostolus non interrogauit, filius ipse nō edidit. Cesset ergo doctor querelarum: non putet homo sua intelligentia generationis Sacramentum posse consequi. Absolute tamen intelligendus est pater & filius & spir. S. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Est filius à patre, qui est vnigenitus ab ingenito, progenies à parēte, vnus ab vno: nō natura Deitatis alia & alia, quia ambo vnū. Hoc credēdo incipere percurrere, perliste: etsi nō peruenturum: sciam, tamen gratulabor profecturum: Qui enim pie infinita prosequitur, etsi non contingat, aliquando tamē proficiet prodeundo. Sed nē te inseras in illud secretum & arcanum inopinabilis natiuitatis, ne te immergas, summam intelligentiæ comprehendere præsumens: sed intellige incomprehensibilia esse. His aliisque multis euidenter ostenditur nobis, nullatenus licere maiestatem perscrutari: ius ponere potestati, modum circumscribere infinito.

Quibus autoritatibus opinionem suam, scilicet quod proprietas patris vel filii non sit Deus, munitant.

VERVNTAMEN nondum desistunt impatientiæ spiritu agitati, sed opinionē suā etiā sanctorū auctoritatib⁹ munire conātur: quib⁹ ostēdere volunt proprietatem qua pater est pater, & proprietatem

Hilar. 2. lib. de Trin. nō lōge à principio.

Ibidem inferius.

Ibid. paulo superius.

Ibidē paulo superius.

tatem qua filius est filius, non esse Deum: ad hoc inducentes verba Aug. super illum locum Psal. Et nō est substantia, ita dicentis: Deus enim quaedam substantia est. Vnde etiam in fide Catholica sic edificamur, vt dicamus patrem & filium & spiritū S. vnus est substantia. Quid est vnus substantia? Quicquid est pater q̄ De⁹ est, hoc est filius, hoc est spiritus S. Cum autem pater est, non illud est, quod vel quo est. Pater enim non ad se, sed ad filium dicitur: ad se autem, Deus dicitur. Eo igitur quod vel quo Deus est, substantia est. Et quia eiusdē substantiæ est filius, proculdubio filius est De⁹. At vero quod pater est, quia non substantia est, sed refertur ad filium, non sic dicimus filium patrem esse, sicut dicimus filium Deum esse. Ex his verbis significari dicunt, quod proprietas patris vel proprietas filii non sit Deus, vel essentia diuina. Cum enim dicit, eo quod Deus est, substantia est: sed quod pater est, substantia non est: aperte inquit ostendi id esse substantiam, quo Deus est, id vero quo pater est, non esse substantiam. Item cum ait: Pater nō illud est quod est, ostendit eum non esse patrem eo quod substantia est. Non enim simpliciter dixit, pater non est illud q̄ est: sed ait, cum pater est, nō est illud quod est, significās quo pater est, non esse illud quo est, i. essentiā. Hęc illi ita exponētes, sua cōmēta simplicib⁹ & incautis veravideri faciūt. Nos autē aliter fore ista intelligēda dicim⁹. Dicens. n. eo q̄ De⁹ est, substantia est: sed quod pater est, substantia nō est. hoc intelligi voluit, quia essentia De⁹ est, & Deitate substantia est. Eo. n. substantia est, quo Deus est: & econuersō, cuius ea est Deitas quę est substantia, & substantia quę Deitas: sed quod pater est, non est substantia, id est, non quo pater est, eo substantia est, quia proprietate generatiōis pater est, qua substantia nō est. Ipsā tamē proprietatē substantiā esse nō negauit. Ita etiā

*August. ad
versum 2.
Infixus s̄
in limo.*

*Quod aliter
intelligenda
sunt illa
verba quā
dicant.*

illud intelligendum est quod ait: Cum pater est, non illud est quod est: id est, nō illo pater est, quod vel quo ipse est, id est, essentia, vel notione.

Alijs etiam verbis Augustini vtuntur vt asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum non esse Dei substantiam.

Item illis verbis August. vehementer insistant superius positis, scilicet quod verbum secundum quod sapientia est & essentia, hoc est, quod pater secundum quod verbum, non hoc est quod pater. Si, inquiunt, verbum non est hoc quod pater secundum hoc quod est verbum: id ergo quo verbum est, non est illud quod pater est, proprietates ergo qua verbum est, non est quod pater est, non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secundum quod verbum, non sit hoc quod pater est, ea tamen proprietates qua verbum est, est id quod pater est, id est, diuina essentia, sed non est hypostasis patris.

Responsio.

OPINIO QVORVNDAM, NON IDEM
esse personam & essentiam vel naturam dicentium,
& eandem essentiam non posse esse patrem,
& filium & spiritum sanctum.

DISTINCT. XXXIV.

PRædictis autem adiiciendum est, quod quidam peruersi sensus homines in tantam profuerunt insaniam, vt dicerent non idem esse naturam Dei & personam siue hypostasim: dicentes eandem essentiam non posse esse patrem & filium sine personarum cōfusione. Si enim, inquiunt, ea essentia quæ pater est, est fili⁹, idem sibi pater est & filius. Si hanc rem dicis esse patrem, aliam quære quam dicas esse filiū. Si vero aliā nō quæseris, sed eadē dixeris, idē genuit & genit⁹ est. Propter hæc & huiusmodi, inter naturam & personam diuidunt, ita vt nō recipiāt vnā Deitatis naturā & simplicē esse

esse tres personas. Idq; testimonio Hilarii defēde-
 re nituntur: qui in 8. lib. de Trin. quærens, vtrum *Hilar. li. 8.*
 Apostolus spiritum Dei nominās & spiritum Chri- *paulo ante*
 sti, idem significauerit vtroque verbo: inquit ita *medium.*
 Gētium prædicator, volens naturę vnitatem in
 patre & filio docere ait: Spiritus Dei in vobis est,
 si quis autem spiritum Christi non habet, hic non
 est eius. Si autem spiritus ei⁹ qui suscitauit Iesum, *Rom. 8. b.*
 & c. Spirituales omnes sumus, si in nobis est Dei
 spiritus: sed & hic spiritus Dei, est & spiritus Chri- *Ibid. paulo*
 sti. Et cū Christi spiritus in nobis est, eius spiritus *inferius.*
 in nobis est qui suscitauit Christum. Et cum eius
 qui suscitauit Christū in nobis est spiritus, & spiri-
 tus in nobis est Christi. nec tamen non Dei est spi-
 ritus, qui in nobis est. Discerne ergo ô hæretice,
 spiritum Christi à spir. Dei: & excitati à mortuis
 spiritum Christi à spiritu Dei, Christum à mortuis
 excitātis. Cū qui habitat in nobis spir. Christi, sp.
 Dei sit: & spir. Christi à mortuis excitati spiritus *Hilar. ibid.*
 Dei tātū sit Christum à mortuis excitātis. Et que *continuo.*
 ro nūc, in spiritu Dei vtrum naturam, an rem na-
 turę significatā existimes? Non est. n. idem natura
 quod res naturę: sicut nō idē est homo & q̄ homi-
 nis est, nec idē est ignis & q̄ ipsius ignis est: & secū-
 dū hoc nō est idem Deus & q̄ Dei est. Huius dicti
 occasione præfati hæretici dogmatizauerunt non
 idem esse personam & naturam Dei, asserentes
 naturam Dei non esse tres personas, intelligentes
 in his præmissis verbis Hilarii per rem naturę per-
 sonam, & nomine naturę diuinam naturam. Et i-
 deo dicunt Hilarium interrogasse hæreticum, v-
 trum per spiritum Dei putaret significatam esse
 naturam, an rem naturę: vt sic ostenderet
 distinguendum esse inter naturam &
 rem naturę, id est perso-

nam.

(:.)

Hic docet quomodo eis obuiat ipsius scriptura circumstantia, & qualiter predicta intelligi debeant: & quod spiritus sanctus est res vnius nature patris, & filii, & est ipsa natura.

Hilar. ibid.
paulo inferius.

Esa. 61. c. 2.
Matt. 12. c.

Iohelis. 2.

Hilar. lib.
eod. 8. paulo
inferius.

Hila. ibid.
continuo.

Hoc quidem dicunt, non intelligente pia diligentia scripturę circumstantiam: qua considerata percipi potest quomodo premissa dixerit Hilari. Subsequenter enim in eadem serie ostēdit in spiritu Dei aliquando significari patrem: vt cum dicitur: Spiritus Domini super me. Aliquādo significari filium: vt cum dicitur: In spiritu Dei eiicio dæmonia, nature suę potestates se dæmones eiecere demonstrans. Aliquando spiritum S. vt ibi. Effundā de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit consummatum fuisse cum Apostoli Sp. S. missō, omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hanc distinctionem fecerit, & quod in superiorib. per verba Apostoli idē spiritus S. significatus sit, & quod ipse res vnius nature patris & filii, apertē ostendit, inquit ita: Hęc idcirco sunt demonstrata, vt quacunque parte hæretica falsitas se contulisset, finibus veritatis cōcluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat Deus: & cū habitat in nobis spiritus Christi, nō aliud habitat quā spiritus Dei. Quod si per spiritum S. Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita spiritum Dei vt spiritum Christi esse noscēdum est: & cū per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, indifferēs natura filii creditur esse à patre. cū Sp. S. qui est Sp. Christi, & spiritus Dei res nature demonstratur vnius. Quæro nunc ergo quomodo non ex natura vnum sunt? A patre procedit spir. veritatis à filio mittitur, & à filio accipit. Sed omnia quę habet pater, filii sūt. Idcirco q̄ ab eo accipit, Dei spir. est, & idē spiritus Christi est. Res nature filii est, sed & eadem res & natura

Sp̄s patris est, & Dei excitantis Christum à mortuis. Spiritus est: & idē spiritus Christi est à mortuis excitati. In aliquo differt Christi & Dei natura, ne eadē sit, si pr̄stari, vt spiritus qui Dei est, non sit etiam Christi. Est ergo in nobis spiritus Dei, & est in nobis spiritus Christi: & cum spiritus Christi inest, inest spiritus Dei. Ita cum quod Dei est, & Christi est, & quod Christi est Dei est: non potest quid aliud diuersum Christus esse, quam Deus. Deus igitur Christus est vnus cum Deo spiritus: secundum illud: Ego & pater vnus sumus. In quo docet veritas vnitatem esse naturæ, non solitudinem vnionis: Ecce si hæc verba diligenter attendas, inuenis spiritū sanctū rem naturæ dici patris & filii: & eundem dici esse naturam Dei, vbi dicitur, per naturā Dei natura ipsa habitat in nobis, si per Spiritum S. Christus est in nobis. Itaque in Trinitate nō ita distinguendum est inter naturam & rem naturę, sicut in reb⁹ creatis: quia, vt ait Hilar. comparatio terrenorum ad Deum nulla est: si qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea existimet absolutē in se rationis perfectionem continere. Nō. n. humano sensu de Deo loquendum est.

Ibid. parole inferius.

Ioan 10. f.

Hilar. lib. 1. de Trin. in medio libr. Ibid. immediate superius.

Quod propter res creatas illud dixerit, non idem est natura & res nature.

G

AD naturam ergo rerum creatarum respiciens inquit: Nō idem est natura quod res naturæ, subiiciēs exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens erroris esse sub mensura creaturarum metiri creatorem, addit: Et secundum hoc non idem est Deus, & quod Dei est: ac si diceret: Si ad instar creaturarum de creatore sentis, cogaris fateri quia non idem est Deus & quod Dei est: quod dicere, impium est, cum spirit⁹ Dei De⁹ sit, & Dei fili⁹ sit Deus.

N 5 • Quod

Quod non aliud est Deus, & quæ sua sunt, ita ut insint: alia enim sunt quæ insunt, alia quæ non insunt. D

*Hila. l. 8. de
Trinit. ad
medium.*

Non ergo secundum corporales modos (ut in eadem subdit serie) accipienda sunt hæc quæ de Deo dicuntur: ubi euacuant opinionem eorum qui ita putant, aliud Deum esse, & aliud quod Dei est, aliudque naturam Dei & rem nature, ut est in creaturis, aperte docet non aliud esse Deum, & aliud quod Dei est: aliudque naturam Dei, & quæ sua sunt, ita ut insint illi, sic dicens. Homo aut aliquid ei simile cum alicubi erit, alibi non erit: quia idque est, illico continetur, ubi fuerit in forma, ut non ubique sit, qui insistens alicubi sit. Deus autem immensæ virtutis, viuens potestas, quæ nusquam non adsit, nec desit usquam: quæ se omnem per sua edocet, & sua non aliud quam se esse significat: ut ubi sua insint, ipse esse per sua intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit, non etiam ubique esse credatur, cum per sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt, quam quod ipse est, quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt. His verbis aperte significatur, si tamen intelligis hæretice, quia diuina natura non aliud est ab his, quæ sua sunt, ita ut insint: & per illa in omnibus suis est quæ non insunt. Sua. n. sunt etiam quæ non insunt, id est, omnes creaturæ: & sua sunt quæ insunt, ut tres personæ, quæ sunt eiusdem naturæ & eadem natura: sicut supra Aug. testimonio firmauimus dicentis, tres personas esse eiusdem essentiae vel eandem essentiam, sed non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur essentia, aliud persona. Non tamen disitemur aliquam distinctionem habendam fore secundum intelligentiæ rationem, cum dicitur hypostasis, & cum dicitur essentia: quia ibi significaturque est commune tribus, hic vero non. Est tamen hypostasis essentia, & e converso. Fateamur ergo unum, atque idem esse tres personas secundum essentiam, disse-

differētes autem proprietatibus. Vnde Aug. super
 locum pertaxatum psalmi ait: Quæris quid sit pa-
 ter? Respondetur, Deus. Quæris quid sit filius? Re-
 spondetur, Deus: Quæris quid sit pater & filius?
 Respondetur Deus. De singulis interrogatus, Deū
 responde. De utroq; interrogatus, non Deos sed
 Deum responde. Non sic in hominibus: Tanta e-
 nim est ibi substantiæ vnitas, vt æqualitatem ad-
 mittat, pluralitatem nō admittat. Si ergo tibi di-
 ctum fuerit, cum dicis filium Dei esse quod pater
 est, profecto filius pater est: Responde, secundum
 substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater
 est, nō secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se
 enim dicitur Deus, ad patrem dicitur filius. Rur-
 sumq; pater ad se dicitur Deus, ad filium Deus di-
 citur quod dicitur ad filium pater, non est filius:
 quod dicitur filius ad patrem, non est pater: quod
 dicitur pater ad se, & filius ad se, hoc est pater & fi-
 lius idem, id est Deus.

Tom 8. in
 explanatio-
 ne 68. Psal.
 versu 2.

Ibidē paulo
 inferius, 2.

*Vtrum ita possit dici, vnus Deus trium personarum vel tres
 personæ vnus Dei, vt dicitur vna essentia trium perso-
 narum, & tres personæ vnus essentiæ.* E

Hic considerandum est, cum Deus sit diuina es-
 sentia, & ita dicatur vnus Deus esse tres personæ,
 sicut vna essentia dicitur tres personæ: vtrum ita
 valeat sane dici, vnus De⁹ trium personarum, vel
 tres personæ vnus Dei: sicut dicitur vna essentia
 trium personarum, & tres personæ vnus essentiæ?
 In his locutionibus scripturæ vsus nobis æmulan-
 dus videtur, vbi frequēter reperitur ita dictū: Vna
 est essentia trium personarū, & tres sunt personæ
 vnus essentiæ: nusquam autem occurrit legisse, v-
 num Deū trium personarū, vel tres personæ vnus
 Dei. Quod ideo puto S. doctores vitasse, ne ita for-
 tē acciperetur in diuinis personis, vt accipitur, cū
 de creaturis simile qd dicitur. Dicitur n. De⁹ Abra-
 hā, Isaac, & Iacob: & De⁹ omnis creaturæ. Quod vti-
 que

quæ dicitur propter principiū creationis vel gratiæ priuilegium, & creaturæ subiectionem vel seruitutem. Cum ergo in Trinitate nihil sit creatum, vel seruiens, vel subiectum, non admisit fides in Trinitate talem locutionis modum. Ita etiam e converso non dicitur de Dei essentia, quod ipsa sit essentia Abraham, Isaac, & Iacob, vel alicuius creaturæ: ne creatoris & creaturæ naturam confundere videamur.

Quod licet potentia, sapientia, bonitas de Deo secundum substantiam dicantur in scriptura: tamen solent hæc nomina distinctè ad personas interdum referri.

Ex prædictis cõstat, quod sicut essentia, ita potētia, sapientia, bonitas de Deo dicuntur secundū substantiam. Quæ autem secundum substantiam de Deo dicuntur, tribus personis pariter conueniunt. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas patris & filii & spiritus sancti: & hi tres eadem potentia, eadē sapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in Trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia, vel sapientia, vel bonitas, non esset summum bonum. Sed quia ibi est perfecta potentia, infinita sapientia, incomprehensibilis bonitas, rectè dicitur & creditur summum bonū. Cūq̄ vnum & idē penitus sit in Deo potētia, sapientia, bonitas: in sacra tamē scriptura frequēter solēt hæc nomina distinctè ad personas referri, vt patri potētia, filio sapientia, spir. sãcto bonitas attribuat, q̄ quare fiat, nō est otiosum inquirere.

Quare id fiat scilicet quod patri potentia filio sapientia attribuat. G

Id ergo sacri eloquii prudentia facere curauit, nè Dei immensitatem similitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim scriptura sacra, quia Deus pater est, & quod De⁹ fili⁹ est: & audiuit hoc homo qui hominē patrē viderat, Deū patrem nō viderat:

rat cogitare cœpit ita esse in creatore, vt viderat esse in creaturis, á quibus hæc nomina translata sunt ad creatorem: in quibus pater est prior filio, filius est posterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrir scriptura dicens patrem potētē, ne videatur prior filio, & ideo minus potēns: & filium sapientem, ne videatur posterior patre, & ideo minus sapiens.

Quare spiritui sancto bonitas attribuatur. H

Dictus est etiam spiritus sanctus Deus, & dictus est habere spiritum Deus: & videbatur hoc quasi nomen inflationis & tumoris. Vnde humana conscientia ad Deum pro rigore & credulitate accedere metuit. Ideoque scriptura temperavit sermonem scilicet, spiritum bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non quod pater solus sit potēns vel magis potēs, & fili.º sol.º sapiēs vel magis sapiens, & spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicut vna essentia. Ideoque sicut dicitur filius homouision, id est, consubstantialis patri, ita & omnipotens.

De hoc nomine homouision, vbi in auctoritatem receptum sit & quid significet. I

Hic non est præmittendum quod Aug. in li. 3. contra Maxim. dicit de hoc nomine homouision, quo Latini tractatores frequēter vtuntur. Pater, inquit, & filius vnus sunt eiusdemque substantiæ. Hoc est illud homouision, quod in consilio Niceno aduersus hæreticos Arrianos á catholicis patrib. veritatis auctoritate firmatum est. Quod postea in concilio Ariminensi, propter nouitatem verbi min.º, quã oportuit intellectã (quã tamē fides antiqua pepererat) multis paucorũ fraude deceptis, heretica impietas sub heretico Imper. Cōstantio labefactare tētavit. Sed post nō lōgum tempus liber-

Cap. 14. in-
ter princi-
piũ & me-
dium.

Ioh. 10. f.

bertate fidei Catholicæ prævalente, postquam vñ
verbi sicut debuit intellecta est, homouisiō illud
catholicæ fidei sanitate longè lateq; distensum est
& diffusum. Quid enim est homouision, nisi vnus
eiusdemque substantiæ? Quid est inquam homo-

uision, nisi ego & pater vnū sumus? Non ergo inter
prophanas vocum nouitates hoc vitandum est.
*De nominibus quæ translatiuè, & per similitudinem de
Deo dicuntur.* K

Præterea sciendum est, quod in assignatio-
ne distinctionis nominū, inter alia quæ supra di-
ligenter executi sumus, quædam diximus transla-
tiuè & per similitudinem de Deo dici, vt speculū,
splendor, character, figura, & huiusmodi: de quibus
pio Lectori breuiter trado quod sentio, vt scil. ra-
tione similitudinis considerata ex causis dicendi,
dictorum intelligētiam assumat, sed catholicam.

*Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidisse
se dicit, ad alia transiturus.* L

De Sacramento vnitatis atque Trinitatis sum-
mæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen
eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur,
sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam,
nec potuisse nos ad illam.

DE QVIBVSDAM QVÆ SECVNDVM

*substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagi-
tant tractatum, scilicet de scientia, & de præscien-
tia, & prouidentia & dispositione,
prædestinatione, voluntate
& potentia.*

DISTINCT. XXXV. A

*De scientia
Dei in ge-
nerali secun-
dum se.*

CVMque supra disseruerimus ac plura dix-
rimus de his quæ communiter secundum sub-
stantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quæ-
dam specialē efflagitant tractatum: de quib⁹ mo-
do tractādū est. i. de scientia, præscientia, prouiden-

tia

tia; dispositione, prædestinatione, voluntate, &
 potentia. Sciendum est ergo, quod sapientia vel
 Scientia Dei cum sit vna & simplex, tamen pro-
 pter varios rerum status & diuersos effectus, plu-
 ra ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non
 tantum scientia, sed etiam præscientia vel prou-
 dentia: Et est Scientia siue Prouidentia nõ de fu-
 turis tantum, sed de omnib. de bonis scil. & de ma-
 lis. Dispositio vero, de faciendis. Prædestinatio,
 de omnib. saluandis, & omnib. bonis: quibus & hic
 liberantur, & in futuro coronabuntur: Prædesti-
 nauit enim Deus ab æterno homines, ad bona e-
 ligendo & prædestinavit eis bona præparando.
 Quod homines prædestinavit, Apostolus ostendit
 dicens. Prædestinavit quos præsciuit fieri confor-
 mes imagini filii sui. Et alibi, Elegit nos ante mun-
 di constitutionem, vt essemus sancti & immacula-
 ti. Quod autem bona eis præparauerit. Propheta
 Esaias ostendit dicens. Oculus non vidit Deus abs-
 te, quæ præparasti diligentibus vel expectantibus
 te. Ergo ab æterno prædestinavit quosdam futu-
 ros bonos & beatos, id est, elegit vt essent boni &
 beati: & bona eis prædestinavit, id est, præparauit.
 Prouidentia autem est gubernandorum: quæ vtiq;
 eodem modo videtur accipi, quo dispositio. In-
 terdum tamen prouidentia accipitur pro præ-
 scientia. sapientia vero vel scientia de omnibus
 est, scilicet bonis & malis, & de præscientibus,
 præteritis & futuris: & non tantum de tempora-
 libus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus
 ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus
 seipsum perfecte nouit: cuius scientiæ compara-
 tione omnis creature scientia imperfecta est.

*Vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestina-
 tio potuerit esse in Deo si nulla fuissent futura.* B

Hic cõsiderari oportet, Vtrũ scientia vel præsciẽ-
 tia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse

Român. 8.

Ephes. 1. a
Esa. 64. b. C
1. Cor. 2. b.

Ioh. 10. f.

bertate fidei Catholicæ prævalente, postquam vñ
verbi sicut debuit intellecta est, homouisiō illud
catholicæ fidei sanitate longè lateq; distensum est
& diffusum. Quid enim est homouision, nisi vnius
eiusdemque substantiæ? Quid est inquam homo-

uision, nisi ego & pater vnū sumus? Non ergo inter
prophanas vocum nouitates hoc vitandum est.
*De nominibus quæ translatiuè, & per similitudinem de
Deo dicuntur.* K

Præterea sciendum est, quod in assignatio-
ne distinctionis nominū, inter alia quæ supra di-
ligenter executi sumus, quædam diximus transla-
tiuè & per similitudinem de Deo dici, vt speculū,
splendor, character, figura, & huiusmodi: de quibus
pio Lectori breuiter trado quod sentio, vt scil. ra-
tione similitudinis considerata ex causis dicendi,
dictorum intelligētiam assumat, sed catholicam.

*Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidisse
se dicit, ad alia transiturus.* L

De Sacramento vnitatis atque Trinitatis sum-
mæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen
eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur,
sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam,
nec potuisse nos ad illam.

DE QVIBVSDAM QVÆ SECVNDVM

*substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagi-
tant tractatum, scilicet de scientia, & de præscien-
tia, & prouidentia & dispositione,
prædestinatione, voluntate
& potentia.*

DISTINCT. XXXV. A

*De scientia
Dei in ge-
nerali secun-
dum se.*

CVMque supra differuerimus ac plura dixe-
rimus de his quæ communiter secundum sub-
stantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quæ-
dam specialē efflagitant tractatum: de quib⁹ mo-
do tractādū est. i. de scientia, præscientia, prouiden-

tia

tia; dispositione, prædestinatione, voluntate, &
 potentia. Sciendum est ergo, quod sapientia vel
 Scientia Dei cum sit vna & simplex, tamen pro-
 pter varios rerum status & diuersos effectus, plu-
 ra ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non
 tantum scientia, sed etiam præscientia vel prou-
 dentia: Et est Scientia siue Prouidentia nõ de fu-
 turis tantum, sed de omnib. de bonis scil. & de ma-
 lis. Dispositio vero, de faciendis. Prædestinatio,
 de omnib. saluandis, & omnib. bonis: quibus & hic
 liberantur, & in futuro coronabuntur: Prædesti-
 nauit enim Deus ab æterno homines, ad bona e-
 ligendo & prædestinavit eis bona præparando.
 Quod homines prædestinavit, Apostolus ostendit
 dicens. Prædestinavit quos præsciuit fieri confor-
 mes imagini filii sui. Et alibi, Elegit nos ante mun-
 di constitutionem, vt essemus sancti & immacula-
 ti. Quod autem bona eis præparauerit. Propheta
 Esaias ostendit dicens. Oculus non vidit Deus abs-
 te, quæ præparasti diligentibus vel expectantibus
 te. Ergo ab æterno prædestinavit quosdam futu-
 ros bonos & beatos, id est, elegit vt essent boni &
 beati: & bona eis prædestinavit, id est, præparauit.
 Prouidentia autem est gubernandorum: quæ vtiq;
 eodem modo videtur accipi, quo dispositio. In-
 terdum tamen prouidentia accipitur pro præ-
 scientia. sapientia vero vel scientia de omnibus
 est, scilicet bonis & malis, & de præscientibus,
 præteritis & futuris: & non tantum de tempora-
 libus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus
 ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus
 seipsum perfectè nouit: cuius scientiæ compara-
 tione omnis creature scientia imperfecta est.

*Vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestina-
 tio potuerit esse in Deo si nulla fuissent futura.* B

Hic cõsiderari oportet, Vtrũ scientia vel præsciẽ-
 tia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse

Român. 8.

Ephes. 1. a
Esa. 64. b. C
1. Cor. 2. b.

Ioh. 10. f.

bertate fidei Catholicæ prævalente, postquam vñ
verbi sicut debuit intellecta est, homouisiō illud
catholicæ fidei sanitate longè lateq; distensum est
& diffusum. Quid enim est homouision, nisi vnus
eiusdemque substantiæ? Quid est inquam homo-
uision, nisi ego & pater vnū sumus? Non ergo inter
prophanas vocum nouitates hoc vitandum est.
*De nominibus quæ translatiuè, & per similitudinem de
Deo dicuntur.* K

Præterea sciendum est, quod in assignatio-
ne distinctionis nominū, inter alia quæ supra di-
ligenter executi sumus, quædam diximus transla-
tiuè & per similitudinem de Deo dici, vt speculū,
splendor, character, figura, & huiusmodi: de quibus
pio Lectori breuiter trado quod sentio, vt scil. ra-
tione similitudinis considerata ex causis dicendi,
dictorum intelligētiam assumat, sed catholicam.
*Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidisse
dicit, ad alia transiturus.* L

De Sacramento vnitatis atque Trinitatis sum-
mæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen
eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur,
sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam,
nec potuisse nos ad illam.

DE QVIBVSDAM QVÆ SECVNDVM
*substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagi-
tant tractatum, scilicet de scientia, & de præscien-
tia, & prouidentia & dispositione,
prædestinatione, voluntate
& potentia.*

DISTINCT. XXXV. A

De scientia
Dei in ge-
nerali secun-
dum se.

CVMque supra differuerimus ac plura dixe-
rimus de his quæ communiter secundum sub-
stantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quæ-
dam specialē efflagitant tractatum: de quib⁹ mo-
do tractādū est. i. de scientia, præscientia, prouiden-
tia

tia; dispositione, prædestinatione, voluntate, &
 potentia. Sciendum est ergo, quod sapientia vel
 Scientia Dei cum sit vna & simplex, tamen pro-
 pter varios rerum status & diuersos effectus, plu-
 ra ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non
 tantum scientia, sed etiam præscientia vel prou-
 dentia: Et est Scientia siue Prouidentia nõ de fu-
 turis tantum, sed de omnib. de bonis scil. & de ma-
 lis. Dispositio vero, de faciendis. Prædestinatio,
 de omnib. saluandis, & omnib. bonis: quibus & hic
 liberantur, & in futuro coronabuntur: Prædesti-
 nauit enim Deus ab æterno homines, ad bona e-
 ligendo & prædestinavit eis bona præparando.
 Quod homines prædestinavit, Apostolus ostendit
 dicens. Prædestinavit quos præsciuit fieri confor-
 mes imagini filii sui. Et alibi, Elegit nos ante mun-
 di constitutionem, vt essemus sancti & immacula-
 ti. Quod autem bona eis præparauerit. Propheta
 Esaias ostendit dicens. Oculus non vidit Deus abs-
 te, quæ præparasti diligentibus vel expectantibus
 te. Ergo ab æterno prædestinavit quosdam futu-
 ros bonos & beatos, id est, elegit vt essent boni &
 beati: & bona eis prædestinavit, id est, præparauit.
 Prouidentia autem est gubernandorum: quæ vtiq;
 eodem modo videtur accipi, quo dispositio. In-
 terdum tamen prouidentia accipitur pro præ-
 scientia. sapientia vero vel scientia de omnibus
 est, scilicet bonis & malis, & de præscientibus,
 præteritis & futuris: & non tantum de tempora-
 libus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus
 ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus
 seipsum perfectè nouit: cuius scientiæ compara-
 tione omnis creature scientia imperfecta est.

*Vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestina-
 tio potuerit esse in Deo si nulla fuissent futura.* B

Hic cõsiderari oportet, Vtrũ scientia vel præsciẽ-
 tia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse

Român. 8.

Ephes. 1. a
Esa. 64. b. C
1. Cor. 2. b.

Ioh. 10. f.

bertate fidei Catholicæ prævalente, postquam vñ
verbi sicut debuit intellecta est, homouisiō illud
catholicæ fidei sanitate longè lateq; distensum est
& diffusum. Quid enim est homouision, nisi vnus
eiusdemque substantiæ? Quid est inquam homo-
uision, nisi ego & pater vnū sumus? Non ergo inter
prophanas vocum nouitates hoc vitandum est.
*De nominibus quæ translatiuè, & per similitudinem de
Deo dicuntur.* K

Præterea sciendum est, quod in assignatio-
ne distinctionis nominū, inter alia quæ supra di-
ligenter executi sumus, quædam diximus transla-
tiuè & per similitudinem de Deo dici, vt speculū,
splendor, character, figura, & huiusmodi: de quibus
pio Lectori breuiter trado quod sentio, vt scil. ra-
tione similitudinis considerata ex causis dicendi,
dictorum intelligētiam assumat, sed catholicam.
*Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidit
se dicit, ad alia transiturus.* L

De Sacramento vnitatis atque Trinitatis sum-
mæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen
eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur,
sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam,
nec potuisse nos ad illam.

DE QVIBVSDAM QVÆ SECVNDVM
*substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagi-
tant tractatum, scilicet de scientia, & de præscien-
tia, & prouidentia & dispositione,
prædestinatione, voluntate
& potentia.*

DISTINCT. XXXV. A

De scientia
Dei in ge-
nerali secun-
dum se.

CVMque supra differuerimus ac plura dixe-
rimus de his quæ communiter secundum sub-
stantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quæ-
dam specialē efflagitant tractatum: de quib⁹ mo-
do tractādū est. i. de scientia, præscientia, prouiden-
tia

tia; dispositione, prædestinatione, voluntate, &
 potentia. Sciendum est ergo, quod sapientia vel
 Scientia Dei cum sit vna & simplex, tamen pro-
 pter varios rerum status & diuersos effectus, plu-
 ra ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non
 tantum scientia, sed etiam præscientia vel prou-
 dentia: Et est Scientia siue Prouidentia nõ de fu-
 turis tantum, sed de omnib. de bonis scil. & de ma-
 lis. Dispositio vero, de faciendis. Prædestinatio,
 de omnib. saluandis, & omnib. bonis: quibus & hic
 liberantur, & in futuro coronabuntur: Prædesti-
 nauit enim Deus ab æterno homines, ad bona e-
 ligendo & prædestinavit eis bona præparando.
 Quod homines prædestinavit, Apostolus ostendit
 dicens. Prædestinavit quos præsciuit fieri confor-
 mes imagini filii sui. Et alibi, Elegit nos ante mun-
 di constitutionem, vt essemus sancti & immacula-
 ti. Quod autem bona eis præparauerit. Propheta
 Esaias ostendit dicens. Oculus non vidit Deus abs-
 te, quæ præparasti diligentibus vel expectantibus
 te. Ergo ab æterno prædestinavit quosdam futu-
 ros bonos & beatos, id est, elegit vt essent boni &
 beati: & bona eis prædestinavit, id est, præparauit.
 Prouidentia autem est gubernandorum: quæ vtiq;
 eodem modo videtur accipi, quo dispositio. In-
 terdum tamen prouidentia accipitur pro præ-
 scientia. sapientia vero vel scientia de omnibus
 est, scilicet bonis & malis, & de præscientibus,
 præteritis & futuris: & non tantum de tempora-
 libus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus
 ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus
 seipsum perfectè nouit: cuius scientiæ compara-
 tione omnis creature scientia imperfecta est.

*Vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestina-
 tio potuerit esse in Deo si nulla fuissent futura.* B

Hic cõsiderari oportet, Vtrũ scientia vel præsciẽ-
 tia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse

Român. 8.

Ephes. 1. a
Esa. 64. b. C
1. Cor. 2. b.

Ioh. 10. f.

bertate fidei Catholicæ prævalente, postquam vñ
verbi sicut debuit intellecta est, homouisiō illud
catholicæ fidei sanitate longè lateq; distensum est
& diffusum. Quid enim est homouision, nisi vnus
eiusdemque substantiæ? Quid est inquam homo-
uision, nisi ego & pater vnū sumus? Non ergo inter
prophanas vocum nouitates hoc vitandum est.
*De nominibus quæ translatiuè, & per similitudinem de
Deo dicuntur.* K

Præterea sciendum est, quod in assignatio-
ne distinctionis nominū, inter alia quæ supra di-
ligenter executi sumus, quædam diximus transla-
tiuè & per similitudinem de Deo dici, vt speculū,
splendor, character, figura, & huiusmodi: de quibus
pio Lectori breuiter trado quod sentio, vt scil. ra-
tione similitudinis considerata ex causis dicendi,
dictorum intelligētiam assumat, sed catholicam.
*Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidisse
se dicit, ad alia transiturus.* L

De Sacramento vnitatis atque Trinitatis sum-
mæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen
eius ineffabilitate dignum tradidisse profiteamur,
sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam,
nec potuisse nos ad illam.

DE QVIBVSDAM QVÆ SECVNDVM
*substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagi-
tant tractatum, scilicet de scientia, & de præscien-
tia, & prouidentia & dispositione,
prædestinatione, voluntate
& potentia.*

DISTINCT. XXXV. A

*De scientia
Dei in ge-
nerali secun-
dum se.*

CVMque supra disseruerimus ac plura dixe-
rimus de his quæ communiter secundum sub-
stantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quæ-
dam specialē efflagitant tractatum: de quib⁹ mo-
do tractādū est. i. de scientia, præscientia, prouiden-
tia

tia; dispositione, prædestinatione, voluntate, &
 potentia. Sciendum est ergo, quod sapientia vel
 Scientia Dei cum sit vna & simplex, tamen pro-
 pter varios rerum status & diuersos effectus, plu-
 ra ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non
 tantum scientia, sed etiam præscientia vel prou-
 dentia: Et est Scientia siue Prouidentia nõ de fu-
 turis tantum, sed de omnib. de bonis scil. & de ma-
 lis. Dispositio vero, de faciendis. Prædestinatio,
 de omnib. saluandis, & omnib. bonis: quibus & hic
 liberantur, & in futuro coronabuntur: Prædesti-
 nauit enim Deus ab æterno homines, ad bona e-
 ligendo & prædestinavit eis bona præparando.
 Quod homines prædestinavit, Apostolus ostendit
 dicens. Prædestinavit quos præsciuit fieri confor-
 mes imagini filii sui. Et alibi, Elegit nos ante mun-
 di constitutionem, vt essemus sancti & immacula-
 ti. Quod autem bona eis præparauerit. Propheta
 Esaias ostendit dicens. Oculus non vidit Deus abs-
 te, quæ præparasti diligentibus vel expectantibus
 te. Ergo ab æterno prædestinavit quosdam futu-
 ros bonos & beatos, id est, elegit vt essent boni &
 beati: & bona eis prædestinavit, id est, præparauit.
 Prouidentia autem est gubernandorum: quæ vtiq;
 eodem modo videtur accipi, quo dispositio. In-
 terdum tamen prouidentia accipitur pro præ-
 scientia. sapientia vero vel scientia de omnibus
 est, scilicet bonis & malis, & de præscientibus,
 præteritis & futuris: & non tantum de tempora-
 libus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus
 ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus
 seipsum perfectè nouit: cuius scientiæ compara-
 tione omnis creature scientia imperfecta est.

*Vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestina-
 tio potuerit esse in Deo si nulla fuissent futura.* B

Hic cõsiderari oportet, Vtrũ scientia vel præsciẽ-
 tia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse

Român. 8.

Ephes. 1. a
Esa. 64. b. C
1. Cor. 2. b.

Oppositio.

se in Deo, si nulla fuissent futura? Cum. n. præscientia sit futurorum, & dispositio faciendorum, & prædestinatio saluandorum: si nulla essent futura, si nihil esset facturus Deus, vel aliquos saluaturus, non videtur potuisse in Deo esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio: potuit autem Deus nulla præscire futura, potuit non creare aliquid, ut non saluare aliquos, potuit ergo in Deo non esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio. Ad hoc autem ita à quibusdam opponitur. Si, inquit, potuit præscientia Dei non esse in Deo ab æterno, & potuit non esse, si verò potuit non esse? cum præscientia Dei sit e. scientia, & scientia sit eius essentia: potuit ergo non esse ab æterno, id quod est eius diuina essentia. Ita & de dispositione & prædestinatione, quæ est diuina essentia obiiciunt. Addunt quoque & alia ita loquētes: Si potuit Deus non præscire aliqua, cum idem sit Deo præscire quod scire, & scire quod esse: potuit ergo non esse. Item: Cum idem sit Deum præscium esse, & Deum esse, si potuit non esse præsci, potuit non esse Deus. Potuit autem non esse præscius, si potuit nulla præscire. At potuit nulla præscire, quia potuit nulla facere.

*Responsio quod præscientia, & dispositio & prædestinatio
quæsi relatiuè dicuntur ad futuras res
vel ad faciendas.*

Ad hoc iuxta modum nostræ intelligentiæ ita dicimus, Præscientia vel dispositio vel prædestinatio ad aliquid dici videntur. Sicut. n. creator ad creaturam relatiuè dicitur, ita præscientia vel præscius ad futura refertur videtur, & dispositio ad facienda, ac prædestinatio ad saluanda. Veruntamē creator ita relatiuè dicitur, ut essentiam non significet. Præscientia vel præscius & in respectu futurorū dicitur, & essentiam designat: ita etiā dispositio, & prædestinatio. Ideoq; cū dicitur: Si nulla essent futura, non esset in Deo præscientia, vel non esset

esset Deus præsciens: quia varia est ibi causa dicendi, distinguere oportet rationem dicti. Cū ergo dicis: Si nulla esset futura, non esset in Deo præscientia vel non esset præsciens: si in dicendo hanc causam attendis scilicet quia nulla esset subiecta eius præscientiæ, unde ipsa possit dici præscientia vel ipse præsciens, quod utrumque dicitur propter futura: verus est intellectus. Sin autem ea ratione id dicis, quod non sit in eo scientia, qua præscit futura, vel quod ipse non sit Deus qui est futurorum præsciens, falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ sunt: Potuit non esse præscientia Dei, vel potuit non esse præsciens, & potuit Deus non præscire aliqua, id est, potuit esse quod nulla futura subiecta esset eius scientiæ, & ita non posset dici præsciens vel præscire, vel scientia eius vel præscientia: non tamen eo minus ipse esset, vel eius scientia. Sed non posset dici præsciens vel præscire vel præscientia, si eius scientiæ futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione & prædestinatione & providentia. Hæc non (ut dictum est) ad temporalia referuntur, & de temporalibus tantum sunt.

*Quod scientia Dei non tantum est de temporalibus,
sed etiam de æternis.*

D

SCIENTIA verò vel sapientia non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis est. Ideoque, et si nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eademque modo est: nec minor esset quam modo, nec maior est quam esset. Sciuit ergo Deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & sciuit immutabiliter. Scit quoque non minus præterita & futura quam præsentia, & sua æterna sapientia & immutabili scit ipse omnia, quæ sciuntur. Omnis enim ratio supernæ & æternæ sapientiæ, ut ait Ambr. in eo est, quia omnem sapientiam & essentiam capit sua immensa scientia.

*Amb. 84. 3.
lib. 5. de fide
de ad princ.*

O

Qua-

*Quare omnia dicantur esse in Deo, & quod factum est
habet vitam in eo.*

*Tom. 3. lib.
5. de Genesi
ad litteram
cap. 185. in
principio.
Ibid. paulo
inferius.
Iacobi 1. c.*

Joan. 1. a

Propterea omnia dicuntur esse in Deo, & fuisse ab eterno. Vnde Aug super Gen. Hæc visibilia, inquit, antequam fierent, non erant. quomodo ergo nota Deo erant, quæ non erant: Et rursus, Quomodo ea faceret, quæ sibi nota non erant: non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognovit. Proinde antequam fierent & erant, & non erant. Erant in Dei scientia, non erant in sui natura. Ipsi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset, quam illo quo ea nouerat, ut faceret: apud quem non est transmutatio, nec visibilitudinis obumbratio. Ecce hic habes quod hæc visibilia antequam fierent, in Dei scientia erant. Ex hoc ergo sensu omnia dicuntur esse in Deo, & omne quod factum est dicitur vita esse in ipso: non indeo quod creatura sit creator, vel quia ista temporalia essentialiter sint in Deo: sed quia in eius scientia semper sunt, quæ in vita est.

Quod eadem ratione dicuntur omnia ei presentia:

*Amb. ca. 8.
li. 5. de fide
non longe à
principio.
Roman. 4.*

*Aug. versu
12. Psal. 49
Tomo. 8.*

Inde est etiam quod omnia dicuntur ei presentia esse, non solum ea quæ sunt, sed etiam ea, quæ præterierunt, & ea quæ futura sunt: secundum illud, Quivocat ea, quæ non sunt tanquam ea quæ sunt. Quia ut ait Ambrosius in lib. de Trinit. ita cognoscit ea, quæ non sunt, ut ea quæ sunt. Et hac ratione omnia dicuntur esse in eo, vel apud eum, siue ei presentia. Vnde Aug. super illum locum Psalm. Et pulchritudo agri mecum est: Ideo, inquit, mecum est, quia apud Deum nihil præterit, nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura, & ei non detrahuntur iam præterita, cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientiae Dei. Ecce hic aperit Aug. ex qua intelligentia accipienda sint huiusmodi verba, omnia sunt presentia, in Deo sunt omnia, vel cum

est
E
Te ab
quit,
nora
modo
cquã
ouit.
rant.
Ipli
tuis-
re fa-
isif-
hæc
t. Ex
om-
oni-
mpo-
sciẽ.
a: P
sẽ.
pra-
llud,
Quia
it ea
mnia
ntia,
ritu-
quia
t. Cũ
ram
uadã
g. ex
ver-
i, vel
cum

eum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita, quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

VTRVM CONCEDENDVM SIT, OMNIA ESSE
se in Dei essentia, vel in eo per essentiam: vt omnia dicuntur esse in Dei cognitione vel presentia.

DISTINCT. XXXVI. A

SOLET hic quæri: cum omnia dicantur esse in Dei cognitione seu presentia, vel in Deo per cognitionem, & eius cognitio vel presentia sit diuina essentia: vtrum concedendum sit, omnia esse in diuina essentia, vel in Deo per essentiam? Ad quod dicimus quia Dei cognitio eius vtrique essentia est: & eius presentia, in qua sunt omnia, ipsius cognitio est: nec tamen omnia quæ sunt in eius presentia vel cognitione, in eius essentia esse dici debent. Si enim diceretur, intelligerentur esse eiusdem cum Deo essentia. In Deo enim dicitur esse per essentiam, quod est diuina essentia, quod est Deus. Habet ergo Deus apud se in presentia sua, quæ non habet in sui natura. Unde Augustinus de verbis Apostoli ita ait: Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare? Eliguntur qui non sunt: nec erat qui elegit, nec uanè eligit. Eligit tamen, & habet Electos quos creatur⁹ est eligendos: quos habuit apud semetipsum non in natura sua, sed in presentia sua. Nondum erant quibus promittebatur: sed & ipsi promissi sunt, quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit Deum apud semetipsum habere electos ante mundi constitutionem non in natura sua, sed in presentia sua: cum tamen eius presentia non aliud sit quàm eius natura, quia ipsius presentia eius non est notitia. Potest tamen ad electos referri, cum ait: In natura sua, id est, illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud se, non in natura sua, id est, illorum, qui nondum erant: sed in sua presentia, quia eos ita nouit, ac si essent.

Quomodo
res sunt in
Deo.

Tom. 10.
Serm. 11. ad
ioge à prima
cipio.
Ephes. 1. 6

*Vtrum mala debeant dici esse in Deo, vbi sunt omnia bona,
cum vtraque sint in eius cognitione & presentia:
omnia enim cognoscit.*

POST prædicta queritur, cum omnia dicantur esse in Deo nõ per essentiã naturæ, sed per cognitionẽ scientiæ, & Deus sciat bona & mala: vtrum concedendũ sit simpliciter mala esse in Deo, siue esse in Deo per cognitionẽ? Scit enim Deus & sciuit semper omnia, tã bona quã mala: etiam antequã fierent, & præsciuit ab æterno ea futura. Ideoq; cũ omnia bona diximus esse in Deo propter præsentia cognitionis, eadẽ ratione videtur dicendũ omnia mala esse in eo, cũ ea semper nouerit, & per cognitionẽ ei præsentia fuerint: Præcognouit nam Deus ab æterno quosdam futuros malos, & eorũ malitiam, vt ait August. præsciuit, sed non præparauit. Cum ergo peccata omniũ sciat, nunquid intelligendum est ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apost. omnia esse in Deo? Ex ipso, inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Sed quis nisi insanus, dixerit mala esse in Deo? Illa enim esse in Deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt: ea vero per ipsum sunt & ex ipso, quorũ author est: sed nõ est author nisi bonorũ. Nõ ergo ex ipso, & per ipsũ sunt, nisi bona: ita ergo non in ipso sunt nisi bona, non ergo mala in Deo sunt: quia licet ea noscat, nõ tamẽ ita omnino noscit, vt bona. Mala ergo quasi de luce cognoscit, vt ait Propheta: Et alta à lógè cognoscit, i. superbiã. Et alibi ad Deum loquẽs de malis ait: De absconditis tuis adimpletus est venter eorũ. Quod exponens Aug. Abscondita, inquit, peccata sunt, quæ à lumine tuæ veritatis abscondũtur. Sed quomodo peccata à lumine tuæ veritatis abscondũtur: Sed quomodo peccata à lúine veritatis diuinæ abscondũtur, cũ à Deo sciãtur? Si n. nõ sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos damneret?

Rom. II. d

Qua intelligantur esse in Deo.

*Aug. versu
1, Psal. 16:
Tom. 8.*

ret? Alibi propheta, Quia neq; ab oriente neque ab occidēte deest. Quod exponēs Cassiod. inquit. Neq; à bonis, neq; à malis deest Deus: sed omnib. præiēs & cognitor est. Cognoscit ergo Deus & bona & mala, per scientiam: sed bona cognoscit etiā per approbationē, & per beneplacitum: mala vero non. Vnde Cassiod. super psalm. dicit, Peccata abscondita Deo sunt, quia non nouit, id est, approbat. Et ex eo sensu Aug. dixit ei abscondita à lumine Dei. Qui etiā in lib. ad Heluidiū insinuat cognitionē Dei variis modis accipiendā. inquit. Si ad scientiam referas, non ignorat De⁹ aliquos vel aliqua: qui tamē in iudicio quibusdam dicit. Non noui vos, sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur Deus, quæ nō approbat, quæ ei nō placēt. Apparet itaq; verum esse quod diximus, scilicet quia quodam modo cognoscit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem vtraque eodem modo noscit, quantum ad notitiam: sed bona, etiam approbatione & beneplacito cognoscit.

Hic aperit quare bona tantum dicantur esse in Deo, & non mala.

C ET inde est, q̄ bona tantum dicuntur esse in Deo non mala, & illa prope. hæc longè: quia licet in Deo aliqua dicantur esse propter cognitionis præsentiam, & Deus bona & mala cognoscat, mala tamē nō cognoscit nisi per notitiam. bona verò non solum per scientiam, sed etiā p̄ approbationem & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur esse in Deo, scil. quia ita ea scit, vt etiam approbet & placeant, id est, ita scit, vt eorum sit auctor.

Quod idem est omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso.

D PROINDE si diligenter inspiciamus, idem videtur esse, omnia esse ex Deo, & p̄ ipsū, & in ipso.

O 3 Vnde

*Cassiodorus
aduersum
6. Psalm. 74.*

*Cassiodorus
aduersum
Psalm. 10.
Aug. epist.
102. ad E.
uodum non
longè à prin-
cipio 1. 1.
Mat. 7. d.*

Rom. 11 d.

*Amb. tom.
2. Cap. 10.
post mediū.*

*Hac vet ulit
dist. 29.*

*Tom. 6. ca.
2 & in princ.*

Vnde Ambrosius in 2. libro de spiritu sancto: Hæc tria, ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia, vnum esse supra diximus. Cum dicit per ipsum esse omnia non negauit in ipso esse omnia. Eandem vim habent omnia hæc, scilicet cum ipso, & in ipso, & per ipsum, & vnum in his atque consimile, non contrarium intelligitur. Ecce habes quia ex eadem intelligentia scriptura dicit esse omnia in ipso, & per ipsum, & ex ipso, & cum ipso. Cum ergo ex eadem ratione omnia dicantur esse ex Deo, vel per ipsum, non solum quod scit, sed etiam quia eorum auctor est, consequitur ut eadem ratione ea esse in Deo dicantur, scilicet quia scit, & eorum auctor esse dicitur: quia in illo viuimus, & mouemur, & sumus: quia eo auctore sumus, mouemur & viuimus. Cum ergo non fit auctor nisi bonorum, merito sola bona in eo esse dicuntur, sicut ex ipso & per ipsum. Cum ergo in eius cognitione vel presentia sint omnia scilicet bona & mala, in eo tamen non dicuntur esse, nisi bona, quorum auctor est. Vnde Augustinus in libro de natura boni, Cum audimus, inquit, ex Deo, & per ipsum, & in ipso esse omnia, omnes utique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant: quæ ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hic aperte dicitur quod in illa generalitate locutionis bona tantum continentur.

*Quod omnia ex patre, & per patrem, & in patre sunt: ita
& de filio, & de spiritu sancto est dicendum,
licet propter personas fiat distinctio.*

Præterea sciendum est, quod licet ibi indicetur distinctio personarum cum dicitur, ex ipso, & per ipsum, & in ipso: omnia tamen ex patre, & per patrem, & in patre sunt. Similiter de filio, & de spiritu sancto accipiendum est. Vnde Augustinus in 1. libro de Trinitate Non confuse, inquit, accipiendum est quod ait

*Aug. 1. 6. ca.
10. in fin. l.
6.*

Apo-

Apostolus, ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens, propter patrem: per ipsū, ppter filium: in ipso, propter spiritum S. Vigilanter autē attende, ne quia patrem volens intelligi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse à patre, vt neges oīa esse ex filio, vel ex spiritu sancto, cum ex patre, & p patrē, & in patre omnia esse sane dici possunt: similiter de filio, & de spiritu sancto dicendum est.

Quod non omnia que ex Deo sunt, etiam de ipso sunt: sed econuerso. F

ILLVD etiam hic annectendū est, quod nō oīa quæ dicuntur esse ex Deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia, vt ait Aug. in lib. de natura boni. *Ca. 27 to. 6. August.* Non hoc significat penitus ex ipso, quod de ipso. Quod enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne q̄ ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia non est de sua substantia. Et ex ipso n. sunt cælum & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia non de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium, & faciat domum, & ex ipso est filius, ex ipso est & domus: sed filius de ipso, domus ve o de terra & ligno, non de ipso.

Quæ dicta sunt summam colligit. G

Ex præmissis apertum est, quod in Dei cognitione siue præsentia sunt, scilicet bona & mala: sed non omni modo sunt ibi mala, quo bona: & q̄ in Deo, bona tantum sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex eo quo sensu hæc accipienda sint, assignatum est. Et quod de ipso nō dicitur esse p̄prie, quod aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quæ eo authore sunt.

QVIBVS MODIS DICATUR DEVS
esse in rebus.

DISTINCT. XXXVII. A

ET quoniam demonstratū est ex parte, quomodo omnia dicantur esse in Deo, addendū videtur

O 4 tur

tur hic, quibus modis dicatur Deus esse in rebus, si tamen id humana mens vel ex parte dignè valeat cogitare, vel lingua sufficiat eloqui. Sciendū ergo est q̄ Deus incommutabiliter semper in se existens, præsentialiter, potēcialiter, essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui definitione, & in omni loco sine circūscriptiōe, & in omni tēpore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spiritib⁹ & animab⁹ est excellentius, scilicet per gratiam inhabitans: & in homine Christo excellentissimè in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, ut ait Apost. In eo n. Deus habitauit, non per gratiam adoptionis, sed per gratiā vnionis. Ne autem ista (quia capacitatē humanæ intelligentiæ excedūt) falsitatis arguere aliqui præsumāt, sanctorum auctoritatibus munienda mihi videntur. B. Gregorius super Cant. inquit: Licet Deus communi modo omnib. rebus in sit præsentia, potentia, substantia: tamē familiariori modo per gratiā dicitur esse in illis, qui mirificentiam Dei acutius & fidelius considerant. De hoc enim eodem August. ad Dardanum in li. de præsentia Dei ait: Cum Deus sit natura incorporea & incommutabiliter viuā, æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eum pro suæ capacitatis diuersitate, alii amplius, alii minus: quos ipse sibi dilectissimū tēplum gratia suę bonitatis ædificat. Hilarius quoq; in lib. 8. de Trin. apertissime docet, Deum vbi que esse, Deus, inquit, immēse virtutis viuēs potestas, quæ nusquam nō adfit, nō desit vsquā, sed omnē per sua edocet, ut vbi sua sint, ipse esse intelligatur. Nō autē corporali modo cū alicubi sit, nō etiā vbi que esse credatur, cum & in omnibus esse nō desinat. Ambr. in 1. de spiritu s. spiritum sanctū pbat non esse creaturā: quia vbi que est, quod est, propriū diuinitatis: ita dicēs. Cū omnis creaturā eer-

Glossa ordinaria ad habent in fine, cap. 5. Cant. 2. orum. Quo abiit. Tom. 2. epistol. 57. ante medium.

Non longè ad medium libr. 8. Hilarius.

Amb. ca. 7. in princ. p.

tis n
aud
bet
& in
uin
Don
terr
cōpl
re d
repl
toti
ribu
vbic
liter

II
grat
habi
plur
ait: C
ped
bita
tem
strie
nus
est, c
totu
la ac
cula
nor
liis i
sing
ta &
tus,
bita
& hi

tis

tis nature sit circūscripta limitib⁹, quomodo quis audeat creaturā appellare spiritum S. qui non habet circūscriptam determinatāque virtutē, quæ & in omnibus, & vbiq; semper est: quod vtiq; diuinitatis & dominationis est propriū. Idē in eod. Domini est omnia complere, qui dicit: Cælum & terram ego cōpleo. Si ergo Dominus est qui cælum cōplet & terrā, quis ergo potest spiritum S. iudicare dominationis & diuinæ potestatis exortē, qui repleuit orbem? & quod pl⁹ est, repleuit & lesū, totius mundi redemptorem? Ex his aliisque pluribus autoritatibus aperte monstratur, q̄ Deus vbiq; in omni creatura essentialiter, præsentialiter & potentialiter est.

Lib. 8. ca. 7.
paulo inferius.

Hieron. 13. d

Quod in sanctis non modo est, sed etiam habitat, qui non vbiq; est habitat.

B

IN sanctis vero etiam habitat, in quibus est per gratiam: non n̄ vbiq; est, ibi habitat: vbi verò habitat, ibi est. In solis bonis habitat, qui sunt templum eius, & sedes eius. Vnde per Esaiam Domin⁹ ait: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, q̄a in electis qui sunt cælum, habitat De⁹ & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperāt: malos vero qui sunt in terra, iudicii districtione calcat. Vnde in li. Sapiēt. dicitur: Thronus sapientiæ anima iusti, quia in iustis specialius est, quam in aliis rebus: in quibus tamen omnib⁹ totus est, quemadmodū anima, ait Aug. in epistola ad Hieron. de origine animæ, per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: sed tamen in aliis intensius, & in aliis remissius operatur, cū in singulis particulis corporis essentialiter tota sit. Ita & Deus cum sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen plenius esse dicitur quos inhabitat, i. in quib. ita est, vt faciat eos templum suū: & hi tales cū eo sunt iā ex parte, sed in beatitudine

Esa. 66. a

Aug. 10. 2.
epist. 28. non
loge à princ.

O 5 . per-

Ioan. 17. d
T m. 9. tra-
ctat. 117.
ad c. 13. 105.

perfectè. Mali vero, et si ibi sint ubi ipse est, qui nusquam deest, non tamen sunt cum eo. Vnde Augustinus super Ioannem. Non satis fuit dicere: Ubi ego sum, & illi sint: sed addidit, mecum: quia & ibi miserari possunt esse ubi & ille est, qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eo quod cum illo sunt: qui fruuntur eo, & vident illum sicut est. Mali vero non sunt cum illo: ut cæci in luce non sunt cum luce: nec boni ita nunc sunt cum eo ut videant per speciem, et si sunt aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autem Deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ supra dicta sunt, cum de spiritus sancti processione temporaliter ageretur: ubi licet ex parte, exponitur (ex parte n. cognoscimus, & ex parte prophetamus) quomodo spiritus sanctus habitet in nobis, qui non sine patre & filio inhabitat.

*Vbi erat vel habitabat Deus antequam esset
creatura.*

Aug. ca. 27.
Tomo. 6.

Si autem queris, ubi habitabat Deus antequam sancti essent? Dicimus quia in se inhabitabat. Vnde Aug. in li. 3. contra Maximin. in templo, inquit, suo habitat Deus, scilicet in sanctis qui sunt templum Dei, modo secundum fidem ambulantes: & templum Dei erunt aliquando secundum speciem, qualiter etiam nunc templum Dei sunt angeli. Sed dicit aliquis: Antequam faceret Deus cælum & terram, antequam faceret sanctos, ubi habitabat? In se habitabat Deus: apud te habitat, & apud se est. Non ergo sancti sunt domus Dei, ut ea subtracta cadat Deus. Imo sic habitat Deus in sanctis ut si ipse discesserit, cadat.

*Multa hic breuiter docet quæ confirmant
predicta.*

Tom. 2. epi.
57. ad Dardanum.

Sciendum est etiam, quia ut ait Augustinus in lib. ad Dardanum. Dici nisi stultissime nequit, spiritum sanctum non habere locum in nostro corpore, quod totum anima nostra impleuerit. Stultum dicitur

citur etiam angustiis alicubi impedire Trinitatē,
 ut pater & fili⁹ & spiritus S. alicubi simul esse non
 possint. Verum illud est multo mirabili⁹ quod cū
 Deus vbiq; sit totus, non tamen in omnib⁹ ha-
 bitat. Quis porro audeat opinari, nisi inseparabi- *Ibid paulo*
 litatē Trinitatis penitus ignoret, quod in aliquo *inferius.*
 possit habitare pater & filius, in quo nō habitet S.
 S. aut in aliquo spiritus S. in quo nō habitet pater
 & filius? Fatendum est ergo vbiq; esse Deum per
 diuinitatis præsentia, sed nō vbiq; p inhabitatio-
 nis gratia. Propter hanc n. inhabitationem gratiæ *Luca. 11. a.*
 non dicimus: Pater noster qui es vbiq;, cum & *Math. 6. b.*
 hoc verum sit: sed qui es in cœlis, id est, in sanctis:
 in quibus est quodam excellentiori modo.

*Quod Deus inhabitator est quorundam nondum cogno-
 scientium Deum, & non quorundam
 cognoscentium.*

E

ILLVD quoq; mirabile est, quia ut ait Aug. in *Eadem ep̄.*
 eodem, Deus est inhabitator quorundā, nondum *57 paulo in*
 cognoscentium Deum, & non quorundā cognof- *ferius, ad*
 centium Deum. Illi enim ad templum Dei non p- *mediū.*
 tinent, qui cognoscentes Deum, non sicut Deum
 glorificant. Ad templum Dei pertinent paruuli
 sanctificati Sacramento Christi, & regenerati S.
 S. qui nondum valent cognoscere Deū. Ergo quē
 potuerunt illi nosse nec habere, isti potuerūt ha-
 bere antequam nosse. Beatissimi autem sunt illi,
 quibus est Deum habere, quod nosse. Hic aliqua-
 tenus aperit Aug. quomodo Deus habitet in ali-
 quo, id est, habeatur: cum videlicet ita est in ali-
 quo, ut ab eo cognoscatur & diligatur.

*Quomodo Deus totus vbiq; sit per essentiam, non potest in-
 telligi ab humano sensu.*

F

Ex prædictis patet, q̄ Deus vbiq; totus est p ef-
 sentia, & in sanctis habitat per gratiam. Cumque
 superius licet tenuiter, ostēsum sit qua ratione di-
 catur

catur

*Chryso ad
Heb. c. 10.
Hom.
2. in princ.*

*Ibidem con-
tinuo.*

catur habitare in quibusdā, nūc efflagitaret ordi-
nis ratio id etiā assignari, quomodo ubiq; per es-
sentiam & totus sit: nisi hui⁹ cōsiderationis subli-
mitas atq; immēsitās, humanæ mentis sensum o-
mnino excederet. vt n. ait Chryso. super epistolā
ad Hebr. Sicut multa de Deo intelligim⁹, quæ lo-
qui penitus non valem⁹: ita multa loquimur quæ
intelligere non sumus idonei. Verbi gratia, quod
ubiq; Deus est scimus & dicimus: quomodo autē
ubique sit, intellectu non capimus. Item, quod est
incorporea quædam virtus, quæ est omnium cau-
sa bonorum scimus, quomodo autem vel quæ i-
sta sit penitus ignoramus.

*Quorundam opinio, qui præsumunt ostēdere quomodo Deus
ubique sit per essentiam, potentiam,
præsentiam.*

QVIDAM tamen immensa ingenio suo metiri
præsumentes, hoc ita fore intelligendum tradide-
runt, q̄ Deus ubiq; per essentiam esse dicitur: non
q̄ Dei essentia proprie sit in omni loco, & in omni
creatura: sed quia omnis natura atq; omne quod
naturaliter est, in quocunq; loco sit, per eū habet
esse: & omnis locus, in quo illud est. Iidem etiam
dicunt, ideo Deum ubiq; dici esse per præsentiam,
vel per potentiam, quia cuncta loca sunt ei præ-
sentia, & quæ in eis sunt, nec in eis aliquid opera-
ri cessat. Nam & ipsa loca, & quicquid in eis est, ni-
si ipse conseruet, manere non possunt. In his ergo
per substantiam De⁹ esse dicitur, vt aiunt: quia per
virtutem propriæ substantiæ suæ facit vt etiam
loca sint, & omnia qui in his sunt. Sed licet hæc
vera sint quæ asserunt in explanandis intelligētis
prædictorum, in illis tamē verbis, quibus dicitur
Deus ubique esse per essentiam, plus contineri
credendum est, quod homo viuens capere non
valet.

Quis

Quod Deus cum sit in omnibus rebus, non tamen sordibus rerum inquinatur.

H

SOLET etiā ab iisdem quæri, quomodo Deus substantialiter in sit omnib. reb⁹, & corporaliū sordium in quinationib⁹ nō contingatur: quod tam frivolum est, vt nec responsione sit dignum, cum etiā spirit⁹ creatus sordibus corporeis etiam leprosi vel quarumcunq; polluti inquinari nō possit. Sol quotq; radios suos sine sui pollutione effundit super loca & corpora non solū munda, sed etiā immunda ac sordibus fœtētia: quorum contactu homines, & aliæ quædam res inficiuntur, solis vero radii impolluti in contaminati eā cōtingentes existunt. Nō est ergo mirandum si essentia diuina omnino simplex & incōmutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis essentialiter inest, nec tamē cuiusq; rei sordib⁹ cōtaminatur vel cōtingitur: Vnde Aug. in l. de natura boni, Cum in Deo, inquit, sint oīa quæ condidit, nō tamē inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam sapiētia quæ attingit à fine vsq; ad finē fortiter, dicitur: Attingit omnia, ppter suam munditiam, & nihil inquinatum in eā incurrit. Postremo respondeat quid potius de Deo respondendum existiment: vel q̄ nusquam per essentiā sit, vel q̄ vbiq; vel quod alicubi, ita quod non vbiq;? Sed quis audeat dicere, q̄ nusquā diuina essentia sit, vel quod alicubi, & non vbiq; sit? Si n. ita est alicubi, quod non vbiq;, ergo localis est. Est ergo vbiq; tota quæ cōtinet totum, & penetrat totū: quæ nec pro sui simplicitate diuidi, nec pro sui puritate maculari, nec pro sui ita mensitate vllō modo comprehendi potest: Vnde August. De⁹ vbiq; est, cui nō locis, sed actionibus propinquamus, per simile & minus ostendit. Timent quidā quod fieri nō potest, scilicet ne humana carne veritas & substantia Dei inquinetur, & tamen prædicant istū visibilē solem radios suos

Tom. 6. c.
20. in prin.

Cap. 27. in
principio.

Aug. de agō-
ne Christiana-
no libr. vii.
c. 18. in
prin. Li. de
doct. Christ.
l. c. 10. in se-
ne.

suos per omnes feces & sordes spargere, & eos in-
 dos & sinceros seruari. Si ergo visibilia mundā
 visibilibus immūdis contingi possunt, & non in-
 quinari: quanto magis inuisibilis, & incommuta-
 bilis veritas.

*Aug. de a-
 gone Chri.
 dicens: Ti-
 ment &c.*

*Quod Deus vbique sit, & in omni tempore, non tamen
 localis est, non circumscriptibilis nec loco nec
 tempore mouetur.*

Cumque diuina natura veraciter, & essentiali-
 ter sit in omni loco, & in omni tēpore, non tamen
 mouetur per loco vel p tempora, nec localis, nec
 temporalis est. Localis nō est, quia penitus nō cir-
 cumscribitur loco, qā nec ita est in vno loco, quod
 nō sit in alio. Neq; dimensionē habet sicut corp⁹,
 cui secūdum locum assignatur principiū, mediū,
 & finis, & ante, & retro, dextera & sinistra, sursum
 & deorsum: q̄ sui interpositione facit distantiam
 circumstantiū. Duobus namq; his modis dicitur
 in scriptura aliquid locale, siue circumscriptibile,
 & econuerso: scil. vel quia dimensionem capiens
 longitudinis, altitudinis, & latitudinis, distantia
 facit in loco, vt corpus: vel quia loco definitur ac
 determinatur: quoniam cum sit alicubi, nō vbiq;
 inuenitur: quod non solum corpori, sed etiam o-
 ni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus o-
 mni modo, locale est. Spiritus vero creat⁹ quodā-
 modo est localis, & quodammodo nō est localis.
 Localis quidē dicitur, qā definitione loci termina-
 tur: quoniam cum alicubi præsens sit totus, alibi nō
 inuenitur. Non autē ita localis est, vt dimensionē
 capiēs distantia in loco faciat. Diuina ergo sola es-
 sētia omnino illocalis & incircumscriptibilis est:
 quæ nec locis mouetur aliquo modo, scilicet vel
 determinatione finita, vel dimensionē suscepta,
 nec tēporib⁹, sed affectu & cognitiōe mouetur. His
 n. duob. modis, scil. loco vel tempore, fit mutatio
 creature, quæ lōgè est à creatore. Vnde Aug. super

Gen.

Gen. De^o, inquit, omnipotens incōmutabili æternitate, voluntate, veritate semper idem, mouet p temp^o creaturā spiritualē: mouet etiam p temp^o & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas cōdidit administret. Cum ergo tale aliquid agit, non debem⁹ opinari eius substantiā qua Deus est, tēporibus locisque mutabilē siue p tempora & loca mobilē, cum sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt omnia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus, quia ipse est ante omnia: & nouior omnibus, quia ipse idē post omnia, scil. post omnium initia. Ecce hic aperte ostenditur, quod nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur Deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis vero etiam per tempus & locum.

Quid sit mutari secundum tempus.

K

Mutari autem per tempus est variari secundū qualitates interiores, vel exteriores, quę sunt in ipsa re quę mutatur; vt quando suscipit vicissitudinē gaudii, doloris, scientię, obliuiois, vel variationē formę, siue alicuius qualitatis exterioris. Hęc n. mutatio quę fit secundum tempus, variatio est qualitatum, quę fit in corporali vel spirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

Opinio quorundam, qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, non esse locales.

L

De mutatione vero loci magna inter conquiritētes disceptatio versatur. Sunt n. qui dicūt nullū spiritū aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locū vniuersaliter remouere volētes: quoniam secundū dimensionē tantum & circumscriptionē locum cōstare asserunt, atque id solum esse locale vel in loco esse dicunt, quod dimensionē recipit, & distantia in loco facit. Et hoc dicūt Aug.

Aug. verba prædicta pro se facte re dicunt.

Hic

Aug. l. 3. c. 26. in tom. 3. in princ.

Ibid. paulo inferius.

suos per omnes feces & sordes spargere, & eos im-
dos & sincerios seruari. Si ergo visibilia mundā
visibilibus immūdis contingi possunt, & non in-
quinari: quanto magis inuisibilis, & incommuta-
bilis veritas.

*Aug. de a-
gone Chri.
dicens: Ti-
ment &c.*

*Quod Deus vbique sit, & in omni tempore, non tamen
localis est, non circumscriptibilis nec loco nec
tempore mouetur.*

Cumque diuina natura veraciter, & essentiali-
ter sit in omni loco, & in omni tēpore, non tamen
mouetur per loco vel p tempora, nec localis, nec
temporalis est. Localis nō est, quia penitus nō cir-
cumscribitur loco, qā nec ita est in vno loco, quod
nō sit in alio. Neq; dimensionē habet sicut corp⁹,
cui secundū locum assignatur principiū, mediū,
& finis, & ante, & retro, dextera & sinistra, sursum
& deorsum: q̄ sui interpositione facit distantiam
circumstantiū. Duobus namq; his modis dicitur
in scriptura aliquid locale, siue circumscriptibile,
& econuerso: scil. vel quia dimensionem capiens
longitudinis, altitudinis, & latitudinis, distantia
facit in loco, vt corpus: vel quia loco definitur ac
determinatur: quoniam cum sit alicubi, nō vbiq;
inuenitur: quod non solum corpori, sed etiam o-
mni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus o-
mni modo, locale est. Spiritus vero creat⁹ quodā-
modo est localis, & quodammodo nō est localis.
Localis quidē dicitur, qā definitione loci termina-
tur: quoniam cum alicubi præsens sit totus, alibi nō
inuenitur. Non autē ita localis est, vt dimensionē
capiēs distantia in loco faciat. Diuina ergo sola es-
sentiā omnino illocalis & incircumscriptibilis est:
quæ nec locis mouetur aliquo modo, scilicet vel
determinatione finita, vel dimensionē suscepta,
nec tēporib⁹, sed affectu & cognitiōe mouetur. His
n. duob. modis, scil. loco vel tempore, fit mutatio
creature, quæ lōgè est à creatore. Vnde Aug. super
Gen.

Gen. De^o, inquit, omnipotens incōmutabili æternitate, voluntate, veritate semper idem, mouet p temp^o creaturā spiritualē: mouet etiam p temp^o & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas cōdidit administret. Cum ergo tale aliquid agit, non debem⁹ opinari eius substantiā qua Deus est, tēporibus locisque mutabilē siue p tempora & loca mobilē, cum sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt omnia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus, quia ipse est ante omnia: & nouior omnibus, quia ipse idē post omnia, scil. post omnium initia. Ecce hic aperte ostenditur, quod nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur Deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis vero etiam per tempus & locum.

Quid sit mutari secundum tempus.

K

Mutari autem per tempus est variari secundū qualitates interiores, vel exteriores, quę sunt in ipsa re quę mutatur; vt quando suscipit vicissitudinē gaudii, doloris, scientię, obliuiois, vel variationē formę, siue alicuius qualitatis exterioris. Hęc n. mutatio quę fit secundum tempus, variatio est qualitatum, quę fit in corporali vel spirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

Opinio quorundam, qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, non esse locales.

L

De mutatione vero loci magna inter conquiritētes disceptatio versatur. Sunt n. qui dicūt nullū spiritū aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locū vniuersaliter remouere volētes: quoniam secundū dimensionē tantum & circumscriptionē locum cōstare asserunt, atque id solum esse locale vel in loco esse dicunt, quod dimensionē recipit, & distantia in loco facit. Et hoc dicūt Aug.

Aug. verba prædicta pro se facte re dicunt.

Hic

Aug. l. 3. c. 26. in tom. 3. in princ.

Ibid. paulo inferius.

Hic respondetur eis.

SED vt supra dixim⁹, dupliciter dicitur esse res localis vel circumscriptibilis: scil. vel quia de mensuram recipit & distantiam facit, vel quia loco termino definitur: quorū vtrunq; cōuenit corpori creature, alterū vero tantū spiritali. Nā vt supra diximus, corporalis creatura ita est localis vel circumscriptibilis, quod determinatur definitione loci, & quod dimensionem recipiens distantiam facit: spiritalis vero tantum definitione loci concluditur, cum ita sit alicubi, q̄ non alibi, sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit, quia si multi essent spiritus hic, non eo coāgularent locum quo minus de corporibus contineretur. Ideoq; Aug. attribuit mutationē loci corpori, non spiritui: quia licet spiritus transeat de loco ad locum, nō tamen ita vt dimensionibus circumscriptis, interpositione sui faciat distantiam circumstantium, sicut corpus.

Conclusio ex predictis, quod spiritus creati sunt locales & circumscriptibiles quodammodo, spiritus vero Dei omnino incircumscriptibilis.

SVNT ergo spiritus creati in loco, & trāseunt de loco ad locum, & quodammodo locales & circumscriptibiles, sed nō omnino modo quo creature corporee. Spiritus autem increatus qui De⁹ est, in loco quidem est, & in omni loco, sed omnino illocalis est & incircumscriptibilis. Vnde Beda sup Luc. ait: Cum ad nos angeli veniunt, sic exterius implent ministerium, vt tamen ante Deum interi⁹ per contēplationem, assistant: quia etsi angel⁹ est spir. circumscriptus, summus tamen spir. qui Deus est, incircumscriptus est, intra quem currit angelus quocunq; mittatur. Ecce hic dicitur quod spiritus angelicus circumscript⁹ est, spiritus autē qui Deus est, incircumscriptus. Alibi etiam Ambro-

*Beda ad cā:
i. Luca in
commenta-
riis ad locū
Ego sum
Gabriel.*

brofius distantiam ostendens inter spiritum in-
creatum, & spiritum creatum, dicit Seraphin de
loco ad locum transire, inquit ita in lib. de Trin.
Dixit Esaias, quia missus est ad me vnus de Sera-
phin. Et spiritus quidem sanctus dicitur missus,
sed Seraphin ad vnu, spiritus vero ad omnes. Sera-
phin mittitur in ministerio, spiritus operatur my-
sterium, Seraphin de loco ad locum transit: non enim
complet omnia, sed ipse repletur a spiritu. Hic aperte
ostenditur quod angeli quodammodo locales sunt.
*Cum repetitione superiorum confirmat autoritatibus Deum
esse vbiq; sine locali motu.* O

Fateamur itaque diuinam naturam pro im-
mensitate sui nusquam deesse, eamq; solam om-
nino illocalem, & omnino incircumscriptibilem
nullo concludi loco, sed a fine vsque ad finem at-
tingere non tamen spatiofa magnitudine, nec locali
motu, sed immensitate a: que immobilitate sua
esset. Vnde Aug. ad Dardanum ait, Non quali spa-
tiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta
diffundi, sicut fumus aut lux ista diffunditur, sed
potius sicut in duobus sapientibus quorum alter altero
corpore grandior est, sed sapientior non est: vna
sapientia est, nec est in maiore maior, nec in mi-
nore minor, nec minor in vno quam in duobus, ita Deus
sine labore regens & continens mundum, in celo totus
est, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo con-
tensus loco, sed in seipso vbiq; totus. Idem quoque su-
per Psalmum, ait: Ad verbum Dei pertinet non es-
se in parte, sed vbiq; esse per seipsum. haec enim est
sapientia Dei, quae attingit a fine vsque ad finem for-
titer, non tamen motu locali, sed immobilitate sui:
veluti si moles aliqua saxea impleat aliquem locum,
dicitur quod attingit a fine illius loci vsque ad finem, cum
tamen alterum non deserat alterum occupando. non
ergo habet motum localem verbum illud, & sapien-
tia illa solida est & vbiq;. Ex praedictis innotescit,
P quod

*Ambr 20. 2.
libr. de spi-
ritu sancto
primo Cap.
10. in princ.
Esai. 6. c.*

*Tom. 2. epi.
37. non lon-
ge a princ.*

*ibidem infe-
rius.*

*Ad versum
4. Psal. 147.
Super illud
velociter
currit sermo
eius. In to-
mo 8.*

quod Deus est ita vbiq; per essentiam, quod nec
spatiofa magnitudine diffunditur, nec vno desce
to loco alium occupat, quia localem motum no
habet. Ideo q; Aug. volens præscindere à Dei puri
tate omnem localem motum, & localem circum
scriptionem, potius dicit omnia esse in illo quam
ipsum esse alicubi, nec tamen ipsum esse locum
qui non est in loco, in lib. 83. quæst. ita inquit
Deus non alicubi est: quod alicubi est, continetur
loco: quod cõtinetur loco corpus est. De⁹ aut non
est corpus: nõ ergo alicubi est, & tamẽ quia est, &
in loco non est, in illo sunt potius omnia quam il
le alicubi: nec tamẽ ita in illo, vt ipse sit locus. Lo
cus enim in spatio est, q; longitudine & latitudine,
& altitudine corporis occupatur: nec De⁹ tale ali
quid est: & omnia ergo in ipso sunt, & locus non
est, nec in loco est: locus tamẽ Dei, sed improprie
dicitur tẽplũ Dei, q; ei præsens sit, nõ q; eo conti
neatur. Id aut nihil melius quam anima mundi
intelligitur. Ecce hic dicit Deam non esse in loco
sed intelligẽdũ est Deũ nõ esse in loco localiter, sed
quia nec circũscriptionẽ nec localẽ motũ habet.

*Oppositio, qua videtur probari quod Deus
mutetur loco.*

Ad hoc autem solet opponi sic: quotidie sunt
creaturæ quæ ante non erant, & in eis De⁹ est cum
ante non esset in eis: est ergo vbi ante non erat,
ideoq; mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie in
cipiat esse in creaturis, in quibus ante non erat,
quia illæ non erant: hoc tamen fit sine sui muta
tione, qualiter in mũdo capit esse quẽ fecit, tamẽ
sine sui mutabilitate & similiter desinit esse in
quibus ante erat sine sui mutatione: nec tamen i
pse deserit locum, sed locus desinit esse.

*Epilogus, vbi exponitur quare in predictam venerit
disceptationem.*

Jam sufficĩter demonstratũ esse videtur, quo
modo

*In tom. 4.
quæst. 20. in
principio.*

modo omnia dicantur esse in Deo, & Deus in omnibus, quam disceptationem quasi incidenter suscepimus, quia id videbatur postulare res circa quam noster versabatur sermo, differebamus enim de scientiâ sine sapientia Dei: & cum dicere-
 mus Deum scire omnia, quæsitum est vtrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia esse in Deo, an alia ratione hoc diceret scriptura. Huius ergo quæstionis occasio in præmissam nos deduxit disputationem.

Epilogus.

HIC REDIT AD PROPOSITVM, RE-
petens superius dicta vt addat alia.

D I S T I N C T. XXXVIII. A

Nunc ergo ad propositum reuertentes cœp-
 to insistamus. Suprà dictum est, quod præsci-
 entia Dei futurorum tantum est, sed omnium,
 tam bonorum, quam malorum. Scientiâ. vel sa-
 pientia nō modo de futuris, sed etiâ de presenti-
 bus & futuris: nec tantum de temporalibus, sed
 etiâ de æternis, quia seipsum nouit De⁹. Hic oritur
 quæstio nō dissimulanda, vtrum sc. il. scientia vel
 præscientia sit causa rerū, an res sint causæ scientiæ
 vel præscientiæ Dei. Videtur enim præscientia Dei
 causa esse eorū quæ ei subsunt, ac necessitatē eue-
 niendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent, nisi
 Deus ea præscisset, non possunt non euenire, cum
 Deus ea præsciuerit. Si autem impossibile est
 ea non euenire, quia præscita sunt: videtur ergo
 ipsa præscientia, qua præscita sunt, eis esse causa
 eueniendi. Impossibile est autem ea non eueni-
 re, cum præscita sint: quia si nō euenirent cū præ-
 scita sint, falleretur Dei præscientia. At Dei præsci-
 entia falli nō potest. Impossibile est ergo ea nō e-
 uenire, cū præscita sint. Sic ergo præscientia causa
 eorum esse videtur quæ præscita sunt. Hoc idē & de
 scientia dicitur, scilicet quod quia De⁹ aliqua no-
 uerit;

*De modis
 diuina sciē-
 tia vel cog-
 nitionis.*

*Quare sciē-
 tia vel præ-
 scientia vi-
 detur causa
 rerum.*

Cap. 13. ad
medium.

Eccles. 23.

Cap. 10. ad
medium.

uerit, ideo sint. Cui sententia Aug. attestari videtur in xy. lib. de Trin. dicens: Non ista ex aliquo tempore cognouit Deus, sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quod & quando ab illo petitiuri fuimus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio ante praesciuit. Vniuersas autem creaturas, & spirituales & corporales, non quia sunt ideo nouit: sed ideo sunt quia nouit: non enim nesciuit, quae fuerat creaturus; quia ergo sciuit, creauit; non quia creauit, nec aliter sciuit creata quam creanda; non enim eius sapientiae aliquid accessit ex eis; sed illis existentibus sicut oportebat, & quando oportebat, illa mansit ut erat. unde in Eccles. Antequam crearentur, omnia nota sunt illi; sic & postquam consummata sunt. Eccles. his uerbis videtur Aug. innuere scientiam uel praescientiam Dei causam esse eorum quae fiunt. cum dicit ideo ea esse, quia Deus nouit. Idem quoque in 6. lib. dicere videtur. Cum, inquit, decedant & succedant tempora, non decedit aliquid uel succedit scientiae Dei, in qua nouit omnia quae fecit per ipsam. Non enim haec quae creata sunt ideo sciuntur a Deo, quia facta sunt, sed potius ideo facta sunt quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et haec etiam significare videtur Dei scientiam causam eorum esse quae fiunt, dicens: non ideo Deum ea nouisse quia facta sunt; sed ideo facta, quia nouit ea Deus. Ideoque videtur Dei scientia uel praescientia causa esse eorum quae nouit.

Inconuenientia ostendit quae sequerentur, si diceretur scientia uel praescientia causa omnium rerum quae ei subsunt.

Quod si ita est, est ergo causa omnium malorum, cum omnia mala sciuntur & praesciantur a Deo; quod longe est a ueritate. Si enim Dei scientia uel praescientia causa esset malorum, esset uique Deus author malorum; quod penitus falsum est. Non ergo scientia uel praescientia Dei causa est omnium quae fiunt.

Quod

Quod res futurae non sunt causa scientiae vel praescientiae Dei.

C

Neque etiam res futurae causa sunt Dei praescientiae: licet enim non essent futurae, nisi praescirentur, à Deo, non tamē ideo praesciuntur quia futurae sunt.

Si enim hoc esset, tunc eius quod aeternum est, aliquid existeret causa: ab eo alienū, ab eo diversū & ex creaturis dependeret scientia creatoris, & creaturā causa esset increati. Orig. tamē super epistolam ad Rom. ait: Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat. Hoc videtur praemis-
Orig. ad illud. Nam quos praesciuit. Rom. 8. In rom. 4.

sis verbis August. obviare. Hic enim significari videtur, quod res futurae causa sint praescientiae: ibi vero, quod praescientia causa sit rerum futurarum.

Quid ex praedictis tenendum sit, cum determinatione auctoritatum.

D

Hanc igitur quae videtur repugnantiam de medio tollere cupientes, dicimus res futuras nullatenus causam esse praescientiae vel scientiae Dei, nec ideo praesciri vel sciri, quia futurae vel factae sunt: ita exponentes quod ait Origenes, quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat, id est, quod futurum est scitur à Deo antequam fiat, neque sciretur nisi futurum esset: ut non notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiam dicimus scientiam vel praescientiam Dei non esse causam eorum quae fiunt, nisi talē, sine qua non fiunt: si tamē scientiam ad notitiam tantū referamus. Si vero nomine scientiae includitur etiā beneplacitū atq; dispositio, tunc recte potest dici causa eorum quae Deo facit. His. n. duobus modis, ut superius praetaxatū est, accipitur cognitio vel scientia Dei, scilicet pro notitia sola, vel pro notitia simul & beneplacito. Hoc modo forte accepit Aug. dicens: ideo sunt quia novit, id est, quia scienti placuit, & quia sciens disposuit. Hic sensus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantū ait August.

De Trinit.

li. 15. ca. 13.

ad medium

Augustin.

P 3

scil.

scil. de creaturis & de his quæ De^o facit: quæ omnia
 nouit non solum scientia, sed etiã beneplacito
 dispositione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio,
 non modo notitiam, sed etiam beneplacitũ Dei
 significet. Mala vero scit Deus & præscit antequam
 fiãt, sed sola notitia, nõ beneplacito, præscit enim
 Deus, & prædicat etiã quæ non est ipse facturũ, si-
 cut præsciuit & prædixit infidelitatem Iudeorum,
 sed non fecit: nec ideo quæ præsciuit, ad peccatũ in-
 fidelitatis eos coegit, nec præscisset vel prædixisset
 eorum mala, nisi essent ea habituri. Vnde Augu-
 stinus super Ioan. Deus, inquit, futurorum præsciuit, per
 Prophetam prædixit infidelitatem Iudeorum, sed
 non fecit: neque præscisset mala eorum, nisi ea
 haberent. Non enim ideo quæquã ad peccadum
 cogit, quia futura hominũ peccata prænouit: illo-
 rum .n. præsciuit peccata, nõ sua. Ideo q; si ea quæ
 ille præsciuit, ipsorum non sunt, non vera ille præ-
 sciuit: sed quia illius præscientia falli nõ potest, si-
 ne dubio nõ alius, sed ipsi peccant quos Deus pec-
 catores esse præsciuit: & ideo si nõ malum sed bo-
 num facere uoluissent, nõ malũ facturi præuide-
 rentur ab eo, qui nouit quid sit quisque facturũ.
 His uerbis aperte ostenditur, si diligenter atten-
 damus, præscientiam Dei non esse causam malo-
 rum quæ præscit: quia non ea præscit tanquam fa-
 cturus, nec tanquam sua, sed illorum qui sunt ea
 facturi vel habituri, præsciuit ergo illa sola noti-
 tia, sed non beneplacito authoritatis. Vnde datur
 intelligi, q; Deus e cõuersõ præscit bona tanquã
 sua, tanquã ea quæ factur^o est: ut illa præsciẽdo si-
 mul fuerit ipsi^o notitia, & authorit. beneplacitum.

Contra hoc quod dictum est præscientiam Dei non posse falli.
oppositio.

Ad hoc autem quod supra dictum est, scil. præ-
 scientiam Dei falli nõ posse, solet à quibusdam ita
 opponi, Deus præsciuit hunc lecturum vel aliquid
 huius-

Aug. tract.
53. ad illud.
Cum autẽ
tãta signa.
Ioan. 12. 10.
mo 9.
Et ier. 53.

Oppositio.

huiusmodi: sed potest esse ut iste non legat, ergo potest aliter esse quam Deus presciuit, ergo potest falli Dei prescientia, quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri aliquid, & illud tamen presciturum est fieri, non ideo tamen potest falli Dei prescientia: quia si illud non fieret, nec a Deo presciturum esset fieri. Sed adhuc vrgēt quæstionē dicētes: Aut aliter potest fieri quā Deus presciuit, aut non aliter, sed non aliter: ergo necessario cuncta eueniunt, si vero aliter, potest ergo Dei prescientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quam fiat: ita autē fit ut presciturum est: aliter ergo potest fieri quā presciturum est. Ad quod dicim⁹ illā locutionem multiplicem facere intelligentiam, scilicet. Aliter potest fieri quam Deus presciuit, & huiusmodi: ut, Potest non esse quod Deus presciuit: & Impossibile est non esse quod Deus presciuit: & Impossibile est non esse presciturum omnia quæ fiunt, & huiusmodi. Possunt enim hæc coniunctim intelligi, ut cōditio sit implicita, & disiunctim. Si enim ita intelligas: Non potest aliter fieri quā Deus presciuit, id est, non potest utrunq; simul esse, scilicet quod Deus ita presciuerit fieri & aliter fiat, verum intelligis. Si autem per disiunctionem intelligas, ut dicas hoc aliter non posse euenire quam euenit, & quomodo futurum Deus presciuit, falsum est. Hoc enim aliter potest euenire quam euenit, & tamen Deus hoc modo futurum presciuit. Similiter & alia determinatio scilicet impossibile est illud non euenire quod Deus presciuit, vel cum Deus prescierit, si coniunctim intelligas, verum dicis: si disiunctim, falsum. Ita etiam & illud: Impossibile est non esse presciturum omne quod fit, id est non potest esse utrunq; scilicet ut fiat & non sit presciturum, hic sensus verus est. Si vero dicis Deum non potuisse non prescire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere ut non fieret, & ita non esse presciturum.

VTRVM SCIENTIA DEI POSSIT AV-
geri, vel minui, vel aliquo modo mutari: vtrunque
enim videtur posse probari.

D I S T I N C T. XXXIX.

PRæterea quæri solet: Vtrum scientia Dei pos-
sit augeri vel minui, vtrunque enim videtur
posse probari. Quod enim diuina sciētia pos-
sit augeri vel mutari, hoc modo probatur: q̄a po-
test De⁹ scire quod nunquam scit. Est enim aliquis
qui non est lecturus hodie, & tamen potest esse, vt
legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autē
potest fieri, quod non possit à Deo sciri. Potest ergo
Deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo al-
iquid scire quod non scit: ergo potest eius sciētia
augeri vel mutari. Eademq; videtur posse minui
est enim aliquis hodie lecturus quem Deus scit le-
cturum. At potest esse, vt nō legat: ergo potest De-
us non scire hunc lecturum: potest ergo non scire
aliquid q̄ scit: ergo potest minui eius sciētia vel mu-
tari. Ad quod dicimus, quia Dei scientia omnino
immutabilis est, nec augeri potest vel minui. Nā
vt ait Aug. in 15. lib. de Trin. Scientia Dei est ipsa
sapētia, & sapiētia est ipsa essētia siue substātia Dei
q̄a in illi⁹ nature simplicitate mirabili, nō est aliud
sapere, & aliud esse, sed quod est sapere, hoc est
esse. Ideoq; nouit omnia verbum, quē nouit pater
sed ei nosse de patre est. sicut esse: nosse enim & esse
ibi vnum est. Et ideo patri sicut esse non est à filio
ita nec nosse. Proinde tanquam seipsum dicens
pater genuit verbum sibi cōæquale per omnia
Non enim seipsum integrē perfectēq; dixisset, si al-
iquid min⁹ aut amplius esset in eius verbo, quam
in se ipso. Hoc est ergo omnino verbū q̄ pater, nō
tamē est pater: q̄a iste fili⁹, ille pater. Sciunt ergo
inuicē pater & fili⁹, sed ille gignendo, iste nascēdo

Cap. 13. ver-
sus finem.

Eodem libro
c. 14. in prin.

Et omnia quæ sunt in eorum scientia, in eorum sapientia, in eorum essentia, vnusquisque eorum simul videt, non particulatim aut sigillatim velut alternatè conspectu hinc illinc: & inde huc: & rursum inde, vel inde in aliud atq; aliud: vt aliqua videre nō possit, nisi nō vidēs alia: sed omnia simul videt, quorum nullum est qd nō semper videat & sciat. Eius itaque scientia inamissibilis & inuariabilis est. Nostra v. scientia, & amissibilis, & variabilis, & receptibilis est: qd nō hoc est nobis esse, qd sapere vel scire. Propter hoc sicut nostra sciētia illi scientiæ Dei dissimilis est, sic & nostrū verbū quod nascitur de scientia nostra, dissimile est illi verbo quod natum est de patre scientia. Ex hac auctoritate clare ostenditur, scientiam Dei omnino inuariabilem esse, sicut ipsa essentia Dei omnino inuariabilis est: & quod pater & fili⁹ cum spiritu Sancto simul omnia sciunt & vident. Sicut ergo non potest augeri vel diminui diuina essentia, ita nec diuina scientia: & tamen conceditur posse scire quod non scit, & posse non scire quod scit: quia posset aliquid esse subiectum eius scientiæ, quod non est, & posset non esse subiectū aliquid qd est, sine permutatiōe ipsius scientiæ.

Oppositio, an Deus possit nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid. B

Hic opponitur à quibusdam ita. Si Deus potest aliquid scire vel præscire, quod nunquā sciuit vel præsciuit: potest ergo ex tēpore aliquid scire vel præscire. Ad quod dicimus. Potest quidē Deus scire vel præscire omne quod potest facere, & potest facere quod nunquā fiet. Potest ergo scire vel præscire quod nunquam fiet, nec est, nec fuit: nec illud scit vel sciuit, neq; præscit vel præsciuit, quia scientia eius non est nisi de his, quæ sunt vel fuerunt vel erunt, præsciētia nō est nisi de futuris. Et licet possit scire vel præscire, quod nunquam est vel erit, nō

P 5 tamen

Eodē lib. c. 14 paulo inferius.

Eodē lib. c. 13. in fine.

Responsio.

tamen potest aliquid scire vel præscire ex tempore. Potest utique scire vel præscire quod nunquam est, nec erit, nec illud scitum vel præscitum est ab æterno: nec tamen potest incipere scire vel præscire illud, sed ita potest modo scire, vel præscire sicut potest scisse vel præscisse ab æterno. Si enim dicatur eum modo posse scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, ita quod ab æterno non sciuerit vel præsciuerit, quasi utrumque simul esse possit, falsum est. Si vero dicas eum posse modo scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, habere potentiam sciendi vel præsciendi ab æterno & modo aliquid, nec tamen illud præscitum est vel futurum, verum est. Non potest ergo nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid: sicut non potest nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamen potest velle quod nunquam voluit.

Utrum Deus possit scire plura quam scit. C

Item à quibusdam dicitur Deus posse plura scire quam sciat: quia potest omnia scire quæ scit, & potest aliqua facere quæ nunquam erunt, & illa potest scire: non enim aliqua incognita facere potest. Si vero omnia essent quæ modo sunt, & alia quædam facere: quæ non sunt, nec erunt, & illa omnia sciret pro certo, plura sciret, quam modo sciat: nec tamen eius scientia augeri potest, quia hoc totum fieri posset sine mutabilitate scientiæ. Constat ergo Dei scientiam omnino esse immutabilem, nec augeri posse vel minui: sed ei subiecta.

Quod videtur aduersum illi sententiæ, qua supra dictum est,

Deum semper & simul scire omnia. D

Ei vero quod prædictum est, scilicet, quod Deus omnia sepe videt & simul, videtur obuiare quod ait. Hier. in expositione Abacuc: Absurdum est, inquit, ad hoc deducere Dei maiestatem, ut sciat per momenta singula quot pulices nascatur, quot ve-

morian-

*Tom. 6. in
explanatio-
ne huius,
mundi sunt
oculi tui
cap. 1.
Abacuc.*

moriantur, quota pulicū & muscarū sit multitu-
 do, quotve pisces natent in aquis, & similia. Nō si-
 mus tā fatui adultores Dei, vt dum prouidentia
 eius etiā ad ima retrudimus, in nos ipsos iniuriosi
 simus, eandem irrationabilium & rationabilium
 prouidentia esse dicentes. Hic videtur dicere Hie-
 ron. quod Deus illorū minimorum scētia siue
 prouidentiam nō habeat: quod si hoc est, tunc nō
 omnia simul scit & semper. Ex tali itaq; sensu illud
 dictum esse nouerimus, vt Deū illa alternatim vel
 particulatim scire neget, vt per diuersa temporū
 momēta sic illa cognouit, sicut per varia momēta
 illorum quēdam deficiūt, quēdam incipiunt. Ne-
 que illis alijsq; irrationabilib⁹ ita prouidet, quē-
 admodum rationabilib⁹, nūquid enim vt ait Apo-
 stolus, cura est Deo de bobus, & sicut non est cura
 Deo de bob⁹, ita nec de aliis irrationabilib⁹. Dicit
 tamē scriptura, quia ipsi est cura de omnib⁹. Pro-
 uidentiam ergo & curam vn̄uersaliter de cunctis
 quæ condidit habet, vt habeat vnumquodq; quod
 sibi debetur & conuenit. Sed specialem prouiden-
 tiam atque curam habet de rationabilibus, quib⁹
 præcepta tradidit, eis que recte viuendi legē præ-
 scripsit, ac præmia promisit. Hanc prouidentiam
 & curā de irrationabilib⁹ non habet. Ideo dicit A-
 post. quia non est cura Deo de bobus: prouidet ta-
 men omnibus & curat, id est, gubernat omnia, qui
 omnib⁹ solem suum facit oriri, & pluuiā dat. Scit
 itaque Deus quāta sit multitudo pulicum, culicū
 & muscarum & piscium, & quot nascantur quotve
 moriātur: sed non scit hoc per momenta singula:
 immo simul & semel omnia. Neq; ita scit, vt ean-
 dē habeat prouidentiam irrationabilium & ratio-
 nabilium, id est, vt eodem modo penitus prouid-
 deat irrationabilibus & rationabilibus. Ratio-
 nabilibus enim & præcepta dedit, & angelos ad cu-
 stodiam delegauit.

1. Cor. 9. 4.
 Sap. 12. 6

Breuis

*Breuis summa prædictorum cum additione
quorundam.*

Sicut itaque & immutabiliter scit Deus omnia quæ fuerunt, & sunt, & erunt, tam bona quam mala: præscit quoque omnia futura, tam bona quam mala.

QVIDSITPRÆDESTINATIO

Et in quo differat à presentia.

DISTINCT. XL.

*August. ad
prin. ca. 10,
in tom. 7.*

PRædestinatio vero, de bonis salutaribus est, & de hominibus saluandis, ut enim ait August. in li. de prædest. sanct. Prædestinatio est gratiæ præparatio, quæ sine præscientia esse non potest. Potest autem sine prædestinatione esse præscientia Prædestinatione quippe De⁹ ea præsciuit, quæ fuerat ipse factururus: sed præsciuit Deus etiam quæ non esset ipse factururus, id est, omnia mala Prædestinavit eos quos elegit, reliquos vero reprobavit, id est, ad mortem æternam præsciuit peccaturos.

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reproborum saluari.

*Ad prin. ca.
13. in To. 7.
Apoca. 3. d*

A Prædestinatorum nullus videtur posse damnari, nec reproborum aliquis posse saluari. Vnde August. in lib. de correctione & gratia. In apocalypsi, inquit, dicitur. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non est accepturus nisi iste perdidit, certus est electorum numerus, id est, non potest augeri vel minui. Ad hoc autem obiiciunt quidam, nitentes probare numerum electorum posse augeri & minui sic. Posset De⁹ non apponere gratiam quibus apponit, & posset subtrahere quibus non subtrahit: quod si faceret, utique dānaretur: posset ergo dānari isti qui tamē saluabuntur: posset itaque minui electorum numerus, ita etiā posset augeri, quia posset apponi gratia quibus non apponitur,

Oppositio.

erunt, per quam saluarentur. Possent ergo saluari
habita gratia, qui tamen sine ea damnabuntur:
posset itaque augeri numerus electorum.

Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse,
& verum esse, numerum electorum non posse au-
geri vel minui, quia non potest vtrunq; simul esse:
scilicet, ut aliquis saluetur & non sit prædestina-
tus, vel ut aliquis prædestinatus sit & damnetur.
Intelligentia. n. conditionis implicitæ veritatem fa-
cit in dicto, & impossibilitatē in vero. Si vero sim-
plicitèr intelligatur, impossibilitas non admitti-
tur: ut cum dicitur, prædestinatus potest vel non
potest damnari, & reprobus potest saluari. In his
enim & huiusmodi locutionibus, ex ratione dicti
diudicanda est sententia dictionis. Alia namque
sit intelligentia, si per conjunctionem hæc acci-
pantur dicta: atq; si per disiunctionem: ut supra
cum de præsentia agebatur, prætaxatum est. Si
enim cum dicis, prædestinatus non potest damna-
ri, intelligas ita, id est, non potest esse ut prædesti-
natus sit & damnetur, verum dicis, quia coniu-
ctum intelligis: falsum autem si disiunctum, ut si in-
telligas istud non posse dari quod dico prædestina-
tum: potuit enim non esse prædestinat^{us}, & ita dari.

Responsio.

Quomodo adhuc instant questionē.

C

Veruntamen adhuc instant, & secundum con-
iunctionem argumentando ita procedunt: Non
enim inquit, potest esse ut aliquis prædestina-
tus sit & damnetur. Vtrunque istorum simul esse
non potest, sed alterum horum non potest non esse,
scilicet, quod iste sit prædestinatus (ab æterno enim
prædestinatus est) & non potest non modo esse præ-
destinatus. Cum ergo impossibile sit simul vtrunq;
esse, & impossibile sit alterum non esse, videtur
non posse alterum esse, sc. ut dari. Quod si est, ergo
non potest esse, ut non saluetur. In huiusmodi quæstionis solu-
tione mallem alios audire quàm docere. Dicim^{us} tamē

de

*Solutio in
qua vellet
magis alios
audire quā
docere.*

de præscientia similit̄ posse moueri quæstionem. Ideoq; tam hic quam ibi vnā facimus responsionem, dicētes, determinādum fore illud, cui innititur tota hæc quæstio, scilicet, impossibile est alterum istorum non esse, scilicet, quin iste modo sit prædestinatus: ab æterno enim iste prædestinatus est. Distinguedum enim est cum ait: Iste non potest modo non esse prædestinatus: vel non potest eo modo esse quin sit prædestinatus: hoc enim cōiunctim vel disiunctim intelligi potest. Non enim potest esse vt ab æterno sit prædestinatus, & modo non sit prædestinatus: nec potest esse simul vt sit prædestinatus, & non sit prædestinatus: sed tamen potuit esse ab æterno quod non esset prædestinatus, & potuit ab æterno non esse prædestinatus. Et sicut ab æterno Deus potuit eum non prædestinare, ita conceditur à quibusdam, quod & modo potest Deus eum non prædestinasse ab æterno, ergo potest Deus nō prædestinasse eum: ergo potest iste non fuisse prædestinatus, si vero non fuisset prædestinatus, nec modo esset prædestinatus: ergo modo potest non esse prædestinatus: ita & de præscientia & de præscitis dicunt: quod in actibus vel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum est vel dictum, non concedunt quod possit non esse vel fuisse: immō impossibile est non esse, vel non fuisse, quod factum est, vel dictum: referentes possibilitatem vel impossibilitatem ad naturam rei existentis. Cum vero de præscientia vel prædestinatione Dei agitur, possibilitas vel impossibilitas ad potentiam Dei refertur, quæ semper eadem fuit & est: quia prædestinatio, præscientia, potentia, vnum in Deo est.

Glossa ad illud, quos Quid sit reprobatio Dei, & in quibus consideretur, & quis sit prædestinationis effectus. D

Cūq; prædestinatio sit gratiæ præparatio, idest, diuina electio qua elegit quos voluit ante mūdi

constitutionē, ut ait Apostolus: Reprobatio econ-
 uerso intelligēda est præscientia iniquitatis quo-
 rundam, & præparatio damnationis eorundem.
 Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia est,
 qua in præsentī iustificamur, atq; ad rectē viuen-
 dum, & in bono perseverandum adiuvamur, & il-
 la qua in futuro beatificamur, ita reprobatio Dei,
 qua ab æternō non eligendo, quosdam repro-
 bavit, secundum duo consideratur: quorum alte-
 rum præscit & non præparat, id est, iniquitatem:
 alterum præscit & præparat, scil. æternā pœnam.
 Vnde Aug. ad Prosperū & Hilarium. Hæc, inquit,
 regulā incōcussē tenēda est, peccatores in pecca-
 tis præscitos esse, nō preparatos, pœnam autē esse
 præparatā. Præparavit. n. Deus, ut ait August. in l. de
 Bono perseverantiæ, in præsciētiā suā quibus vo-
 luit bona suā: & quibuscūq; donat, proculdubio se
 donaturum esse præscivit. Præparavit etiam Deus,
 ut ait Fulgētius, malis ignē æternum: illis utiq;
 quos iuste præparaverit ad luēda supplicia, nec
 tamen præparavit ad faciēda peccatā. Præpara-
 vit. n. Deus q; diuina æquitas redderet, nō q; hu-
 mana iniquitas admitteret, Nō. n. sicut prepara-
 vit sanctos ad iustitiā percipiendā, sic preparavit
 iniquos ad iustitiā amittēdā: quia præuitatis præ-
 parator nūquā fuit. Sicut ergo prædestinatio Dei
 proprie est præscientia & præparatio beneficiorū
 Dei, quibus certissime liberantur quicūq; libe-
 rantur: ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in
 quibusdam non finiendæ, & præparatio pœnæ nō
 terminandæ. Et sicut prædestinationis effectus est grā-
 tiæ appositio, ita reprobationis æternæ quodāmo-
 do effectus esse videtur obduratio. Nec obdurat Deus
 ut ait Aug. ad Sixtū. impartiendo malitiā, sed nō im-
 partiendo gratiā, sicut nec digni sūt. Quib. n. nō im-
 partitur, nec digni sūt, nec merētur: potius ut nō
 impartatur, hoc digni sūt, hoc merētur. Vnde A-

postolus

præscit
 prædestina-
 vit, Rom. 8.

Ad princi-
 piū c. 10. in
 tom. 7. Ful-
 gent. ad Mi-
 nimum post
 medium &
 Glossa ordi-
 naria.
 Rom. 6.
 Ibidem in
 ferius.

Aug. in lib.
 de Bono per-
 severantia.
 Glossa ordi-
 naria c. 14.
 & cap. 8. ad
 Rom.

Tom. epist.
 105. ante
 medietatē.

*Rom. 9. c.**Lib. 1. to 4.**quest. 2. l.**1. post modū.**Rom. 11. d.*

stolus ait, Cuius vult miseretur Deus, & quem vult indurat: misericordiam appellans prædestinationem, & præcipue prædestinationis effectum, id est, gratiæ appositionem, obdurationem vero, gratiæ priuationem. Non enim, vt ait Aug. ad Simpli. intelligendum est, quod Deus ita induret, quasi quenquam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur quibus gratiam non præbendam esse æquitate occultissimā, & ab humanis sensibus remotissimā, iudicat: quam non aperit, sed miratur Apost. dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

UTRUM ALIQUOD SIT MERITUM
obdurationis & misericordiæ.

DISTINCT. XLI.

SI autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ. Obdurationis meritum inuenimus, misericordiæ autem meritum non inuenimus: quia nullum est misericordiæ meritum ne gratia euacuetur, si non gratis donetur, sed meritis redditur: miseretur itaque secundum gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem secundum iudicium, quod meritis redditur: vnde datur intelligi vt sicut reprobatio Dei est nolle misereri: ita obduratio Dei sit non misereri: vt non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior: sed tantum quo sit melior non erogetur. Ex his aperte ostenditur quid misericordiæ, quid obdurationem intellexerit Apostolus, & quia misericordia nullum aduocat meritum, obduratio vero non est sine merito & misericordiæ verbo. Hic accipitur prædestinatio, & præcipue prædestinationis effectus: obdurationis vero non ipsa Dei æterna reprobatio, quia eius nullum est meritum, sed gratiæ subtractio, quæ quodammodo est reprobatio.

*Ex Aug. in**rom. 4. l. ad**5. n. p. l. c. 1.**rom. 9. c.*

probationis effectus. Accipitur tamē aliquando reprobatio pro obduratione, sicut & prædestinatio pro suo affectu, cui est gratia appositā. Gratia n. quæ apponitur, effectus est prædestinationis. Cum ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iustificationē, nulla sunt merita, multo minus & ipsius prædestinationis, qua ab æterno elegit Deus quos voluit, aliqua possunt existere merita, Ita nec reprobationis, qua ab æterno quosdam præsciuit futu-
Malac. 3. a

Opinio quorundam, in qua fuit aliquando Augustinus, sed postea retractavit.

B
 Opinati sunt tamen quidam Deum ideo elegisse Iacob, quia talem futurum præsciuit, qui in eum crederet, & ei seruiret: quod aliquando Aug. sensisse dicit in libr. retract. vbi aperte ostendit, quod si propter futura merita electus esset, iam non ex gratia esset electio. Non ergo ideo electus est a Deo, quia talis futurus erat, sed ex tali electione talis est factus: ita dicēs. Disputans ergo quid elegerit Deus in nondum nato, qui dixit seruiturum esse maiorem, & quid in eodem maiore similiter nondum nato reprobauerit: ad hoc perduxit ratiocinationē, ut dicerē. Non ergo elegit Deus operā cuiusquam in præsciētiā, quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præsciētiā: & quem sibi crediturum esse præsciuit, ipsum elegit cui spiritum sanctum daret, ut bona operando, etiam æternā vitam consequeretur. Ecce hic aperte dicit non propter operā eum elegisse, sed propter fidē quā eum prævidit crediturum. Sed
Loco retractationum prædicto.

quia & in fide meritum est, sicuti & in operibus, hoc retractavit dicēs, Nondum diligentius quæsierā, nec adhuc inueneram qualis sit electio gratiæ, de qua

Q dicit

dicit Apost. Reliquie per electionem gratiæ salu-
 sent: quæ utique non est ex gratia, si ex merito
 procedit: ut iam quod datur nõ secundũ gratiã, sed
 secundũ debitum reddatur potius meritis, quã
 donetur: perindẽ quod continue dixi: Dicit enim
 idem Apost. Idem Deus qui operatur omnia in o-
 mnibus, nunquã autem dictum est, Deus credit o-
 mnia in omnibus. Ac deinde subiunxit: Quod er-
 go credimus, nostrum est: quod vero bonum opera-
 mur, illius est, qui credentibus dat spiritum sanctũ
 sed hoc pfecto non dicerẽ, si scirẽ etiam ipsam fi-
 dẽ inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodẽ
 spiritu. Vtrunq; ergo nostrum est, ppter arbitriũ
 voluntatis, & vtrunq; datum est per spiritum fi-
 dei & charitatis. Et quod paulo post dixi: Nostrum nõ
 est credere & velle, illius autẽ dare credentib; &
 volentibus facultatem bene operãdi per spiritum
 S. p quem charitas Dei diffunditur in cordibus ho-
 stris: verum est quidẽ, sed eadem regula est. Et v-
 trunq; ipsius est, quia ipse pparat voluntatem,
 & vtrunque nostrum, quia non fit nisi volentib;
 nobis: ergo & meritum fidei misericordia Dei ve-
 nit. Non ergo propter fidem vel aliqua merita
 elegit Deus aliquos ab æterno, vel apposuit gra-
 tiam iustificationis in tempore, sed gratuita boni-
 tate sua elegit, ut boni essent. Vnde August. in lib.
 de pædest. sanctorum: Non quia futuros nos ta-
 les esse pæsciuit, ideo elegit, sed ut essemus tales
 per ipsam electionem gratiæ suæ, qua gratificauit
 nos in dilecto filio suo.

Rom. II. 9

Ad Rom.

*August. ad
principium
ca. 19. 20. 7.*

*Post mediũ
quæst. 68. in
20. 4.*

Hic videtur contrarium quod alibi ait Aug.
 His tamen aduersari videtur quod dicit Aug.
 lib. 83. quæst. Cui vult, inquit, miseretur Deus, &
 quẽ vult indurat: sed hæc voluntas Dei iniusta es-
 se nõ põt: venit n. de occultissimis meritis: quia & i-
 pfi peccatores cum propter generale peccatum v-
 nã in a sã fecerunt, tamẽ nõnulla inter eos est di-
 uer-

meritas, Præcedit ergo aliquid in peccatorib⁹ quo
quâuis nõdum sint iustificati, digni efficiantur iu-
stificatione. Et itē præcedit in aliis peccatoribus,
quo digni sũt obtusione. Ecce hic videtur Aug. di-
cere, q̄ & ipsa Dei voluntas, qua alios elegit, alios
reprobat, ex meritis proueniat, sed occultissimis,
i. quod pro meritis alios voluerit eligere, alios re-
probare: & q̄ pro meritis aliis apponitur gratia iu-
stificationis, aliis nõ, vnde obtunduntur. Sed quid
intelligere voluerit, ignoratur: nisi forte hoc dica-
tur intellexisse, q̄ supra diximus eum retractasse.
Nam ibidē quædam alia cõtinuè subdit, quæ in l.
1. retract. aperte tractat: quod vtrunq; legenti pa-
tebit. Veruntamē verisimile est in præmissis etiã
hoc retractasse. Quidã tamē ex eo sēsũ accipiunt
fore dictum, non q̄a aliquis prædestinetur p me-
ritis, vel iustificationis gratiam mereatur, sed q̄a
aliqui non adeo mali sunt, vt mereantur sibi gra-
tiam nõ impartiri. Nullus n. Dei gratiam mereri
põt per quam iustificatur: potest tamen mereri vt
nõ apponatur, vt penitus abiiciatur. Et quidē ali-
qui in tãtum profundum iniquitatis deuenerũt,
vt hoc mereantur, vt hoc digni sint: alii vero ita vi-
uunt, vt etsi nõ mereantur gratiam iustificationis,
nõ tamen mereantur omnino repellì, & gratiam
sibi subtrahi. Ideoque dixit in quibusdã peccato-
rib⁹ præcedere q̄ digni sint iustificatiõẽ, & in aliis
quo digni sint obtusione: sed hoc triuolum est.

*Opinio quorundam falsa de occultis Dei differen-
tium carnaliter.*

Multi vero de isto profundo quærẽtes reddere
rationē, atq; secundũ cõiecturas cordis sui inscru-
tabilẽ altitudinẽ iudiciorũ Dei cogitare conantes
in fabulas vanitatis abierunt, dicentes, q̄ animæ
sursũ in celo peccat, & secundũ peccata sua ad cor-
pora p meritis diriguntur, & dignis sibi quasi car-
cerib. includuntur: serũt hi tales post cogitatiões:

Q 2 suas

D Aug. de ver-
bis Apostoli
post medium
serm. 7. in to.
10.
Ibidē paulo
inferius.

suas & volentes disputare de Dei profundo, ve-
 sunt in profundum, dicentes animas in caelo an-
 conuersatas, & ibi aliquid boni vel mali egisse,
 p̄ meritis ad corpora terrena detrusas esse: hoc
 tē respuit Catholica fides propter euidentē Apo-
 stoli sententiam qua ait: Cum nōdum nati essem
 aut aliquid boni vel mali egissent, &c. Melior e-
 ergo fidelis ignorantia, quam temeraria scientia.
 Elegit ergo eos quos voluit gratuita misericor-
 dia, non quia fideles futuri erant, sed vt fideles e-
 sent: eisq; gratiam dedit: nō quia fideles erant, se-
 vt fierēt, ait n. Apost. Misericordiā consecut⁹ sum
 vt fidelis essem: non ait, quia fidelis eram. Datur
 quidem & fidei, sed data est etiam prius vt esset
 fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit, non pro-
 pter futura merita quae praeuideret, veritate ta-
 men rectissima, & à nostris sensibus remota.

*Aug. in li.
 retract. 1.
 Cap. 23. ad
 finem.*

Questio.

Sed quaeritur: Vtrum sicut dicitur elegisse quos-
 dam vt boni fierent & fideles, ita etiam concedi
 debeat reprobasse quosdam vt mali essent & infi-
 deles, & obdurare vt peccent: quod nullaten⁹ con-
 cedi oportet. Non enim reprobatio ita est causa
 mali, sicut praedestinatio est causa boni: neq; ob-
 duratio ita facit hominem malum, quemadmo-
 dum misericordia facit bonum.

Responsio.

An ea quae semel scit Deus vel praescit, semper sciat & praesciat, & semper scierit vel praescierit.

Præterea considerari oportet, vtrum ea omnia
 quae semel scit vel praescit Deus, semper sciat & scie-
 rit, ac praesciat & praescierit, an olim scierit vel praescierit,
 quod modo non scit vel praescit. De praescien-
 tia primo respondemus, dicentes: multa eum
 praescisse quae modo non praescit: cum enim eius
 praescientia nō sit nisi de futuris, ex quo illa q̄ futu-
 ra erāt praesentia sunt vel praeteriūt, sub Dei praescien-
 tia esse desinunt, sub scientia vero semp sunt.

Præ-

Præsciuit ergo De⁹ omnia ab æterno quæ futura erant, neq; præscire desinit, nisi cum futura esse desinunt. Neque cum præscire desinit aliqua quæ ante præsciebat, minus ea noscit quam ante cognoscebat. Non enim dicitur ex defectu scientiæ Dei quod aliqua præscierit aliquando, quæ modo non præsciat, sed ex ratione verbi quod est præscientia: Præscire enim est ante scire aliquid, quam fiat. Ideoq; non potest dici Deus præscire, nisi ea quæ futura sunt.

Hic de scientia, dicens Deum semper scire quæ semel scit.

DE scientia autē aliter dicim⁹. Scit n. De⁹ semper omnia quæ aliquādo scit: omnem enim scientiam quæ aliquando habet, semper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autē opponitur ita, Olim sciuit hunc hominē nasciturum qui nat⁹ est, modo non scit eum nasciturū: sciuit ergo aliquid quæ modo non scit. Item, sciuit mundū esse creandum modo non scit eū esse creandum: aliquid ergo sciuit quod modo non scit: & alia huiusmodi infinita dici possunt. Sed ad hoc dicimus quæ idem de natiuitate huius nominis, & mundi creatione, nunc etiā *Solutio.* scit, quæ sciebat antequam fierent, licet tunc & nūc hanc scientiā eius diuersis exprimi verbis oportet. Nam quod futurum erat, nunc præteritū est. Ideo quæ verba cōmutanda sunt ad ipsum designandū. Sicut diuersis tēporibus loquētes, eandem diem modo per hoc aduerbium eras designamus, dum adhuc futura est: modo per hodie dum præsens est, modo per heri, dū præterita est. Itaq; antequam crearetur mund⁹, sciebat De⁹ hunc creandū: post quæ creatus est, scit eū creatum: nec est hoc scire diuersa, sed omnino idē de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Christum nasciturum & moriturū, nos autē credim⁹ eum natū & mortuum, nec tamē diuersa credim⁹ nos & illi, sed eandem.

Q 3

dem.

dem. Tempora enim, vt ait Aug. varia sunt, & loquar
deo verba sunt mutata non fides. Indubitante nes di
ergo teneamus Deum semper omnia scire, quæ hoc po
liquando sefit.

DE OMNIPOTENTIA DEI, VBI PRIMUM
CONSIDERATUR QUARE DICATUR
omnipotens.

DISTINCT. XLII.

*De potentia
Dei in com-
paratione
ad possibilis
quæ possit.*

*Quest. 97.
ad princip.*

NVNC de omnipotentia Dei agendum est, vbi
prima consideratio occurrit, quomodo vere
Deus dicatur omnipotens: an quia omnia possit,
an tantum quia ea possit quæ vult. Quod n. Deus
omnia possit, pluribus authoritatibus compro-
batur. Ait enim Augustinus in libr. quæst. vtee-
ris ac nouæ legis: Omnia quidem potest Deus, sed
non facit, nisi quod cõuenit veritati eius & iusti-
tiæ. Idem in eod. Potuit Deus cuncta facere simul,
sed ratio prohibuit, id est, voluntas. Rationem
nempe ibi voluntatem Dei appellauit, quia Dei
voluntas rationalis est & æquissima. Fatendum
est ergo Deum omnia posse.

*Quomodo dicatur Deus omnia posse cum nos multa
possimus, quæ ipse non potest.*

Responsio.

SED queritur quomodo omnia posse dicatur, cū
nos quædam possumus quæ ipse non pōt. Nō po-
test n. ambulare, loqui, & huiusmodi, quæ à natu-
ra diuinitatis sunt penit⁹ aliena, cum horum in-
strumēta nullatenus habere queat incorporea &
simplex substātia. Quib⁹ respōdendum arbitror,
quod huiusmodi actiones, ambulatio scil. & locu-
tio, & huiusmodi, à Dei potentia alienæ non sunt,
sed ad ipsam pertinent. Licet n. huiusmodi actio-
nes in se De⁹ habere non possit, non n. pōt ambu-
lare vel loqui & huiusmodi, eas tamen in creatu-
ris potest operari, facit n. vt homo ambulet, &
loqua-

loquatur, & huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuinæ potentia detrahitur aliquid, quia & hoc potest facere omnipotens.

De aliis obiicitur.

C

SED sunt alia quædam quæ Deus nullatenus facere potest, ut peccata: non enim potest mentiri, non potest peccare. Sed non ideo omnipotentia Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare non posse dicitur, quia non esset hoc potentia sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset: Non ergo impotentia, sed potentia imputandum est, quod ista non potest. Vnde August. in 15. libr. de Trinit. Magna, inquit, Dei potentia est non posse mentiri. Sunt n. quædam quæ in aliis rebus potentia deputanda sunt, in aliis vero minime: & quæ in aliis laudabilia sunt, in aliis vero reprehensibilia sunt: Non ergo ideo Deus minus potens est, quia peccare non potest, cum omnipotens nullatenus possit esse qui hoc potest.

Item de aliis opponit.

D

Sunt etiam & alia quædam quæ Deus non potest, unde videtur non omnia posse: non enim potest mori vel falli. unde August. in libr. de symb. Deus omnipotens non potest mori, non potest falli, non potest miser fieri nec potest vinci. Hæc utiq; & huiusmodi absit, ut possit omnipotens, si enim huiusmodi passionibus & defectibus subiici posset, omnipotens minime foret. Et ideo monstratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non valent: potest tamen hæc in aliis operari.

Quod omnipotentia Dei secundum duo consideratur.

Hic ergo diligenter considerantibus, omnipotentia eius secundum duo apparet, scilicet quod omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur: secundum utrumque Deus omnipotens verissime predicatur, quia nec aliquid est, quod ei ad patiendum corruptionem

Q 4

infer

inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimērum afferre. Manifestum est itaq; Deum omnino nihil posse pati, & omnia facere posse, præter ea sola quibus eius dignitas læderetur, eiusq; excellentiæ derogaretur: in quo tamen nō est minus omnipotēs. Hoc n. posse nō esset posse, sed nō posse. Nemo ergo Deum impotentē in aliquo dicere præsumat, quia omnia potest quæ posse potentiæ est & inde vere dicitur omnipotens.

Quibusdam auctoritatibus traditur, quod ideo dicitur omnipotens, quia potest quicquid vult.

Ex quibusdam tamē auctoritatib⁹ traditur ideo vere dici omnipotēs, quia quicquid vult potest, vnde Aug. in ench. Nō ab aliud veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniā quicquid vult potest, nec voluntate cuiuspiam creature volūtatē omnipotētis impeditur effectus. Idem in libr. de Sp. & litera: Non potest Deus facere iniusta, quia ipse est sūma iustitia & bonitas. Omnipotēs vero est, nō quod possit omnia facere, sed quia potest efficere quicquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati resistere quin cōpleatur, aut aliq̄ modo impedire eandem. Ioan. Chrysoft. in hom. quadā de expositione symboli ait, omnipotens dicitur De⁹ quia posse illius nō potest ioueniri non posse: dicente propheta. Omnia quæcūq; voluit fecit. Ipse est ergo omnipotēs, vt totū quod vult possit. vnde Apostol⁹. Eius, inquit, voluntati quis resistit? His auctoritatibus videtur ostendi, quod Deus ex eo tantum dicatur omnipotens, quod omnia potest, quæ vult, non quia omnia possit.

Determinatio premissarum auctoritatum.

Sed ad hoc potest dici, quod Aug. vbi dicit. Omnipotens non dicitur quod omnia possit, &c. tā amplē & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ Deus non potest, nec vult: non ergo negauit eum posse oīa, quæ conuenit ei posse.

Si-

*Cap. 96. in
fine Tom. 3.*

*Chrys. hom.
in expositione
symboli A
postolorum
ad principii.
tom. 5.*

Psal. 113.

Rom. 9. 6.

Similiter cum dicit. Non ob aliud veraciter dicitur omnipotēs, nisi quoniam quicquid vult potest: nō negat eum posse etiam ea, quę nō vult, sed aduersus illos, qui dicebāt Deum multa velle, quę nō poterat, affirmat eū posse quicquid vult, & ex eo verē dici omnipotentē non ob aliud, quā quia potest quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas: Pōt quicquid vult se posse, an quicquid vult facere, an quicquid vult fieri. Si n. dicas ideo omnipotentē vocari, quia pōt quicquid vult se posse; ergo & Petr⁹ similiter omnipotens dici potest vel quilibet sanctorum beatorū, quia potest quicquid vult se posse, & potest facere quicquid vult facere. Non n. vult facere nisi quod facit, nec posse, nisi quod potest, sed non potest facere quicquid vult fieri. Vult n. saluos fieri qui saluandi sunt, veruntamen eos saluare nō valet. Deus autē quicquid vult fieri, potest facere. Si n. vult aliquid fieri p se, potest illud facere per se & per se, facit: sicut celū & terrā per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri p creaturam, & per eam operatur: sicut per homines facit domus & huiusmodi artificialia. Et Deus qui dem ex se, & per se potest: homo autem vel Angelus, quantumcunque beatus est, non est potens ex se vel per se.

*Quomodo
intelligen-
dum sit,
quicquid
vult.*

Oppositio.

H

Sed forte dices: nec Dei filius potest à se, nec spiritus sanctus, sed sol⁹ pater. Ille n. potest à se, qui est à se: filius autem, quia nō est à se, sed à patre, nō potest à se, sed à patre: & spiritus S. ab vtroq;. Ad q̄ dicimus, quia licet filius non possit à se, nec operetur à se, potest tamen, & operatur per se: sic & spiritus S. Vnde Hilar. in lib. 9. de Trinit. Nature, inquit, cui contradicis heretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, nē à se agat: & ita non à se agit, vt per se agat. Per se autem dicitur agere & potēs esse, quia naturalem habet potentiā eandē

*Hilar. poss.
medium
lib. 9.*

Q 5 quam

quam & pater, qua potens est & operatur: sed quia illam habet à patre, non à se; ideo à patre non à se dicitur posse & agere. Homo autē vel angelus gratuitam habet potētiam, qua potens. Ideo ergo vere ac propriē Deus Trinitas omnipotens dicitur, quia per se, id est, naturali potentia potest quicquid vult fieri, & quicquid vult se posse. Nihil enim vult fieri quod non possit facere per se, vel per creaturas; & nihil vult se posse, quod non possit: & omne quod vult fieri, vult se posse, : sed non omne quod vult se posse, vult fieri, si enim vellet, fieret: quia voluntati eius nihil resistere possit.

OPINIO QUORUNDAM DICENT-
tium Deum nihil posse nisi quod
facit.

D I S T I N C T. XLIII.

*De potentia
Dei compa-
ratione ad
quantitatē:
ostendens
eius immen-
sitatem, siue
quantum
Deus sit.*

*Ratio illo-
rum prima.*

QVIDAM tamē de suo sensu gloriantes, Dei potentiam sub mēsurā coartare conati sunt. Cū enim dicunt, hucusque potest Deus, & nō amplius, quid hoc est aliud quam eius potentiam quæ infinita est, concludere & restringere ad mensuram. Aiunt enim, non potest Deus aliud facere quam facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Istamque primam suam opinionem verisimilibus argumentis, causisque commentitiis nec non & sacrarum autoritatum testimoniis munire conantur dicentes. Non potest Deus facere, nisi quod bonum & iustum est fieri: non est autem iustum & bonum fieri ab eo, nisi quod facit. Si enim aliud iustum est, & bonum eum facere quam facit, non ergo facit omne quod iustum est, & bonum eum facere, sed quis audeat hoc dicere?

Secunda ratio.

Addunt etiam, non potest facere, nisi quod iustitia eius exigit: sed non exigit eius iustitia, ut faciat,

ciat, nisi quod facit: non ergo potest facere, nisi quod facit. Eademque iustitia exigit, ut id non faciat quod non facit: non autem potest facere contra iustitiam suam, non ergo potest aliquid eorum facere quæ demittit.

Responsio ad prius dictum.

C

His autem respondemus, duplicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluētes sic: Non potest Deus facere nisi quod bonum est & iustum, id est, non potest facere, nisi illud, quod si faceret bonum & iustum esset, verum est: sed multa non potest facere, quæ non bona sunt nec iusta, quia nec sunt, nec erunt, nec bene fiunt, nec fient, quia nunquam fiet. Item, quod secundo oppositum fuit: Non potest facere nisi quod iustitia sua exigit: &c. Non potest id facere quod iustitia sua exigit ut non fiat. Dicimus, quia exactiōnis verbum de Deo congrue non dicitur, nec proprie accipitur, & in illis locutionibus duplex est sensus. Si n. intelligas, non potest facere nisi quod sua iustitia exigit, id est, nisi quod voluntas sua iusta vult, falsum dicis. Iustitia n. ipsius Dei æquissima voluntas accipitur: qualiter accipit Augustin. illa verba Domini in Genes. loquentis ad Loth. Non possum quicquam facere donec illo intro eas exponens: non posse, inquit se dixit, quod line dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam: quasi poterat quidem, sed non volebat, & illa voluntas iusta erat. Si vero per hæc verba intelligis eum non posse facere, nisi illud quod si fieret, iustitiæ eius conueniret, verum dicis. Similiter distingue illud: Non potest facere quod sua iustitia exigit ut non faciat, id est non potest facere id, quod ipse qui est summa iustitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas non posse facere id, quod iustitiæ eius conuenire non potest, verum dicis.

Genes 19.

Hæc habentur in lib 2.

contra Iacobum Gaudēti epist. cap.

22. ad medium.

Tomus 7.

Tertia

Addunt quoq; & alia dicentes: Non potest Deus facere nisi quod debet: non autem debet facere nisi quod facit, si n. debet alia facere, non ergo facit omne q̄ debet: si vero facit omne q̄ debet, nec potest facere nisi quod debet, non ergo potest facere nisi q̄ facit. Item, Aut debet dimittere quod dimittit nē faciat, aut non debet. Si nō debet, nō rectē dimittit: si vero debet dimittere, ergo nō debet facere. Si autem nō debet nec decet, nō oportet eum facere: & si non decet nec oportet eū facere, ergo nō potest facere: nō ergo pōt facere, nisi q̄ facit, nec potest illud dimittere q̄ facit quin faciat, quia debet illud facere: & q̄ debet facere, non potest illud dimittere. Sed ut mihi videtur, hoc verbum debet, venenum habet. Multiplicem n. & involutam continet intelligentiam: nec Deo proprie competit, qui non est debitor nobis nisi forte ex promisso: nos vero ei debitores sum⁹ ex commisso. Ut autē venenū euacuetur, distingue verbi sensum: Non pōt Deus facere nisi quod debet, id est, nisi quod vult, falsum est. Sic enim potest ipse dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicitur, non potest nisi quod debet, id est, non potest nisi illud, quod si faceret, ei benē cōueniret, verū est. Addunt quoq; illi dicentes, nihil facit aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, licet nobis occulta sit: secundum quam oportet eū facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio n. penes eum est, quia illa facit & illa dimittit, quæ ratio æterna est, & semper manens, præter q̄ non potest aliquid facere vel dimittere. Illa ergo manente non potest q̄ facit dimittere, nec quod dimittit facere: & ita non pōt facere, nisi quod facit. Et ad hoc respondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cum n. dicitur ratio vel causa optima penes Deū est, qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quæ

Responsio.

Quarta illorum ratio.

Responsio.

ea quæ dimittit, verum quidē est: quia in eo voluntas est æquissima & rectissima, qua facit & dimittit quæ vult, contra quæ facere nō potest, nec præter eam facere potest. Nec vtiq; contra eam faceret, nec præter eam, si ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret: sed eadē manēte ratione & causa, alia potuit facere, & ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eum, qua alia facit, & alia dimittit, potest tamen secundum eandem rationem, & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipsi etiā addunt: Ratio est eum facere quæ facit, & nō alia & nō potest facere nisi quod ratio est eum facere, & ita non potest facere nisi quod facit. Item, ratio est eum dimittere quæ dimittit, & non potest non dimittere, quod ratio est eum dimittere, & ita nō potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, nō potest facere, nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum nō posse facere nisi ea, quæ rationabilia sunt, & ea quæ si fierent rationabilia essent, verus est sensus. Si autē intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona, nisi ea quæ vult & facit, falsus est intellectus. Item, aliud adiungunt dicentes: Si potest Deus aliud facere quam facit, potest ergo facere quod non præsciuit: & si potest facere quod non præsciuit, potest sine præscientia operari: quia omnē quod facturum se præsciuit facit, nec facit aliquid quod non præsciuit. Quod si præter præscientiam eius aliquid fieri impossibile est, omnē ergo quod præscitum est, fieri necesse est. ergo aliud fieri quam sit nulla ratione possibile est: ergo non potest à Deo fieri nisi quod sit. Hæc autem

quæstio de præscientia, facile determinari potest per ea quæ superius dicta sunt, cum de præscientia ageretur.

Adhuc addunt quæst.

Responsio.

Hæc quæst. ex prædictis facile determinatur.

Autho.

Authoritatibus vtuntur in assertionem suæ
opinionis.

*In tom. 9. in
lib. 1. in me-
dio cap. 1.*

*Cap. 4. in
fine.
Tom. 1.*

Responsio.

Math. 26. f.

*cap. 7. lib.
de spir. sa. &
littera tom. 3.*

His autē illi scrutatores qui defecerunt scrutā-
tēs scrutinia, sāstorū annectūt testimōia. Dicit n.
Aug. in li. de symbolo: Hoc solum nō pōt Deus q̄
non vult, per quod videtur non posse facere ali-
quid, nisi quod vult: sed non vult nisi quod facit,
& ita videtur non posse: nisi quod facit. Illud au-
tem ita intelligendum est. Id solum non potest.
Deus q̄ non vult, scil. se posse. Idem in 7. libr. Con-
fess. ad Deum loquens, ait: Nec cogaris inuitus ad
aliquid, q̄a voluntas tua non est maior quam po-
tētia: esset autem maior, si teipso tu ipse maior es-
ses. Ex hoc videtur Deus nō possit plura quā vult,
sicut non vult plura quam potest. Sicut n. volun-
tas non est maior potentia, ita nec potentia ma-
ior est voluntate. Ideo q; sicut plura non vult quā
pōt, ita eum nō plura posse, q̄ velle dicunt. Sed ad
hoc dicim⁹, quia nec voluntas potentia, nec potē-
tia volūtate maior est, q̄a vna & eadē res est potē-
tia & voluntas, scil. ipse Deus: qui esset maior seip-
so, si voluntas maior esset potentia, vel potentia
voluntate. Nec hac authoritate negatur Deū plu-
ra posse quam velle, quia plura sunt subiecta eius
potentiz quam voluntati. Fateamur itaq; Deum
plura posse facere quæ non vult, & posse dimitte-
re quæ facit. Quod vt certius firmitusque teneatur,
scripturæ testimoniis asseram⁹, Deum plura pos-
se facere quā fasit. Veritas ipsa secundum Math.
ait: An putas quia nō possum rogare patrem me-
um, & exhibebit mihi modo plus quam duode-
cim legiones angelorum? Ex quib⁹ verbis patēter
innuitur, q̄a & filius poterat rogare quod non ro-
gabat, & pater exhibere q̄ non exhibebat. Vt ergo
ergo poterat facere q̄ non faciebat. Augustinus e-
riam in ench. ait: Omnipotentis voluntas inuicem
potest facere quæ non vult, nec facit: potuit er- m
face

facere, vt duodecim legiones angelorum pugna-
rent contra illos qui Christum ceperunt. Idem in
eodem: Cur apud quosdam non factæ sunt virtu-
tes, quæ si factæ fuissent, egissent illi homines pœ-
nitentiâ: & factæ sunt apud eos qui nõ erant credi-
turi? tunc non latebit q̄ nunc latet. Nec vtiq; iniu-
ste De⁹ noluit saluos fieri, cum possent salui esse si
vellet. Tunc in clarissima sapiētiz luce videbitur,
q̄ nunc piorū fides habet, antequã manifesta cog-
nitione videatur, q̄ certa & immutabilis & effica-
cissima sit voluntas Dei: quæ multa possit & non
velit, nihil autē q̄ non possit velit. Idem in lib. de
nat. & gratia. Domin⁹ Lazarum suscitauit in cor-
pore. Nunquid dicendum est, nõ potuit Iudā sus-
citare in mēte? Potuit quidē, sed noluit. His autho-
ritatib⁹ aliisq; multis aperte docetur, quod Deus
multa possit facere quæ non vult: quod etiã ratio-
ne probari potest. Non enim vult Deus omnes ho-
mines iustificare, & tamē quis dubitat eum posse?
Potest ergo Deus aliud facere quam facit: & tamē
si aliud faceret, ali⁹ ipse non esset. Et potest aliud
velle quam vult: & tamen eius voluntas nec alia,
nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse.
Quod etsi possit velle quod nunquam voluit, non
tamen nouitē, nec noua voluntate, sed sempi-
terna tantum voluntate velle potest. potest enim
velle q̄ ab æterno potest voluisse: habet enim po-
tētiã volēdi & nunc & ab æterno, quod tamen
nec modo vult, nec ab æterno voluit.

Cap. 93. n
Tom. 3. ad
princip.

In medio c.
7. in tom. 7.
Ioan. 11. f.

Quod sine
mutabilitate
potentia
vel voluntatis
potest
Deus & alia
facere quam
qua vult vel
facit.

AN DEVS POSSIT FACERE ALI-
quid melius quam facit.

DISTINCT. XLIII. A

NUNC illud restat discutiendum, vtrum meli⁹
aliquid possit facere quam facit? Solent enim
illi scrutatores dicere, quod ea quæ facit De-
us, non potest meliora facere: quia si posset fa-
cere

quæst. 50.
in princîp.
Tomo 4.

cere & non facere, inuidus esset, & nō summe bonus. Et hoc ex simili astruere conantur, ait n. Augustin. in lib. 83. quæst. Deus quē genuit, quoniam meliorem se generare nō potuit (nihil n. Deo melius) debuit æqualem. Si n. voluit & non potuit, infirmus est. Si potuit & noluit, inuidus. Ex quo cōfirmatur æqualem genuisse filium. A simili volunt dicere, quod si potest Deus rem meliorem facere quā facit, inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia filium genuit de substantia sua. Ideoque si posset gignere æqualem, & non gigneret, inuidus esset: alia vero quæ non de substantia sua facit, meliora facere potest.

Quæstio qua illi arctantur.

Verum hic ab eis respōderi depono, cur dicunt rem aliquam siue etiam rerum vniuersitatē, in qua maior cōsummatio expressa est, nō posse esse meliorem quā est? siue ideo, quia summe bona est, ita vt nulla omnino boni perfectio ei desit: siue ideo quia maius bonum quod ei deest, capere ipsa nō valeat. Sed si ita summe bonū dicitur, vt nulla ei perfectio boni desit, iā creatura creatori æquatur. Si vero ideo non potest melior esse, quia bonū amplius quod ei deest, capere ipsa non valeat, iam hoc ipsum nō posse defectionis est, non cōsummationis: & potest esse melior si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo Deus meliorem rem facere quā facit. Vnde August. super Genes. Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse. Ex prædictis cōstat, quod potest Deus & alia facere quam facit, & quæ facit meliora ea facere quam facit.

Vtrum alio vel meliori modo possit facere quam facit.

Post hæc considerandum est, vtrum alio modo vel meliori quā facit, possit ea facere quæ facit. Si
modus

Lib. II de
Gen. ad litē-
ram c. 7. in
princîpio;
Tomo 3.

Responsio:

Modus operationis ad sapientiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter vel melius quam facit, id est, alia sapientia, vel maiori sapientia: nihil enim sapientius potest facere quam facit. Si vero referatur modus ad rem ipsam quam facit Deus; dicimus quia & alius, & melior potest esse modus. Et secundum hoc concedi potest, quia ea quae facit, potest facere melius, & aliter quam facit: quia potest quibusdam meliorem modum existendi praestare, & quibusdam alium. Vnde Aug. in 3. lib. de Trin. dicit, quod fuit & alius modus nostrae liberationis possibilis Deo, qui omnia potest: sed nullus alius nostrae miseriae sanandae fuit conuenientior. Potest ergo Deus eorum quae facit, quaedam alio modo meliori, quaedam alio modo aequo bono, quaedam etiam minus bono facere quam facit: ut tamen modus referatur ad qualitatem operis, id est, creaturae, non ad sapientiam creatoris.

Utrum Deus semper possit omne quod olim potuit.

D Praeterea queri solet: Utrum Deus semper possit omne quod olim potuit. Quod quibusdam videtur dicentibus, potuit Deus incarnari, & potuit mori, & resurgere, & alia huiusmodi, quae modo non potest. Potuit ergo quae modo non potest, & ita habuit potentiam quam modo non habet, unde videtur potentia eius imminuta. Ad quod dicimus, quia sicut omnia semper scit quae aliquando sciuit, & semper vult quae aliquando voluit, nec unquam aliquam scientiam amittit, vel voluntatem mutat quam habuit: ita omnia semper potest quae aliquando potuit, nec unquam aliquam potentiam suam priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgendi, licet non possit modo incarnari vel resurgere. Sicut non potuit olim incarnari, ita & potest modo incarnari esse: in quo eiusdem rei potentia monstratur. Ut n.

R olim

Cap 10. in principio.

Responsio.

Hic non tenetur.

olim sciuit se resurrecturum, & modo scit se resurrexisse. Nec est alia scientia illud olim sciuisse, & hoc modo scire, sed eadem omnino. Et sicut voluit olim resurgere, & modo resurrexisset: in quibus unius rei voluntas exprimitur: Ita potuit olim nasci & resurgere, & modo ipse potest natus fuisse & resurrexisset: & est eiusdem rei potentia. Si enim posset modo nasci & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporum diuersis prolatata temporibus, & diuersis adiuncta aduerbiis, eundem faciunt sensum: ut modo loquentes dicimus, iste potest legere hodie, cras autem dicemus, iste potest legere, vel potuit legere heri: ubique unius rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes, eiusdem temporis verbis & aduerbiis utamur, dicentes hodie, iste potest legere hodie, & dicentes cras, iste potest hodie legere: non idem sed diuersa dicimus eum posse. Faciamur ergo Deum semper posse quicquid semel potuit, id est, habere omnem illam potentiam quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius semel habuit: sed non semper posse facere omne illud quod aliquando potuit facere. potest quidem facere aut fecisse quod aliquando potuit. Similiter quicquid voluit & vult, id est, omnem quam habuit voluntatem, & modo habet: & cuiuscumque rei voluntatem habuit, & modo habet, non tamen vult esse vel fieri, omne quod aliquando voluit esse vel fieri, sed vult fuisse vel factum esse: Ita & de scientia Dei dicendum est.

DE VOLUNTATE DEI, QUÆ ESSENTIA DEI EST VNA & ATERNA, & DE SIGNIS EIUS.

DISTINCT. XLV.

De quidditate voluntatis Dei.

Iam de voluntate Dei aliquid pro sensu nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo, quia voluntas siue volens de Deo secundum essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle & aliud esse,

esse, sed omnino idem. Et sicut idē est ei esse bonū quod esse Deū, ita idē est ei esse volentē, quod esse Deum. Nam voluntas qua semper volens est, non affectus vel motus est, qui in Deum cadere non valet, sed diuina v̄sia qua volēs est De⁹, & huiusmodi.

Quod idem licet sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici Deo esse omnia quæ vult. B

Et licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen dicendum est Deum esse omnia quæ vult: quod quidam de Dei voluntate non recte sentientes, nobis obiiciunt dicentes: Si idem est Deo velle quod esse, ergo cum dicimus Deum velle omnia quæ facit, dicimus eum esse omnia quæ facit: alioquin non ibi illo verbo idem significatur, quod significatur hoc verbo esse, cum de Deo dicitur. Et si ita est, non semper dicitur de Deo velle secundum essentiam. Si vero secundum essentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de Deo relative enim nunquam dicitur. Ad quod dicim⁹, quia licet idem penitus sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici omnia quæ vult: sicut idem est Deo esse quod scire, nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoque potest dici esse omnia.

Obiectio querendum

Responsio. Plena in continentia solutio.

Quis sit sensus horum verborum Deus scit, vel Deus vult:

Item, Deus scit omnia, vel vult aliquid: & quid de Deo in his prædicatur. C

Et ubicunque Deus dicitur scire vel sciens, vel velle, vel volens, hæc de eo secundum essentiam dicuntur. Cum enim dicitur, Deus scit, vel Deus vult, siue Deus est sciens vel volens, essentia diuina prædicatur, & Deus esse enūciatur. Cum autem additur, omnia, vel aliquid vel aliqua, & dicitur Deus scit omnia, vel vult aliquid vel aliqua: essentia quidem diuina prædicatur non simpliciter & absolute, sed ita vt scientiæ quæ ipse est, oīa subiecta mōstrētur, & volūtatī quæ ipsa eadē est, aliqd vel aliqua subiecta esse dicatur: vt talis fiat

R 2

sen-

sensus, Deus scit omnia, id est, Deus est cuius scientiæ quæ ipsius essentia est, omnia subiecta sunt. Similiter Deus vult hæc illa, id est, Deus est cuius voluntati quæ ipse est, hæc siue illa subiecta sunt. Volens ergo siue velle dicitur Deus secundum essentiam, cuius voluntas essentia est sempiterna & immutabilis (licet ea varientur & transeant, quæ ei subiecta sunt) quæ non potest esse iniusta vel mala, quia Deus est.

Quod Dei voluntas summe bonæ, causa est omnium quæ naturaliter sunt: cuius causa non est querenda, quia nullam habet cum sit æterna.

Hæc itaque summe bonæ voluntas, causa est omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta siue futura sunt: quæ nulla præuenta est causa, quia æterna est. Ideoque causa ipsius querenda non est. Qui enim eius causam querit, aliquid maius ea querit, cum nihil ea maius sit. Vnde Aug. in lib. 83. quæst. Qui querit quare voluerit Deus mundum facere, causam querit voluntatis Dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo quod efficitur. Nihil autem maius est voluntate Dei. Non ergo eius causam querenda est. Idem in lib. contra Manich. Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cælum & terram? Respondendum est eis, qui voluntatē Dei nosse desiderant, causas & voluntatē Dei scire querunt, quod voluntas Dei omnium quæ sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas, est aliquid quod antecedit voluntatē Dei: quod nefas est credere. Qui ergo dicit, quare fecit Deus cælum & terram? Respondendum est illi, quia vult. Voluntas enim Dei causa est cæli & terræ: & ideo maior est voluntas Dei, quam cælum & terrā. Qui autem dicit, quare voluit facere cælum & terrā? maius aliquid querit, quā est voluntas Dei, nihil autē maius inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas, & id quod non est, non querat. ne id quod

*Hic dicti
quæ e eius
causa que-
renda non
est.*

*Quæst. 28.
in princip.
In tom. 4.*

*Aug. ad fi-
nem cap. 2.
lib. 1 de Ge-
nesi, contra
Manichæos.
Tom. 1.*

quod est, non inueniat. Ecce his authoritatibus apertè insinuatur, quod voluntatis Dei causa nulla est, & ideo quærenda non est.

Quod voluntas Dei prima, & summa causa est omnium.

E

Voluntas ergo Dei, vt ait August. in 3. lib. de Trinit. prima & summa causa est omnium specierum atque motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori atque intelligibili aula summi Imperatoris egrediatur secundum ineffabilè iustitiam. Vbi enim non operatur quod vult Dei omnipotentis sapientia? quæ pertingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, & non solum facit ea, quæ perseverantia consuetudinis admirationem nõ admittunt, sed etiam ea quæ propter raritatem, & insolitum euentum mirà videntur: vt sunt defectus luminarium, & terræ motus, & monstrosi animantium partus, & his similia: quorum nihil fit sine voluntate Dei, sed plerisque non apparet. Ideoque placuit vanitati Philosophorum etiam causis aliis ea attribuere, cum omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem Dei. Itaque non nisi Dei voluntas causa prima est sanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum. Hæc ergo sola est, vnde ortum est quicquid est, & ipsa non est orta sed æterna.

Quibus modis accipitur Dei voluntas.

F

Hic non prætereundum nobis, quod sacra scriptura de voluntate Dei variis modis loqui consuevit: & tamen non est Dei voluntas diuersa, sed locutio diuersa est de voluntate, quia nomine voluntatis diuersa accipit. Nam voluntas Dei verè ac propriè dicitur quæ in ipso est, & ipsius essentia est: & hæc vna est, nec multiplicatam recipit, nec mutabilitatē, quæ inexplata esse nõ potest: de qua Propheta ait: Omnia quæcūque voluit Dñs,

R 3

fecit.

Cap. 4. in medio.

Sapient. 8. a.

Qua verè & propriè dicitur Dei voluntas, & ea dicitur beneplacitum.

*Psalm. 113.**Rom. 9. 6.**Rom. 12. 4.*

fecit. Et Apostol. Voluntati eius quis resistit? Et a-
libi: Ut probetis que sit voluntas Dei bona & bene-
placens & perfecta. Et hæc voluntas recte appella-
tur beneplacitum Dei, siue dispositio.

*Quod secundum figuram dicitur voluntas Dei præceptio,
prohibitio, consilium, permissio, operatio: & ideo plu-
raliter dicit scriptura voluntates.*

Psalm. 10.

Aliquando vero secundum quandam figuram
dicendi, voluntas Dei vocatur, quod secundum
proprietas non est voluntas eius: ut præceptio,
prohibitio, consilium, nec non permissio & opera-
tio. Ideoque pluraliter aliquando scriptura vo-
luntates Dei pronunciat: Vnde Prophet. Magna o-
pera Domini, exquisita in omnes voluntates eius:
cum non sit nisi vna voluntas Dei, quæ ipse est, plu-
raliter tamen dici voluntates: quia volun-
tas Dei variis modis ac pro diuersis accipitur,
ut dictum est. Ita etiam idem Propheta propter
multos effectus misericordie & iusticie pluraliter
dicit: Misericordias Domini in æternum cantabo.
Et alibi: Iusticie Domini recte, lætificantes corda:
cum tamen in Deo vna sit misericordia, vna iusti-
tia, & vna eademque sit misericordia quæ iusticia,
scilicet diuina vtra.

*Psalm. 88.**Psalm. 18.*

*Quare præcepta & prohibitio, & consilium dicantur Dei
voluntas.*

Ideo autem præceptio & prohibitio atque con-
silium cum sint tria, dicitur tamen vnum quodq;
eorum Dei voluntas, quia ista sunt signa diuine
voluntatis; quemadmodum & signa iræ dicuntur
ira, & dilectionis signa dilectio appellantur; & di-
citur iratus Deus, tamen non est ira in eo aliqua,
sed signa tantum quæ foris fiunt, quibus iratus
ostenditur, ira ipsius nominantur. Et est figura di-
cendi, secundum quã nõ est falsum quod dicitur; sed
verum quod dicitur, sub tropi nubilo obûbratur. Et
secun-

secundum hos tropos diuersæ voluntates Dei dicuntur, quia diuersa sunt illa quæ per tropum voluntas Dei dicuntur.

Vbi voluntas Dei pro præcepto, & consilio accipitur.

I *Matth. 6. b.*

Pro præcepto Dei atque consilio potest accipi *Matth. 12. d.* voluntas vt ibi, Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra. Et alibi. Qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse frater meus, & soror, & mater est. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Vnde August. in lib. de spiritu & litera. Infideles, inquit, contra voluntatem Dei faciunt, cum eius Euangelio non credunt.

Cap. 33. in tom 3.

Ante me-

Quod Deus non vult ab hominibus fieri omnia quæ præcipit, diuina. vel non fieri quæ prohibet.

Et si illa tria dicantur Dei voluntas, ideo quia signa sunt diuinæ voluntatis: non est tamen intelligendum Deum omne illud fieri velle, quod cuiuscunque præcepit, vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abraham immolare filium, nec tamen voluit, nec ideo præcepit vt id fieret: sed vt Abraham probaretur fides. Et in Euangelio præcepit seruo, ne cui diceret: ille autem prædicauit vbique, intelligens Deum non ideo prohibuisse, quin vellet opus suum prædicari: sed vt daret formam homini laudem humanam declinandi.

Gen. 22. a.

Marc. 1. d.

De permissione & operatione vbi dicantur Dei voluntas. L

Permissio quoque Dei operatio voluntas Dei appellantur, qualiter accipit Aug. in ench. dicens: *Cap. 95. in fine.*

Nō fit aliquid nisi omnipotens fieri velit: vel si *Ibid. c. 96.* nendo vt fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum *in princip.* est Deū facere bene, etiam sinendo fieri quæcun- *continuo.* que fiunt male: non enim hæc nisi iusto iudicio Dei finit, & pfecto bonū est omne q̄ iustū est. Ecce hic manifestè habem⁹ Dei volūtate appellari ipsi⁹ operationē vel permissionē, cū dicit nō fieri aliquid

R 4

nisi

nili omnipotens fieri velit, vbi includit & bona & mala omnia quæ sunt. Ideoque apertè distinguit quomodo Deum velle dixerit, ne eadem ratione intelligeretur velle bona & mala, subdens, vel finendo vt fiat, hoc quātū ad mala dicit: vel ipse faciēdo, hoc quantum ad bona. Mala enim finit fieri, sed non facit: bona vero ipse facit. Ideoque dixit eum velle: quia & nolens mala finit, & volens bona operatur: & ob hoc permissio & operatio voluntas Dei dicuntur.

Quinque supra sunt proposita quæ dicuntur secundum tropum, & ideo distinguat Lector vbi que pro quo eorum accipiat voluntas.

Quinque ergo supra posita sunt, quæ dicuntur secundum tropum Dei voluntas: quia signa sunt diuinæ voluntatis, quæ vna est & immutabilis, sc. Dei beneplacitum. Ideoque diligenter distinguat Lector vbi de voluntate Dei scriptura cōmemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, vtrum pro beneplacito Dei an pro aliquo signorum eius. Magna enim est adhibenda discretio in cognitione diuinæ voluntatis: quia & beneplacitum Dei est voluntas eius: & signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum vero beneplaciti eius non, & consonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab illo non discordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem est de signis: quia præcepit Deus multis ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & consulit quæ non implent.

ILLI SENTENTIÆ QVA DICTVM
*est. Dei voluntatem non posse cassari. quæ ipse est. quæ-
 dam videntur obuiare.*

DISTINCT. XLVI. A

Hic oritur quæstio. Dictum est enim in supe-
 rioribus, & autoritatibus communitum,
 quod voluntas Dei, quæ ipse est, quæ benepla-
 citum ei⁹ vocatur, cassari non potest: quia illa vo-
 luntate fecit quæcunque voluit in cælo & in ter-
 ra: cui teste Apostolo nihil resistit. Quæritur ergo
 quomodo accipiendum sit, quod Apostolus de Do-
 mino ait: Qui vult omnes homines saluos fieri.
 Cum enim non omnes salui fiant, sed plures dam-
 nentur, videtur vtiq; non fieri quod Deus vult
 fieri, humana sc. voluntate impediente volunta-
 tem Dei. Dominus quoque in Euang. impiam ci-
 uitatem compellens: Quoties, inquit, volui con-
 gregare filios tuos sicut gallina congregat pullos
 sub alis, & noluisti? Ita etiã hæc dicuntur tanquam
 Dei voluntas superata sit hominum voluntate: &
 infirmisimis nolendo impediens nō potuerit
 facere potentissimus quod volebat. Vbi est er-
 go illa omnipotentia, qua in cælo, & in terra, se-
 cundum Prophetam, omnia quæcunque voluit
 fecit? & quomodo voluntati eius secundum Apo-
 stolum nihil resistit, si colligere filios Hierusalem
 voluit, & non fecit? Hæc enim prædictis pluri-
 mum obuiare videntur.

Psalm. 133.

Aug. c. 97.

princip.

enchiridii.

Rom. 9. d.

1. Tim. 2. b.

Ibid. paulo

inferius.

*Solutio quomodo intelligendum sit illud: Volui congrega-
 re & noluisti.*

B

Sed audiamus solutionem: ac primum quomo-
 do accipiendum sit illud quod Dominus ait, vi-
 deamus. Non. n. ex eo sensu illud dictum est vt ait
 Aug. in Ench. prædictâ quæstionē soluens, quasi
 Dominus voluerit congregare filios Hierusalem: *sino.*
 & nō sit factū q̄ voluit, q̄ ipsa noluerit, sed poti⁹

Cap. 97. in

R 5 ipsa

Psalm. 112.

ipsa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, quæ
tamen nolente filios eius collegit ipse omnes quos
voluit: quia in celo & in terra non quædam vo-
luit & fecit, quædam vero voluit & non fecit,
sed omnia quæcunque voluit fecit: vt sit sensus:
Quoties volui congregare filios tuos & noluiti,
id est, quotquot congregaui mea voluntate sem-
per efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti positum
est, quæ illa Domini verba superiorib. nõ repugnant.
*Quomodo intelligendum sit illud: Qui vult omnes homines
saluos fieri.* C

1. Tim. 2. b.

Nunc videre restat, quomodo etiam præmissa
verba Apost. prædictis non contradicant: qui Deo
loquens ait: Vult omnes homines saluos fieri. Quo-
rum occasione verborum multi à veritate deui-
auerunt, dicentes, Deum multa velle fieri quæ nõ
sunt. Sed non est intelligendum ea ratione illud
esse dictum, quasi Deus velit aliquos saluari & nõ
saluari. Quis enim tam impiè desipiat, vt dicat
Deum malas hominũ voluntates quas voluerit,
& quando voluerit, & vbi voluerit in bonum nõ
posse conuertere? Non est vtrique verum quod in
Psal. dicitur, quæcunque voluit fecit, si aliqua vo-
luit, & nõ fecit: & quod est indignius, ideo non fe-
cit, quoniam ne fieret quod volebat omnipotens,
voluntas hominis impediuit. Ideoq; cum audim⁹,
& in sacris literis legimus, quod velit omnes ho-
mines saluos fieri: non tamen ideo debemus om-
nipotentissimæ Dei voluntati aliquid derogare,
sed intelligere quod scriptum est: Vult omnes sal-
uos fieri: tanquã diceretur, nullũ hominẽ fieri sal-
uum, nisi quẽ saluũ fieri ipse voluerit: nõ q; nullus
sit hominũ nisi quẽ saluũ fieri velit, sed quod nul-
lus fiat saluus nisi quem velit saluari: & ideo rogã-
dus est, vt velit: quod necesse est fieri, si voluerit.
Nõ est n. credẽdus omnipotens aliquid voluisse
fieri quod factũ non sit. Sic etiã intelligitur illud.

*Ex Aug. en-
chy idio c.
98. in princ.
Psalm. 113.*

*Cap. 10. in.
Enchy id.
in princip.*

*Ibidẽ ferẽ
continuo.*

Illu-

Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: non quia nullus hominum est qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamē credere non cogamur omnipotentem aliquid fieri voluisse, factumq; non esse: qui sine vllis ambiguitatibus siue in cælo & in terra sicut veritas can-
Ibidem in sē- nā cap. 103.

Vtrum mala Dei voluntate fiant, an eo nolente.

Ideoque cum constet omnia bona quæ sunt, eius fieri voluntate, quæ si fieri nollet nullatenus fierent, rectè quæri solet, vtrum & mala omnia quæ sunt id est peccata, Dei fiant voluntate: an nolente eo fiant? Super hoc diuersi varia sentientes sibi contradicere inueniuntur. Alii enim dicunt quod Deus vult mala esse vel fieri, non tamen vult mala. Alii verò nec vult mala esse nec fieri. In hoc tamē cōueniunt & hi & illi, q̄ vtriq; fatetur Deum mala nō velle. Vtriq; vero rationibus & authoritatibus innituntur ad muniendā suam assertionem.

Quare dicunt quidam Deum velle mala esse vel fieri. E

Qui enim dicunt Deum mala velle esse vel fieri, suam his modis muniunt intentionem: Si enim, inquiunt, mala non esse vel non fieri vellent, nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea non esse vel non fieri, & nō potest id efficere, scilicet, vt non sint vel non fiant, voluntati eius & potentia aliquid resistit, & nō est omnipotens, quia nō potest quod vult: sed impotēs est sicuti & nos sumus, qui quod volumus quandoq; non valemus. Sed quia omnipotens est, & in nullo impotens certū est nō posse fieri mala vel esse nisi eo volente. Quomodo enim

enim

Rom. 9. c.

Cap. 9. 6. ad
principium
tom 3.

enim inuito eo & nolente posset ab aliquo malū fieri, cum scriptum sit. Voluntati ei⁹ quis resisteret? Supra etiam dixit August. quia necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fieri aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: fiunt autem, vult ergo fieri. Item bonū est mala esse vel fieri: alioquin summe bonus non permetteret ea fieri. Vnde Aug. in Ench. Quamuis ea inquit, quæ mala sunt, in quantum mala sunt, non sunt bona: tamē vt non solum bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam si esset hoc bonum vt essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono, cui proculdubio quam facile est quod vult facere, tam facile est, quod non vult esse non sinere. Hæc nisi credamus, periclitatur nostra confessio, quia nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce hic aperte habes, quod bonum est mala esse: omnis autem boni Deus author est, qui vult omne bonum esse quod est. Cum ergo bonum sit mala fieri vel esse, ergo & mala vult fieri vel esse. His atque aliis huiusmodi rationibus & auctoritatibus vtuntur qui dicunt Deum velle mala esse vel fieri.

Hic ponit rationes illorum, qui dicunt, Dei voluntate non fieri mala vel non esse.

Illi vero qui dicunt Dei voluntate mala non fieri, vel non esse, inductionibus præmissis ita respondent, dicentes: Deum nec velle mala fieri nec velle non fieri, vel nolle fieri, sed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri vel esse, faceret vtique ea fieri vel esse: & ita esset author malorum: non est autē author malorū, vt sanctorū protestatur auctoritates, nō ergo ei⁹ voluntate fiunt mala. Itē: si noll et mala fieri, vel vellet non fieri, & tamē fierēt, omnipotēs nō esset: cum ei⁹ voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideo q̄nō concedunt Deum velle mala fieri, ne malorū author intelligatur: nec cōcedunt eum velle mala nō fieri vel

vel nolle fieri, ne impotens esse videatur: sed tantum dicunt eum non velle mala fieri, vt non author, sed permissor malorum monstratur. Vnde & Euang. vbi ostendit Deum authorem esse omnium bonorum, dicens, omnia per ipsum facta sunt: consequenter malorum authorem esse negat dicens: Et sine ipso factum est nihil, id est, peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel eo nolente & inuito, sed tantum sine eo, id est, sine eius voluntate fit peccatum. Non ergo Deo volente vel nolente, sed non volente fiunt mala: quia non subest Dei voluntati, vt malum fiat vel non fiat: sed vt fieri, sinat, quia bonum est sinere mala fieri: & utique volens sint non volens mala, sed volens sinere sinit vt ipsa fiant: quia nec mala sunt bona, nec ea fieri vel esse bonum est.

Quomodo intelligendum sit illud Aug. mala fieri bonum est.

Quod vero Aug. ait, Mala fieri bonum est, nec fierentur mala ab omnipotenti bono fieri, nisi hoc esset bonum, vt ea essent, ea ratione dictum esse asserunt, quia ex malis quæ fiunt: Deus bona elicit; nec ipse permetteret ea fieri nisi eis boni aliquid faceret. Vnde Aug. in eodem li. Ench. aperte indicans prædictorum verborum esse talem intelligentiam ait: Deus omnipotens, cui rerum est summa potestas, cum summè bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens & bonus, vt beneficeret etiã de malo. Item in eodẽ: Melius indicauit Deus de malis bona facere, quã mala nulla permittere. Ex hoc itaq; sensu dictum est ac verum est, bonum est mala fieri, quia ex malis quæ fiunt, bonis (qui secundum propositum vocati sunt sancti) accedit bonitas, i. utilitas. Talibus enim (vt ait Apost.) in bonum cooperantur omnia etiam mala, quia eis profunt, quæ aliis facientibus obsunt. Vnde etiã a-

liquan-

G August. ad p. incipium cap. 96. in En. b.

Ad princip. c. 11. in 10. 3.

*Hieron. ad
illud. Va
homini illi
per quē fi-
lius hominis
tradetur.
Marc. 14.*

quando in scriptura legitur malum appellari bonum, ut Hieronymus super Marcum: Malum, inquit, Iudæ bonum fuit, scilicet nobis: nec si bonum est illi vel illi, inde sequitur quod simpliciter bonum sit; proprie enim ac simpliciter bonum est, quod in se & facti bonum est.

Quadrupartita est boni acceptio.

Est enim aliquid quod in se bonum est, & cui fit: sed non est bonum facienti, ut cum subvenitur pauperi, sed non propter Deum; & aliquid bonum in se facienti, sed non ei cui fit, ut cum veritas propter Deum alicui non obediens predicatur, & aliquid in se & facienti, & ei cui fit bonum, ut cum veritas predicatur propter Deum credenti. Unde Apostolus. Bonus odor sumus Deo, aliis odor vitæ, aliis odor mortis. Est autem aliud, quod nec in se bonum est, & facienti nocet, & damnat, nisi peniteat, ut malum: valet tamen ad aliquid. Ut enim ait Augustinus in Enchiridion. A summe & æqualiter, nec immutabiliter Trin. bona creata sunt omnia: nec summe, nec æqualiter, nec immutabiliter bona, sed tamen bona etiam singula. Simul vero uniuersa valde bona; quia ex omnibus consistit uniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum, & loco suo positum eminentius commendat bona, ut magis placeant & laudabilia sint, dum comparantur malis. *Quod mala uniuersitati valent & facientibus sua propria, vel patientibus aliena profunt, electis tamen.*

*In princip.
sa, 10. to. 3.*

Hinc patet quod ex malis que fiunt aliquid provenit bonum, dum bona magis placent, & laudabilia existunt. Ipsi etiam facientibus, ex malis que faciunt interdum bona proveniunt, si secundum propositum vocati sunt sancti. Talibus enim ut ait Augustinus in I. de correct. & gratia, usque adeo Deus omnia cooperatur in bonum, ut si qui horum deum-

*Aug. c. 9. ad
insem. to. 7.*

deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat
 proficere in bonum: quia humiliores redeunt, at-
 que doctiores: vt Petrus. Illa etiam mala quæ ab i-
 niquis fideles pie perferunt, vt ait Aug. in. lib. de
 Trinit. ipsis vtique profunt: vel ad delenda pec- *Aug. c. 16.*
 cata: vel ad exercendam probandamque iustitiã: *lib. 13.*
 vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam. I-
 deoq; & lob Dei manũ, & Apost. Satanę stimulũ sen-
 sit: & vterq; benè p̄fecit: quia malũ bene portauit.

*Ex prædictis concludit ostendens esse bonum
 fieri mala multis modis.* ¶

Si quis igitur diligenter attendat quæ scripta
 sunt, facile est ei percipere ex malis bona proue-
 nire: & ex ea ratione dictum esse, quod bonum est
 mala fieri vel esse, non quia malum sit bonum, vel
 quia bonũ sit malum fieri. Non est. n. bonũ malũ
 fieri ab aliquo, quia non est bonum vt aliquis fa-
 ciat malum. Si. n. hoc esset bonum. p̄fecto huius
 Deus author esset, qui est author omnis boni.
 Quod si huius Deus author est, eo ergo authore ho-
 mo agit mala, & ita eo authore homo fit deterior.
 Et sic eo authore homo fit deterior, tunc eo volente
 homo fit deterior. Idem est. n. dicere aliquid fieri
 Deo authore, quod Deo volente: Deo autẽ autho-
 re homo non fit deterior, ergo non Deo volente,
 vt August. in. lib. 83. quæst. apertè astruit à minori, *Quæst. 3. in
 princ. 10. q.*
 dicens ita: Nullo sapiente homine authore fit ho-
 mo deterior: tanta enim est ista culpa, quæ in
 sapientem hominem cadere nequit: Est autem
 Deus omni homine sapiente præstantior: Multo
 minus ergo Deo authore fit homo deterior. Mul-
 to enim est præstantior Dei voluntas, quam
 hominis sapientis. Illo autem authore cum
 dicitur, illo volente dicitur: ergo est vitium volũ-
 tatis humanæ quo est homo deterior: quod vi-
 tium si longè abest à Dei volũtate, vt ratio docet,
 à quo fit querendũ est. Ecce aperte dicit Augustin⁹
 Deo

Deo auctore vel volente hominem non fieri deteriore, sed vitio voluntatis suæ. Non est ergo Deo auctore quod malum sit ab aliquo: & ita Deo volente mala non fiunt.

Quod in Deo non est causa ut sit homo deterior. L

*Aug. li 83.
questionū.
quæst. 4. in
prin. tō 4.*

Deinde idem Aug. quærens quæ sit causa ut homo sit deterior, in Deo non esse asserit, in eodem li. dicens, ut sit homo deterior, aut in ipso est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla causa est: Si in alio, aut in Deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neque Deus neque homo sit: sed non in Deo (Bonorum enim Deus tantum causa est) ergo in homine est, aut in eo quod neque Deus neque homo. Et ex his aperte ostenditur quod est bonum ut sit homo deterior: quia non est Deus eius rei causa, qui tantum causa bonorum est. Et si non est bonum ut homo fiat deterior, non est ergo bonum ut ab eo fiat malum: non ergo vult Deus ut ab eo fiat malum.

Aliter probat quod Deo auctore non fiunt mala. M

*Quæst. 21.
in prin. sp.
li 83 quæst.
Ibidem paulo
inferius.
Ibidem paulo
superius.*

Item aliter etiam ostenditur quod Deo auctore, id est, volente non fiunt mala: quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse, malum est. Ipse autem auctor mali non est: tendit vero ad non esse qui operatur malum: non ergo Deo auctore est, quod aliquis operatur malum. Non est ergo bonum quod aliquis operatur malum, quia tantum boni Deus auctor est. Hoc autem Aug. in eod. li. aperte explicat ita dicens: Qui omnium quæ sunt, auctor est, & ad cuius bonitatem id pertinet, ut sit omne quod est: boni tantummodo causa est. Quocirca mali auctor non est, & ideo ipse summum bonum est: à quo in nullo deficere bonum est, & malum est deficere. Non est ergo causa deficienti, id est, tendendi ad non esse, qui ut ita dicam, essendi causa est: quia omnium quæ sunt auctor est: quæ in quantum sunt, bona sunt. Ecce aperte habes quod defi-

deficere à Deo qui summum est bonum, malum est: mala ergo facere malum est: non ergo Deo authore vel volente mala fiunt.

Obiectio quorundam sophisticā, qua probare nituntur ex Deo esse quod mala fiunt.

N

Iam sufficēter ostensum est, quod Deo authore non fiunt mala. Quidā tamē sophisticē incedētes, & ideo Deo odibiles, pbare conantur ex Deo authore esse q̄ mala fiunt hoc modo. Quod mala fiunt, verum est; omne autem verum quod est à veritate est quæ Deus est: à Deo ergo est quod mala fiunt. Quod autem omne verum à Deo sit, confirmat authorit. Aug. in l. 83. q. ita dicentis: Omne verum à veritate verum est: est autem veritas Deus: Deum ergo habet authorem omne verum. Est autem verum quod mala fiunt vel sunt, Deus ergo author est, quod sunt vel fiunt mala.

*In principio
li. 83. quest.
tom. 4.*

*Responsio vbi concedit omne verum esse à Deo,
& sophisma aperit.*

O

Quibus facile est nobis respōdere: sed indignū responsione videtur quod dicunt. Omne namq̄ verum à Deo est, vt ait Aug. cui consonat Ambr, qui tractās illud verbum Apostoli, Nemo potest dicere Dominus Iesus nisi in spiritu S. dicit quod cum verum à quocunq; dicitur à spiritu S. est. Cū itaque verum sit quod mala fiunt, hoc verum q̄ dicitur illa locutione, scilicet mala fiunt à Deo est: sed non inde sequitur quod à Deo sit, vt mala fiāt. Si enim hoc diceretur, author malorum Deus esse intelligeretur: quod ex simili manifeste falsum ostenditur: De⁹ prohibet furtum fieri: sed furtum fieri verum est: ergo prohibet verum: non sequitur.

*Ambr. to. 2.
cap. 9. lib. 1.
de vocatio-
ne gentium.*

*Partem questionis approbat illorum qui dicunt
Deum non velle mala fieri.*

P

Hæc igitur, & alia huiusmodi inania relinquētes promissæ questionis parti saniori fruētes, quæ

S san-

sanctorum testimoniis plenius approbatur: dicimus, Deum non velle mala fieri: nec tamen velle non fieri neque nolle fieri? Omne ergo quod vult fieri, fit: & omne quod vult non fieri, non fit. Fiant autem multa, quæ non vult fieri, vt omnia mala

QVOD VOLVNTAS DEI SEMPER

impletur de homine quocunque se vertat.

DISTINCT. XLVII.

VOLVNTAS quippe Dei semper efficax est, vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine semper impletur, quocunque se vertat. Nihil enim (vt ait Augustinus) in libero arbitrio constitutum superat voluntatē Dei: & si faciat contra eius voluntatem, tamen contra eius voluntatē, quæ ipse est nihil putandum est, ita fieri tanquam velit fieri, & non fiat: vel nolit fieri, & fiat. Illa enim voluntas, vt ait Aug. in Enchir. semper impletur, aut de nobis, aut à nobis. De nobis impletur: sed tamen non implemus eam quādo peccamus. A nobis impletur, quādo bonum facim⁹: ideo n. facimus, quia scimus placere Deo. Ita & de homine semper Deus implet suam voluntatē: quia nihil facit homo, de quo Deus non operetur q̄ vult. Nō n. vult Deus, vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitenti vult parcere, vt viuat. in peccatis vero perseuerantem punire, vt iniustitiæ potentiam contumax nō euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam: & hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ei⁹. Et tā sapiēter exquisita, vt cū angelica & humana creatura peccasset, i. non q̄ ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam p̄ eandem creaturæ voluntatem, qua factum est quod creator non voluit, impletet ipse q̄ voluit: bene vtens etiam malis tanquam summe bo-

Quod volūtas Dei semper fit efficax.

Aug. c. 100. in Enchyr.

Psalm 100. Aug. in Enchyr. c. 101. in principio.

me bonus ad condemnationē, quos iuste præde-
stinavit ad pœnā, & ad eorum salutē quos benignè
prædestinavit ad gratiam. Quantum n. ad ipsos
attinet, q̄ Deus noluit fecerunt: quantum vero ad
omnipotentiam, eius voluntatem fecerunt, de i-
p̄s facta est voluntas ei⁹. Præterea namq̄ magna
opera Domini, sunt exquisita in omnes volūta: es
eius, vt miro & ineffabili modo nō fiat præter ei⁹
voluntatē, q̄ etiā fit contra ei⁹ voluntatem: q̄
non fieret si non sineret: nec vsiq̄ nolens sinit, sed
volens: nec sineret bonus fieri malē: nisi omnipo-
tēs etiā de malo posset facere bonum bene. His
verbis euidenter monstratur quod voluntas Dei
æterna semper impletur de homine: etiā si faciat
homo contra Dei voluntatē. Sed attendendū est
diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri
aliquid contra Dei voluntatē, quod tamen non fit
præter eā, & qualiter intelligendum sit illud: quā-
rum ad se, fecerunt q̄ Deus noluit: quantum verò
ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere va-
luerunt. Videtur enim ista superioribus obuiare
vbi dictum est, voluntati eius nihil resistere.

Hic aperit dicens diue: sis modis supra accipi

Dei voluntatem.

B

Verum vt supra diximus, voluntas Dei diuersis
modis accipitur: quæ diuersitas in p̄dictis verbis
si diligēter notetur, nihil ibi cōtradictionis reperi-
tur. Vbi enim dicit non fieri præter eius voluntatē
etiā q̄ fit contra eius voluntatē dissimiliter ac-
cepit voluntatē: & non ipsam voluntatē quæ De⁹
est & sempiterna est: sed ei⁹ signa p̄dictis verbis
intelligi voluit, id est, prohibitionem siue præce-
ptionem & permissionem. Multa enim sunt con-
tra Dei præceptum vel prohibitionem, quæ ta-
men non sunt præter eius permissionem. Ipsius
namque permissione omnia sunt mala: quæ ta-
men præter eius voluntatem sempiternam sunt.

§ 2

Sicut

*In tom. 8. e-
narratione
ad Psalm.
16. vers. 5.
In medio c.
100. in En-
chiridio.*

*Greg. ca. 11.
li. 6. moralis
expositionis
in Iob ad il-
lud c. 5. Qui
comprehen-
dit sapien-
tes in astutia
eorum.*

*August. in
princip. ca.
102. tom. 3.*

Sicut August. dicit super illum locum psal. Vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quae mala sunt, quae praeter Dei voluntatem fiunt quae ipse est: sed non praeter eius permissionem, quae ipse non est. Appellatur tamen ipsa Dei voluntas, quia Deus volens finit mala fieri. Fiunt & contra eius praecipionem vel prohibitionem, sed non contra eius voluntatem quae ipse est: nisi dicantur contra eam fieri, quia praeter eam fiunt. Contra eam quippe nihil ita fit, ut velit fieri quod non fiat, vel nolit fieri & fiat: quod euidenter ibi August. notat, ubi ait: Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Ac si diceret, fecerunt contra Dei praecipionem quod appellatur voluntas, sed non fecerunt contra Dei voluntatem omnipotentem, quia hoc non valuerunt: illud valuerunt, & ita per hoc quod fecerunt contra Dei voluntatem, id est, praecipionem, de ipsis facta est voluntas eius, id est, impleta est voluntas eius sempiterna, quae eos damnari volebat. Unde Gregor. super Gen. Multi voluntatem Dei peragunt, unde mutare contendunt, & consilio eius resistentes obsequuntur: quia hoc eius dispositioni militat, quae per humanum studium resultat. Hic aperte ostenditur, quia dum mali consilio ac praecipio Dei resistunt, quae voluntas Dei appellatur, eam faciunt unde voluntas eius quae ipse est, impletur: quae dispositio vel beneplacitum vocatur. Nam ut ait Aug. in Ench. quantaelibet sint voluntates angelorum & hominum bonorum vel malorum, vel illud quod Deus vel aliud volentium quod Deus, omnipotentis voluntas sepepervincit: quae mala esse nunquam potest, quae etiam dum mala irrogat, iusta est: & profecto quae iusta est, mala non est. Deus ergo omnipotens siue per misericordiam cuius vult misereatur, siue per iudicium quod vult obdurat, nec iniquum aliquid facit,

nec

nec nisi volens quicquam facit, & omnia quæcun- que vult facit.

Summatim perstringit sententiam predictorū addens qua- re Deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare cum non velit hoc ab omni- bus impleri. C

EX prædictis liquet quod voluntas Dei quæ ip- se est, semper inuisita est, nec in aliquo quassatur, sed per omnia impletur. Consilium vero eius & præceptio siue prohibitio non ab omnibus implē- tur quibus proposita & data sunt. Neq; ideo præ- cepit omnib⁹ bona, vel prohibuit mala, vel cōsu- lit optima, quod veller ab omnibus bona quæ p- cepit fieri, vel mala quæ prohibuit, vitari. (Si enim veller, utiq; & fierent, quia in nullo potest ab ho- mine superari vel impediri eius voluntas) sed ut iustitiam suam hominibus ostenderet, & mali es- sent inexcusabiles. Denique ut boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia poenā sortirentur, sicut vtrisque ab æterno præparavit. Ea ergo quæ o- mnibus præcepit vel prohibuit, à quibusdam vo- luit fieri vel vitari, sed non ab omnibus: & quædā

*Genes. 22. a
Marcii d*

QVOD ALIQUANDO HOMO BONA voluntate aliud vult, quam Deus: & aliquando ma- la, id quod Deus bona volunta- te bona vult.

DISTINCT. XLIII. A

SCIENDVM quoque est, quod aliquando mala est voluntas hominis idem volentis quod Deus vult fieri: & aliquando bona est voluntas hominis, aliud volētis quam Deus. Ut enim bona sit ho- minis voluntas, oportet attendere quid cōgruat

Qualiter voluntas nostra diuina confor- metur.

In princip.
c. 10. tom. 3.

ei velle, & quo fine. Tātum n. interest inter voluntatem Dei, & voluntatē hominis, vt in quibusdam aliud cōgruat Deo velle, aliud homini. Vnde Aug. in ench. Aliquādo bona volūtate homo vult aliqd, quod Deus non vult, bona multo amplius, multoq; certius voluntate. Nam illius mala voluntas esse nunquā pōt: tanquam si bonus fili⁹ patrē velit viuere, quem Deus bona voluntate vult morti. Et rursus fieri potest, vt hoc velit homo voluntate mala, q̄ Deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrē, velit etiam hoc Deus. Nempe ille vult quod non vult Deus: iste vero id vult q̄ vult & Deus: & tamen bonæ Dei voluntati pietas illi⁹ potius consonat, quamuis aliud volentis. q̄ huius idem volentis impietas: Multum enim interest qd velle homini, quid velle Deo congruat: & ad quē finem suam quisque referat voluntatem, vt appetatur vel improbetur. Potest enim velle bonum, quod non congruat ei velle: & potest velle bonū, quod congruit, sed non refert ad finem rectum, & ideo non est bona voluntas.

Quod bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur: vt in passione Christi contigit, vbi quiddam factum est, quod Deus bona & Iudæi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid quod Deus non voluit.

Aug. c. 101.
in Ench. ad
medium.

Illud quoque non est præmittendum, quod aliquando Dei volūtas bona per malam hominis voluntatem impletur: vt in crucifixione Christi factum est, quē Deus bona voluntate mori voluit: Iudæi vero impiavoluntate eum crucifixerunt: Et volebant Iudæi mala voluntate quiddam, q̄ De⁹ bona voluntate volebat, scil. vt Christus pateretur, moreretur, sed volebāt & aliquid aliud quod Deus nolebat, scil. occidere Christum: quod fuit mala actio & peccatum: Actum quippe Iudæorum non

non voluit Deus, passionem vero Christi voluit: sicut & in ipso Psalm. Christus ad patrem ait: Tu *Psalm. 138.* cognouisti sessionem meam, i. voluisti & approbasti passionem meam, tibi n. placuit. Voluit itaque tota Trinitas, vt Christus pateretur, nec tamen voluit vt Iudæi occiderent: quia voluit pœnam Christi, sed non voluit culpam Iudæorum: nec tamen noluit, si enim nolisset nec fuisset.

Oppositio.

C

Sed ad hoc apponitur sic: Si voluit De⁹, vt Christus pateretur, voluit vtique vt pateretur à Iudæis, vel nō. Si voluit vt nō pateretur à Iudæis, cum passus sit, factum est itaque quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eum pati à Iudæis: ergo voluit eum occidi à Iudæis: voluit itaque vt Iudæi occiderent eum. Ad quod respondentes dicim⁹, simpliciter concedendum esse, quod Deus voluit Christum pati & mori: quia eius passio bonum fuit, & causa nostræ salutis. Cum autē dicitur volebat eum pati vel occidi à Iudæis: hic distinguendum est. Si n. intelligitur sic, volebat eum sustinere passionem siue crucifixionem à Iudæis illatam, verus est sensus: Si vero intelligitur sic, volebat vt Iudæi occiderent eum, falsum est. Non enim volebat Deus actionem Iudæorum quæ mala erat: sed volebat passionem bonam: & hæc voluntas per malas Iudæorum voluntates impleta est. Vnde Augustinus in Enchyridio. Deus quasdam voluntates suas vtique bonas implet per malorum hominum voluntates malas: sicut p maleuolos Iudæos bona voluntate patris Christi⁹ pro nobis occisus est: quod tantum bonum fuit, vt Apostolus Petrus quando id fieri nolebat, sathanas ab ipso qui occisus est diceretur. *Matth. 16. d.* Ecce manifestè habes magnum bonum fuisse quod Christus occisus est: & hoc bonum quia Petrus nolebat, ideo redargutus est.

*Responsio.**Ca. 101. ad medium, tom. 3.*

S 4

Vtrum

Vtrum placuerit viris bonis quod Christus pateretur & moreretur: placuit quidem intuitu nostrae redemptionis, sed non ipsius cruciatus.

EX quo soluitur questio qua quæri solet, vtrum viris sanctis placere debuerit quod Christus pateretur, vel occideretur. Debuit n. eis placere intuitu nostræ redemptionis, sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Christum mori propter liberationem hominis & impletionem diuinæ voluntatis: sed nō voluerunt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo lætabantur & tristabantur: sed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Christū mori pro hominis redemptione: & tamē de morte ipsius diuersis de causis corda eorum variè monebantur.

Quomodo sentiendum sit de passionibus sanctorum, an velle, an nolle debeamus.

SI vero quæritur, vtrū eodē modo sentiendum sit de passionibus & martyriis sanctorum. Dicim⁹ aliquā esse differentiam inter passionem capitis & mēbrorum. Christi namq; passio causa est nostræ salutis, q̄ non est passio alicuius sancti. Nulli⁹ enim passione redempti sumus nisi Christi. profuerunt quidem non modo eis qui passi sunt, verum etiā aliis fidelibus ipsorum passiones, verū tamē nostra redēptio non sunt: hoc enim passio illius sola potuit qui Deus est & homo. Illius ergo passionem credentium piæ mentes voluerunt, & optauerunt fieri, sicut futurū credebāt: passiones vero sanctorum possum⁹ velle & nolle: vtrūq; bona voluntate, si rectos nobis proponam⁹ fines. Cui enim placuit Pauli passio eo fine, quia p̄miū eius per hoc auctum & paratum cernebat: bonam videtur habuisse voluntatē, q̄ voluntati eius cōgru-

gruebat, qui cupiebat dissolui & esse cum Christo. Qui autem voluit eum declinare passionem & effugere manus iniquorum compassione pietatis, & ille habuit bonam voluntatē. Vnde Aug. in Enchiridio. Bonæ apparebant voluntates piorum fidelium qui nolebant Apostolum Hierusalem pergere, ne ibi pateretur mala quæ Agabus propheta prædixerat: & tamen hoc illum Deus pati volebat pro annuncianda fide Christi exercens martyrem Christi: neque ipse bonam voluntatem suam implevit per Christianorum voluntates bonas, sed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebant qui nolebāt quod volebat, quā illi per quos volentes factum est quod volebat: quia id ipsum mala voluntate fecerunt, quod Deus bona voluntate voluit. Ita & in passione Christi factum est: quod enim Deus voluit, hoc idem Iudæi & diabolus: sed illi mala voluntate, Deus vero bona voluntate, scilicet, ut Christus moreretur. Veruntamen illi actum voluerunt, quem Deus non voluit.

* *

FINIS LIBRI PRIMI.

S S RVBRI-